

T Ü R K T A R İ H K U R U M U

BELLE TEN

ÜÇ AYDA BİR ÇIKAR

Cilt : XLI

Sa. : 161

Ocak 1977

TÜRK TARİH KURUMU BASIMEVİ—ANKARA

1 9 7 7

Sahibi : TÜRK TARİH KURUMU

Yazı işlerini yöneten sorumlu yönetmen : ULUĞ İĞDEMİR

İÇİNDEKİLER

Makaleler, İncelemeler :	Sayfa
ÖZGÜNEL, COŞKUN: H. Kocabaş Koleksiyonunda Bulunan Attika Geometrik Kapları (20 resimle birlikte)	1
—————: İngilizce özeti	23
TÖMÖRY, TERESA: Mediaeval Sgraffiato Ware from Anemurium in Cilicia (18 resimle birlikte)	29
CEZAR, YAVUZ: Bir Âyan'ın Muhallefatı (1 resimle birlikte)	41
UZUNÇARŞILI, ORD. PROF. İSMAİL HAKKI: Osmanlılar Zamanında Saraylarda Musiki Hayatı (19 resimle birlikte)	79
PYLE, NANCY, S.: Ottoman Okka Weights (7 resimle birlikte)	115
PARMAKSIZOĞLU, İSMET: Rusya'nın Mikenos Adasında Konsolosluk Kurma Teşebbüsü ve Bununla İlgili Vesikalar	125
SONYEL, DR. SALÂHI R.: Tehcir ve "Kırımlar" Konusunda Ermeni Propagandası Hıristiyanlık Dünyasını Nasıl Aldattı? (12 fotokopi ile birlikte)	137
—————: İngilizcesi	157
Nekroloji :	
KOŞAY, HÂMİR Z.: Gyula Németh (2 resimle birlikte)	177
Haberler :	
VIII. Türk Tarih Kongresi	189
Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Kurumu'nun Hamburg Toplantısı ...	189
Uluslararası Osmanlı Öncesi ve Osmanlı Dönemi Araştırmaları Kurumu'nun Hamburg Simpozyumu	191
Uluslararası IX. Prehistuvar ve Protohistuvar Bilimleri Kongresi	191
Uluslararası Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Kurumu Yeniçağ'da Balkanlar Komisyonunun Bükreş Kollokyumu	192
Silifke Dolaylarında Yapılan Araştırmalar	193
Amerikan Tarih Kurumu'nun Bildirisi	194
1976 yılının İlk Yarısında Türk Tarih Kurumu Kitaplığına Gelen Kitap ve Dergiler	195

Kapaktaki resim : Acemhöyükte bulunmuş olan M.Ö. XVIII. yüzyıla ait bir damga mühür baskısı.

BELLE TEN

Cilt : XLI

OCAK 1977

Sayı : 161

H. KOCABAŞ KOLEKSİYONUNDA BULUNAN
ATTİKA GEOMETRİK KAPLARI *

COŞKUN ÖZGÜNEL

Bugün İstanbul'da Hüseyin Kocabaş koleksiyonunda saklanan Attika kökenli geometrik çağ kapları, 1940 - 1941 yılları arasında Türkiye'ye Atina'dan gelmiştir. Sayın Hüseyin Kocabaş'ın arkeolojiye olan büyük tutkusu sonucunda, paralellere Kerameikos ve Atina Agorası geometrik buluntuları arasında rastlayacağımız kaplar, en iyi biçimde korunmuş Attika örnekleri olarak Türkiye'ye kazandırılmıştır. II. Dünya savaşı sırasında İstanbul'a getirilen bu kaplar üzerinde bana çalışma olanağı veren Sayın Hüseyin Kocabaş'a bu satırlarda teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

Burada inceleme olanağına kavuştuğumuz yedi kap, Kerameikos ve Atina Agorası mezar buluntuları ile stil, biçim ve bezeme yönünden çok yakın ilişkiler kurmaktadır. Aşağıda yapacağımız karşılaştırmalarla söz konusu olan özelliklere yaklaşım kolay olacaktır.

Pyxis

H. Kocabaş Koleksiyonu (İst.)

Env. No.: 1896, Lev. I a, b

Kat. 1

Pembemsi deve tüyü süzme temiz hamur, hamur renginde dış astar, koyu kahve rengi bezeme, geniş ince halka kaide. Kapak

* Bu araştırmanın sağlanmasında yakın yardımlarını gördüğüm Sayın Ord. Prof. Dr. Ekrem Akurgal'a, İstanbul Arkeoloji Müzeleri Baş Konservatörü Sayın Dr. Nezih Fıratlı'ya teşekkür etmeyi bir borç sayarım.

kullanıldığı çağda onarılmış. Kapak üzerinde şeytan minaresi biçimindeki tutamak H. Kocabaş tarafından onarılmış ve boyanmıştır. Taban bezemesiz ve hamur renginde bırakılmıştır. Yük. 7 cm., ağız çapı 13 cm., kaide çapı 14,8 cm., çeper 0,7 cm.

Biçim ve bezeme yönünden İst. Env. 1896 pyxisi Attik çağdaşları ile sıkı ilişkiler kurmuştur. J. N. Coldstream'in daha önce belirttiği gibi¹ pyxis formu olgun geometrik çağ içinde çok çeşitli evrimler geçirir. Protogeometrik - geometrik çağ çömlekçiliğine geçişte görülmeğe başlanan kürevi gövdeli pyxis², olgun geometrik çağda sevilgenliğini yitirmiş ve yerini alçak ve geniş kaideli örneklerle bırakmıştır. Ancak J. N. Coldstream'in de belirttiği gibi, nokta kaideli pyxisler hala sahnededir³. Olgun geometrik çağın başında görülen yeni biçim, geç geometrik çağ içine kadar yaşamını sürdürür. Biçim olarak K. Kübler tarafından 9. yüzyılın II. yarısına tarihlenen Kerameikos mezar 20 buluntuları⁴, iki tipi önerir: derin vücutlu - geniş kaideli ve sığ vücutlu - geniş kaideli pyxisler. Geç geometrik çağ içine kadar yaşamlarını sürdüren pyxisler, belirttiğimiz her iki biçimde karşımıza çıkar. İst. Env. 1896 pyxisi ise, sığ vücutlu - geniş kaideli Kerameikos benzerleri ile yakın paralellikler göstermektedir.

İst. Env. 1896 pyxisi;

— Ker. V₁. Taf. 52/265, s. 222, 276 (M. Ö. 9. yy. II. yarısı)

— Ker. V₁. Taf. 54/5715, s. 276 (M. Ö. 9/8. yy. I. çeyreği)

— Ker. V₁. Taf. 56/5716 b. s, 276 (M. Ö. 8. yy. I. çeyreği)

— Ker. V₁. Taf. 57/275, s. 230, 276 (M. Ö. 8. yy. II. çeyreği)

örnekleri ile biçim yönünden yakınlıklar kurar. Tarihlendirmede çıkış olarak bezeme stilini göz önüne almak bir gereksinmedir. Çünkü, yukarıda biçim karşılaştırması için verdiğimiz örnekler arasında ayrıcalıklar çok azdır. Bu nedenle İst. Env. 1896 pyxisinin bezeme stilini ayrıntılı olarak incelememiz gerekmektedir.

Vücut Bezekleri:

1. Üst çember frizi: İst. Env. 1896 pyxisinin üst çember frizinde yer alan bezek, geometrik çağ çömlekçilerinin çok sevdikleri ve hemen

¹ J. N. Coldstream, *Greek Geometric Pottery*, 17

² V. R. d'A. Desborough, *Protogeometric Pottery.*, lev. 15.

³ Coldstream, a.g.e. 17

⁴ Ker. V₁ 222, 276.

hemen her biçim kapta kullandıkları tek çizgiden oluşan zik zak bezedir. Sığ vücutlu Attika pyxislerinde aynı biçimde ve birinci üst çember frizinde aynı bezeğe rastlamak olanak dahilindedir⁵.

2. Orta çember frizi: İst. 1896 pyxisinin orta çember frizinde işlenen bezek, geometrik çağ boyunca çeşitli ayrıcalıklarla karşımıza çıkan baklava zinciri bezemesidir. Bu frizde yer alan baklava zincirlerinin içlerinde noktalar görülmektedir. Attika'da değişik biçimde betimlenmiş baklava zinciri bezemesine pyxisler üzerinde rastlamak mümkündür. Kerameikos pyxisinin vücudunda metop sınırlayıcı olarak vertikal ve kapağında çember biçiminde karşımıza çıkar⁶. Kerameikos mezarlığından gelen diğer bir pyxis kapağında da aynı stildeki bezemeye rastlanmaktadır⁷. Pyxis biçimindeki Attika vazoları dışında, noktalı baklava zinciri bezemesi birçok kaplar üzerinde görülür⁸. Bu örneklerin dışında "Dipylon Master" kapları betimlemelerinde de aynı bezeye rastlamak olanak dahilindedir⁹. Kerameikos buluntuları içinde bu bezeme stiline yakın ve en eski örneğine M. Ö. 9. yüzyılın birinci yarısına konan nokta kaideli pyxis ve bronz iğneler (fibula) üzerinde rastlamaktayız¹⁰. Son örneklerle bezemenin M. Ö. 850 den önce kullanıldığını ve geç geometrik çağın içlerine kadar sevilen bir bezek olarak yaşamını sürdürdüğünü söyleyebiliriz. İlgili çekici bir durum ise, burada inceleyeceğimiz diğer Attika kaplarından bodur konik oinochoe

⁵ Ker. V₁. Taf. 52/262 ve 265, tekbuluntu Taf. 54/5715, tekbuluntu Taf. 55/5713, tekbuluntu Taf. 56/5716 b, Taf. 57/833, Taf. 57/275, tekbuluntu Taf. 58/5707 bu örnekleri çoğaltmak mümkündür.

⁶ Ker. V₁. Taf. 60/1310, 67/1310 kapak üzerinde aynı bezeme Kerameikos'da yeni bulunan geç geometrik kadın mezarında ele geçen pyxis üzerinde de vertikal biçimde görülür. Bettina V. Freytag gen. Löringhoff, Ein spätgeometrisches Frauengrab vom Kerameikos, AM. 89, 1974, iff, Taf. 4/2-25.

⁷ Ker. V₁. Taf. 67/775.

⁸ Ker. V₁. Taf. 36/362 (amphora), Taf. 96/342 (skyphos), Taf. 103/800 (tabak), Taf. 113/1314 (kanne), Taf. 118/1304 (Granatapfel), Taf. 145/1350-1352 (Askos), CVA. Deutschland 39, Würzburg 1. Taf. 10 5336(/H 4-6) (Küçük sepet kap) ve Taf. 12 (H 5340)/4 (Granatapfel), Taf. 13 (H 5172)/1, 2 ve (H 5173) 3, 4 (Skyphos).

⁹ Coldstream a.g.e. Pls. 6 (Athens 804), pls. 7d (Athens 811), 7e (Athens 812), 7a (Paris A 517), 8a (Paris A 552), 8g (Univ. College London); Schweitzer, Die Geometrische Kunst Griechenland, Taf. 29, 32, 33, 35, 41. Söz konusu örnekleri çoğaltmak mümkündür.

¹⁰ CVA. München Band 3 Taf. 129/6 (6227); Ker. V₁. Taf. 160 (M. 48).

(kat.7) ve tek kulplu maşrapanın (kat. 2) boyun alanında da aynı stildeki içleri noktalı yatay baklava zinciri bezemesine rastlamamız, her üç kabın aynı atölyede yapılmış olduklarını az da olsa bize anıtmaktadır.

3. Alt çember frizi: İst. env. 1896 pyxisinin üçüncü alt ve son çember frizinde gördüğümüz bezek, Kerameikos pyxislerinde de aynı yerde kullanılan karşılıklı kısa çizgi guruplarının oluşturduğu bir bezeme biçimidir. Bu bezeğin pyxisler üzerinde ilk görünümü, Kerameikos Env. 263¹¹ ve Kerameikos Env. 5704 pyxislerinde¹² değişik alan betimlemeleriyle izlenir. Son olarak Ker. 792 pyxisinde de karşımıza çıkan bu betimleme stili¹³, yerleştirildiği alan ile İst. 1896 pyxisine yakın paralellikler kurar.

Kapak Bezekleri:

İst. Env. 1896 pyxisinin kapak betimlemelerini daha önce incelediğimiz yöntemle kısaca görelim. Kapak alanı bezekli üç ana çember frize bölünmüştür. Kapak tutamağının oturduğu alan ve çevresi geniş bir biçimde firnis renginde boyanmıştır. İnceleyeceğimiz kapak çember frizlerini içten dışa doğru sıralıyalım:

1 — İç çember frizi: İst Env. 1896 pyxis kapağı birinci iç çember frizlerinde birbirlerini aynı çember üzerinde izleyen nokta sıraları yer almaktadır. Aynı biçimde betimlenmiş pyxis kapaklarına tekrar Kerameikos buluntuları arasında örnek verme olanağına sahibiz. Kerameikos Env. 263, 1194 ve 1196 pyxis kapaklarında tutamaktan sonra yer alan geniş çember, firnis renginde devam eder ve kapak kenarında ise nokta sıralarının meydana getirdiği çember frizi oluşur¹⁴. İst. Env. 1896 pyxis kapağında gördüğümüz biçimde betimlenen örnek, Kerameikos Env. 835 pyxis kapağında karşımıza çıkar¹⁵. Aynı stildeki nokta sıraları Kerameikos pyxis vücutlarında da bulunur¹⁶. Nokta sırası biçimindeki bezek betimlemeleri geometrik çömllekçilik sanatında çok tekrarlanmıştır.

¹¹ Ker. V₁. Taf. 52/263 (M.Ö. 9. yy. II. yarısı).

¹² Ker. V₁. Taf. 53/5704 (M.Ö. 9. yy. II. yarısı); AM. 89, 1974 ıff., Taf. 4/24.

¹³ Ker. V₁. Tek buluntu, Taf. 57/792 (8. yy. II. çeyreği).

¹⁴ Ker. V₁. Taf. 52/263, Taf. 66/1194, 1196.

¹⁵ Ker. V₁. Taf. 66/835 (8. yy. 1, 2 çeyreği).

¹⁶ Ker. V₁. Taf. 55/580, Taf. 57/833, AM. 89, 1974, ıff. Taf. 4/26; CVA. Deutschland 39, Würzburg 1. Taf. 6 (H 4431).

2 — Orta çember frizi: İst. Env. 1896 pyxis kapağı ikinci orta çember frizinde, vücut 1. üst çember frizinde gördüğümüz tekli zik zak betimlemesi yer alır. Kerameikos örneklerinde de çok kere bu bezeme görülür¹⁷.

3 — Kenar çember frizi: İst. Env. 1896 pyxis kapağı son dış çember frizinde, birbirlerine eğri - paralel çizilmiş çizgi bezekleri yer almaktadır. Aynı stilde betimlenmiş örnekler Kerameikos pyxis kapakları üzerinde dış çember frizlerinde de karşımıza çıkar¹⁸. Agora buluntuları arasında da aynı biçimde betimlenmiş örnekler görülmektedir¹⁹.

İst. Env. 1896 pyxisinin stil ve biçim yönünden Kerameikos örnekleri ile çok yakın benzerlikler kurduğunu yaptığımız karşılaştırmalar ile saptamak olanak içindedir. Bezeme stilinde görülen yakın betimleme anlamı, bize bu kabın Atina'dan, daha kesin bir yargı ile, Kerameikos mezarlığından gelmiş olduğunu önermektedir²⁰. İst. Env. 1896 pyxisi kanımızca vücut ikinci orta çember frizinde yer alan bezeme stili ile 8. yüzyılın II. yarısı ile son çeyreği arasından bir zamandan olması bize uygun düşmektedir. Bu zamanı tüm bezeme stili ile de aynı tarihler arasına koymak olanak içindedir. Diğer bir açıklama ile de tarihi kanıtlayabiliriz. İst. Env. 1896 pyxisinin vücut alt çember frizinde yer alan bezeme stili, M. Ö. 8. yüzyılın II. çeyreğine kadar inmektedir²¹. Başlangıç tarihi olarak bu zamanı saptamak mümkündür. Genel olarak söylemek gerekirse tarih M. Ö. 725'e dek inebilir.

Maşrapa

H. Kocabaş Koleksiyonu (İst.)

Env. No.: 1911/3225, Lev. I c. d, IIa

Kat. 2

¹⁷ Ker. V₁. Taf. 66/265, 835.

¹⁸ Ker. V₁. Taf. 66/5706, Taf. 59/775.

¹⁹ E. Brann, Agora, vol. VIII pl. 15/252, 267, 269.

²⁰ Kerameikos 1310 pyxisi kapağında aynı bezemeyi gördüğümüzü daha önce belirtmiştik. Bu kap K. Kübler tarafından M.Ö. 8. yüzyılın 3. çeyreğine tarihlenmektedir. Ker. V₁. 276, Taf. 67/1310.

²¹ Ker. V₁. 276, Taf. 57/792. F. Hölscher tarafından SGib. olarak tarihlenen küçük sepet kap üzerinde görülen içleri noktali baklava zinciri bezemesi ile aynı stili öneren İst. 1896 pyxisi içinde aynı tarihlendirmeyi geçerli sayabiliriz. CVA. Deut. 39, Würzburg. I. 17, Taf. 10/H 5336 4-6.

Pembemsi deve tüyü süzme hamur, hamur renginde iç ve dış astar, koyu kahveden - siyaha giden bezeme, kulp yanlış biçimde tamamlanmış. Yük. 9 cm., ağız çapı 6,1 cm., kaide çapı 6,5 cm., çeper 0,4 cm.

Maşrapa biçimindeki kaplar geç geometrik çağda Attika'da sevilen bir biçim olarak karşımıza çıkarlar. Bu kaplar kulp yapılarına göre iki biçimi önerir: 1 — Yüksek kulplu, 2 — Alçak kulplu (kulp dudak birleşiminden sonra bir yükseklik kazanmaz) maşrapalar. Maşrapa biçimindeki kapların olgun geometrik çağdan (olgun geometrik II)²² itibaren bir gelişim süreci içinde olduğunu ve geç geometrik çağda yaygın biçimi ile Attika geometrik dizilerinde tekrarlandığını biliyoruz²³. İst. Env. 1911/3225 maşrapası, biçim olarak yüksek kulplu bir kap olduğunu bize önermektedir. Kulp yanlış biçimde tamamlanmıştır. Çünkü Attika örnekleri arasında uzun boyunlu kısa kulplu bir örneğe rastlamak mümkün değildir. Alçak kulplu Attika maşrapalarında boyun, çok kısa tutulmuştur²⁴.

Biçim olarak İst. Env. 1911/3225 maşrapasının tam benzerini bulmak olanak dışıdır. Fakat boyun - gövde biçimlendirilmesi yönünden yakın benzerlikler kuran örnekler görülmektedir. Bunları yakınlık derecelerine göre sıralayabiliriz:

— Ker. V1. Taf. 111/2159.

— Wide, JdI 1899, 209, Abb. 84; E. Akurgal, Phrygische Kunst, Taf. E/5

— Ker. V1. Taf. 112/350

Boyun ve Vücut Bezekleri:

Boyun Bezekleri:

İst. Env. 1911/3225 yüksek kulplu maşrapasının boyun bezeklerine göz atacak olursak, boyun alanında bir ana bezeme ve omuz-boyun geçişini belirten yüzeyde ise ikinci bezeğe rastlarız.

Dudak üstü, birbirlerine paralel altılı kısa çizgi gurupları ile bezenmiştir. Yüksek kulplu Attika örneklerinde aynı biçimde yakın bezemeye Kerameikos'ta yeni bulunan geç geometrik çağ kadın

²² Kronoloji için Bk. Coldstream a.g.e 330.

²³ Coldstream a.g.e 23 ve 47.

²⁴ Ker. V1. Taf. 112/844, 1252, 617.

mezarından gelen kulp - ağız kırık örneğinde rastlamaktayız. (AM. 89, 1974 1 ff. Taf. 3/11). Alçak kulplu Kerameikos maşrapasında sözünü ettiğimiz çizgiler dudakta devamlı biçimde betimlenmiştir²⁵.

Dudak kenarından başlayan ve kulp kenarlarında sınırlanan alt alta üç kalın şeritten sonra kalan alan, daha önce incelediğimiz ve benzer örneklerini geniş kapsamlı açıkladığımız İst. Env. 1896 pyxisinin vücut II. orta çember frizinde bulunan, içlerinde noktalar olan yatay baklava zinciri bezemesi ile betimlenmiştir. Bu bezeme stilinin İst. Env. 1896 pyxisinin ve İst. Env. 1937/3226 konik küçük gövdeli oinochoesinde de ortak yan olduğunu daha önce belirtmiştik. Eski Kerameikos maşrapa örnekleri arasında aynı bezeme stili ile betimlenmiş kaplara rastlamak güçtür. Fakat Kerameikos'da yeni bulunmuş geç geometrik kadın mezarında ele geçen maşrapanın omuz frizinde yakın benzerine rastlamaktayız (AM. 89, 1974 Taf. 2/5). Diğer bir örnek ise, Atina Agorasında ele geçen, ağız dışı doğru taşan bir maşrapadır²⁶. Bu maşrapanın karın alanında da aynı bezeme görülmektedir.

Baklava zinciri bežeğinden sonra üç şerit görülür. Boyun-omuz geçişinin başladığı alanda, geç geometrik çağ çömlekçilerinin hemen hemen her çeşit kap üzerinde ısrarla betimledikleri tekli zik zak bezemesi yeralır. Zik zak bezemesinden sonra boyun - omuz geçişini belirleyen iki şerit vardır. Kerameikos maşrapalarında da zik zak bežeği ile betimlenmiş örnekler çoğunluktadır. Yüksek kulplu Kerameikos maşrapalarında zik zak bezemesi daha çok omuz üzerinde görülür²⁷. Alçak kulplu Kerameikos maşrapalarında, zik zak bežeği boyun üzerinde karşımıza çıkar²⁸.

Vücut Bezemeleri:

İst. Env. 1911/3225 maşrapasının vücut bezekleri, yüksek kulplu Attika çağdaşlarından çok, alçak kulplu örneklerle ilişki kurar. Kulp alt kenarının gövde ile birleştiği alanın dış sınırlarından başlayan omuz bezemeleri, dar bir friz ile oluşur. Bu friz, metop düzenlemesi

²⁵ Ker. V₁. Taf. 112/1226.

²⁶ Young, Hesperia-Supplement II. 102, fig. 72 XXV 3; E. Akurgal, Phrygische Kunst. Taf. E/4.

²⁷ Ker. V₁. Taf. 112/350; Taf. 111/2159.

²⁸ Ker. V₁. Taf. 112/844.

ile kendi içinde bir bölünmeye uğramıştır. Kulp kenarları dörtlü ince vertikal çizgi kümeleri ile belirlenmiştir. Bundan sonra her iki yandan simetriyi devam ettiren metop içinde birbirlerini ortalarında kesen çapraz çizgiler ve meydana getirdikleri boşlukların içine yerleştirilen noktalarla betimleme tamamlanır. Bundan sonra her iki yanda dörtlü ince vertikal çizgi kümeleri yer alır. Simetriyi sağlayan son metop içinde, alt alta ikili chevronların meydana getirdiği üç kısa zik zak çizgi kümeleri vardır. Kulp kenarlarından başlayan simetrik iki metop düzeninin arasında kalan ana pano, dörtlü zik zak bezemesi ile esas betimlemeyi tamamlar. Omuz üzerinde açıkladığımız dar friz düzeni ile İst. Env. 1911/3225 vazosu, Kerameikos alçak kulplu 1252 Env. No.lu maşrapa ile genel görünüm yönünden yakın paralellikler göstermektedir²⁹. Kerameikos 1252 Env. No.lu maşrapasında ana panoyu oluşturan zik zak frizi, sayıca İst. örneği ile eşittir. Fakat kulp kenarlarından her iki yönde yer alan metop sayısı üç fazlasıyla ana zik zak frizini daraltmıştır. Metop bezemeleri yönünden her iki örnekte ortak yakınlıklar az da olsa söylenebilir. 1252 Env. No.lu Kerameikos maşrapasında dört kez tekrarlanan birbirlerini merkezlerinde çapraz kesen eğrilerin meydana getirdiği üçgen alanların içine tekrar küçük üçgenler doldurulmuştur. İst. Env. 1911/3225 maşrapasında boş alanlar nokta ile süslenmiştir. Stilin çıkış noktası aynıdır. Fakat İst. Env. 1191/3225 maşrapası, Kerameikos örneğine oranla geç bir tarihi önermesi yönünden, bezeme stilinde görülen değişimi bu biçimde ortaya koyar. Metop bezemesi ile İst. Env. 1911/3225 maşrapası, diğer bir Kerameikos örneği ile yakınlıklar kurar. Kerameikos Env. 2159 tek buluntusu olan maşrapanın³⁰ boyun alanında görülen geniş kuşak, metop bölünmesi ile merkezi bezemeyi oluşturmuştur. Kulp kenarlarında yer alan I. metop, İst. Env. 1911/3225 maşrapasında gördüğümüz ikili chevronun oluşturduğu alt alta çizilen kısa zik zak bezemesini bize ansıtır.

Kulp bezemesi üzerinde kesin bir yargıda bulunmak olanak dışıdır. Katalogda da işaret ettiğimiz gibi, kulp sonradan koleksiyoner tarafından alçak bir biçimde yapılmış ve resimde görüldüğü biçimde boyanmıştır.

²⁹ Ker. V₁. Taf. 112/1252.

³⁰ Ker. V₁. Taf. 111/2159.

İst. Env. 1911/3225 maşrapasının tarihlendirilmesine gelince, bu kap ortak bezeme biçimi ile İst. Env. 1896 pyxisi ile zaman yönünden yakınlıklar kurar. Buna rağmen kendi biçimindeki kaplarla bezemede gösterdiği ve az da olsa yenilik olarak kabul edeceğimiz özellikleri yönünden onlardan geç bir zaman içine oturtulmalıdır. Bu zaman M. Ö. 725 yıllarına kadar inebilir.

Yüksek Kulplu Maşrapa
H. Kocabaş Koleksiyonu (İst.)
Env. No. 1901/3284, lev. II b-d
Kat. 3

Açık deve tüyü temiz süzme hamur, hamur renginde iç ve dış astar, kahve rengi bezeme, sağlam olarak korunmuş düz kaide, kulp dudaktan yüksek ve taşkın yapılmış, dudak altında hemen kulba dik bir destek var. Yü. (dudağa kadar) 10,3 cm., ağız çapı 8,9 cm., kaide çapı 7 cm., çeper 0,4 - 0,5 cm.

H. Kocabaş (İst.) koleksiyonundaki maşrapa biçiminde saklanan üçüncü (Kat. 3), daha önce gördüğümüz kabtan biçim yönünden ayrılıklar gösterir. Fakat maşrapa biçimindeki kablarn gelişimi üzerine Kat. 2 için önerdiğimiz özellikler, İst. Env. 1901/3284 için de geçerlidir.

Biçim olarak İst. Env. 1901/3284 maşrapası, Attika geç geometrik benzerleri ile yakın ilişkiler kurar. Aşağıda kısaca vereceğimiz örneklerle özellikleri saptayabiliriz.

- Bettina V. Freytag Gen. Löringhoff, Ein Spätgeometrisches Frauengrab vom Kerameikos, AM. 89, 1974, Taf. 3/6.
- Ker. VI. Taf. 111/831 maşrapasının kuldunda görmediğimiz destek dışında tüm olarak uzun boynu, dışa doğru açılan ağız kenarı ve dar vücudu ile biçim olarak benzerlikler gösterir.
- Young, Hesperia - Supplement II 80, fig. 54, XVII 18; E. Brann, Agora vol. VIII Pl. 15/251 P. 5053 örneği destekli kulbu ile yakın ilişkiler kurar.
- Schweitzer, AM. 43, 1918, Taf. V 4; E. Akurgal, Phrygische Kunts, Taf. D/3 (Atina Agorası), kalın boynu dışında tüm biçimi ve destekli kulbu ile benzer bir örnek olarak kabul edilebilir.

Yukarıdaki örnekleri çoğaltmak olanak dahilindedir. Diğer örneklerde çoğunluğu, desteksiz kulplar oluşturur. Biçim yönünden karşılaştırdığımız örnekler genelleme ile geç geometrik çağ içindedirler.

Boyun ve Vücut Bezekleri:

İst. Env. 1901/3284 maşrapasının bezeme stilini iki bölümde incelemek gerekmektedir. Birinci bölümü boyun, ikinci bölümü ise omuz - karın bezemeleri içerir. Bezemeler kulplar kenarından açılan omuz dahil olmak üzere geniş sınırlı bir alan üzerinde yer alır.

Boyun Bezekleri:

Kulp birleşiminin dudakla yaptığı kaynaşımından sonra omuz — karın kaynaşmasına kadar olan kenarlar, ikili vertikal çizgi kümeleri ile her iki yanda belirlenmiştir. Dudak üstü firnislenmiştir. Hafif dışa yayılan dudak altında, üç tane ince şerit, kabı kulp sınırına kadar çevreler. Bundan sonra başlayan dar - ince friz içinde nokta sıraları yer alır. Dudak altında görülen nokta sıralı dar friz stiline, aynı yerde ve aynı düzende Kerameikos Env. 363³¹ ve Atina Agora'sından gelen maşrapalarda rastlamaktayız³². Boyun - omuz geçişini belirleyen üç ince şerit arasında kalan boyun geniş alanı, kendi içinde dar metoplara bölünmüştür. Metopların içine yerleştirilen bezekler bir simetriyi oluşturur. Ana bezeme olarak maşrapanın cephesini oluşturan ikili tryglphler arasına konan, içleri kafes biçiminde taranmış dil bezekleri yer almaktadır. Dil bezekli metopların sayısı dördüttür. Dil bezekleri ile betimlenmiş metop dizilerine, Atina Agorasında bulunan bir maşrapanın boyun alanı içinde rastlamaktayız³³. Stil olarak aynı olan Agora örneği, metop bölünmelerinde ayrılıklar gösterir. Kerameikos buluntuları arasında dil bezekleriyle betimlenmiş kaplar çoğunluktadır. Dil bezemesinin çeşitli biçimlerdeki Attika kaplarında çok tekrarlanması, kökeninin orası olanağını bize kanıtlamaktadır. Kerameikos yuvarlak ağızlı destekli kulplu oinochoeleri içinde içleri kafes biçiminde taranmış dil betimlemelerine rastlamak olanak dahilindedir³⁴. Kerameikos'ta bulunmuş yeni bir mezar buluntusu

³¹ Ker. V₁. Taf. 111/363 (M.Ö. 740 civarı, s. 222).

³² Young, a.g.e. 89, fig. 60 VIII 1; E. Akurgal, a.g.e. Taf. F/4.

³³ Young, a.g.e. 102, fig. 72 XXV 3; E. Akurgal, a.g.e. Taf. E/4 (Atina Agorası).

³⁴ Ker. V₁. Taf. 116/1305, 819.

olan, kulbu eksik maşrapanın karın alanında içleri kafese taranmış dil betimlemeleri görülmektedir (AM. 89, 1974, Taf. 3/11). Aynı stilde bezenmiş Kerameikos skyphoslarını da önermek olanaklıdır³⁵. Ancak bunlardan iki örnek, dudak altlarında yer alan ince dar friz içindeki nokta sıraları ile de³⁶, daha önce belirttiğimiz Attika kökenli bezeme stilini bir kez daha doğrular. İst. Env. 1901/3284 maşrapasının boyun geniş metop alanında ana bezeme olarak gördüğümüz dil dizileri, yanlarda simetriyi oluşturan ikişer dar metop ile son bulur. Bunlar sırası ile kulplara doğru; içleri kafes biçiminde taranmış vertikal konumdaki baklava zinciri ve kulp yanındaki vertikal zikzak betimlemeleridir. Ana metop dizilerini sınırlayan sözünü ettiğimiz yardımcı metop bezeklerine, protogeometrik ve geometrik çağ boyunca ayrıncı bezeme olarak birçok kaplarda rastlamaktayız. Aynı stil Attika maşrapalarında da izlenmektedir³⁷.

Omuz - Karın Bezekleri:

İst. Env. 1901/3284 maşrapasının omuz frizinde, Attika geç geometrik çağ kaplarında çok tekrarlanan merkezleri nokta ile doldurulmuş ve teğet çizgilerle birbirlerine bağlanmış küçük daire kümelerinin meydana getirdiği zincir betimlemesi yer almaktadır. Atina Agorasında ele geçen geç geometrik çağ maşrapasının³⁸ yeni bulunmuş Kerameikos kadın mezarında ele geçen maşrapaların (AM. 89, 1974, Taf. 3/7,8) dudak dar frizleri içinde, aynı bezeme örneğine rastlarız. Bu örneklerde de küçük bir stil değişimi görülür. Değişim, çemberleri birbirine bağlayan teğet çizgilerin, çemberlerin alt noktalarından çıkması biçiminde önerilebilir. Aynı alanda, benzer stili öneren ikinci örnek tekrar Atina Agorasından gelmektedir³⁹. Omuz frizinde gördüğümüz bu bezeme biçimi, dil bezekleri ile betimlenmiş skyphosların dudak frizinde de karşımıza çıkar⁴⁰. Dil ve daire - zincir bezeklerinin aynı kap üzerinde beraberce kullanılması

³⁵ Ker. V₁. Taf. 99/343.

³⁶ Ker. V₁. Taf. 99/344, 270.

³⁷ Schweitzer, AM. 43, 1918, Taf. V/4; E. Akurgal, a.g.e. Taf. D/3 (Lambros koleksiyonu); Young, a.g.e. 89, fig. 60 XVIII 1 (P 4782); Coldstream, a.g.e. Pl. loj (4782) Atina Agorası.

³⁸ Young, a.g.e. 89, fig. 60 XVIII 2.

³⁹ Schweitzer, AM. 43, 1918, Taf. V/4; Akurgal, a.g.e. Taf. D/3.

⁴⁰ Ker. V₁. Taf. 99/1324, 1325, 1299.

kanımızca daha önce de belirttiğimiz gibi, ortak bir özelliği önermektedir. Bu özellik tekrar Attika kökenini bize bir kez daha açık seçik ortaya koymaktadır.

İst. Env. 1901/3284 maşrapasının kulp yüzeyinde görülen vertikal biçimdeki zik zak bezemesi, Attika çağdaş maşrapalarında da görülmektedir⁴¹.

Şimdiye kadar kısaca değindiğimiz stil ve bezeme özelliklerini göz önüne alarak, İst. 1901/3284 maşrapasının geç geometrik (M. Ö. 725/720 - 700) çağ içinden olduğunu saptayabiliriz. Önerdiğimiz tarih, daha önce incelediğimiz Kat. 2 İst. Env. 1911/3225 maşrapasından sonra bir zamana götürür. Çünkü iki kap arasında bezemede görülen stil ayrılıkları bu düşüncemizi kuvvetlendirmektedir⁴². Diğer bir çıkış noktası olarak; R. Young tarafından geç geometrik zaman içine konan Atina Agorası mezarlarından gelen maşrapa biçimindeki kaplarda önerilebilir.⁴³

Uzun Boyunlu Maşrapa
H. Kocabaş Koleksiyonu (İst.)
Env. No. 1933 lev. III d-f
Kat. 4

Deve tüyü hamur, hamur rengi dış astar, koyu kahve rengi bezeme iyi korunmuş durumda, kulp boyundan destekli düz kaideli. Yük. 18,2 cm., (kulp dışında), ağız çapı 11,2 cm., kaide çapı 8,4 cm., çeper 0,4 cm.

H. Kocabaş koleksiyonunda (İst.) maşrapa biçimindeki kapların (İst. Env. 1933) sonuncusu, şimdiye kadar gördüğümüz iki örnekten de ayrı bir yapıya sahiptir. R. Young, Atina Agorası geç geometrik mezarlarından gelen P 5504 no.lu maşrapa için şu düşünceleri önerir⁴⁴: biçim olarak P 5504 örneği P 4782, 4783⁴⁵ ve P 5503⁴⁶

⁴¹ Bk. dipnot 38'deki örnek. Bu örnekte dudak ve omuz frizinde aynı bezeme çok az nuans farkı ile karşımıza çıkmaktadır. Young, a.g.e. 89, fig. 60 XVIII 1 (4782).

⁴² İki kap arasında yapılacak kısa bir karşılaştırmada bu özellikler saptanabilir. Bk. lev. I a-b, İst. Env. 1911/3225 ve lev. II b-d 1901/3284 İst.

⁴³ Young, a.g.e. 229.

⁴⁴ İbid., 53 XI 15.

⁴⁵ İbid., 89-90, fig. 60 (XVIII 1, 2).

⁴⁶ İbid., 80, 85, fig. 54 (XVII 18).

maşrapalarından daha geçtir der ve boyun ve gövdenin şimdi devamlı kıvrıklığını ve boyun - omuz birleşiminde köşeli - sert geçişin olmadığını, bezemenin önemsizlik kazanarak subgeometrik betimlemeye sahip olduğunu yazar. R. Young'ın önerdiği düşünceler, bizce İst. Env. 1933 maşrapası için de geçerlidir. Kısaca toplarsak, geç geometrik çağ sonuna doğru biçimde bir bozulma söz konusudur. Söz konusu özellik bezemede de farkedilir. Biçim olarak İst. Env. 1933 maşrapası Agora P 5504 örneği ile yakın benzerlikler gösterir.

Boyun ve Vücut Bezekleri:

İst. Env. 1933 maşrapası bezemenin yerleştirildiği alan ve friz - metop sistemi yönünden İst. 1901/3283 (kat. 3) örneği ile yakın benzerlikler kurar. Fakat bezemede görülen bazı betimlemelerin önemsiz çizimi, daha önce incelediğimiz maşrapalardan daha sonra yapılmış izlenimini ortaya koyar.

Boyun Bezekleri:

İst. Env. 1933 maşrapasının boyun alanında görülen bezeme stili ve yerleşimi, sırası ile aşağıdaki biçimde oluşur:

1. Üst friz: İst. Env. 1933 maşrapasının birinci dar dudak altı frizinde gelişi - güzel çizilmiş, orantısız baklava zinciri betimlemesi yer alır. Baklava dizilerinin içleri boş bırakılmıştır. Ancak sözünü ettiğimiz stildeki betimlemelere daha önce incelediğimiz pyxis (kat. 1) ve maşrapa (kat. 2) biçimindeki kaplarda görmüştük. Fakat özenle çizilen baklava biçimi bezeme, İst. Env. 1933 maşrapası ile bir stil yakınlığı kuramaz. Benzerlik kurulan diğer örnekler, Atina Agorası geç geometrik çağ maşrapaları arasından gelmektedir. Agora P 5504 maşrapasında aynı bezeme biçimi, ayrıcalık göstererek omuz alanı üzerinde betimlenmiştir⁴⁷. Kerameikos buluntuları arasında yer alan yuvarlak ağızlı kanne biçimindeki kap üzerinde de özensiz çizilmiş baklava zinciri bezemesine rastlıyoruz⁴⁸.

2. Orta friz: İst. Env. 1933 maşrapasının boyun orta frizi, bezeklerin yerleşiminde görülen bir simetriyi bize önermektedir. Simetri, metop sistemi ile oluşur. Orta alanda yer alan meander metobu, simetri merkezini belirler. Merkezi meander metobunun

⁴⁷ Ibid., 50, fig. 33 (XI 15).

⁴⁸ Ker. V1. Taf. 115/393.

sağ ve solunda çizgi trygl'phlerden sonra gelen metop, alt alta özensiz çizilmiş üçlü zik zak ile oluşur. Simetriyi tamamlama kulp sınırlarına kadar çizgi trygl'phlerle sonbulur.

3. Alt friz: İst. Env. 1933 maşrapasının üçüncü boyun dar alt frizinde özensiz çizilmiş tek zik zak bezemesi görülür. Özensiz bezeme stili ile yakın ilişki kurduğu Agora P 5504 maşrapasında da, boyun birinci dudak frizinde aynı zik zak betimlemesine rastlarız.

Omuz üzerinde İst. Env. 1933 maşrapasının dar bir friz görülür. Bu friz içinde, boyun 1. dar frizinde gördüğümüz özensiz çizilmiş baklava zinciri bezemesi betimlenmiştir.

Biçim ve bezeme özellikleri yönünden İst. Env. 1933 maşrapası, geç geometrik çağ sonlarında bir zaman içinden olması uygun görünmektedir. Biçim üzerinde verdiğimiz düşünceler söz konusu yargımızı kanıtlamaktadır. Attika geç geometrik çağ kap kümeleri içinde, yakın benzerine rastlıyamadığımız İst. Env. 1933 maşrapası, kümesi içinde bozulmaya başlayan Agora P 5504 örneği ile bezeme stili yönünden az da olsa yakınlıklar kurmaktadır. Bu çıkış noktasından tarih olarak M. Ö. 725 - 700 yılları arası bizi bir yanlıya düşürmeyecektir.

Küçük Oinochoe

H. Kocabaş Koleksiyonu (İst.)

Env. no: 1939/3285 Lev. III a-c

Kat. 5

Açık pembemsi - deve tüyü hamur, hamur rengi dış astar, metalik parıltılı siyah - kiremit rengi bezeme, ince geniş halka kaide, iyi korunmuş. Yük. 12,7 cm., kaide çapı 6,6 cm., çeper. 0,4 cm.

Hüseyin Kocabaş koleksiyonunda (İst.) bulunan Attika kökenli oinochoe biçimindeki kaplar aralarında üç ayrı biçimi içerirler. Sırası ile inceleyeceğimiz söz konusu örnekler, form yönünden kendi aralarında hiçbir bağlantıyı ortaya koymazlar. İst. 1939/3285 küçük oinochoesinin biçim yönünden çağdaşları arasında tam benzerine rastlamak olanaksızdır. Ancak az da olsa yakınlıklar kurduğu örnekler Kerameikos ve Atina Agorası buluntuları arasından gelmektedir.

— Ker. VI. Taf. 80/322

— Ker. VI. Taf. 80/370

— Young, Hesperia - Supplement II, 30, 31, fig. 18 VI 4
(P 4785)

Verdiğimiz örnekler, genel görünüşleri bakımından, İst. Env. 1939/3285 küçük oinochoesi ile benzerlikler gösterirler. 10, 3 - 12,2 cm. arasında değişen yükseklik, küre biçimindeki vücut, geniş tabanlı kaide ve yonca ağızlar biçimlendirme yönünden ortak özellikler olarak saptanabilir.

Bezeme:

İst. Env. 1939/3285 küçük oinochoesinin biçim olarak yakın paralellere rastlanmadığını belirtmiştik. Bezeme yönünden ise, kendine özgü stili ile çağdaşları arasında önemli bir yer işgal eder. Bezemenin boyun alanında, pencere metop sistemi yöntemiyle oluşması bize, erken geometrik çağdan beri görmeğe başladığımız Attika kökenli, pencere metop geleneğinin devamının, geç geometrik evre içinde de sürdürdüğünü belirtmektedir. Boyun alanında görülen pencere metopçuk ve omuz altında, dış astar renginde boş bırakılan üç şerit dışında, kap yüzeyi siyah - kiremit renginde firnislenmiştir.

Boyun Bezeği:

İst. Env. 1939/3285 oinochoesinin dudak altında, üstte ikili, altta üçlü ince şeritlerle belirlenen alanın oluşturduğu pencere metopçuk içine, alt alta çizilmiş zik zak bezemesi yerleştirilmiştir. Zik zak biçimindeki betimlemeleri, Attika erken geometrik çağ kaplarından beri görmeğe başlarız. Geometrik çağ ilerledikçe, zik zak dizilerinde sayıca bir düşüş görülür⁴⁹. Tüm stil olarak erken özellikler gösteren İst. Env. 1939/3285 oinochoesi, ünük yapılışı, boyun alanında yer alan üçlü zik zak bezemesi ve biçim olarak ilişki kurduğu örneklerle tarihlendirmede bir düzeyde birleşim kurar.

Kerameikos mezarlarından gelen bir takım küçük oinochoelerin boyun metoplarında, zik zak bezeklerine rastlamaktayız. Geç geometrik çağın başından olan bu örneklerde zik zak betimlemeleri sayıca ayrılıklar gösterirler. Ker. Env. 322, 370⁵⁰ küçük oinochoelerinde bu sayı iki, Ker. Env. 336 ve 1339 örneklerinde⁵¹ ise dörtte

⁴⁹ Bu sayı 5 ile 2 arasında değişmektedir.

⁵⁰ Ker. V₁. Taf. 80/322, 370.

⁵¹ Ker. V₁. Taf. 80/336, 1339.

çkar. Atina Agorasından gelen oinochoe üzerinde bu sayı ikidir⁵². İst. Env. 1939/3285 oinochoesinin kulp bezemesinde görülen yatay konumdaki paralel çizgi kümeleri, Ker. Env. 322⁵⁰ küçük oinochoesinin kulbu üzerinde de görülmektedir. Biçim ve tüm bezeme stili yönünden geç geometrik çağ içinde tam benzerine rastlayamadığımız İst. Env. 1939/3285 küçük oinochoesi için yukarıda kısaca değindiğimiz benzer örneklerle kurduğu ilişkiler yönünden; geç geometrik evreden, erken geometrik geleneği devam ettiren bir Attika atölyesinde yapılmış bir kap olarak tanımlanması bize doğru düşmektedir.

Kısa Boyunlu Küçük Oinochoe

H. Kocabaş Koleksiyonu (İst.)

Env. no: 1895/3228 lev. IV a - c

Kat. 6

Deve tüyü süzme hamur, kirli bej dış astar, siyah - bordo bezeme, pişmeden dolayı bazı alanlar bordo - kiremit renginde, iyi korunmuş, karında kırık ve eksiklik var, yonca ağızlı, düz geniş kaide. Yük. 15,6 cm., kaide çapı 8 cm., çeper. 0,5 cm.

H. Kocabaş koleksiyonundan ikinci olarak inceleyeceğimiz İst. Env. 1895/3228 oinochoesi, biçim yönünden Kerameikos ve Atina Agorası mezar buluntuları ile yakın ilişkiler kuran bir örnek olarak karşımıza çıkar. Biçim olarak kısa boyunlu, geniş yonca ağızlı, şiş vücutlu ve düz geniş kaideli bir kaptır.

- Ker. VI. 215 Taf. 82/874, (yük. 20,5 cm.)
- Young, Hesperia - Supplement II 38 - 41, fig. 24 IX 17 (P 4970), (yük. 9 cm).
- E. Brann, Agora, VIII. Pl. 5/80 (P 21579 kuyu), (yük. 14,5 cm.).
- AM. 89, 1974, Taf. 3/12 (yük: 15,6 cm).

Kerameikos buluntularından Env. no. 874 yonca ağızlı oinochoesi bezemesi dışında biçim yönünden İst. Env. 1895/3228 örneği ile yakın benzerlikler göstermektedir. Diğer benzerleri ile aralarında görülen ayrıcalıkları şöyle sıralayabiliriz: İst. Env. 1895/3228 oinochoesinde yonca ağızlı dudak ucu, omuz üzerinde daha fazla taşkınlık yapar, omuz - karın köşeli bir biçim gösterir, kulp dışı doğru yatıktır. Ker.

⁵² Young, a.g.e. 31, fig. 18 VI 4 (P 4785) M.Ö. 725.

a

b

c

d

a

b

c

d

a

b

c

d

e

f

a

b

c

a

b

c

Env. 874 oinochoesinde ise dudak ucu kısa, omuz - karın geçişi oval ve kulp dışı doğru fazla yatık değildir. Agora IX (P 4970) örneği genel biçim yönünden yakınlık gösterir. Ancak omuz - boyun geçişi daralmış, omuz yukarı çekilmiştir. Tüm vücut yumurta biçimine yakındır. Vazo ince uzun bir görünüm kazanmıştır. Üçüncü örnek olan Agora (P 21579) oinochoesinde görülen ayrıcalık boynun uzamasıdır. Kısaca değindiğimiz karşılaştırmaların ışığı altında; İst. Env. 1895/3228 küçük oinochoesinin Kerameikos ve Agora çağdaş örnekleri ile biçim yönünden yakınlıklar kurduğunu söyleyebiliriz. Tüm bunların dışında Kerameikos'da yeni bulunan oinochoe ile biçim ve benzemesi ile tam yakınlık kurmaktadır. Şöyleki her iki kabın yükseklikleri birbirlerine eşittir.

Bezeme:

İst. Env. 1895/3228 oinochoesinin biçim yönünden Kerameikos yeni - eski ve Agora buluntuları ile kurduğu ilişkileri bezeme stilinde de devam ettirmektedir. Karşılaştırma örneği olarak verdiğimiz dört oinochoede de boynun firnis renginde boyanması, İst. Env. 1895/3228 kabında da görülmektedir. Ana bezeme Env. 874 ve Agora P 21579 oinochoelerinde olduğu gibi, omuz geniş metobuna yerleştirilmiştir. Kerameikos'tan gelen diğer bir örnek de⁵³, omuz altından başlayan ve karın altına kadar devam eden boş bırakılmış şerit, şeritlerin altında başlayan ve tabanda sona eren firnis renginde boyanmış biçimi ile İst. Env. 1895/3228 oinochoesine yakınlıklar kurar. Ancak Kerameikos yeni mezar buluntusu tüm örnekler dışında, bütün bezemesi ile aynıdır.

Omuz Bezekleri:

Boyun - omuz geçişini hazırlayan üç ince şeritten sonra, kulp kenarlarında vertikal tek şeritlerle belirlenen geniş metop alanı içinde, ana bezeme görülür. Tüm bezeme stili yönünden Kerameikos yeni mezar buluntusu olan oinochoe ile aynıdır (AM. 89, 1974 Taf. 3/12).

Omuz alanı içinde yer alan geniş metop, dalga bezeği ile be-timlenmiştir. Dalga şeritinin kenarlarında karşılıklı nokta dizileri yerleştirilmiştir. Dalga bezemesinin kıvrımları arasında kalan alan

⁵³ Ker. V₁. Taf. 82/811.

ise, geometrik çağda çok kullanılan rozet bezekleri (nokta) ile doldurulmuştur.

Attika geometrik kaplarında söz konusu biçimde betimlenmiş örnekleri, yeni Kerameikos örneği dışında eski Kerameikos ve Agora mezar buluntuları arasında görmek olanak içindedir. Kerameikos amphora ve maşrapa örneklerinin omuz betimlemelerinde⁵⁴, Agora'da bulunmuş tabak ve pyxis tabanlarında⁵⁵, Dunedin maşrapasının kulp betimlemesinde⁵⁶ ve "Hirschfeld Painter and Workshops" kümesinden bir maşrapanın omuz alanında⁵⁷ ve Lambros koleksiyonunda yer alan bir maşrapanın omuz betimlemelerinde de görmekteyiz⁵⁸. Attikalı çömlekçilerin oluşturduğu bu betimleme stili, olgun geometrik çağın sonuna doğru ortaya çıkmış ve geç geometrik evre içlerine kadar yaşamını çeşitli biçimlerde sürdürmüştür. Stil olarak İst. Env. 1895/3228 küçük oinochoesi, Agora Pyxisinin P 4784⁵⁵ taban bezemelerine çok yakınlık kurar. Young tarafından 8. yüzyılın son çeyreğine konan P 4784 pyxisi ile tarihlendirmede aynı yakınlığı düşünmek uygun olmaktadır. İst. Env. 1895/3228 oinochoesi biçim ve bezeme özelliklerinin bize verdiği önerilerle, onun M. Ö. 725 civarı veya biraz daha geç tarihten olması akla yatkın düşmektedir⁵⁹. Bunun dışında tam biçim ve bezeme stili ile Kerameikos yeni oinochoesi için verilen AM. 89, 1972, 13, (Geç Geo. II a-b, kat. 12) tarih geçerli olacaktır. Bu benzerliklerin ışığı altında, İst. 1895/3228 oinochoesinin bir Kerameikos buluntusu olduğunu önermek zor olmayacaktır.

⁵⁴ Ker. V₁. Taf. 49/1214 (amphora parçaları) M.Ö. 750 civarından, dalgalar arasında büyük içleri dolu noktalar vardır. Mezar 50, Taf. 111/1303 (maşrapa), dalgalar arasında rozet veya nokta bezekleri yoktur.

⁵⁵ Young, a.g.e. 113, tabak tabanı, fig. 80 B 14 (P 6474), 8. yy. son çeyreği, dalgalar arasında içlerinde nokta olan küçük çemberler, Pyxis tabanı s. 91, 92, fig. 61 XVIII 6 (P 4784), 8. yy. son çeyreği; Coldstream, a.g.e. Pl. 10 k, l pyxis tabanında yonca biçiminde yer alan dalga bezemesinin boş alanları noktalı rozet bezekleri ile doldurulmuştur.

⁵⁶ Coldstream, a.g.e. Pl. 8 e Dunedin E. 57-155, kulp üzerindeki dalga kolları arasında içi noktalı küçük çember betimlemeleri.

⁵⁷ Coldstream, a.g.e. pl. 8 f Athens 16193, s. 330-331 M.Ö. 750-735 dalgalar arası boş bırakılmış.

⁵⁸ Schweitzer, a.g.e. Taf. V; E. Akurgal a.g.e. Taf. E 3, dalgalar arası boş bırakılmış.

⁵⁹ Biçim olarak ilişki kurduğu, Ker. V₁. 215 Taf. 82/874, oinochoesinin kulp bezemesi ile paralellikler gösterir.

caktır. Hatta, aynı atölye imalatı olduğunu söylemek de doğru bir yaklaşımdır.

Küçük Konik Oinochoe
H. Kocabaş Koleksiyonu (İst.)
Env. no: 1937/3226 Lev. 5 a-c
Kat. 7

Deve tüyü hamur, hamur rengi dış astar, siyah bezeme, iyi korunmuş, geniş düz kaide, yonca ağız. Yük. 9,6 cm., kaide çapı 8,1 cm., çeper 0,5 cm., boyun çapı 2 cm.

Attika erken geometrik çömlekçiliğinde sevilen kap biçimlerinden biri de şüphesiz ki, ince uzun boyunlu, bodur (konik) vücutlu, geniş ince halka kaideli, yonca ağızlı oinochoelerdir. Kerameikos ve Atina Agorasından gelen oinochoeleri, aralarında biçim olarak kurdukları birleşimi, bezeme stillerinde de devam ettirirler. Omuz alanında çoğu kez tekrarlanan, içleri kafes biçiminde taranmış üçgen kümeleri⁶⁰ ve nokta sıraları⁶¹ geç protogeometrik çağın stil etkilerini geç geometrik evre içlerine kadar yaşatmışlardır. Biçim olarak da erken özellikler geç zamanlara kadar korunmuştur.

H. Kocabaş koleksiyonunda saklanan İst. Env. 1937/3226 konik vücutlu uzun ince boyunlu, yonca ağızlı ve düz geniş kaideli oinochoe, biçim yönünden erken geometrik Attika kökenini önermesine karşın Korinth etkilerini de içermektedir. Attika bodur oinochoelerinde, yonca ağız ve ince boynu görmek olanak içindedir⁶². Bu örnekleri çağın akışına göre çoğaltmak kolaydır. Erken geometrik çağın ilerlemiş bölümünden Agora mezar buluntuları güzel örnekler olarak önerilir⁶³. Cambridge GR-2-1943⁶⁴, Eleusis⁶⁵ ve Piraeus⁶⁶ oinochoeleri gelişiminde, olgun geometrik çağ kalıntıları olarak tanımlanabilir. Geç geometrik evre içine konan Attika bodur oinochoeleri:

⁶⁰ Young, a.g.e. 41, (IX 13 P 4971).

⁶¹ E. Brann, Agora VIII., s. 39, p 4971/72; Young, Hesperia 18, 1949 Pl. 69/11 P 19223.

⁶² Young, Hesperia 18, 1949, 283 ff., Pl. 67/6-7 (P 19234, 19235), Pl. 69/10 (P 19237), Pl. 67, 69/12 (P 19236) v.d.,

⁶³ E. Lord Smithson, Hesperia 37, 1968, 77 ff., pl. 21/3 (P 27631), 4 (P 27632).

⁶⁴ Coldstream, a.g.e. pl. 3 m Cambridge GR-2-1943.

⁶⁵ EA 1898, 113, IIv. 3/10.

⁶⁶ PAE 1951, 120, fig. 38/2.

- Young, *Hesperia - Supplement II* 38, fig. 24 IX 13 (P 4971); E. Brann, *Agora VIII* 39, fig. 5/72 (P 4971), M. Ö. 8. yüzyılın son çeyreği.
- E. Brann, *Agora VIII* 39 “Squat aryballos” fig. 5/73 (P 20080) M. Ö. 8. yüzyılın 3. çeyreği.

İst. Env. 1937/3226 örneği ile biçimsel yönden ortak bir stili önerirler. Fakat İst. oinochoesi geniş omuz yüzeyinin karına geçişte yaptığı köşeli birleşim ve düz geniş kaide biçimi ile onlardan ayrı bir etkiyi içerir. Attika kökenli bu kabın biçim yönünden tam yakınlık kurduğu örnekler, Korinth oinochoeleri arasından gelmektedir:

- Saul S. Weinberg, *Corinth vol. VII, part I* 25 ff., pl. 12/76⁶⁷
- Coldstream, *Greek Geometric Pottery*, pl. 17 g olgun geometrik II (s. 330-331); pl. 18 c (Corinth KP 164), olgun geometrik II (s. 330-331)

Her iki örnek de, İst. Env. 1937/3226 oinochoesi ile şu benzerlikleri içerirler: 1. Karın dar ve kısadır. 2. Kaide düz - geniş. 3. Boyun uzundur. Bu açıklamalardan sonra bir genelleme yaparsak, Attika'nın erken geometrik çağda dizilerine kattığı bu biçim, değişik bir yöntemle ve Korinth etkisiyle geç geometrik çağda, İst. Env. 1937/3226 oinochoesi ile yaklaşım sağlar.

Bezeme:

Attika kökenli biçimi, geç geometrik evre içinde, Korinth etkisiyle değişime uğrayan İst. Env. 1937/3226 oinochoesi, bezeme stilinde görülen katı Attika etkileri ve Kat. 1 ve 2 kaplarını incelerken işaret ettiğimiz ortak bezeme stili ile karşımıza çıkar. Bezeme biçimini iki bölümde inceleyerek, Attika etkenlerini saptayabiliriz.

Boyun Bezekleri:

İst. Env. 1937/3226 oinochoesinin boyun bezemesinde, ağız altında ve boyun - omuz geçişinde son bulan, üçlü, hamur rengindeki dairesel

⁶⁷ Weinberg s. 27'de (Corinth VII) bu biçimin Korinth'te ele geçen en erken konik örnek olduğunu söyler, bu biçimin Korinth'e verildiğini ve konik vücutlu örneklerin, olası ile no. 32 deki geometrik oinochoelerden alındığını söyler. Bk. no. 32 için, Corint VII, Pl. 5/32.

şeritler arasında belirlenen alan içine yerleştirilen, içlerinde noktalar bulunan baklava zinciri betimlemesi görülmektedir. Bu biçimde betimlenmiş örneklerin Attika geometrik çömlükçiliğinde ve bu sayfalarda inceleme olanağına kavuştuğumuz Kat. 1 (İst. Env. 1896) pyxisi ve Kat. 2 (İst. Env. 1991/3225) maşrapasının bezek betimlemelerinde görmüş ve söz konusu kapların kendi aralarında ortak bir bezeme stiline birleşimde bulduklarını belirtmiştik. Aynı bezeme stili için Kat. 1 ve Kat. 2 kapları üzerine içerdiğimiz özellikler, İst. Env. 1937/3226 oinochoesinin boyun bezemeleri için tekrarına, bir gereksinme yoktur. Attika ve Korinth küçük bodur - konik oinochoelerinde adı geçen stildeki bezemeye rastlamak olanaksızdır.

Omuz Bezekleri:

İst. Env. 1937/3226 oinochoesinin omuz bezek betimlemelerinde kanımızca bir merkezileşme olabilir. Boyun - omuz geçişi son şeriti ile, kulp altından başlayan ve karın geçişine kadar devam eden, boş bırakılmış dokuz çember şeridin oluşturduğu alana, esas bezeme yerleştirilmiştir. Bu alan kulp yanlarında, boyundan inen eğri şeritlerle de sınırlanmıştır. Bezeme, omuz alanı boyun şeridinden inen ve omuz ilk şeridinde sonbulan, omuz yan yüzlerinde yer alan beşli alt alta çizilmiş kısa zik zak bezekleri ile üç parçaya bölünmüştür. Boş bırakılan üç yüzey içinde ise, nokta rozetler ve ortalarında gamalı haç bezemesinin yerleştirildiği betimlemeler görülür. Oinochoenin dudak ucunun altında kalan alan, merkezi betimlemeyi oluşturmaktadır. Erken geometrik çağdan beri görülmeğe başlanan Attika küçük oinochoelerinde ve geç geometrik evre içinde de yaşamını sürdüren diğer örneklerde, bu biçimdeki betimlemeye rastlamak olanak dışıdır. Aynı durum Konik vücutlu Korinth oinochoeleri içinde söz konusudur. Çağdaş örneklerde betimleme daha çok içleri kafes biçimi taranmış üçgen kümeleri ve aralarında boyundan inen nokta sıralarıyla oluşur⁶⁸. Bu bezeme stili için Young şöyle der: "Protogeometrik lektyhosla dekorasyon benzerliği çok ilginçtir⁶⁹". Young'ın önerdiği betimleme, içleri kafes biçiminde taranmış üçgen dizileridir. İst. Env. 1937/3226 oinochoesinin bezeme stili yönünden yakın örneği

⁶⁸ Young a.g.e. fig. 24 IX 13 (P 4971); E. Brann, Agora VIII. Pl. 5/72 (P 4971).

⁶⁹ Young, a.g.e. 41.

Agora "Squat aryballos" dur⁷⁰. Söz konusu kabın omuz alanında ortası noktalı rozet bezeği görülür. Stil yönünden bir ortak özellik olarak alınabilir. Ortasında gamalı haç bulunan nokta - rozet betimlemesine geç geometrik çağ içinden olan Lambros koleksiyonundan Agora'da bulunmuş, uzun boyunlu maşrapanın kuşlu boyun metopçuğu içinde rastlamaktayız⁷¹. Omuz alanında bölücü öge olarak betimlenen kısa zik zak bezemesi, metopal düzende biçimlendirilmiş Attika kaplarında bölücü bezek olarak karşımıza çıktığını daha önce incelediğimiz Kat. 2 maşrapasında görmüştük. Belirlediğimiz açıklamalardan sonra; Attika kaplarında çeşitli biçimlerde gördüğümüz bezek betimlemeleri, İst. Env. 1937/3226 oinochoesi üzerinde değişik oluşumla karşımıza çıkmaktadır.

İst. Env. 1937/3226 oinochoesinin tarihlendirmesine gelince; Kat. 1 ve Kat. 2 İst. kapları ile kurduğu ortak bezeme seçimi ve biçimi ile onların tarihinden (M. Ö. 725) ve aynı atölye yapımı olduğunu önermek kanımızca bir saplantı olmayacaktır. Diğer bir yakıştırmada; E. Brann tarafından 8. yüzyılın son çeyreğine tarihlenen Agora "Squat aryballos" u⁷⁰ ile rozet bezemesinde kurduğu ilişkide söz konusu edilebilir.

H. Kocabaş koleksiyonunda (İst.) saklanan ve bu sayfalarda incelediğimiz yedi kap * bize şu kanıtları içerir; tüm olarak bezeme ve biçim yönünden Kerameikos - Atina Agorası buluntularıyla yakın ilişkiler kurarlar. Olasılıkla söz konusu kaplar yukarıda geniş açıklamalarla kanıtladığımız sonuçlarla, Kerameikos - Atina Agora'sı buluntuları ile ortak bir atölye yapımını içerirler. Genel bir tarihlendirme ise, M. Ö. 8. yüzyılın son çeyreğidir.

⁷⁰ E. Brann Agora VIII 39 pl. 5/73 (P 20080).

⁷¹ Schweitzer, AM. 43, 1918 Taf. V/4; E. Akurgal, a.g.e. Taf. D 3.

* Bu araştırma hazırlandıktan sonra yazar, AM 89 (1974) sayısında yayınlanan Bettina von Freytag gen. Löringhoff'un makalesi ile CVA Deutschland 39, Waraburg I'i görmüş ve tashih kolonları üzerine son eklemeleri yapmıştır.

ATTIC GEOMETRIC VASES KEPT IN ISTANBUL

“SUMMARY”

COŞKUN ÖZGÜNEL

Between the years of 1940 - 1941, a number of vases of Attic origin from the Geometric Period had come to Istanbul to the Hüseyin Kocabaş collection from Athens.

The decoration and shape of seven vases from this collection have close contacts to the grave findings at Kerameikos and the Athenian Agora.

Pyxis:

H. Kocabaş Collection, Istan.

Inv. no. 1896, Pl. I a, b (see Cat. 1, p. 1 - 5)

Istan. Inv. 1896 Pyxis, in respect of style and form bears close relations to Kerameikos - Agora examples mentioned below.

In terms of form:

— Ker. V1. Pl. 52/265, p. 222, 276

— Ker. V1. Pl. 54/5715, p. 276

— Ker. V1. Pl. 56/5716 b, p. 276

— Ker. V1. Pl. 57/275, p. 230, 276

From the point of view of decoration;

Body decorations:

— Ker. V1. Pl. 52/262, 265, 54/5715, 55/5713, 56/5716 b,
57/833, 57/275, 58/5707

— Ker. V1. Pl. 52/263

Outside of the pyxis form, other Attica vases have by view of decoration established resemblance to our pyxis, too.

Lid decorations:

— Ker. V1. Pl. 52/263, 66/1194, 1196

— Ker. V1. Pl. 66/835

— Ker. V1. Pl. 55/580, 57/833; AM. 89, 1974, 1 ff., Pl. 4/26;
CVA Deutschland 39, Würzburg 1. Pl. 6 (H. 4431)

- Ker. VI. Pl. 66/265, 66/835
- Ker. VI. Pl. 66/5706, 59/775
- E. Brann, *Agora*, Vol. VIII. Pl. 15/252, 267, 269

It is obvious to see that in terms of shape and decoration *Istan. Inv. 1896 pyxis* has close relations to the given examples above. The style of decoration seen under the *Kerameikos* influence gives way for the vase to be a *Kerameikos* grave finding. Dating this vase, it is estimated to be about 725 B.C.

Tankard:

H. Kocabaş Collection (*Istan.*)

Inv. no. 1911/3225, pl. I c, d, II a (see *Cat. 2*, p. 5-9)

In terms of shape, it is not possible to find an example that would conveniently resemble the *Istan. Tankard Inv. 1911/3225*. But in neck and body forms, similarities in these aspects can be seen in the given examples below. They are presented in order of their degrees of resemblance.

- Ker. VI. Pl. 111/2159
- Wide, *Jdl 1899*, 209, fig. 84; E. Akurgal, *Phrygische Kunst*, pl. E/5
- Ker. VI. Pl. 112/350

The examples which show similarities by way of decoration are:
Neck decorations:

- Bettina V. Freytag gen. Löringhoff, *Ein spätgeometrisches Frauengrab vom Kerameikos*, *AM.* 89, 1974, Pl. 3/11
- Ker. VI. Pl. 112/1226
- Young, *Hesperia - Supplement II.* 102, fig. 72 XXV 3; E. Akurgal, *Phrygische Kunst*, Pl. E/4
- Ker. VI. Pl. 112/350, 111/2159

Body decorations:

- Ker. VI. Pl. 112/1252
- Ker. VI. Pl. 111/2159

In dating the *Istan. Inv. 1911/3225* tankard, it is necessary to note also its decorative similarities with the *Istan. Inv. 1896 pyxis*. Subsequently with respect to these aspects, Late Geometric (725 B. C) would be considered appropriate. This vase without doubt is a *Kerameikos* grave finding.

Tankard:

H. Kocabaş Collection (Istan.)

Inv. no. 1901/3284, pl. II b - d, (see cat. 3, p. 9-12)

In terms of shape Istan. Inv. 1901/3284 tankard bears close relations with the examples of Late Geometric Attica.

— AM. 89, 1974, Pl. 3/6

— Ker. VI. Pl. 111/831

— Young, *Hesperia - Supplement II.*, p. 80, fig. 54 XVII 18;

— E. Brann, *Agora*, Vol. VIII. Pl. 15/251 (P. 5053)

— Schweitzer, *AM.* 43, 1918, Pl. V/4; E. Akurgal, *Phrygische Kunst*, Pl. D/3

With respects to decoration, the Istan. Inv. 1901/3284 tankard had acquired close ties to the examples of the Kerameikos - Agora finds.

Neck decorations:

— Ker. VI. Pl. 111/363

— Young, *Hesperia - Supplement II.* 89, fig. 60 VIII; (P 102), fig. 72 XXV 3; E. Akurgal, *Phrygische Kunst*, Pl. E/4, F/4

— AM. 89, 1974, Pl. 3/11

— Ker. VI. Pl. 116/1305, 819, Pl. 99/343, 344, 99/270

— Schweitzer, *AM.* 43, 1918, Pl. V/4; E. Akurgal, *Phrygische Kunst*, Pl. D/3; Young, *Hesperia - Supplement II.* 89, fig. 60 XVIII 1 (P 4782); Coldstream, *Greek Geometric Pottery*, Pl. 10 j (4782)

The shoulder - belly decorations:

— Young, *Hesperia - Supplement II.* 89, fig. 60 XVIII 2

— AM. 89, 1974, Pl. 3/7, 8

— Schweitzer, *AM.* 43, 1918, pl. V/4; E. Akurgal, *Phrygische Kunst*, Pl. D/3

Dating the Istan. Inv. 1901/3284 tankard, it is possible to attribute it in the Late Geometric Period (725/720 - 700 B. C.) Late Geometric grave findings from the Athenaeon Agora (*Hesperia - Supplement II.*, p. 299) given by R. Young also supports this statement.

Tankard:

H. Kocabaş Collection (Istan.)

Inv. no. 1933, pl. III d-f (see cat. 4, p. 12 - 14)

This example found at the H. Kocabaş collection is last of the tankard shaped vases. In terms of shape this vase shows differences than that of the other two tankards (cat. 2 and 3) we have seen. However, Athenean Agora tankard which R. Young dated to the end of the late geometric period has resemblance to our tankard (Hesperia-Supplement II, 53 fig. 33 XI 25 P 5504).

Decoration:

Neck and body decorations :

The decoration shown on the Istan. Inv. 1933 tankard and on the Istan. 1901/3283 (cat. 3), creates closely related similarities. But the style of decoration of 1933 tankard is the result of a second class atelier. The neck decorations of the examples given below show the relation with that of the Istan. Inv. 1933 tankard:

— Young, Hesperia - Supplement II, 50, fig. 33 XI 15 (P 5504)

— Ker. VI. Pl. 115/393

By the form and decoration of the Istan. Inv. 1933 tankard, it is appropriate to place it in the Late Geometric Period 725 - 700 B. C.

Oinochoe :

H. Kocabaş Collection (Istan.)

Inv. no. 1939/3285 pl. III a-c, (see cat. 5, p. 14 - 16)

In view of form, to find a suitable representation to the Istan. 1939/3285 oinochoe with its contemporaries is not possible. But there are examples from the Athenian Agora and Kerameikos findings which can, insignificant as may appear, produce a correlation.

— Ker. VI. Pl. 80/322

— Ker. VI. Pl. 80/370

— Young, Hesperia - Supplement II, 30, 31, fig 18. VI 4 (P 4785)

Decoration:

In the neck decorations, there is a zigzag pattern settled within a panel. We can find the same decoration on the oinochoes of the Late Geometric Period found at the Kerameikos graves.

- Ker. VI. Pl. 80/322, 370, 336, 1339
- Young, *Hesperia - Supplement II*, 31, fig. 18 VI 4 (P 4785)

Oinochoe:

H. Kocabaş Collection (Istan.)

Inv. no. 1895/3228, pl. IV a-c, (see cat. 6, p. 16 - 19)

In terms of form, the Istan. 1895/3228 oinochoe, the Athenian Agora and Kerameikos grave findings have mutual similarities.

- Ker. VI. Pl. 82/874, p. 215.
- Young, *Hesperia - Supplement II*, 38 - 41, fig. 24 IX 17 (P 4970)
- E. Brann, *Agora Vol. VIII*, pl. 5/80 (P 21579)
- AM. 89, 1974, pl. 3/12

Among the given examples above, the oinochoe, handed down from the newly found female graveyard at Kerameikos (AM. 89, 1974, 1 ff.) and the Istan. Inv. 1895/3228 oinochoe, have between them an exact image with one another in terms of form and height (15,6 cm.). These two vases have also between them strongly shared similarities seen through their decoration. They may be products of the same atelier. Thus we can place the Istan. Inv. 1895/3228 oinochoe within 725 - 700 B. C.

Conic Oinochoe:

H. Kocabaş Collection (Istan.)

Inv. no. 1937/3226, pl. V a-c, (see cat 7, p. 19 - 22)

With respects to form the Istan. 1937/3226 conic oinochoe inspite of its seemingly Early Geometric Attica influence, establishes a close relationship with the Corinth conic oinochoe.

Below are examples having similarities to form:

- Young, *Hesperia - Supplement II*, 38, fig. 24 IX 13 (P 4971); E. Brann, *Agora Vol. VIII*, 39, pl. 5/72 (P 4971), pl. 5/73 "Squat Aryballos" (P 20080)
- S. S. Weinberg, *Corinth Vol. VII*, part I., p. 25 ff., pl. 12/76
- Coldstream, *Greek Geometric Pottery*, pl. 17 g, 18 c

In terms of decoration it has the effect of harsh Attica lines.

In dating the Istan. 1937/3226 oinochoe, it is possible to attribute it between 725 - 700 B. C.

MEDIAEVAL SGRAFFIATO WARE FROM ANEMURIUM IN CILICIA

TERESA TÖMÖRY

Anemurium is a coastal town in Rugged Cilicia (Cilicia Trachaea¹) near Cape Anamur, the southernmost point in Asia Minor. The site of the city is about 5 kilometers west of the modern town of Anamur, and about 125 kilometers by road west of Silifke (the ancient Seleucia on the Calycadnus).

Anemurium was built and inhabited mainly in the Roman period. Parts of the town were still inhabited during the mediaeval period, at which time it belonged to the kingdom of Little Armenia². During the times of conflict in the eastern parts of Cilician Armenia³, Anemurium enjoyed a relative peace owing to the natural protection on three sides by the Taurus Mountains and on the fourth by the sea.

Anemurium is mentioned in the chronicles of the Constable Sempad⁴ who compiled a list of castles and fortifications, together with the residing seigneurs under Leo II at the time of his crowning as king of Cilician Armenia in 1198⁵.

The mediaeval sherds which are listed below were found on the site of Anemurium. Parts of the still existing city wall as well as the citadel were constructed during the mediaeval period of occupation.

¹ In later Roman and Byzantine times, following a Diocletianic reform, Cilicia Trachaea was also known as Isauria.

² See W. Tomaschek, "Zur historischen Topographie von Kleinasien im Mittelalter", *Sitzungsberichte der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften in Wien Phil.-hist. Klasse*, CXXIV, Vienna 1891, p. 57 ff.

³ For further history of the period see: V. Kurkjian, *A History of Armenia*, N. Y. 1964. S. Der Nersessian, *The Armenians*, Norwich, 1969. G. Ostrogorsky - *History of the Byzantine State*, Oxford, 1968.

⁴ In *Recueil des Historiens des Croisades; Documents Armeniens* Vol. 3, 1. Reprint 1967, p. 638.

⁵ See note 3 above.

Some of the buildings of the Roman imperial and the early Byzantine periods were also still inhabited. The mediaeval sherds were found on these areas of habitation, and mainly on the citadel, the baths II 7 A, with a few isolated pieces coming from the necropolis. Many surface finds are washed down annually after the spring rains. The pottery fragments do not come from a stratified context so that they can be dated only approximately in relationship to the scant knowledge of the general history of the city during the Armenian reign, and by comparison to similar pieces from other sites. But hopefully future excavations will bring to light further specimens of this type of pottery in a better dated context.

To date it does not seem likely that this pottery was locally made because no clay suitable for the production of pottery has been found in the vicinity of Anamur, nor have any kilns or kiln wasters come to light in the previous years of excavations. Thus, at the moment the ware is assumed to have been imported from some outside centre of manufacture.

This sgraffiato pottery found at Anemurium was popular in all the regions of the eastern Mediterranean. Mediaeval sites of this region have yielded large quantities of this ware. The comparison of Anemurium finds to the pottery of other sites further east in Asia Minor at Tarsus, Misis - Mopsuestia, Korykos, as well as Al Mina and Hama in Syria, show similar if not the same type of ware. By means of these comparisons one can also date these Anemurium sherds from the eleventh to thirteenth centuries⁶.

The majority of the Anemurium sherds have the following characteristics: the clay is light orange or pinkish - red in colour, and it

⁶ Tarsus and Misis-Mopsuestia : most of the sgraffiato ware found on these sites has not yet been published. One bowl is illustrated in L. Budde, *Antike Mosaiken in Kilikien*, Vol. I, Recklinghausen, 1969. The bulk of the sgraffiato ware is in the Adana Museum. It was examined by the author in 1971 and the general characteristics of the ware are similar to the Anamur examples. The sgraffiato ware from Misis-Mopsuestia was probably locally made since the finds include wasters, and half-finished pieces. Korykos-Meriamlik : Volbach, W. F. "Anhang Byzantinische Keramik aus Kilikien", p. 196-201 in *Monumenta Asiae Minoris Antiqua*, II, 1930. Al Mina : A. Lane, "Mediaeval Finds at AL Mina in North Syria", in *Archaeologia* 87 (1937), p. 19-78. Cyprus : J. du Plat Taylor, "Mediaeval Graves in Cyprus", in *ARS ISLAMICA* 5, Pt. 1, 1938, p. 55-86. Hama : P. Riis V. Poulsen - E. Hammershaimb, *Hama, Fouilles et Recherches 1931-1938*, Copenhagen, 1957.

has a coarse, hard grain. The clay body is covered first with a cream or whitish slip. When the body is leather hard the various decorative motifs are incised into the clay body of the vessel with a sharp tool. The incised decoration, therefore appears dark brown to black in colour against the light colour of the slip. The colouring pigments of green (copper oxide) and yellow, yellowish - brown, brown (iron oxide), or purplish - brown (manganese) are distributed in a random fashion over the surface of the vessel. Finally, a transparent lead glaze is applied. In the following catalogue the dominant colours will be indicated. Occasionally the glaze may be stained green and the finished product then has a dominant green colour. Some sherds have a slip and glaze surface on both sides; others have merely a slight overflow of glaze on the exterior of the rim. Generally only the interior of the vessel is incised.

Unfortunately, not one complete piece of pottery has survived in the finds to date. In view of the fragmentary nature of the pottery, a reconstruction of the shapes of the vessels is not really possible. However, all the sherds appear to have been part of the usual bowl or plate common to sgraffiato ware. Figure 1 and 2 illustrate the type of rim, side, and foot which have been found.

AN 7001: Fragment of rim of plate. Citadel find. 3.5 x 2.8 cm. Green, yellow. Guilloche band bordered by double lines. Spaces within band filled by circular scribbles.

AN 7002: (Plate I, 1.) Fragment of rim of plate. Citadel find. 3.1 x 2.9 cm. Brown, yellow, green. Three parallel lines at rim border guilloche band. Circular scribbles surround guilloche band. Compare Al - Mina fragment, figure 3. ii.

AN 7003: Fragment of side of plate. Citadel find. 3.4 x 4.3 cm. Brown, yellow, green. Guilloche band bordered by parallel lines. Circular scribbles surround guilloche.

AN 7004: (Plate II, 1) Fragment of rim of plate. Citadel find. 2.5 x 2.5 cm. Exterior surface: pale green. Interior surface: green, brown. Guilloche band bordered at lip by parallel lines. Compare Al - Mina fragment, figure 3.i., and Korykos - Meriamlik fragment, figure 4.i.

AN 7005: Fragment of rim of plate. 6.8 x 3.6 cm. Yellow, brown; eroded in part. Guilloche band with border of parallel lines.

AN 7006: Fragment of rim of plate. Citadel find. Yellow, badly eroded. Square guilloche band bordered by parallel lines. Compare to Al-Mina fragment, figure 3. iii., Korykos - Meriamlik fragment, figure 4. ii., Cyprus fragment, figure 9. i.

AN 7008: Fragment of rim and side of shallow bowl. Citadel find. 6.5 x 3.7 cm. Thickness 3 cm. Exterior surface: brown, yellow; finger-like drippings of deep yellow run down the exterior from the lip. Interior surface: green, yellow, brown. Interior incised decoration: volutes bordered by parallel lines. The clay used for this piece is a finer quality than for most of the vessels found at Anamur.

AN 7009: (Plate IV, 6) Fragment of side of plate. Yellow, brown. Scrolls and guilloche band bordered by parallel lines.

AN 7010: (Plate III, 3) Fragment of rim and side of shallow bowl. Yellow, brown. Series of volutes bordered by parallel lines. The execution of this design is stiffer and tighter than the example above: AN 7009, (Plate IV, 6).

AN 7011: Fragment of rim and side of small, deep bowl. 4.0 x 5.7 cm. Bowl has inverted crinkled lip. Exterior surface: brown. Interior surface: green, yellow, brown. Band of contiguous circles bordered by double parallel lines.

AN 7012: (Plate IV, 3) Fragment of well of bowl. Remains of short foot. 6.5 x 4.5 cm. Green, yellow. Volutes contained within a rectangular form.

AN 7013: Fragment of side of plate. 4 x 3.1 cm. Exterior surface: pale green. Interior surface: green, yellow; coarse scroll design bordered by parallel lines.

AN 7014: Fragment of rim of bowl. Citadel find. 2.1 x 2.4 cm. Exterior surface: yellow. Interior surface: olive green. Both the interior and exterior surfaces have incised decoration; scroll type pattern bordered by double parallel lines.

AN 7015: Fragment of side of bowl. 8.2 x 5.7 cm. Exterior surface: whitish. Interior surface: brown and yellow. Running scroll bordered by single line.

AN 7016: Fragment of rim of plate. Citadel find. 4.1 x 1.9 cm. Crinkled lip. Exterior surface: pale green. Interior surface: dark green - brownish. Stylized rinceau bordered by double parallel lines.

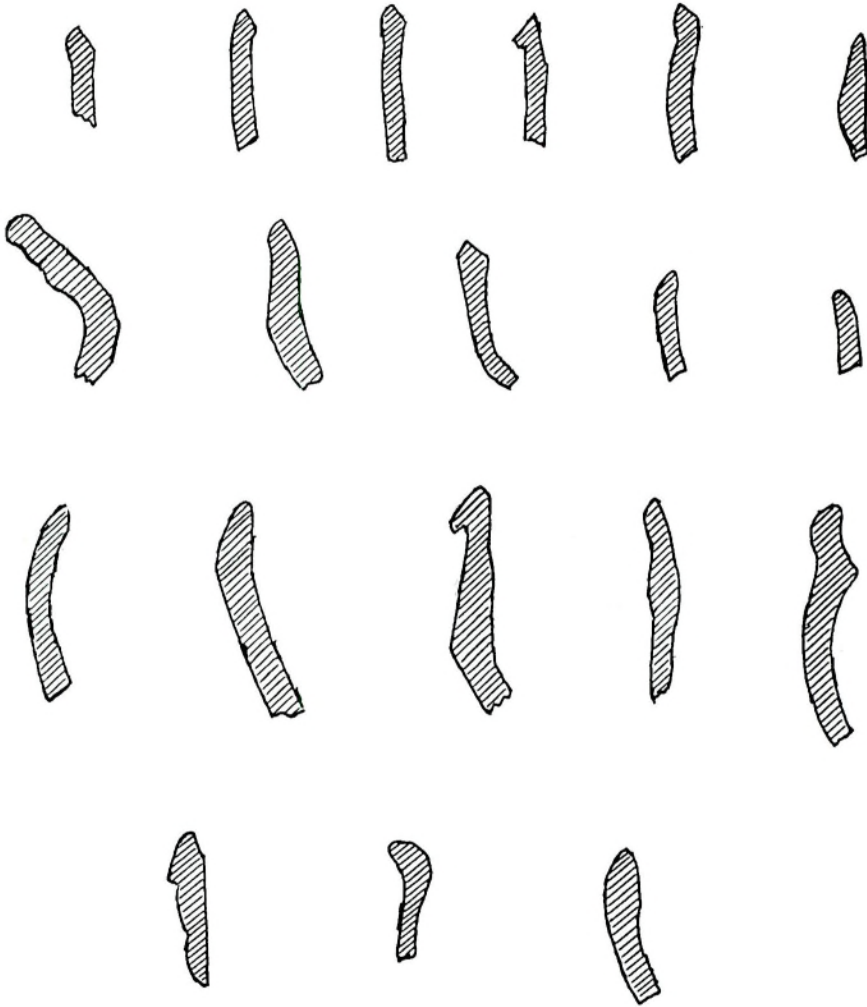

Fig. 1 — Profile view : rims and sides of sgraffiato ware at Anamur

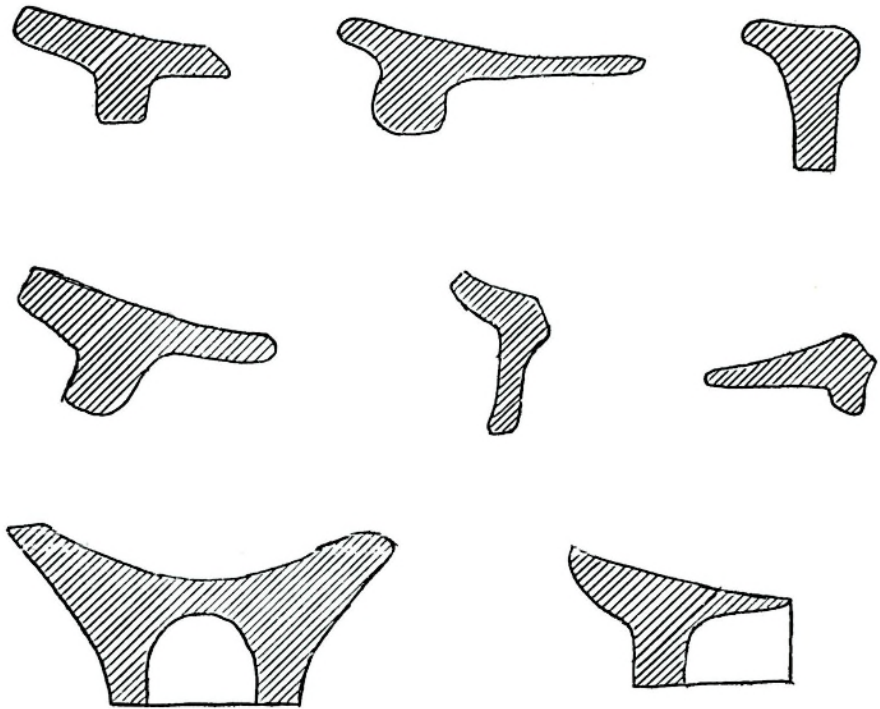

Fig. 2 — Profile view : feet and wells of sgraffiato ware found at Anemurium

i.

ii.

iii.

iv.

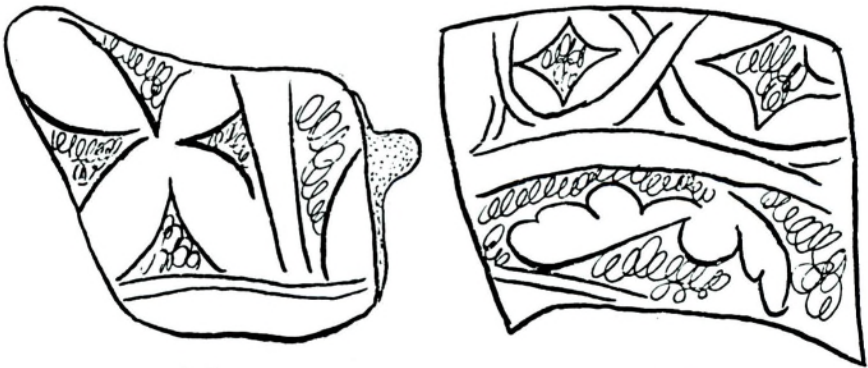
Fig. 3— From Al Mina. Drawings after photograph in Lane, *Archaeologia* 87 (1937), Plate xxi, fig. 1

i. J9500

ii. J9510

Fig. 4 — From Cilicia. i. Drawing after photograph in MAMA II, 1930, p. 200, pl. 207. ii. Drawing after photograph in MAMA II, 1930, p. 196, pl. 205

i. J9511

ii. J9509

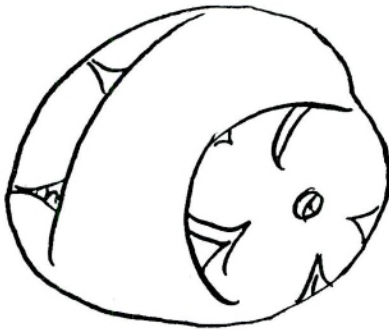

iii. J9497

Fig. 5 — From Cilicia. i. Drawing after photograph in MAMA II, 1930, p. 196, pl. 205. ii. Ibid, p. 196, pl. 205. iii. Ibid, p. 200, pl. 205

i. J9508

ii. J9512

Fig. 6 — From Cilicia. i. *Ibid*, p. 196, pl. 205. ii. *Ibid*, p. 196, pl. 205

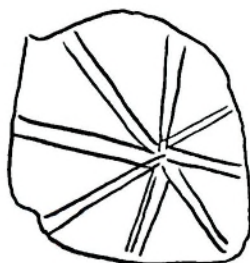
i.

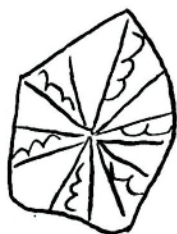
ii.

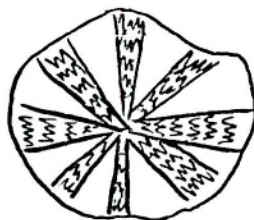
iii.

iv.

v.

vi.

Fig. 7 — Wells of bowls from Al Mina. Drawings after photographs in Lane, *Archaeologia* 87 (1937), Plate xxii, fig. II

Fig. 8 — From Al Mina. Drawing after a photograph in Lane, *Archaeologia* 87 (1937), plate xxiii, 1 B

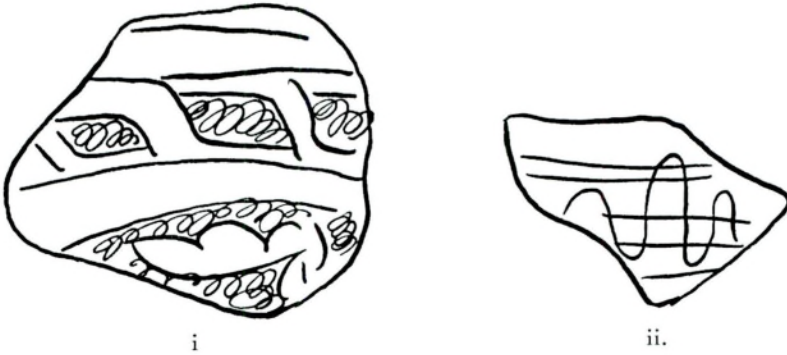

Fig. 9 — From Cyprus. J. du Plat Taylor, *Ars Islamica* 5, pt. 1, 1938. Fig. 44 and Fig. 45

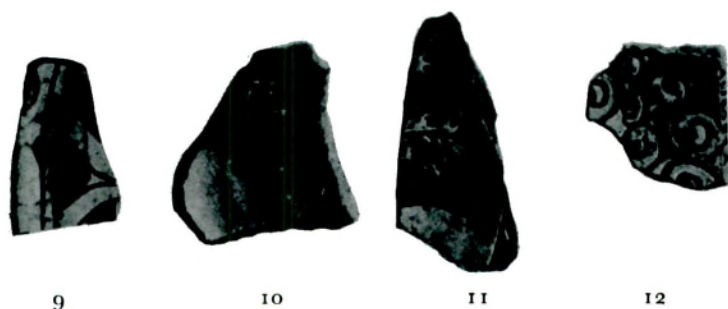
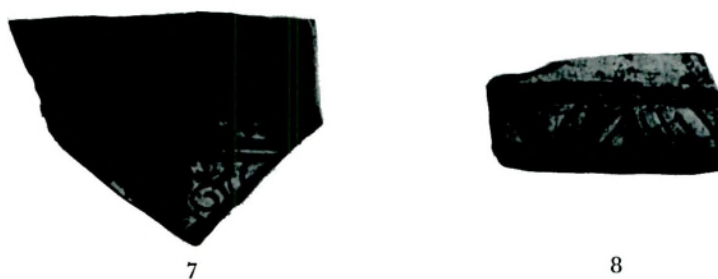
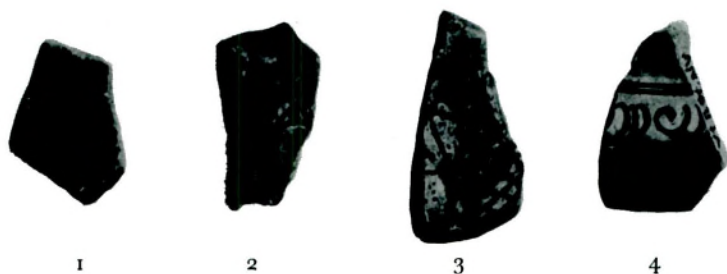

Fig. 1: AN7002, Fig. 2: AN7072, Fig. 3: AN7073
Fig. 4: AN7062, Fig. 5: AN7056, Fig. 6: AN7088,
Fig. 7: AN7070, Fig. 8: AN7022, Fig. 9: AN7092,
Fig. 10: AN7027, Fig. 11: AN7028, Fig. 12: AN7069

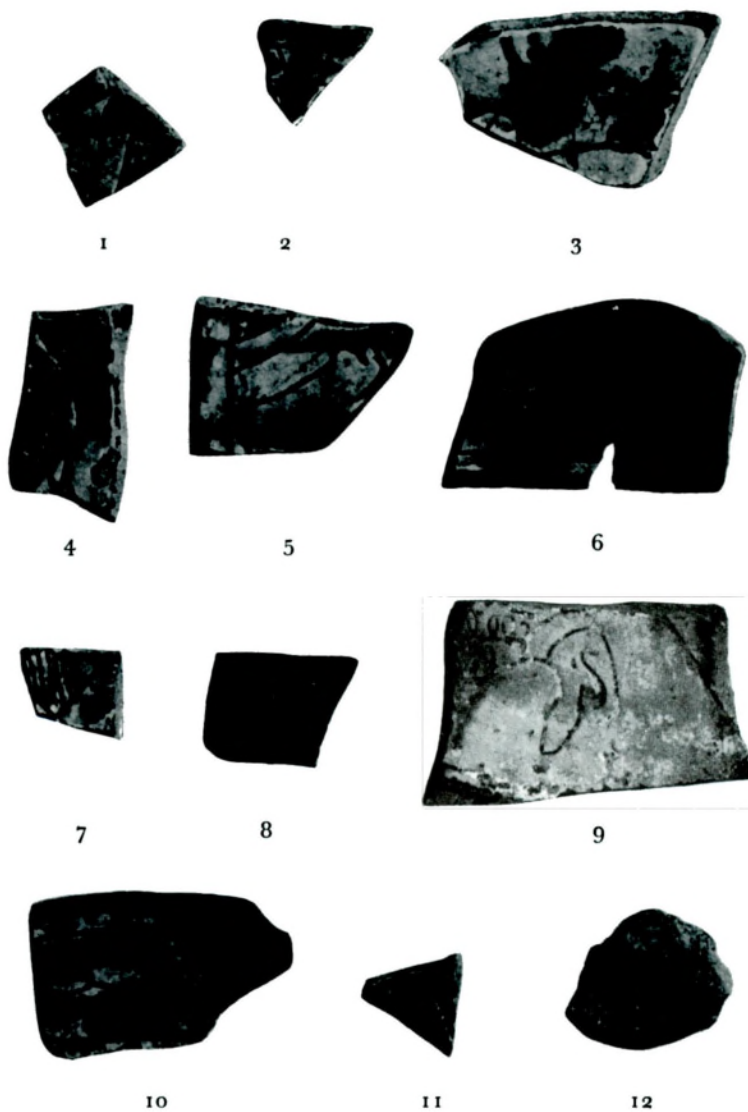

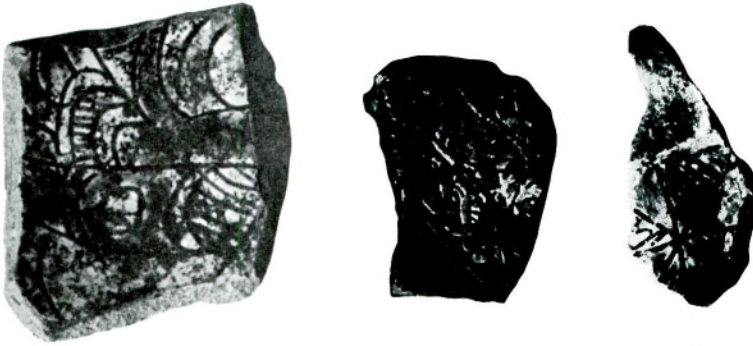
Fig. 1: AN7004, Fig. 2: AN7089, Fig. 3: AN7021,
Fig. 4: AN7083, Fig. 5: AN7107, Fig. 6: AN7018,
Fig. 7: AN7095, Fig. 8: AN7086, Fig. 9: AN7029,
Fig. 10: AN7071, Fig. 11: AN7081, Fig. 12: AN7080

1

2

3

4

5

6

7

8

9

Fig. 1: AN7037, Fig. 2: AN7034, Fig. 3: AN7010,
Fig. 4: AN7067, Fig. 5: AN7102, Fig. 6: AN7038,
Fig. 7: AN7078, Fig. 8: AN7040, Fig. 9: AN7017

1

2

3

4

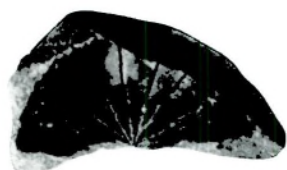

5

6

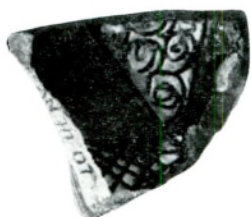
Fig. 1: AN7049, Fig. 2: AN7053, Fig. 3: AN7012,
Fig. 4: AN7050, Fig. 5: AN7051, Fig. 6: AN7009

1

2

3

4

5

6

Fig. 1: AN7039, Fig. 2: AN7023, Fig. 3: AN7041,
Fig. 4: AN7048, Fig. 5: AN7074, Fig. 6: AN7054

AN7020

1

2

Fig. 1: AN7044, Fig. 2: AN7045

AN7020. Small, deep bowl, one of the most complete pieces found at Anamur

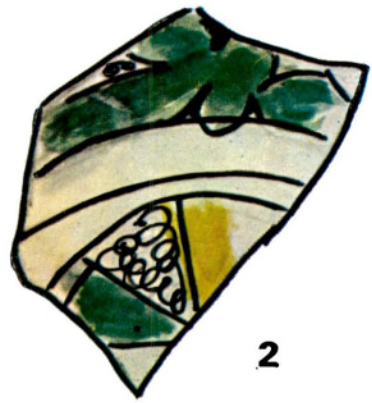

Fig. 1: AN7034, Fig. 2: AN7035, Fig. 3: AN7023, Fig. 4: AN7017
Fig. 5: AN7012, Fig. 6: AN7062, Fig. 7: AN7078

AN 7017: (Plate III, 9) Fragment of foot of bowl. Found II 7 A, 1970. Diameter of foot: 8 cm. Pale green glazed surface on the interior. Exterior surface: green, yellow; incised decoration consists of a leaf ribbon contained by parallel lines and scribble hatchings fill the spaces surrounding the leaves; leaves alternately coloured yellowish - brown and green.

AN 7018: (Plate II, 6) Fragment of rim and side of shallow bowl. Found II 7 A, 1965. 7.8×5 cm. Crinkled lip. Glaze is very hard and shiny; clay finer than most other Anamur fragments. One of the few fragments found at Anamur, with extensive ornamentation on both interior and exterior surfaces. Both surfaces: varying shades of green. Interior: leaf ribbon between parallel lines; scribbles surround the leaves. Exterior: the side is divided into bands by parallel lines; each band containing a different motif: leaf ribbon surrounded by scribbles, configurations in relief resembling an 'x', triangular forms alternately empty and containing a volute. Compare Al - Mina fragment leaf pattern, figure 3. iv.

AN 7019: Fragment of rim of bowl. Found II 7 A, 1965. 3.1×2.7 cm. Pale green glaze, eroded heavily. Leaf ribbon bordered by parallel lines. Compare Al - Mina fragment, leaf pattern, figure 3. iv.

AN 7020: (Plate VI) Three fragments which constitute almost half of a small deep bowl. One of the most complete pieces found at Anamur to date. Found II 7 A Staircase, 1970. A crinkled ridge on exterior, one - third down the side from the lip, divides the surface into two zones; the lower zone, pale yellow, does not contain any incised decoration; the upper zone, yellow, brown and green has incised leaf ribbon directly above ridge. There is no decoration on interior. Glaze is heavily eroded.

AN 7021: (Plate II, 3) Fragment of side of plate. Found II 7 A, 1965. 6.5×3.7 cm. Exterior: brown. Interior: yellow, green; brown band of leaf ribbon surrounded by scribbles.

AN 7022: (Plate I, 8) Fragment of rim of bowl. Interior and exterior: green glaze. Band of stylized cufic.

AN 7023: (Plate V, 2) Fragment of well of bowl. Found II 7 A, 6.2×5.2 cm. Green, yellow, brown. Represented on the well is part of the neck and chest of a bird; three bands encircle the neck; feathers on body rendered by a zigzag pattern.

AN 7024: Fragment of side of bowl. Citadel find 1965. 4.2×2 cm. Green glaze. Incised imbricates.

AN 7025: Fragment of well of small bowl. Found II 7 A, 1965. 5.5×3.3 cm. Diameter of foot; 5.5 cm. Exterior surface: pale green. Interior: brown, yellow, green; incised decoration consists of imbricates and "peacock's eyes".

AN 7026: Fragment of side of bowl. Found II 7 A, 1965. Both sides: brown, glazed. Interior: incised decoration appears to be part of a bird's body; short strokes indicate feathers; rinceau or scroll band covers part of body.

AN 7027: (Plate I, 10) Fragment of side of plate. 3.9×3.4 cm. Both sides glazed; pale yellow. Interior decoration indicates tail of a bird.

AN 7028: (Plate I, 11) Fragment of side of plate. Citadel find. 5.2×2.2 cm. Various shades of yellow. Part of bird's body and tail outlined; strokes on body indicate feathers; tail has scalloped bands.

AN 7029: (Plate II, 9) Fragment of side of plate. 7×4.7 cm. Both sides: yellow, glazed. Ambiguous pattern.

AN 7030: Fragment of side of plate. Pale yellow. Pattern seems to be part of the outline of bird's body with indications of feathers.

AN 7031: Fragment of well of bowl. 7×6 cm. Green, yellow. The well contains incised decoration of part of a bird's leg; beside the leg is a cross-like four-petalled flower. Compare Al-Mina fragment, figure 7. iii.

AN 7032: Fragment of side of plate 8×3.7 cm. Both sides glazed: yellow, brown. Interior decoration consists of remnants of a decorative band; remnants of pinnacles surmounted by circles. An Al-Mina fragment, figure 8, has a similar motif which incorporates the figure of a human head, within a circle of radiating triangles surmounted by circles. Perhaps the Anamur fragment had a similar motif.

AN 7033: Fragment of side of plate. 8×5.8 cm. Yellow; glaze badly eroded. Incised decoration seems to represent a highly stylized facial form; two curved lines outline the front of a face; two straight vertical lines for a nose; horizontal line for eyelid; indications of neck terminated by two horizontal lines.

AN 7034: (Plate III, 2) Fragment of rim and side of plate. Citadel find. 7.4×5.6 cm. Exterior glazed. Interior: green brown,

yellow. Series of double lines divide the rim into rectangular compartments; four pointed stars are contained within frame. Bottom of plate has floral motif surrounded by scribblings. Almost identical pieces found at Korykos and Meriamlik. Compare Korykos and Meriamlik fragment, figure 5. i, ii, iii. Also Cyprus fragment, figure 9, i.

AN 7035: Fragment of rim and bottom of plate. 6.1×6.3 cm. Exterior: brown glazed. Interior: green, yellow, brown. Rim has incised floral motif; bottom of plate contains circular form divided into triangles alternately empty and decorated. Korykos - Meriamlik example as above figure 5. i, ii, iii. Cyprus fragment, figure 9. i.

AN 7036: Fragment of side of plate. 2.4×3 cm. Yellow, green, brown. Incised decoration is a floral motif as AN 7034, AN 7035.

AN 7037: (Plate III, 1) Fragment of rim of bowl. Green, yellow, brown. Indications of rinceau - type decoration.

AN 7038: (Plate III, 6) Fragment of well of bowl. 4.5×2.7 cm. Yellow. Four decorated triangles form a cross at bottom of well. Compare Al - Mina fragment, figure 7. iii, v.

AN 7039: Fragment of well of bowl. Found II 7 A, 1966. 6.2×2.8 cm. Brown. Straight lines radiate from one fixed point in centre of well. Compare Al - Mina fragment, figure 7. iv, v, vi. (Plate V, 1).

AN 7040: Fragment of well. Found II 7 A Staircase 1970. 5×3.5 cm. Green, yellow, brown. Lines radiate from the centre of well. Compare Al - Mina fragment, figure 7. ii. (Plate III, 8).

AN 7041: Fragment of well of bowl. Exterior, interior surface: brown glazed. Triangles radiate from centre of well; decorated triangles contain cross-hatchings and scrolls. Compare Al - Mina fragment, figure 7. v, vi. (Plate V, 3)

AN 7042: Fragment of side of bowl. 7.9×3 cm. Yellow. Band of geometrically stylized cufic forms on side. Central area contains a decorated six-pointed star; three of the points visible on this fragment.

AN 7043: Fragment of well of bowl. Diameter of foot; approx. 4 cm. Part of the same vessel as AN 7042. Centre of the well contains a circle decorated with smaller circles in the middle of the star.

AN 7044: (Plate VII, 1) Fragment of the rim and side of a vessel. 8.8 cm. long. Green. This is one of the few examples of human representation on the sherds found at Anamur.

Two stylized human faces are bordered by a band filled with circular designs. Compare Al-Mina well, figure 8.

AN 7045: (Plate VII, 2) Fragment of side of vessel. 5.3 cm. long. Green. Part of the representation of a stylized human head still remains. To one side of the face is a band with triangular shapes. Compare Al-Mina well, figure 8.

AN 7046: Fragment of well of bowl. Found II 7 A, 1965. Diameter of foot 3.3 cm. Exterior surface: pale green. Interior: green, yellow, brown. A quatrefoil in the centre is traced by a series of lines. The cusps of the quatrefoil are reinforced by two triangles. Compare Korykos - Meriamlik fragment, figure 6. ii.

AN 7047: Fragment of well of bowl. Citadel find. Diameter of foot: 6 cm. Green, yellow, brown. Two concentric lines delineate a circle in the centre of the well. Curved lines radiate out from the edge of the circle.

AN 7048: (Plate V, 4) Fragment of well of vessel. 5.5×3.4 cm. Green, yellow, brown. Radiating from the centre are alternating empty and decorated panels. Compare Al-Mina fragment, figure 7. v, vi.

AN 7049: (Plate IV, 1) Fragment of well of vessel. 8×6.7 cm. Interlaced bands of yellow and green are placed on a pale yellow background of diagonal hatchings.

AN 7050: (Plate IV, 4) Fragment of well of vessel. Diameter of foot: 9 cm. Yellow. Six-pointed star is formed by a double line. The triangles which form the points of the star are filled with scribbles. The centre of the star contains a decorated circle.

AN 7051: (Plate IV, 5) Fragment of well of vessel. Citadel find. Diameter of foot 8 cm. 9×5.5 cm. Yellow. The central surface is divided by a series of triangles of double lines to form smaller triangles. Some of the small triangles are decorated. The centre has two circles within each other.

AN 7052: Fragment of well of vessel. 5×3 cm. Exterior surface: glazed. Interior: green, yellow, brown. The centre of the well is delineated by a large circle. Within large circle, near its perimeter, is a small circle within the arc of a semi-circle.

AN 7053: (Plate IV, 2) Fragment of well of bowl. 8.8×9 cm. Diameter of foot: 6.7 cm. Pale yellow. Interlacing bands divide the

surface into small rectangles. Alternating rectangles contain three circular forms within one another.

AN 7054: (Plate V, 6) Fragment of well of bowl 6.2×3.1 cm. The exterior of the foot has a pale yellow glazed surface. The interior of the well has a pale green glazed surface.

Straight lines divide the surface into rectangular forms - some are empty; others contain a stylized figure 3.

AN 7055: Well of bowl. 6.5×6.4 cm. Shades of yellow. Traces of two triangular forms and a circular form remain in the centre.

AN 7056: (Plate I, 5) Fragment of rim and side of bowl. 3×3 cm. Fine clay, hard smooth glaze. Interior: green, yellow, brown. Exterior surface: light olive green glaze. The rim has a series of concentric parallel lines. The side has rows of loops

AN 7057: Fragment of side of plate. 3×2.8 cm. Green, yellow, brown. Looped lines are contained within large oval divisions.

AN 7059: Fragment of side of bowl. 4×3.4 cm. Green, yellow, brown. Parallel horizontal lines are intersected by curved hook formations. Compare Cyprus fragment, figure 9. ii.

AN 7060: Fragment of well of bowl. Green, yellow, brown. The centre appears to have had a circle inscribed by two lines.

AN 7061: Fragment of rim of bowl. 2.5×2.6 cm. Fine clay, hard smooth glaze. Both interior and exterior of the surface has a greenish - yellow glaze. Both sides have incised decoration. Interior: three parallel lines around the rim; decoration below the lines is not readily identifiable - perhaps a type of zig - zag pattern. The exterior surface has three parallel lines around the lip. Under these lines is a pattern of vertical zig - zag form intersected by horizontal lines. Compare Cyprus fragment, figure 9. ii.

AN 7062: (Plate I, 4) Fragment of rim of deep bowl. Green, yellow, brown. Between two series of double parallel lines is a deeply incised looped design.

AN 7063: Fragment of side of plate. 4.6×3.7 cm. Green, pale yellow. Pattern not readily identifiable - three parallel lines divide the fragment into two parts; the one side towards the rim shows the beginning of two curved lines; the other part shows a curved pointed shape.

AN 7064: Fragment of well of bowl. 5.7×3.6 cm. Green, yellow, brown. Incised curved lines.

AN 7065: Fragment of rim. Found II 7 A, 1965. 6×4.2 cm. Interior and the exterior: glazed. Six broad lines are intersected by four broad vertical lines.

AN 7066: Fragment of well of bowl. Found II 7 A, 1965. 7.8×6 cm. Diameter of foot: 7 cm. Brown. Random curved lines intersect at various points in the decoration of this surface.

AN 7067: (Plate III, 4) Fragment of well of bowl. Diameter of foot: 7.8 cm. 9×7.7 cm. Found II 7 A Staircase 1970.

Interior: greenish - yellow glazed surface. A variety of straight and curved lines cover the surface.

AN 7068: Fragment of well of bowl. Citadel find. 5×3.6 cm. Deep green glaze. Painted dark green lines on interior.

AN 7069: (Plate I, 12) Fragment of side of vessel. 2.8×2.7 cm. Both interior and exterior: glazed. Yellowish brown. The decoration is a series of contiguous volutes.

AN 7070: (Plate I, 7) Fragment of rim and side of a broad rimmed, shallow bowl. Found: II 7 A, 1970. Exterior: yellowish brown. The interior colouring is similar. This fragment appears to be part of the same vessel as AN 7069 above. The rim has a series of three parallel lines at the lip of the vessel and four on the side. The central part is divided into rectangular sections which contain the contiguous volutes.

AN 7071: (Plate II, 10) Fragment of rim of plate. Green, yellow, brown. Between two rows of parallel lines are circles which contain four - pointed stars. Compare Korykos - Meriamlik fragment, figure 5. ii.

AN 7072: (Plate I, 2) Fragment of side of plate. Green, yellow. Indications of floral motifs. Compare Korykos - Mariamlik fragment, figure 5. i, ii, iii.

AN 7073: Fragment of side of vessel. Found II 7 A, 1970. 2.8×3 cm. Green, yellow. Double lines divide the fragment into bands; one band contains triangular divisions, the other band contains cross - hatchings. (Plate I, 3).

AN 7074: (Plate V, 5) Fragment of side of bowl. Green yellow, brown. Incised curved formations.

AN 7076: Fragment of rim. Found II 7 A, 1965. 5.7×4.5 cm. Both the interior and exterior surfaces have a pale yellowish-green glaze. Ambiguous pattern.

AN 7077: Fragment of rim and side of deep bowl. 7.2×3.5 cm. Interior: dull brownish - green glaze. Exterior: pale yellow.

AN 7078: (Plate III-7) Fragment of well of shallow bowl. Found II 7 A, 1965. Diameter of foot: 8 cm. 6.3×2.8 cm. Green, yellow, brown. The centre of the well divided by two parallel lines into a circle. Triangular divisions inscribed on both sides of the circle. Inner triangles alternately empty and filled with cross - hatchings. Compare to Korykos - Meriamlik fragment, figure, 4. ii.

AN 7079: Fragment of side of plate. Found II 7 A, 1965. 3.2×1.9 cm. Exterior: dull green. Interior: green, brown. yellow. Incised cross - hatchings.

AN 7080: (Plate II-12) Fragment of side of plate. Found II 7 A, 1970. Green, yellow, brown. Sections of cross - hatchings divided by double parallel lines.

AN 7081: (Plate II-11) Fragment of side of plate. Found II 7 A, 1965. 4.7×2.3 cm. Both sides glazed. Interior: green, yellow, brown. Cross - hatchings divided by parallel lines.

AN 7082: Fragment of side of plate. Found II 7 A, 1965. 1.9×2.1 cm. Both sides glazed. Interior: green, yellow, brown. Cross - hatchings contained within a circular formation.

AN 7083: (Plate II-4) Fragment of side of bowl. 4.5×3 cm. Yellow. Guilloche band; spaces surrounding band filled by cross-hatchings.

AN 7087: Fragment of rim of plate. 6×3 cm. Interior: pale yellow. At the lip of the vessel is a band of a stylized kufic design.

AN 7088: (Plate I-6) Fragment of rim of plate. Green, yellow. Series of contiguous circles, bordered by two parallel lines.

AN 7089: Fragment of rim of bowl. Yellow, green. Series of triangular forms within a band of parallel lines. (Plate II, 2).

AN 7091: Fragment of side of plate. 3.8×2.2 cm. Yellow, brown. Empty spaces between the guilloche curves filled with cross - hatchings.

AN 7092: Fragment of rim of bowl. Green, yellow, brown. Below two parallel lines on the rim are the beginnings of curved configurations formed by double lines. (Plate I, 9).

AN 7093: Fragment of side of plate. Green, yellow, brown. A circular configuration placed within a four - pointed star.

AN 7095: (Plate II-7) Fragment of side. Found II 7 A. 2×1.9 cm. Yellow, green, brown. Two triangles joined at the apex - one has vertical hatchings, the other, horizontal.

AN 7097: Fragment of rim and side of bowl. Faint traces of painted decoration under the dark brownish - green glaze.

AN 7098: Fragment of rim of bowl. Green, yellow, brown. Three parallel lines located around the rim.

AN 7099: Fragment of rim of bowl. Green. Inverted crinkled lip. Exterior and interior: dark green glaze. No incised or painted decoration visible.

AN 7100: Fragment of rim of small, deep bowl. Brown, yellow. Inverted crinkled lip.

AN 7101: Fragment of rim of bowl. Yellow. Inverted, crinkled lip.

AN 7102: (Plate III, 5) Fragment of well of bowl. Green, yellow. The decoration on this sherd is almost in the champléve technique.

Elaborate band of alternating double guilloche and floral rinceau are separated by double parallel lines. This is one of the more sophisticated examples found at Anamur.

AN 7104, 7105, 7106: Fragments of a bowl. All three pieces belong to the same vessel. Deep incised decoration consisting of abstract curved lines on a yellow surface.

AN 7107: (Plate II, 5) Fragment of side of plate. Varying shades of green. Ambiguous pattern.

Excavations have been in progress since the time that this paper was written in 1972. For more up-to-date data on the site of Anemurium one should consult the excavation reports contained in the recent volumes of *Türk Arkeolojisi Dergisi*.

BİR ÂYANIN MUHALLEFATI

HAVZA VE KÖPRÜ KAZALARI ÂYANI KÖR İSMAIL - OĞLU HÜSEYİN
(Musadere olayı ve terekenin incelenmesi)

YAVUZ CEZAR

İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi İktisat Tarihi Asistanı

I. G İ R İ Ő

Arşivlerimizde bulunan “*muhallefat kayıtları*”¹ Türk iktisadî ve sosyal tarihinin aydınlığa kavuşturulması bakımından çok değerli belgeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunlar üzerinde yapılacak çalışmalar, herşeyden önce ölenlerin servetleri ve her türlü ilişkileri hakkında değerli bilgiler sağlayabileceği gibi, bir fiyat tarihinin yazılabilmesi için de bunlar önemli birer kaynak olma özelliğine sahiptirler. Öte yandan söz konusu muhallefat kayıtları *musadere olayı* ile birlikte ele alındığında, bunlardan iktisat tarihçisinin sağlayacağı faydanın alanı daha da genişlemekte ve böylece Osmanlı malî politikasındaki önemli bazı noktaları aydınlatılabilmek olanakları doğmaktadır.

Tarihimiz için genel ve sağlıklı sonuçların elde edilebilmesi muhakkak ki uzun yılları gerektiren ve mümkün olduğu kadar çok veriye dayanan araştırmaların tamamlanmasına bağlıdır. Yoksa, muhallefat defterleri ve musadere olayı üzerinde yapılacak gelişigüzel çalışmalar tarihimizin iktisadî yorumu için faydalı olmak şöyle dursun, yanıltıcı sonuçlar elde edilmesine yol açabilir. Nitekim bazı kişilere ait muhallefat defterleri üzerinde yaptığımız çalışmalar bize bunların, İmparatorluğun genel bünyesi içinde olduğu kadar kendi sosyal sınıfları içinde de atipik örnekler olabileceği izlenimini vermiştir.

¹ Osmanlı idarî ve malî terminolojisinde “muhallefat” dendiği zaman ölen veya öldürülen kişilerin geride bıraktıkları her türlü mal, eşya ve para (borçları ve alacakları da dahil olmak üzere) sı kastedilir. *Muhallefat kayıtları* da bu geride bırakılanlarla ilgili her türlü yazışmayı ihtiva eden belgeler demetini ifade eder. *Muhallefat Defteri* dendiğinde ise, kişinin geride bıraktığı şeylerin sadece listesini anlamak gerekir.

Bu konudaki çalışmalarda, her muhallefat sahibini önce kendi sosyal sınıfı içinde bir yere oturtmak gerekir ki, bu da söz konusu sosyal sınıflar hakkında bir takım ön bilgiler gerektirecektir. Oysa, çoğu zaman bu ön bilgilerin de tarihçinin elinde hazır olmadığını, araştırmaya bağlı olduğunu belirtelim. Örnek vermek gerekirse, tarihimizde önemli bir yer tutan ve burada bizi de ilgilendirecek olan âyanları gösterebiliriz. Nitekim herhangi veya belli bir âyana ait muhallefat kayıtlarının incelenmesi, âyan sınıfı hakkında yeterli ve genel bir ön bilgiye sahip olmadığımız için belki fazla bir şey ifade etmeyecek, fakat ancak âyanlar hakkında bazı ön bilgileri sağlamakta faydalı olabilecektir. O halde bazı yöntemlere başvurarak açığa çıkarılan tarihî belge ve bilgileri, tarihin genel akışı içinde anlamlı olabilecekleri bir yere yerleştirmek ya da benzer yöntemler yardımı ile genel olarak anlamlı ve geçerli olabilecek tarihî verileri saptamak gerekir. Çünkü yapılan çalışmalar ve yayınlanan belgeler ancak bir *özel hali* veya bir *istisnayı* göz önüne seren belge olmaktan kurtulduğu anda tarih denen sürecin yorumunda anlamlı ve faydalı olabilecektir.

Şimdi bizim burada yapacağımız gibi, bir kişiye ait (âyan Hüseyin) muhallefat kayıtları ele alınıp ta bunlardan sadece o kişinin ekonomik, sosyal, vs. durumuyla ilgili değil de, bütün İmparatorluğun veya bazı kesimlerinin sosyo - ekonomik yaşantısında geçerli olabilecek veriler ve sonuçlar elde edebilme amacı güdülürse, ele alınan örneğin tipik olabilme özelliği çok önemli bir sorun olarak karşımıza çıkar. Böyle bir sorunun üstesinden hakkıyla geldiğimizi iddia etmemekle beraber, sınırlı bir sayıda da olsa, görebildiğimiz diğer âyan muhallefatları arasından *Havza ve Köprü (Gedegra) kazaları âyanı Kör İsmailoğlu Hüseyin*'ininkini seçerken, elimizdeki olanaklar ölçüsünde, onun âyanlar içinde tipik olabilme özelliğini özenle göz önünde bulundurduk. Bunu yaparken elimizdeki kriter her bir âyanın toplam muhallefat değeri oldu². Öte yandan örneğimizin bugünkü Türkiye'yi oluşturan,

² İlerideki sayfalarda muhallefat listelerinin muhteviyatının ve de buralarda yer alan fiyatların (değerlerin) kuşkuyla karşılanması ve bunların ihtiyatla kullanılması ger ktiğine yer yer işaret ettiğimiz görülecektir. O zaman eleştiriye tâbi tutulan verilerden hareketle ve onlara dayanan bir yöntemle bir seçim yapmanın ne derece sağlıklı olabileceği sorusu akla gelebilir.

Hemen belirtelim ki muhallefat listelerinin eksik veya kısmî olması hali bir yana bırakılırsa, bütün sakıncalarına rağmen toplam muhallefat değerlerinin bir gösterge olarak kullanılabileceğini kabul etmemiz gerekir. Zira, örneğin tipikli-

İmparatorluğun Anadolu kesiminden olmasına da ayrı bir önem tanıdık. Diğer bir deyişle örneğimizin Anadolu'yu temsil kabiliyeti olmasını da arzuladık³. Şu halde âyan ünvanı taşıyan diğer benzerleri arasında Kır İsmail - oğlu Hüseyin'in, ortalarında, iki kutuptan kesinlikle uzak, vasat ve mütevazi bir yer tuttuğunu ve onun muhal-
lefatıyla ilgili verilerin âyanlar hakkında olduğu kadar Anadolu halkının geçmişi hakkında da genel olarak geçerli olabilecek bilgiler sağlıyabileceğini söyleyebiliriz.

Âyanlar hakkında bugüne kadar yazılanlar onları *toplumdaki yerleri ve dayandıkları ekonomik ve sosyal güçler* bakımından gereği gibi tanımamıza olanak sağlamamaktadır. İşte bunu sağlıyabilecek en önemli kaynakların başında onlara ait muhallefât kayıtları gelmektedir. Makalemizdeki verilerin bu açıdan faydalı olabileceğini ummaktayız.

Öte yandan ele aldığımız örnek, *musadere olayı* hakkında da önemli bilgiler edinmemize de yardımcı olmaktadır. Çünkü âyanımızın mallarının "mîrice zabtı" emredilmiştir. Osmanlı tarihinde ekonomik, malî ve sosyal yönleriyle çok önemli bir yer tutan musadere olayını ve yol açtığı gelişmelerin bir kısmını örneğimizde izlemek mümkün olacaktır.

* * *

Yayımladığımız muhallefât defteri ve ekleri Başbakanlık Arşivi'nde Cevdet Tasnifi Dahiliye Vesikaları arasında 7090 numaraya kayıtlı olup *komple bir belge demeti* durumu arz etmektedir. Nitekim sekiz parçadan oluşan bu demette yer alan belgeler şunlardır:

ğinin tesbitinde mutlak değerlerden önce nisbî değerler söz konusu olacaktır. Yani her bir kişiye ait muhallefât listesi benzer sakıncaları ihtiva ettiğinden nisbî farklar da korunabilmiş olacaktır.

Ayrıca yeri gelmişken değinmek gerekir ki, arşivlerimizin bugünkü durumu ve konumuzla ilgili belgelerin niteliği, tarihi araştırmalarda bize çok faydalı olabilecek istatistik usullerini hakkıyla uygulamamıza olanak sağlıyabilecek durumda değildir.

³ Havza ve Köprü (yani Vezirköprü veya belgelerimizde de geçen eski adıyla Gedegra) kazaları halen Samsun ili sınırları içinde bulunmaktadır. Fakat âyanımızın faaliyet ve etki alanının bugünkü Amasya'nın bir kısmını da içerdiğini (örneğin belgelerimizde rastlanan Kemerez köyü Amasya'nın Merzifon kazasına bağlıdır; Dahiliye Vekâleti, Son Teşkilât-ı Milliyede Köylerimizin Adları, İstanbul 1928, s. 123) ve elimizdeki verilerin Amasya-Samsun bölgesi diyebileceğimiz bir coğrafi alanın tarihi bir kesitini yansıttığını söyleyebiliriz.

- 1 — Âyan Kör - oğlu Hüseyin'in Havza kazasındaki muhal-
lefatının listesi
- 2 — Gedegra kazasındaki muhallefatinin listesi
- 3 — Havza mahkemesinin bir ilâmı
- 4 — Gedegra mahkemesinin bir ilâmı
- 5 — Muhallefatın yazımında görevlendirilen mübaşirin mektubu
- 6 — Gedegra mahkemesinin bir diğer yazısı
- 7 — Muhallefatın hulâsa defteri
- 8 — Defterdarın takriri

Aynı konu ile ilgili hemen hemen bütün yazışmaları ihtiva eden böyle bir belge demeti bize terekenin dökümü yanında ayrıca musadere usulünde izlenen yol hakkında da gerekli aydınlatıcı bilgileri sağladığı gibi, türlü sebeplerle herhangi bir parçada yanlış kaydedilmiş veya özetle verilmiş olması muhtemel noktaları da karşılaştırma, düzeltme ve tamamlama olanağını vermektedir.

Âyanımızın her iki kazadaki muhallefatinı gösteren listeler ile bütün yazışmaları özetleyen defterdarın takririni olduğu gibi yayınlıyoruz. Belgelerimiz H. 1223 (M. 1808) tarihini taşımaktadır.

II. MUSADEREDE İZLENEN YOL VE MUSADERE OLAYINDA DİKKATİ ÇEKEN BAZI NOKTALAR

Eski Havza ve Köprü kazaları âyanı Kör - İsmail - oğlu Hüseyin'in mallarının musadere sebebi belgemizdeki ifadeye göre, ölümü ve ölümünden sonra kendisinin “eshâb-ı servet ve yesârdan olduğu”nun haber verilmesidir. Bunun üzerine mallarının mîrice zabtı için “irâde-i aliyye-i şehriyârî taallûk etmiş” ve (eski) Sivas valisi Hafız Ali Paşa'ya, bu işe tayin olunan mübaşire ve ilgili mahallî mahkemelere hitaben ölenin bütün mallarının soruşturulup ortaya çıkarılmasını ve bir defter halinde kaydedilerek İstanbul'a gönderilmesini emreden fermanlar yazılmıştır. Ölenin her türlü malı Havza ve Gedegra kazalarında ve civarında bulunduğundan ilgili mahkemeler de bu kaza kadınlıkları olup, her biri ayrı ayrı, fakat aynı heyetle bu işe memur edilmiştir. Âyanımızın Gedegra kazasındaki muhallefati daha önemli görüldüğünden olsa gerek, heyet yazıma önce buradan başlamıştır. Fakat daha önce, ferman Gedegra

mahkemesine geldiğinde kadı önce bunu sicillerine geçirmiş, sonra gereğini herkes (ahâli-i belde) önünde okumuş ve bunu müteakip bu işe memur Paşa, mübaşir ve mahkeme marifetiyle ölünün bütün terekesi, alacak ve borçları da dahil olmak üzere, hiç bir şey unutulmamasına büyük özen gösterilerek kaydedilmiştir. Listeye giren her cins mal ve eşya için de bir “*kıymet-i âdile*” takdir olunup yazılmıştır.

Terekenin yazılma işlemi bitince sıra borç ve alacak hesaplarının görülmesine gelirdi. İlgililer bir yandan ölenin alacaklarını tahsil etmeye uğraşırken, öte yandan islâm hukukunun temel bir kaidesi olarak ölenin borçları ilgililere ödenirdi. Eğer devlet alacaklı durumda ise bu borcun ödenmesine öncelik tanınırdı. Merkezden gelen emirde ölenin borcuyla ilgili bir kayıt varsa, aynı mirî borç gibi bunun da mahallî borçlara üstünlük arzettiğini görmekteyiz. Örneğin Gedegra mahkemesine gelen emirde âyanımızın “eski rikâb-ı hümayun kaymakamı Mahmud Tayyar Paşa’ya bâ-temessük 25 bin guruş borcu olduğu” bildirilmiştir. Öncelikle bu borç ele alınarak terekeden düşülür ve yerine gönderilmek üzere bu işe memur olan paşaya teslim edilir. Bütün borç - alacak hesaplarında senet (temessük) arandığını görmekteyiz. Senet yoksa halkın şahitliğine başvurulur. Nitekim örneğimizde bu konuyla ilgili olarak şöyle bir mesele vardır: Köprü kazasının su yollarının yapımı için hayır sahiplerinin vakfeylediği para ölenin zimmetinde kalmıştır. Fakat bu para ile ilgili olarak elde bir senet mevcut değildir. Ama bütün kaza halkı bu konuda şahitlik eder ve bu da temessüklü borç gibi terekeden düşülür ve bu işe memur olanlarca alınıp mütevellisine teslim olunur. Burada yeri gelmişken, vakıf mal ve paraların islâm hukukunun temel bir kuralı olarak aslında musadere kapsamı içine girmediklerini de hatırlatalım. Fakat zamanla vakıf sisteminin yozlaşması sonucunda devlet de vakıfların musadere edilemeyeceğine dair bu islâmî kurala uymada her zaman aynı titizliği göstermemiştir.

Âyan Kör İsmail - oğlu Hüseyin’in muhallefatinin tesbiti işinde kendisine başkanlık görevi verilmiş olan Hafız Ali Paşa’nın da Hüseyin’den 6.000 krş. alacaklı olduğunu görmekteyiz. Üstelik Ali Paşa en büyük alacaklı Tayyar Paşa’nın da eski kethüdasıdır. Merkez’in daha önceden bu konu hakkında bilgi sahibi olup olmadığı meselesi aklımıza takılırken, biz burada heyet başkanının kendi alacağının tahsili için kendisine olanaklar sağladığını belirtelim. Şöyle ki:

Borçlarla ilgili bütün ödemelerin hemen yapılabilmesi için ya ölenin yeterince nakid parasının mevcut olması veya borçlarını karşılayabilecek alacakları varsa bunların hemen tahsil edilebilmiş olması gerekir. Aksi halde ödemeler muhallefatın satışından sonra yapılabilecektir. Ama ne var ki merkezden “muhallefatın tahriri” ile beraber “fürûhtı” yani satışı için de emir gelmemişse, satış hemen yapılamaz ve merkezin cevabı beklenir. İşte Hafız Ali Paşa da kendi borcunu tahsil için satışı bekleme sabrını gösterememiş, alacağının bir kısmına mahsuben Hüseyin’in Süleyman köyündeki çiftliğine el koymuştur. Konuyla ilgili olarak Gedegra naibinin ilâmındaki şu satırları beraberce okuyalım:

“ müteveffay-ı mezbûrın nukudı düyûnuna vefa itmemekle defter-i mumzada mastûr olan Süleyman karyesinde vâki’ çiftlik müşârün-ileyh Hafız Ali Paşa hazretlerine deyni mukabelesine 2500 guruşa virilüb sâir emvâl ve eşyanın fürûhtına irâde-i aliyye-i cihândâri buyrulmadığına mebni bu cihetle çiftlik-i mezbûr paşay-ı müşârün-ileyhe virildikten sonra sah-el-bâki 5565 guruş kalup mebalîğ-i mezbûr paşay-ı müşârün-ileyh ve mübaşir-i mûmâ-ileyh ma’rifetleri ve ma’rifet-i şer’le mahall-i muhafazada temhir olunub der adalet - karara takdim olunub ne vechile emr-i irâde-i katia-i hazret-i cihândâri buyrulur ise ana göre amel ve harekete kıyam olunacağı . . .”.

Muhallefatla ilgili hesaplar kapanmadan önce bir de bu işte görevli kişilere belirli harçların ödenmesi gerekir. Aynı borçlar gibi bunlar da terekeden tahsil olunur. Bunların hesaplanmasında matrah her bir kazadaki toplam muhallefat değeridir. Yani görevli mahallî kadılıklar kendi harç paylarını kendi bölgelerindeki tereke üzerinden ayrı ayrı alırlar. Memurlar da bu esasa uyarlar. Örneğimizde durum şöyledir:

Gedegra kazasında toplam muhallefat 43 715 kuruş olarak değerlendirilmiştir. Bu matrah üzerinden heyet başkanı Paşa, kadıya 1 000 kuruşu “*kalemiyye* olarak inâyet buyurmuş”, mübaşir Mustafa’ya da “*hizmet-i mübaşiriyye* olarak” yine 1 000 kuruş ödenmiş ve ayrıca Paşa tarafından bu işlerde görevlendirilen Abdullah’a da 500 kuruş verilmiştir. Öte yandan âyanımızın Havza mahkemesince düzenlenen öbür muhallefat listesine 12 462 kuruşluk bir değer biçilerek Havza kadısına 250 kuruş kalemiyye, mübaşire de keza 250 kuruş mübaşiriyye ödenmesi gerekmiştir. Burada Paşa’nın ayrıca bir yardımcı memur görevlendirmedini görmekteyiz.

Dikkat edilirse kadı ve mübaşirin aldıkları harçların terekenin % 2'si civarında olduğu, Gedegra'daki memurun ise % 1 civarında bir harç aldığı görülür. Harçların hesaplanmasında büyük titizlik gösterilmediği ve yuvarlak rakamların tercih edildiği de gözden kaçmamaktadır. Bunun sebebinin listedeki fiyatların, satış anında gerçekleşen piyasa fiyatları değil de, tahmini fiyatlar olduğu düşünülebilir.

Böylece mahkeme alacak - verecek hesaplarını kapadıktan ve gerekli harçları da tahsil ettikten sonra ne kadar "bakiye" kaldığını tesbit eder ve ilgililer defterleri mühürleyip mahkemeye teslim ederler. Mahkeme sonucu merkeze duyurur ve gelecek emre göre hareket etmek üzere herşeyi muhafaza altında tutar.

* * *

Bu arada mirasla ilgili bazı anlaşmazlıklar meydana gelebilir. Bunların çözümü de mahallî kadılıklara ait olmakla beraber, yukarıda da belirttiğimiz gibi kadı öncelikle merkezden gelen emirleri uygulamakla yükümlüdür. Çünkü terekenin zabtı ve sayımı ve sonra satılıp satılmaması ile ilgili emir merkezden gelmiş ve herşey ferman gereğince icra olunmuştur. Bütün bu işlemlerden sonra şimdi tereke ile ilgili yeni bir durumun ortaya çıkması mahkemeyi merkezle yeni görüşmelerde bulunmak zorunda bırakabilir. Nitekim örneğimizde, böyle bir anlaşmazlık karşısında kalan Gedegra kadılığının bu hususu da merkeze duyuran ve ne yapılması gerektiğini soran ayrı bir yazısına rastlıyoruz. Konumuz bakımından bize pek faydalı ipuçları sağlayacak olan bu anlaşmazlık meselesiyle ilgili satırların adı geçen yazıda şu şekilde yer aldığı görülür:

"...bundan akdem Cumlu - zâde Emin Beğ'in bâ - emr-i âli emvâl ve eşyası cânib-i mirîden zabt olunub merkumın Gedegra kazasında vâki' bir bâb bağçesini Gedegra âyanı Hüseyin zabt eylediğinden nâşi ve bağçe-i mezbûr dahi defter-i mumzaya kayd ve tahrir olunmuş olduğundan merkum Emin Beğ'in evlâdları dahi huzûr-ı şer'îye gelüb bi'l-cümle châli muvacehelerinde bağçe-i mezkûr fuzûlen zabt-ü-rabt eylediğini isbât itmekle yine ke'l-evvel müteveffay-ı mezbûr Emin Beğ'in evlâdları üzerine bağçe-i mezkûrın zabt olunması bâbında der - aliyye-i hazret-i cihândârîleri bir kıt'a emr-i âli ısdar buyrulmasını niyaz..." (Muharrem 1223).

Aynı konuya “hulâsa defteri”nde değinildiği gibi, aynen yayınladığımız defterdarın takririnden (Bk. Belge: I) ise daha teferruatlı bilgiler elde etmemiz mümkün olmaktadır. Önce meseleyi belgelerin eski dilinden kurtarıp berrakça ve kısaca ortaya koymakta fayda vardır:

Âyanımız Kör İsmail - oğlu Hüseyin’in Gedegra kazasındaki muhallefatını gösteren listede (Bk. Belge: II) ı nolu kalem olarak 600 kuruş değerinde bir bahçenin yer aldığını görüyoruz. İşte anlaşmazlık konusu olan şey bu bahçedir. İddiaya göre söz konusu bahçeyi âyanımız Hüseyin Bey, daha önce bazı olaylara karışıp firar eden ve sonra da ölen ve bütün malı mülkü devletçe musadere edilip satılan Cumulî - zâde Emin Bey’den zorla gasbetmiştir. İddiayı ileri süren Emin Bey’in evlâdları babalarının muhallefât listesinde⁴ bu bahçenin yer aldığını isbat etmişlerdir. Şimdi ise Hüseyin’in terekesinde yer alan bu bahçenin kendilerine geri verilmesini talep etmektedirler. Fakat öte yandan defterdarın takririnden öğreniyoruz ki anlaşmazlık yetkililerce incelendiğinde ortaya ilginç bir durum çıkmıştır: yapılan araştırma göstermiştir ki Emin Bey’in musadere edilen malları satılırken, âyanımız Hüseyin de bunlardan bir bahçeyi 700 kuruş peşin para ile satın almıştır. Şimdi bu yeni aşamada düğüm işte buradadır: acaba vaktiyle gasbedildiği söylenen bahçe ile satın alındığı tesbit edilen bahçe aynı mıdır?

Ne yazık ki elimizdeki belgeler içinde anlaşmazlığın sonucunu gösterecek bilgiler yok. Fakat sonuç ne olursa olsun bu anlaşmazlık konusunun açığa çıkardığı meseleler, daha önce de değindiğimiz gibi, bizlere önemli ipuçları vermiştir. Şimdi genel olarak musadere olayı ve imparatorlukta uygulamasında görülen özellikleri de göz önünde bulundurarak örneğimizdeki dikkati çeken noktaları ele alabiliriz.

Bahçe meselesi bizi *daha önceki bir musadere olayıyla* karşı karşıya getirmiştir. Cumulî - zâde Emin Bey’in mallarının mirîce zabtına sebep, evlâdları var olduğuna göre, “bilâ - vâris vefât” olmayıp, firar etmesinden de anlaşılacağı üzere sağlığında merkezce bir takım hoş görülmeyecek olaylara karışmış olması ihtimalidir. Emin Bey’in

⁴ “... bir bâb bağçesini kaza-i mezbûr âyanı Hüseyin fuzûlî zabt eylediğın ve bağçe-i mezkûre mûmâ-ileyh Emin Beğ’in mumza muhallefâtı defterinde mukayyed oldığın isbat itmeleriyle...”. (Hulasa defterinden).

muhallefatı işlerinde Cebbar-zâde Süleyman Bey'le hâcegândan Fey-zullah Efendi'nin görevlendirildiğini öğrenmekteyiz.

Önce elimizdeki verilere göre hemen belirtelim ki, gasbedildiği iddia edilen bahçe ile satın alınan aynı şeyler olması ihtimali büyüktür. Zira I no'lu muhallefat listesi incelendiğinde görülecektir ki âyanımızın karışıklığa meydan verebilecek diğer bir bahçesine ait herhangi bir kayıt yoktur. Öte yandan kanımızca hem bahçenin gasbedildiği herkes şahit gösterilerek isbat edilebildiğine ve hem de mevcut kayıtlar bir satış işlemi doğruladığına göre her iki olayın da doğru olması gerekir. Acaba âyanımız Hüseyin önce Emin Bey'in bahçesini gasbetmiş, sonra da onun terekesi satışa çıkarıldığında bu bahçeyi satın alarak bu kanunsuz hareketini legal bir duruma sokmayı mı başarmıştır? Buna ileride değineceğiz. Şimdilik, meseleyi aydınlatma çabasında görünen merkezin de âyanların bu gibi gasb olaylarından haberdar olduğunu söyleyelim. Nitekim âyanların genellikle gayri meşru yollardan servet edindiklerini bilen ve buna inandığı için de çoğu kez *vereseşi olup olmadığına bakmaksızın* âyan terekelerini zabt etmek eğiliminde olan devletin Hüseyin'in mallarına el koyma sebebini de aslında onun âyanlığında aramak gerekir zannediyoruz. Gerektiğinde âyanların mahallî otoritelerinden gerek idarî, gerek askerî ve gerekse türlü biçimlerde faydalanan merkezin, onlar ölünce âyanlıklarını bir nevi suç saydığını ve sağlıklarında onları ya cezalandıramadığı veya cezalandırmak işine gelmediği için ölümlerinde muhallefatına el koyarak cezayı infaz etme anlayışı ve icraatı içinde olduğunu söyleyebiliriz. Böylece bahçenin gasbı olayı âyanımızın mallarının musaderesinin açık (ya da kapalı) bir sebebi şeklinde de ele alınabilir. Bunu bir bakıma musadere olayının hukukî (ceza) yönü olarak kabul edebiliriz.

Fakat musadere olayı sadece hukukî yönü olan bir mesele değildir. Ele aldığımız örnekteki bazı meseleleri yerine oturtabilmek için onun ekonomik ve malî yönüne kısa da olsa değinmek gerekir. Malî açıdan bakılınca musadere olayı ilk elde karşımıza, türlü bunalımlar içinde bulunan Osmanlı hazinesine gelir sağlamanın bir yolu olarak çıkar. Gerçekten zaman zaman merkezin muhallefat gelirlerinden çok şey umduğunu ve hattâ birçok âcil ve önemli masraflarını bu gelirler ile finanse etme olanağına kavuştuğunu biliyoruz. Ne var ki zaman içinde muhallefat gelirlerinin Osmanlı bütçelerine katkılarının ne olduğunu bilememekteyiz. Zira herşeyden evvel muhallefat gelirlerinin çok

düzensiz bir gelir kalemi olduğunu belirtmek gerekir. Sonra bu gelirlerin nereye ait olduğu meselesi önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü muhalefattan sağlananların bir kısmı Enderun Hazinesi'ne yani padişaha intikal ederken diğer bir kısmı da doğrudan Hazine-i Âmire'nin istifadesine sunulagelmiş, fakat daha sonraları Darphâne'nin Osmanlı malî teşkilatındaki görevleri ve etkinliğinin artması ve Selim III den sonra diğer hazinelerin ortaya çıkması sonucunda muhalefat gelirlerinin Osmanlı bütçelerindeki gerçek ağırlığının ölçülebilmesi olanakları da gittikçe zorlaşmıştır. Nitekim muhalefattan sağlanan bazı kıymetli eşyaların, cârîye ve kölelerin gerçek piyasa fiyatlarıyla paraya çevrilmeden doğrudan “mal” halinde iç hazineye girdiğini bilmekteyiz. Tereke içindeki gümüş ve bakır eşyaların da Darphâne'ye gönderildiğini gösteren belgeler vardır. Öte yandan İrâd-ı Cedid Hazinesi'ni güçlendirmeyi amaçlıyan III. Selim de muhalefat gelirlerinin bu hazineye girmesine büyük önem vermiştir. Bunlara bir de hazineler arası para transferlerini eklersek devletin yararlandığı muhalefat gelirlerinin gerçek değerinin ölçülebilmesindeki zorluklar daha iyi anlaşılır sanırız.

Musadere ile güdülen amacın Osmanlı maliyecilerince “hazineye gelir sağlamak” şeklinde ilân edildiğine bakarak, sağlanan gelirin ne kadar olduğunu bilmeyi gerçekten çok isterdik. Fakat kanımızca bu ilân edilen amacın dışında musadere olayı Osmanlı maliyecilerince çok yönlü ve ince bir *malî politikanın* aracı olarak kullanılmaktaydı. Tek kelimeyle *kaynakların yeniden dağılımı* şeklinde özetlenebilecek olan bu malî politikanın amaç ve kurallarının incelenmesi bizce yukarıda değindiğimiz “ölçme”ye kıyasla Türk iktisat tarihinin yorumu bakımından öncelik arz etmektedir.

Kaynakların yeniden dağılımı meselesi bir bakıma terekenin satışı anında gerçekleşiyordu. O halde satış yapıldığında satılanları kimlerin satın alabileceği meselesi çok önemlidir. Listelerde yer alan küçük kalemler bir yana, çiftlik, arazi, tarla, bağ, bahçe, konak v.s. gibi büyük kalemleri yine paralı kimselerin satın alabileceği açıktır. Satış mahallinde yapılıyorsa bu gibi taşınmaz mallar yine o civarın âyan, eşraf veya büyük tüccarının eline geçecek demektir. Nitekim arşivlerde bu noktayı kanıtlayan birçok belge vardır. Hattâ bütün bir köy halkının bir araya gelerek bir konağı satın almaları kendilerine teklif edildiği halde yine de bu işin altından kalkamadık-

larını gösterir belgeler elimizde mevcuttur⁵. Şimdi bu açıklamaların ışığı altında örneğimize dönebiliriz: Köprü kazasından Cumulîzâde Emin'in bahçesini vaktiyle âyanımız Hüseyin'in satın almış olması, küçük bir örnek de olsa anlamlıdır. Hüseyin'in malları henüz satılmadığı için onun taşınmaz mallarının yeni sahiplerini bilmiyoruz. Fakat daha satış yapılmadan borcuna mahsuben şeklinde de olsa bir çiftliğinin Hafız Ali Paşa'nın eline geçmiş olduğunu burada yeniden hatırlatmakta fayda vardır⁶.

Muhallefat listelerinde yer alan malların fiyatları meselesine ileride değineceğiz. Fakat burada yeri gelmişken anlaşmazlık konusu olan bahçenin fiyatı üzerinde durmak istiyoruz.

Gerçekten daha önceki bir tarihte 700 kuruşa satılan bir bahçeye şimdi 600 kuruş fiyat takdir edilmesi dikkati çeken bir husustur. Fakat bu konuda hataya düşmeden fikir yürütebilmek ve sağlıklı bir sonuca varmak veri eksikliğinden ötürü çok zordur. Herşeyden önce bahçenin zaman içinde niteliğinde (eğer varsa) meydana gelmiş olan değişiklikleri bilmek ve sonra imparatorluğun bu döneminde ve bu bölgelerinde fiyatlarda meydana gelen değişiklikleri gösterir bir fiyat indeksine sahip olmak gerekir. Fakat herşeye rağmen bazı varsayımlar altında konuyu ele almakta yarar olduğunu zannediyoruz; zira buradaki bir amacımızın da ele aldığımız musadere olayından hare-

⁵ Yakında "Osmanlı Maliyesinde Musadere" konulu ayrı bir etüd yayınlamayız ümit etmekteyiz. Okuyucularımız bu makalede de yer yer faydalandığımız fikir ve olayların destekleyici belgelerini orada bulacaktır.

⁶ Hafız Ali Paşa ölünce onun muhallefatına da devletçe el konacaktır. Nitekim Hatt-ı Humayun Tasnifindeki bir belgeden şu satırları beraberce izleyelim : "Ref'i vezâretle Gelibolî'da ikâmete me'mûr Hafız Ali Paşa bundan akdem ecel mev'ûdiyle irtihal-i dâr-ı beka itmiş ve müteveffay-ı müşârün-ileyhin zi-kıymet olan mücevherât ve nukudı Amasya'da sakin büyük oğlu elhac Ahmed Mekdad Beğ kulları zimmetinde olduğu haber virilmiş olduğundan..." "...bi'l-cümlesi tahrir olunub ve keyfiyet-i mezkûr mûmâ-ileyhden istintak olındıkda dört beş kıt'asını pederi müteveffay-ı müşârün-ileyhin virmiş ve bahş itmiş ve bakilerini dahi ayalleri için sâye-i şâhânedâ senevî seksen kise akçe irâd-ı esham ve mukataası hâsılâtından Dersaadet'de kâin sarrafı ma'rifetiyle mubayaa itmiş olduğımı ifâde ve takrir itmiş ise defter-i mumzada muharrer eşya müteveffay-ı müşârün-ileyhin ve gerek mir-i mûmâ-ileyh kullarının olduğu sahihen bilinemediğinden ve irâde-i seniyyeye menut olduğundan eşyay-ı mezbûr Amasya'da Taş Han'da münâsib odaya vaz' ve ma'rifet-i şer'le temhir olunub..." "...müteveffay-ı müşârün-ileyhin bu def'a Gelibolî'dan vürûd iden muhallefatıyla birleştirilüb topının birden hâk-i pay-ı humâyun-ı şehinşâhilerinden bi'l-istizaniktzasına bakılması..." HH. No: 25 339, sene: 1244 (1828).

ketle, genel olarak musadere olaylarında rastlanabilecek türlü memeseleler hakkında fikir yürütmek olduğunu açıklıyalım.

Bahçenin niteliğinde zaman içinde herhangi bir değişme olmadığını ve o dönemde İmparatorluk'da görülen genel fiyat artışlarından bölgemizin de etkilendiğini ve genel fiyat artışı eğilimi içinde bizi ilgilendiren dönemlerin bir konjonktürel dönemin izlerini taşımadığını varsayarsak daha önce fiilen 700 kuruşa satılan bir bahçenin şimdi değerinin 600 kuruş olarak saptanmasını *düşük* olarak kabul edebiliriz. Bir de söz konusu bahçenin Cumulî - zâde'nin terekesinde takdir edilen ön fiyatının ne olduğunu bilmeyi çok isterdik. Acaba takdir fiyatı daha düşüktü de açık arttırmadaki satış sırasında mı 700'e yükseldi? Fakat mahallinde yapılan satışlarda fazla rekabet olamayacağını düşünürsek, Kör-oğlu Hüseyin'in bu bahçeyi kendince en uygun fiyat gördüğü 700'e kapattığını kabul etmek akla daha yakın görünmektedir. Bu durumda, geçmiş bir tarihte *en azından* 700 kuruş eden bu toprak parçasına yeni heyetin daha düşük bir değer biçmesinin sebepleri acaba neler olabilir?

Aslında musadere olayında bilinen genel eğilim, terekenin sayım ve yazımına memur edilen kişilerin muhallefatı olduğundan yüksek göstermek çabasında olduklarıdır. Bunun çeşitli sebepleri vardır ki bunların başında bu görevlilerin aldıkları harç ve kalemiyelerin terekenin belli bir yüzdesi olarak hesaplanması gelir. Tereke ne kadar yüksek gösterilirse kendi payları da o oranda artacaktır. Öte yandan görevli memurların merkezce takdir ve taltif edilmeleri de merkeze sağlayacakları menfaatle doğru orantılıdır. Zengin ve varlıklı olduğu *ihbar edilen*⁷ ölünün terekesi umulanın altında çıkarsa memurlar merkeze karşı bu sefer muhallefatı gereği gibi araştırıp soruşturmamış yani görevini tam olarak yerine getirmemiş duruma düşecektir. Saydığımız sebeplerden ötürü, muhallefat işlerinde görev alanların kendi menfaatleri icabı terekeye daha fazla değer biçme eğiliminde olduklarına hükmedilirse de aslında durum daha da karışıktır. Olaylar kurcalandığında bu genel eğilim aksine düşük değer biçmelere de rastlanabilecek ve bunların sebepleri ortaya konabilecektir.

Bazı hallerde memurların bütün çabasına rağmen umulanın aksine tereke gerçekten önemli bir seviyeye erişememektedir. Bu ya

⁷ "İhbar etme" ve bunun karşılığında elde edilen "ihbariye ücreti", musadere olaylarında, mekanizmanın işlemlerini sağlayan *anahtar* kelimelerdir.

ihbar hatasından, veya görevliler işe el koyamadan ölenin yakınlarının terekeden mal kaçırmasından ileri gelmektedir. Bazı durumlarda ise memurlar bu kaçırılmaları tesbit ettikleri halde ya bunları ele geçirememekte ya da etraftakilerle “uzlaşarak” buna göz yummaktadırlar. İlgili memurların çok şey ele geçirdikleri halde bu sefer kendi aralarında uzlaşarak bunları bölüştükleri de olmaktadır. Bu gibi göz yumma ve iç etmelerin onlara hakları olan harçlardan daha fazla bir maddî menfaat sağladığı aşîkârdır. Fakat yine de ya harçlarının düşmesine gönülleri razı olmamakta veya özellikle merkezin yıldırımlarını üzerlerine çekmemek için yüksek fiyat takdiriyle açığın bir kısmını kapatmak yoluna gitmektedirler. Bilhassa terekenin yazımı ve satışı arasına bir zaman unsuru giriyorsa bu ihtimal fazladır. Çünkü yüksek değerli listeler merkeze gönderilecek ve böylece meselelerin birinci aşaması tamamlanmış olacaktır; ikinci aşamaya kadar ise köprünün altından yeni sular akacaktır.

Bahçe anlaşmazlığı ile karşımıza çıkan düşük takdirin sebeplerini de yine yukarıdaki gibi benzer ilişkilerde aramak gerekir. Yapılacak satışlarda söz konusu bahçeyi satın almayı amaçlıyan kişi, herşeyden önce listelerde bu bahçe için düşük bir değer tesbit ettirebilmek üzere çaba gösterecektir. Zaten bu gibi mallara talip olanların da mahallin nüfuzlu kişileri olabileceğini belirtmiştik. Bu durumda memurların düşük göstermeden ötürü meydana gelen açığı başka yönlerden kapayamazlarsa merkezin yıldırımlarını üzerlerine çekme ihtimali fazla olmakla beraber, ya menfaat temini karşısında bunu göze aldıkları, ya da malın özelliğine sığınıp işi geçiştirebilecekleri düşünülebilir.

Cumulu - zâde Emin Bey'in çocuklarının söz konusu bahçenin kendilerine geri verilmesini talep etmeleri meselesi de üzerinde durulması gereken bir konudur. Vârislerin müracaatı mahkemece ilk elde reddedilmediğine göre, onların bu talep hakkının nasıl doğmuş olabileceğinin bulunması gerekir. Söz konusu bahçenin vaktiyle babalarının muhallelat listesinde yer aldığını iddia etmemiş olsalardı şimdiki itirazlarını açıklamak daha kolaylaşır. Şöyle ki: vaktiyle âyan Hüseyin'in zorla gasbettiği bahçeyi geri almak istemişler ama başaramamış olabilirler. Fakat babalarının ölümünde malları musadere edilmeye başlanınca, bu sefer bahçeyi musadere kurtarabilmek için gasbetme olayından faydalanarak bahçenin kendilerine aidiyeti meselesini ileri bile sürmemiş olabilirler. Âyanımızın sağlığında yine

seslerini çıkaramayan Cumulî - zâde'nin vârisleri, âyanımız ölünce haklarını aramak için şimdi harekete geçmiş olabilirler, diye düşünebiliriz. Ama böyle bir durumda bile bahçeyi yeniden elde etme ihtimalleri pek kuvvetli değildir. Zira ilgililerin bahçeyi vaktiyle musaderecilerin gözünden kaçmış bir mal şeklinde ele alıp, zabtını ve satışını sağlayıp onu eski listenin bir bakiyesi olarak merkeze gönderme ihtimali vardır. Bununla beraber tek bir kalem mal için bu işe girmektense merkezin kendince en kestirme ve ucuz yolu seçeceğini kabul etmek gerekir. Yani hazır yeni bir musadere işlemi varken ve bahçe bu listede yer almışken, onu eski bir musaderecilerin unutulmuş bir kalemi kabul etmek işi uzatmaktan başka bir işe yarayacaktır. Nasıl olsa bahçe ister Emin'in unutulmuş bahçesi, ister Hüseyin'in bahçesi diye satılsın merkezin göz önünde tutacağı esas amaç bundan sağlıyacağı gelir olacaktır.

Fakat itirazda bulunanların, bahçenin babalarının muhallefat listesinde yer aldığını ileri sürmeleri soruna yeni bir boyut kazandırmaktadır. Belgelerimizdeki ifade, pek açık olmamakla birlikte, gasbetme olayının Emin Bey'in muhallefatının zabt ve satışından sonra söz konusu olabileceğini gösterir bir anlama da yol açabilecek tarzdadır. Bu takdirde âyanımızın söz konusu bahçeyi satın aldığı yapılan araştırma sonucu ortaya çıktığına göre, itirazcıların işte bu satıştan haberdar olmadıkları ve itiraz sebeplerinin de bundan doğmuş olabileceğine hükmetmek gerekir. Yani onlar babalarının muhallefatının yazımı sırasında unutulmuş olanı değil de, muhallefatın satışı sırasında unutulmuş olanı kasederek bunun Hüseyin'in listesine dahil edilemeyeceğini iddia ve kendilerine geri verilmesini talep eder durumunda gözükmektedirler. Taleplerinin nasıl bir sonuca bağlanabileceğini ele almadan evvel satış olayına değinmek istiyoruz.

Terekenin satışının herkesin önünde ve açık olarak yapılması temel bir kuraldır. Satış için mallar mezada çıkarılır ve tellallar görev alır. Bu hizmetleri için "*dellaliyye*" adı altında kendilerine bir miktar resim ödendiğini biliyoruz. Örneğimizde ise bahçenin âyan Hüseyin'e satışından kimsenin haberi olmadığı anlaşılıyor. Bahçenin gasbına halk şahitlik edebilirken, satış ancak ilgili kayıtların incelenmesi sonucu ortaya çıkabiliyor. O halde yukarıda değindiğimiz musadere olayında rastlanabilecek çeşitli yolsuzluk olaylarına bir yenisi daha eklenmiş olmaktadır: bazı malların satışı herkese duyurulmadan gizlice yapılmaktadır.

Musadere olayı ve bu sebeple ortaya çıkabilecek anlaşmazlıklarda mahallî mahkemelerin doğrudan yetkileri olmadığı anlaşılıyor. Kadılar sadece merkezden gelen emirlerin gereğini yerine getirmekle yükümlüdürler. Dolayısıyla anlaşmazlıklarla ilgili talepleri de kadıların ilk elde geri çevirmeye veya bunları doğrudan kendilerince sonuca bağlamaya yetkileri olmayacağı sonucu ortaya çıkmaktadır. Nitekim Gedegra naibi, Emin Bey'in çocuklarının dilekçesini derhal merkeze ilemiştir. Merkezin sınırsız yetkileri ise kendine ulaşan dilekçeleri her türlü sonuca bağlayabilir.

Bunları hatırlatmaktan maksadımız musadere olayında “unutulmuş bir kalem” mal için mirasçılardan itiraz hakları konusunda yanlış anlamaları önlemek içindir. Söylemek istediğimiz şudur: musadere olayında merkezin sınırsız yetkileri her türlü talebi ilk elde geri çevirebileceği gibi, değil unutulmuş bir kalem malı talep cesaretini, terekeyle ilgili her türlü talepte bulunma cesaret ve umudunu da mirasçılara vermektedir.

Şimdi incelediğimiz dönem olan 19. yüzyılın birinci yarısında Osmanlı İmparatorluğu'nda musadere usulünün bu yönüyle ilgili tatbikata göz atarsak görürüz ki merkez gerektiğinde belli bir esnekliği olan bir politika içindedir. Şöyle ki: eceliyle ölüp veya katledilip de malları musadere edilen kişi eğer geride bakıma muhtaç çocuk veya kendisinin bakımını sağlamakla görevli olduğu diğer kişiler bırakırsa devlet bunların sefil olmaması için ölenin bazı mallarını ya bir “*ihsan*” şeklinde bunlara geri vermekte, ya da belli bir “*bedel*” olarak terekeyi onlara bırakmaktadır. Yüksek oranlı bir *miras vergisi* özelliğine sahip olan bu “*bedeliyye*” birçok hallerde merkezin de çıkarlarına uygun düşmektedir. Çünkü terekenin bir anda satışını sağlamak ve ölenin alacaklarını tahsille uğraşmak ve borçlarını ödemek hem zaman alabilir hem de merkez açısından tatmin edici olmayabilir. Özellikle muhallefati musadere edilen kişinin borçları umulanan üstüne çıkıp da, malvarlığı ve alacakları bunları karşılayamayacak bir durum ortaya çıkarsa, musadereci ölenin herşeyine el koymakla onun borçlarını da ödeme yükümlülüğü altına girmiş olması sebebiyle zarar edecektir. Halbuki bir bedeliyye karşılığında, bu yükümlülükler de dahil olmak üzere, terekenin veya bir kısmının mirasçılara devredilmesi halinde hem merkez rizikodan kurtulacak, hem geride kalanlar ilk elde sefil olmayacak ve hem de mirasçılar kalan mal-mülkü işleterek borçları ödeme olanaklarına kavuşacaklardır. Alınan

bedeliyyenin icabında taksite bağlandığını da görmekteyiz. Borçların alacakları aştığı zaman başvuru bir usul de terekenin alacaklılar arasında garameten (eşitçe) bölüştürülmesi idi. Tabii ki bu usulde alacaklılar gerçek alacağından daha az bir miktar elde etme durumunda kalıp zarar görürdü.

Yeri gelmişken belirtelim ki bir kişinin malvarlığının ve parasının "cânib-i mîriden zabtı" için o kişinin ölmüş olması şart değildir. Daha kişi hayatta iken de çeşitli sebeplerle mallarına devletçe el konmuş olabilir. Böyle durumlarda da, yukarıda değindiğimiz esnek politikanın bir diğer örneği olarak, kişinin ve ailesinin geçimlerini sağlayabilmeleri için devletin bunlara belli bir aylık bağladığı da görülmektedir.

Şimdi bu kısa açıklamalarımızın ışığı altında merkezin Emin Bey'in çocuklarının dilekçesini ne gibi sonuçlara bağlayabileceği hakkında genel de olsa bir fikir sahibi olmuş bulunuyoruz.

* * *

Elimizdeki belge demetinin bir parçasının da Kör İsmail-oğlu Hüseyin'in muhalledatının musadere işlerinde görev alan mübaşir Mustafa'nın merkeze yazdığı mektup olduğunu yazmıştık. Mübaşir Mustafa mektubunda el koyma ve yazım işlerinin bittiğini, geriye terekenin satışı kaldığını belirterek, satış için emir beklediğini ve başka işi kalmadığını yazmaktadır. Bu mektup terekenin *mahallinde satılacağını* göstermesi bakımından önemlidir:

"Devletlu inayetlu sultanım hazretleri,

...bu kulları sâbık kaimakam veliyyü'n-ni'âm Tayyar Paşa Efendimizin câmeşûyî arkadaşlarından olup bundan akdem vefat iden Köprili Kör âyanın mal ve emlâk ve eşyay-i mütenevviasının bâfermân-ı âlî zabtına me'mûr kılınmış olup bâ-emr-i âli mûcibince müteveffây-ı mezbûrın emvâl-i mezkûresini zabt ve taraf-ı şer'den tahrîr ve mumza defterleri bu def'a taraf-ı devletlerine irsal olunmağla ve eşyası el hâletü-hazihi mevcûd olmağla eşyay-ı mezkûrın bu tarafda fûrûhtna dâir bir kıt'a emr-i âlî ısdarına hüsn-i himmet ve bir gün akdem taraf-ı kullarına ba's ve tesyire mürüvvet buyurmaları niyazı ve mücerred ızhâr-ı arz-ı ubûdiyyetim siyakı arizam terkıymine bâdî ve nâdi-i savb-ı devlet-makarları kılındı. İnşaaallahu tealâ lede-şerfi-l-vüsûl ma'lûm-ı devletleri buyruldıkda bu tarafda eşyay-ı fûrûht

itmekden başka bir işim kalmayub beyhûde bu tarafda meks olunmayub eşyanın fûrûhtına dâir bir kıt'a fermân-ı âlî ısdarına himmet ve taraf-ı kullarına irsal buyurmaları vâbeste-i lûtf ve mürüvvetleridir. fî 21 S. sene 223.

Bende: Mustafa, arkadaş-ı câmeşûy-ı sâbık-ı kaimakam”.

III. TEREKENİN İNCELENMESİ

Âyanımızın I ve II no.lu muhallelfat listelerinde yer alan her türlü mal ve eşyasının Tablo: I de çeşitli gruplar altında bir sınıflaması yapılmıştır. Hem kazalar itibariyle hem de toplam olarak terekenin dökümü bu tablodan izlenebilir.

TABLO: I
TEREKENİN ÇEŞİTLİ GRUPLAR İTİBARIYLA DAĞILIMI

GRUPLAR	Havza		Gedegra		Toplam	
	krş.	%	krş.	%	krş.	%
I. NAKİD	0 000	00,00	0 000	00,00	0 000	0,00
II. G. MENKUL	1 980	15,88	6 000	13,72	7 980	14,20
III. EV EŞYASI	532	4,26	1 103	2,52	1 635	2,91
IV. HAYVANLAR	4 853	38,94	373	0,85	5 226	9,30
V. HUBUBAT	1 038	8,32	1 023	2,34	2 061	3,70
VI. SİLAHLAR	710	5,69	65	0,14	775	1,37
VII. ÇİFT ALETİ	109	0,87	0 000	0,00	109	0,19
VIII. ALACAKLAR	3 240	25,99	35 151	80,40	38 391	68,33
Toplam	12 462	100,00	43 715	100,00	56 177	100,00
IX. BORÇLAR	00 000	00,00	35 650	81,55	35 650	63,44
X. HARÇLAR	12 462		8 065		20 527	
	500	4,01	2 500	5,71	3 000	5,34
Bakiye	11 962		5 565		17 527	

Önce her iki kazadaki durum mukayese edildiğinde göze çarpan ilk özellik şudur: âyanımızın Gedegra kazasındaki muhallelfatı Havza'dakine oranla 3,5 misli bir değere sahiptir. Bu farkın gayri menkuller ve alacaklar grubundaki rakamların daha yüksek olmasından ileri geldiği görülür. Nitekim gruplar ayrı ayrı incelendiğinde daha iyi görüleceği üzere âyanımızın esas ikâmet yerinin Gedegra listesinde yer aldığı anlaşılır. Köprü kazasında ve civarında bulunan çiftlikleri

ve evi onun bir bakıma *dış dünyaya açılan penceresidir*. Buradaki ilişkileri de onu malvarlığına oranla yüksek derecede borçlu - alacaklı durumuna sokmuştur. Kör oğlu'nun Havza listesine göre ekonomik tablosu daha gösterişsiz ama sağlamdır. Tarla, bağ ve hayvanları ile buradaki tablosu tarımsal bir bünyenin bütün özelliklerini taşır. Âyanımızın civar köylülerden alacaklarına rağmen kimseye borcu yoktur. Havza'daki tereke ana hatlarıyla karşımıza tipik bir *toprak ağasını* çıkarır.

Terekenin ana hatlarıyla gözden geçirilmesiyle âyanımızda görülen bu *ikili karakter*, gruplar itibariyle inceleme tamamlandığında daha iyi ortaya çıkacaktır sanıyoruz.

Şimdi Tablo: 1 deki grupları sırasıyla ele alabiliriz:

1 — Muhallefat listelerimizde “nakit” olarak hiç bir kaleme rastlanmamıştır. Nakit çıkmadığı gibi, her an paraya çevrilmesi mümkün ve ihtiyat veya gösteriş saikiyle elde tutulan, saklanan mücevherat veya benzeri şeylere de listelerimizde rastlıyamıyoruz. Bir bakıma bunu doğal karşılamak gerekir. Çünkü daha önce de belirttiğimiz gibi, bu gibi yükde hafif pahada ağır şeylerin daha görevliler işe el koymadan kolayca kaçırılma ve saklanma ihtimalleri fazladır. Uyuşmalar için de en elverişli şeylerin bunlar olduğunu söylemeye gerek yok. Fakat bunlara rağmen kanımızca durum yine de anlamlıdır. Şöyle ki:

Eğer varsa bu gibi şeylerin *tamamının* musadere dışı kalabilmesi ihtimali pek zayıftır. Ancak ya gerçekten hiç nakdin bulunmaması veya çok önemsiz bir seviyede bulunmuş olması halinde böyle bir durum söz konusu olabilir. Öte yandan daha iyi bir yargıya varabilmek için “Nakid” le beraber “Alacaklar” ve “Borçlar” gruplarını da birlikte ele almamız gerekir. O zaman şöyle bir sonuca varmakta pek hata olmasa gerekir: âyanımız tarımsal ekonomiye dayanan bir ortamda gösterişten uzak bir hayat sürmektedir. Etrafıyla olan ilişkileri de daha ziyade ya kredi şeklinde veya aynı ekonominin koşulları altında olmaktadır. Tabii ki bu onun hiç nakit parayla ilişkisi olmadığı anlamına gelmez. Söylemek istediğimiz onun mali ve ekonomik gücünün kaynağının nakid para olmadığıdır.

2 — Gayri menkuller: Gayri menkulleri toplam terekenin (aktifinin) % 14,20 sini oluşturmakta ve “Alacaklar” grubundan sonra

önemi bakımından ikinci sırada yer almaktadır. Bunun % 10,68'i Gedegra muhallefat listesinde, % 3,52'si ise Havza listesinde bulunmaktadır.

Gedegra'daki g. menkullerin Gedegra'daki terekeye oranı ise % 13,72; Havza'ninki de % 15,88'dir. Gayri menkuller şunlardır.

I no.lu listede:

No	Cinsi	Değeri	Yeri
1	Bahçe (ihtilaflı)	600	Gedegra kazasında
61	Menzil (ev)	400	Köprü kazasında
114	Dairei Çiftlik ve arazi	2 500	Süleyman köyünde
115	Menzil-i harem ve selamlık	2 500	Köprü kazasında

II nolu listede:

25	Asiyab (değirmen)	250	Dereköy'de
35	4 aded anbar	450	Sivrikise'de
36	Menzil-i hariciye, dahiliye-i çiftlik (çiftlik evi)	500	Sivrikise'de (?)
37	Çiftlik, arazileriyle	400	"
71	Tarlalar	250	Ilıca köyünde
72	Tarla	50	Ereli köyünde
73	Bağ	80	Kemerez köyünde

Âyanımızın çeşitli yerlerde evleri olduğu görülüyor. Fakat daha ziyade Köprü'deki büyük evinde oturduğu, diğerlerini ise zaman zaman ziyaret ettiği tahmin edilebilir. Yani âdeta "şehir evi - köy evi" veya "kışlık - yazlık" gibi... Ev eşyaları grubunun incelenmesinden de bu sonuca varmak mümkündür.

Esas ikâmetgâh ve çiftliğini merkez kabul edersek, diğer çiftlik, tarla, bağ ve bahçelerinin civardaki köylere dağılmış olduğu görülür. "Hayvanlar" ve "Hububat" grubundaki kalemlerin de yardımıyla, topraklarında ortakçıların çalıştığı ve hayvanlarını da onlara kiraya verdiği kolayca anlaşılır.

Çiftlik içinde bir konak, civar köylerde tarlalar, bağ ve bahçe, bir değirmen ve anbarlar ve işgücü olarak bir miktar hayvan ve buna ek olarak köylü emeği göz önüne getirilirse, kendi kendine yeterli mütevazı tarımsal bir örgüt karşımızda belirir.

3 — Ev eşyası: "Ev eşyası" grubuna I nolu listeden 2-57, 59-60, 62-73, 76-79, 120 nolu kalemler, II nolu listeden ise 1-5, 10, 47, 50,

58-70 nolu kalemler dahil edilmiştir. Bu grup I nolu listede % 2,52, II nolu listede ise % 4,26, toplam tereke aktifi içinde de % 2,91 öneminde bir yer tutmaktadır.

Her iki listede de sayı bakımından çoğunluğu ev eşyası grubuna giren kalemler oluşturmakta ise de, bunların değeri, kullanılmış ve yıpranmış eşya olmaları nedeniyle fiyatlandırmada pek bir şey tutmamaktadır. Değerli bir kaç top kumaş, bir iki gümüş eşya ve bir miktar bakır kap -kacak olmasaydı bu grubun toplam tereke içindeki önemi oldukça düşük kalırdı. Bir kişinin ev eşyasını onun sosyal yaşantısının bir aynası kabul edersek, bu grubun teferruatlıca incelenmesinde fayda vardır.

Ev eşyası şu alt gruplara ayrabiliriz:

	yatak yorgan şilte ve kılıfları	yasdık minder ve kılıfları	mutfak eşyası	çeşitli kumaşlar örtüler vs.	halı kilim seccade	diğer	Topl. (krş)
Gedegra	132,5	328	277,5	109	76	180	1103
Havza	71	—	120	266	30	45	532
TOPLAM (krş)	203,5	328	397,5	375	106	225	1635

1635 kuruş değerindeki toplam ev eşyasının büyük kısmının Gedegra'ya ait listede yer alması, onun esas ikametgâhının da bu listede yer aldığı bir delilidir. Havza'ya ait listede yasdık - minder cinsinden hiç bir şeyin bulunmaması ve Gedegra'ya oranla daha az sayıda yatak - yorganın yer alması da bunu kanıtlayan bir husustur.

a) Alt gruplama yapıldığında "mutfak eşyası"nın 397,5 krş ile birinci sırada yer aldığı görülmektedir. Bu alt grubu oluşturan kalemlerin sadece 290 krş'u "nuhas" adı altında listelere giren bakır kap-kacağa aittir. Âyanımızın vakiyyesi 2 kuruştan hesaplanan 145 vakiyye nuhası vardır.

b) 375 krş ile kumaş ve örtüler alt grubu ikinci sırada yer almaktadır. Peşkir ve kürk gibi bir iki kalem eşyayı da bu alt gruba soktuk. Bu grubun ikinci sırayı tutabilmesine en büyük sebep Havza listesinde görülen ve yeni olmaları muhtemel bir iki top kumaştır. Bu kumaşlar Halep çiçeklisi, Acem çiti, Halep Alacası gibi isimlerinden de anlaşılacağı üzere doğu kökenli kumaşlardır.

c) Yasdık ve minderler grubu ise bir Türk evindeki dekorasyonu ve yaşama tarzını gösterir bir ipucu olması bakımından ilginçtir. Türk ev hayatında minderin yeri ve önemi böylece ortaya çıkmaktadır.

Havza listesinde hiç minder ve yasdığın çıkmaması, daha önce de söylediğimiz gibi buranın devamlı bir ikâmetgâh yeri olmadığını göstergesi sayılabilir. Buna karşılık Gedegra listesinde irili-ufaklı 28 minder ve 6 minder kılıfı ile 36 yasdık ve 30 yasdık kılıfının yer aldığı görülür. Yasdiklar, ilerde temas edeceğimiz yatak-yorganlarla birlikte ele alındığında bir taşra konağında devamlı yaşayan nüfus (aile) hakkında bir fikir sahibi olmak mümkündür. Minder sayısı ise böyle bir konağın büyüklüğü hakkında bir fikir verebilir.

ç) “Diğer” alt grubuna I nolu listeden 10, 11, 16, 18, 19, 41, 52, 59, 60, 66, 68, 77 nolu kalemler, II nolu listeden de 1, 59, 70 nolu kalemler dahil edilmiştir.

d) Gedegra’daki listede 7 yatak, 2 şilte, 9 yorgan, 5 yatak kılıfı, Havza listesinde ise 2 yatak, 1 şilte, 4 yorgan ve 2 yatak kılıfı yer almıştır.

e) Halı ve kilimler önem bakımından ev eşyası içinde sonda yer alıyor. Havza’daki listede sadece 3 adet yeni kilim mevcutken, öbür listede 5 adet eski kilim, 1 adet kullanılmış seccade ve 1 adet te kullanılmış halice (?) vardır. Küçük boy yeni kilimlere 10 krş., eskilere de 3 krş. fiyat verilmiştir; daha büyük boy kullanılmış kilimler de tanesi 10 kuruştan değerlendirilmiştir.

Ev eşyası grubunu teferruatlıca gözden geçirdikten sonra dik-katimizi çeken bir noktaya değinmek istiyoruz: âyanımızın esas ikâmetgâhının Gedegra listesinde yer aldığını tesbit edebildiğimize göre top halindeki kumaşların, kullanılmamış çamaşırların ve yeni kilimlerin öbür listede yer almasına bakarak acaba bir sonuca varmak mümkün müdür? Akla gelen bir husus onun, bu zaman zaman oturduğunu söylediğimiz diğer evini belki daha güvenceli hissettiğinden bir depo şeklinde de kullandığıdır. Zaten Havza listesi bütünü itibarıyla âyanımız için esas güven kaynağı olabilecek kalemlerden oluşmaktadır.

4 — Hayvanlar: Hayvanlar grubunun toplam muhallefat içinde % 9,30 gibi bir önemle üçüncü sırayı tutabilmesinin Havza listesi sayesinde mümkün olduğu görülür. Nitekim Havza listesinin % 38,94 ünü hayvanlar teşkil ederken, Gedegra listesinde hayvanların nisbî

önemi % 0,85 gibi çok düşük bir seviyede kalmaktadır. Öte yandan Gedegra listesindeki hayvanlar sadece sığır cinsinden olduğu halde, Havza'daki listede daha çeşitli cinslere rastlanmaktadır. Cins ve sayı bakımından şöyle bir tablo düzenliyebiliriz:

	Havza	Gedegra
Ganem (koyun)	304	—
Kısrak	23	—
Katır	7	—
Tay	11	—
Merkeb	3	—
Sığır cinsinden olanlar ..	113	27

Âyanımızın Havza listesindeki hayvanları incelendiğinde, bunların % 9,3 nün başkalarında bulunduğu görülür: 24 aded kara sığır ineği ile 5 aded kara sığır öküzü ortakçıların ve civar köylülerin hizmetindedir. Gedegra listesindeki hayvanların hepsinin ise kendi hizmetinde olduğu anlaşılıyor.

5 — Hububat: Hububat grubuna listelerimizde hinta (buğday), şair (arpa), çıtır (?), mahlût (karışık) ve bulgur adı altında rastlanan kalemler alınmıştır. Bunlar sayım esnasında muhallefat sahibinin elinde olanı göstermektedir. Yani bir kısmı onun “mutfak mevcudu”, bir kısmı ise tarlalarının ürünü olup “anbar mevcudu” dur. Yalnız burada bir noktayı belirtmek gerekir: Havza listesinde yer alan “hububat” ın tamamının âyanımızın doğrudan kendisinin ziraat ettirdiği ürün olduğu anlaşılıyor. Buna karşılık Gedegra listesindeki-lerin yaklaşık olarak % 20 si başkalarının, yani ortakçı vs. nin ziraat edip de âyanımıza ait olan paydır.

Bu durum “Hayvanlar” grubunda görülenin tersidir: âyanımızın hayvanlarını başkalarının hizmetine vermesi Havza listesinde görülürken, topraklarını verisi Gedegra listesinde görülür.

Her iki listedeki “Hububat” a ait mutlak değerler birbirine hemen hemen eşit olduğu görülmekte. Fakat nisbî değerler söz konusu olursa I nolu listede bu grup % 2,34 lük bir paya sahipken II nolu listede % 8,32 lik bir payla Havza'daki muhallefat içinde tarımsal özelliklerin daha ağır bastığının bir göstergesi olarak karşımıza çıkar.

6 — Silâhlar: Bu gruba I nolu listeden 74-75, II nolu listeden ise, 6-9, 49, 48, 51-57 numaralı kalemler girmiştir. I nolu Gedegra listesindeki silâhların değeri 65 kuruş tutarken, diğerinde 710 kuruşa varmaktadır. Tereke içindeki nisbî önemleri de sırasıyla % 0,14 ile % 5,69 dur. Toplam tereke aktifi içinde ise bu grup ancak % 1,37 lik bir paya sahiptir.

I nolu listede kesici cins silâha rastlıyamıyoruz. Buna mukabil Havza listesindeki silâhların değer bakımından yarısını kesici silâhlar oluşturmaktadır. Fakat silâhların ister kesici, ister ateşli cins olsun bir harp gereci olmalarının yanında ve ötesinde zevkli birer sanat eseri olmaları (simli, hâreli, kakmalı...) dikkati çekmektedir. Bu süslemeli ve altın veya gümüş kakmalı silâhlar liste içinde en değerli eşyaların başında gelmektedir. Öte yandan kanımızca Havza listesinin silâh bakımından Gedegra listesine üstünlük arzemesi, âyanımızın esas ve devamlı ikâmetgâhı hakkında daha önce söylediklerimiz hatırlanırsa, dikkati çeken bir husustur.

7 — Tarım aletleri: I nolu listede bu gruba girebilecek hiç bir kalem yoktur; II nolu listeden ise 41-44 nolu kalemler bu gruba girmiştir.

Tarımsal bir ortamdan söz ederken çift aleti grubunun toplam muhallefât içinde % 0,19 gibi çok düşük bir önemle karşımıza çıkması oldukça ilginç ve düşündürücüdür. Havza listesinde göstermelik de olsa çift aleti sayılabilecek bir iki şeye (4 araba, 4 saban demiri, döğen, 1 adet çapa gibi) rastlamamız, bu listenin diğerine kıyasla tarımsal özelliğinin bir belirtisi ise de, yine de tatmin edici olmaktan çok uzaktır. Bu durum karşısında akla gelebilecek şeyler şunlardır: 1) tarım aleti olabilecek diğer şeyler ya çok değersiz ve eski idi, onun için listelere girmedi veya 2) aletlerin bir kısmı tarım işçisine ait olduğundan musadere dışı kaldı. İkinci şıkkın doğru olması ihtimali fazla görünmekle beraber, tarım ekonomimizin geçmişi hakkında önemli sayılabilecek böyle bir ipucunun ancak başka verilerle kanıtlanması halinde bir anlamı ve değeri olacaktır. Biz burada tarihimizde, *tarım aletlerinin mülkiyeti meselesinin* ayrıca ve etraflıca incelenmesi gereken bir konu olarak durduğuna işaret edelim.

8 — Alacaklar: I nolu listede alacak kalemleri 80-95, 116-119; II nolu listede ise 46, 74-75 numaralardadır.

Âyanımızın bütün alacakları 38 391 kuruş tutmakta ve toplam tereke aktifi içinde % 68,33 gibi bir payla en önemli sırayı işgal etmektedir. Listeleri ayrı ayrı ele alırsak Havza'da bu oran % 25,99 iken, Gedegra'da % 80,40 a yükselmektedir.

“Alacaklar” grubu muhakkak ki “Borçlar” la beraber ele alındığında daha anlamlı olabilir. Borçları ayrıca ele alacağız, fakat şimdilik şunu söyleyelim ki, âyanımızın Havza'da 3 240 kuruşluk alacağına karşılık hiç borcu yokken, Gedegra listesinde 35 650 kuruşluk bir borç karşısında 35 151 krş.'luk bir alacağı vardır. “Alacaklar” muhasebe esaslarına göre aktif bir kalem olmasına rağmen, alacağı olup da borcu olmamak bir bakıma o an için (kısa dönem) elde mevcut olanın azalmasını ifade eden bir durum demektir. Yani diğer bir deyişle, âyanımızın sağlığında Havza'da fiilen elinde mevcut olanın tutarı alacağı kadar bir düşme gösterirken, Gedegra'da tersine, borcu alacağından fazla olduğundan aradaki fark kadar yükselecektir. Fakat musadere borç ve alacaklar için bir “hesaplaşma” ânu olduğundan böyle bir şey söz konusu olamaz demektir. Orta veya uzun dönem söz konusu olur ise bir borç veya alacağın vâdesini ve tahsil edilebilirlik derecesini bilmeden, bunların o kişinin nakid ve malvarlığı üzerinde ne gibi bir etki yapabileceğini hesaplamak güçtür. Örneğimizde borç ve alacak kalemlerinin bu gibi özelliklerine ait herhangi bir kayıt yok. Ama biz yine de kendi kendimize sormadan edemiyoruz: acaba malları musadere edilenin diğer kişilerle alacak ve borçlar hakkındaki sözleşmeye dayalı özel hükümleri, musadere esnasında ne derece geçerlidir? Diyelim ki borçları devlet tek tarafı olarak vâdesine bakmadan musadere eden hemen sonra ödeme yoluna gidebilir; fakat alacaklar karşı tarafın ödeme gücüne bağlıdır ve eğer varsa karşı taraf vâde ve taksitlerle ilgili özel hükümlerin saklı tutulmasını isteyecektir. Ne yazık ki merkezin bu konularla ilgili tutumunu şimdilik kesinlikle tesbit edebilme olanaklarına sahip değiliz.

Borç ve alacağın herşeyden önce bir itibar (kredi) göstergesi olduğunu burada belirtip, “Alacaklar” grubunun incelenmesine geçelim:

Âyanımızın Havza listesindeki alacaklarının hepsinin nakdi olduğu anlaşılıyor. Buradaki üç kalem alacağı sırasıyla şunlardır: 1. Mirasyedi oğlundan alacağı, 2. Halkta olan mahsul akçesi, 3. Ortakçılardan olan alacağı. Bu alacak kalemlerinin tarımsal ilişkiler

sonucu ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Buna karşılık Gedegra listesindeki alacak kalemlerinin bir kısmı aynı alacak şeklindedir. Nitekim I nolu listedeki 93-95 ve 119 nolu kalemler hububat şeklindeki alacaklardır. 35 151 kuruşluk toplam alacağının 1 405 kuruşu hububat adı altında aynı olacaktır.

Gedegra listesindeki alacakların senede bağlanmış olduğu açıkça ve özellikle belirtilmiştir. Fakat vâde ve taksitlerle ilgili bir hüküm yoktur. Senetlerin özellikle belirtilmesi bu alacakların ticarî özellikte olmalarına bir karine sayılabilir ise de, bu alacakların ne sebeple ve nasıl ortaya çıktığını tam ve kesin olarak bilebilmek olanak dışıdır. Fakat belli bir hata payı bırakarak, bazı ipuçlarından hareketle bu alacak ilişkileri hakkında bazı şeyler sezinlemek mümkün olabilir sanıyoruz:

Âyanımızın 33 746 kuruş tutarındaki nakdî alacaklarının 24 150 kuruşu, diğer bir deyimle % 71 i gayri müslimlerdendir. Bunlar içinde 10 bin ve 5 bin kuruş gibi tek kalem halinde ve tek kişiden alacaklar vardır. Karşımıza Kunduracı-oğlu, Gregos, Boğos, Boyacı Artin, Kalpakçı-oğlu, Artelini şeklinde çıkan bu gayri müslim isimlerin o yörenin tüccar veya esnafından olmaları ihtimali yüksektir. Acaba âyanımızın bunlardan alacağı nasıl bir ilişki sonucu ortaya çıkmıştır? Bu konuda çeşitli fikirler ileri sürülebilir, fakat kanımızca akla en yakın olanı şu olabilir: tarımsal faaliyetlerden sağlanan gelirler âyanımıza bir miktar tasarruf yapma olanakları sağlayınca, o bu tasarruflarını daha kârlı ve rizikosuz görünen faizcilığe ve ticarî hayata yöneltmiş olabilir. Onun doğrudan ticarî hayata girmediğini fakat tüccar ve esnafa kredi sağladığını ve sınırlı ortaklıklarla ticaretten pay almaya çalıştığını tahmin edebiliriz. Zamanın koşulları içinde de bir gayri müslime karşı faizle borç para verme meselesinde daha bir gönül rahatlığı duyacağı da açıktır.

Fakat bütün alacakları gayri müslimlerden değildir. 87 ve 88 nolu kalemlerde görüldüğü üzere civar köylerdeki bazı kişilerden de küçük de olsa alacakları vardır. 80, 81, 83 ve 84 nolu alacaklar da müslüman esnaf ve tacirden olabilir.

Geriye kalan alacak kalemlerinin (no. 86, 116-118) vergilerle ilgili olduğu açıkça belli olmaktadır. Fakat bunlar doğrudan doğruya vergi mükellefinden alacağı şeklinde olmayıp, vergi toplama işinde araya giren diğer ilgili veya işe müdahale edenlerden alacağı şeklinde gözükmektedir.

9 — Borçlar: Borçlar ve harçlar terekenin pasifini oluşturmakta.

II nolu listede âyanımızın hiç borcu yoktur. Bunu normal karşılamak gerekir, çünkü onun buralarda borçlu duruma düşebileceği bir çevresi yoktur. Civar köylülerle olan ilişkileri içinde olsa olsa alacaklı duruma geçebilir. Gedegra listesinde görülen yüksek seviyedeki borçlar da yine çevresindeki kişilerle ilgili değildir: âyanımız daha üst düzeydeki kişilere borçlu görünmektedir. Fazla açıklama yoksa da bu borçların, onlar namına idare ettiği arazi gelirlerinden doğduğu söylenebilir.

Karşımıza çıkan manzara ilginçtir: köylüler ve mahallî esnaf veya tüccar âyanımıza borçlu, âyanımız da daha üst düzeydeki bazı kişilere borçludur.

IV. FİYATLAR

Fiyatlarla ilgili bazı noktalara önceki sayfalarda değinmiştik. Şimdi fiyatlar hakkında genel olarak diğer bazı hatırlatmalarda bulunup listemizle ilgili verilere geçebiliriz.

Listelerimizde görülen fiyatların gerçek piyasa fiyatları olmadığını, sadece ön tahminden ibaret bir değerlendirme olduğunu yeniden hatırlatalım. Piyasa fiyatları terekenin satışından sonra belirlenecektir. Satış fiyatları ile değerlendirme fiyatı arasındaki fark incelenmeğe değer bir konudur. Fakat bir de musadere malının satış fiyatı ile herhangi bir malın satış fiyatı arasında bir farklılaşma olup olmadığını da araştırılması gerekir. Musadere olayıyla ilgili olarak daha önce değindiğimiz bazı sebepler yüzünden, terekenin satışı sırasında karşımıza çıkan *bazı mallara* ait fiyatların, yine gerçek piyasa fiyatı olamayacağını ve şüpheyle karşılanabileceğini belirtelim.

Fakat gerek fiyat takdirinde ve gerekse satış esnasında ortaya çıkabilecek olan bu oynaklıkların bir sınırı olduğunu kabul etmek gerekir. Bir kere fiyatları takdire pek yer bırakmayan ve satış sırasında düşük veya yüksekliği dikkati çekebilecek bazı mallar vardır (tabii satıştan herkesin haberi olması şartıyla). Biz herşeye rağmen muhalefat listelerindeki fiyatların çok ihtiyatla kullanılması gerektiği kanısındayız. Hele malın özelliklerine ait yeterli açıklamalar yoksa fiyat tarihiyle uğraşacaklar için bu fiyatlar çok yanıltıcı sonuçlar verebilir. Örneğin listelerimizde hayvanlar için verilen fiyatlar ele

almırsa görülür ki hayvanın yaşına vs. ne göre fiyatında büyük oynamalar mevcuttur. Hayvanın yalnız cinsine bakarak özelliklerini bir kenara itip sadece fiyatı almak veya özellikler belirtilmediği zaman bu yola girmek sakıncalı sonuçlar verecektir. O halde burada okuyucumuzu çeşitli mallarla ilgili olarak sakıncalı ortalamalarla oyalamaktansa doğrudan listelerimize göndermekte fayda vardır.

Malın niteliğinden ötürü listelerdeki fiyatlar içinde en güvenilir olanların tahıl fiyatları olduğunu belirtelim. Listelerimizde bu fiyatlar şöyledir: buğday 10-11 krş., yulaf 2,5-4 krş., arpa 5-6 krş., çıtır 4-5 krş. (kilesi).

BELGE: I

Utufetlû defterdar Efendi

Takririnizin bend-i evvel ve sânisî müciblerince
emr-i âli ısdâr olunmuşdur. 14 R sene 223

Sâbika Havza ve Köpri kazaları âyanı Kör İsmail-oğlu Hüseyin vefat idüb eshâb-ı servet ve yesârdan olduğu haber verildiğine mebni merkumun Havza ve Gedegra kazalarında vâki' bi'l-cümle muhallefâtı cânib-i mîrîden zabt ve tahrir ve kaimakam-ı sâbık Tayyar Paşa'ya bâ-temessük deyni olan 25 000 guruş evvel emirde içinden ifraz ve tarafına teslim ve muhallefât defteri dahi Dersaadet'e takdim ve tesyir olunmak bâbında sene-i sâbika evâhır-ı zilkâdesinde derkenarda mastûr sâdır olan emr-i şerif müşârün-ileyhin ittibâ'ından Mustafa kullariyle lede'l-vürûd müteveffay-ı merkumun ibtida Gedegra kazasında olan muhallefât ve zimemâtu ma'rifet-i şer' ve cümle ma'rifetleriyle lede'l-taharri 43 715 guruşa ve ba'dehû Havza kazasında vâki' muhallefât ve zimemâtu tahrir olundıkda 12 462 guruşa baliğ olup içinden 25 000 guruşluk zimemât ifraz ve müşârün-ileyhin matlûbına mahsûben sâbık kethüdası Ali Paşa ma'rifetiyle ahz ve tahsil olunduğunu ve kethüda-i mûmâ-ileyhin dahi 6 000 guruş ve müşârün-ileyhin halilesi hanımın 3 000 guruş bâ-temessük alacakları olmağla ba'de's-sübütü's-şer'i işbu 9 000 guruş dahi paşa ve hanım-ı mûmâ-ileyhumaya zimemâtdan teslim olunduğunu ve müteveffay-ı merkumun Köpri kazası su yollarının nukud-ı mukarreresinden 1 600 guruş deyn-i müsbeti olmağla ol dahi tediye olunduğunu ve muhallefât-ı mezbûreden mûmâ-ileyh Ali Paşa'nın irâdesiyle Gedegra nâibine ve mübaşir-i merkuma kalemiyye ve mübaşiriyye olarak biner guruşdan

2 000 guruş ve kendi tarafından tefrik olunan âdemine 500 ve Havza kazasında olan muhalledfât için dahi kalemiyye ve mübaşiriyye olarak Havza nâibine ve mübaşir-i merkuma 500 guruş virilüb maada tahmin-i kıymet olunan eşya bahasından ve zimemâtdan 17 507 guruş baki kaldığı beyaniyle ne güne irâde-i aliyyeleri buyrulur ise ol vechile hareket olunacağını Havza ve Gedegra nâibleri birer kıt'a i'lâmlarında başka ve mevcûd olan eşyanın fûrûht olunması için bir kıt'a emr-i âli isdâr buyrulmasını mübaşir-i merkum bir kıt'a arzıhalinde başka tahrir ve inha ve iki kıt'a muhalledfât defteriyle tesyir itmeleriyle defatir-i merkume hulâsa itdirilüb imrâr-ı nazar ve iktizası sual olundıkda müteveffay-ı merkumenin kazain-i mezburinde zuhûr idüb kıymet takdir olunan muhalledfât bahasının ve zimemâtının yekûnı 56 177 guruşa balığ ve bâlâda beyan olunduğı vechile müşârün-ileyh Tayyar Paşa'nın ve halîlesinin ve mûmâ-ileyh Ali Paşa'nın ve su yolcuları vakfının bâ-temessükât matlûbları ve kalemiyye ve hıdmat-ı mübaşiriyye olarak ifraz olunan mebalîğın yekûnı dahi 38 650 guruşa reside olub yekûn-ı muhalledfâtdan fûrunihade olundıkda kusur 17 527 guruşluk muhalledfât ve zimemât bâki kaldığı ve muhalledfât-ı mez-bûrenin cânib-i mîrîden zabtı irâde buyrulduğı sûrette zuhûr iden muhalledfâta vaz' olunan tahmini ve takribini olmağla mahallinde ma'rifet-i şer' ve cümle ma'rifetleriyle ve mübaşir-i merkumın ma'rifet ve nezâretiyle taharri ve terfik olunarak değer bahalarıyla bey' ve fûrûht ve zimemât-ı bakıyesi dahi yerlü yerinden cem' ve tahsil olunub her neye balığ olur ise sahih defteriyle maan getirüb *Hazine-i Âmire'ye teslim*e müsâadât olunması için mübaşir-i merkuma hitaben emr-i şerif isdârı husûsı menût-ı rey-i âli idüğü.

* * *

Bundan akdem firar ve ba'dehû vefat idüb kâffe-i muhalledfâtı Cebbar-zâde Süleyman Beğ ma'rifeti ve hacedğândan Feyzullah Efendi nezâretiyle zabt ve fûrûht olunan Köprüli Çumulu-oğlu Emin Beğ'in Gedegra kazasında vâki' bir kıt'a bağçesini müteveffay-ı merkum Kör İsmail-oğlu Hüseyin fuzûlî zabt eylediğı beyaniyle kendülere redd ve itâ olunmasını merkum Emin Beğ'in vereseşi istida eylediklerini ve bu def'a merkum Hüseyin'in vârid olan muhalledfâtı defterinde 600 guruş fiyat takdiriyle muharrer olan bağçenin reddi husûsunu Gedegra nâibi bir kıt'a i'lâmında tahrir ve inha idüb ancak merkum Emin Beğ'in mukaddema cânib-i mîrîden zabt ve

fürûht olunan emlakinden konağı karşısında vâki' bir kıt'a köşk ve sâireyi müstemil bir kıt'a bağçe 700 guruş muaccele ile merkum Kôr İsmail-oğlu Hüseyin'e bey' ve fürûht olunmuş olduğu mukayyed olmağla bu sûretde verese-i merkumenin istida eyledikleri bağçe cânib-i miriden fürûht olunan işbu bağçe midir yohsa âhar bağçe midir tahkik ve da'vâ-i vuku'a Dersaadet'e i'lâm olunmak için isti'lâmı hâvi emr-i şerif i'tâsı iktiza eylediği ma'lûm-ı devletleri buyruldıkda vech-i muharrer üzere evâmir-i şerife ısdârı husûsunda her ne vechile emr ve irâde-i aliyeleri buyrulur ise emr ü fermân devletlu saadetlu sultanım hazretlerinindir.

BELGE: II

(Liste 1)

GEDEGRA KAZASINDAKİ MUHALLEFAT
HESAPLARI

A. BİLCÜMLE MUHALLEFATI VE ALACAKLARI

	Kıymet (guruş)
1) Cumulu-zâde Emin Beğ'in cânib-i miriden zabt olunub işтира eylediği bağçe, 1 bâb	600
2) Kadife köhne yasdık, 5 aded	20
3) Diğer köhne yasdık, 7 aded	21
4) Çit köhne şilte, 1 aded	5
5) Gılaf-ı (kılıf) şilte, 1 aded	5
6) Yan minderi, 2 aded	30
7) Gılaf-ı döşek, 1 aded	4
8) Servi sandık, kabîr, 1 aded	30
9) Servi sandık, sagîr, 2 aded	15
10) Köhne ..?.. (okunamadı)	2
11) Ceviz [bir] mikdar	2
12) Penbe, 6 vakiyye	20
13) Beledî sandık, köhne, 3 aded	9
14) Yazma şilte-i köhne ma'a yüz yasdık, 2 aded	5
15) Gılaf-ı yan minder, sagîr, 1 aded	10

	Kıymet (guruş)
16) Esb çulı yüzi, 3 aded	8
17) Köhne kilim, 1 aded	3
18) Müsta'mel esb çulı, 1 aded	4
19) Köhne perde, 1	5
20) Ocak demiri ma'a maşa	2
21) Kadife köhne yasdık, 4 aded	16
22) Şayak köhne yasdık, 3 aded	6
23) Gılaf-ı yasdık, 20 aded	40
24) Müsta'mel dimi döşek, 1 aded	6
25) Basma döşek, köhne, 1 aded	4
26) Basma müsta'mel minder, 3 aded	9
27) Basma köhne döşek, 1 aded	5
28) Yazma döşek, sagır köhne, 1 aded	3
29) Sagır minder, 2 aded	2
30) Gılaf-ı şilte-i minder, 5 aded	20
31) Sagır yan minder, 7 aded	21
32) Sagır yan [minder], köhne, 2 aded	10
33) Kebîr yan [minder], 1 aded	15
34) Köhne yorgan, 1 aded	0,5
35) Kilim, müsta'mel, 1 aded	3
36) Hâlice, müsta'mel, sagır, 1 aded	5
37) Servi sandık, sagır, 1 aded	5
38) Ocak demiri ma'a maşa	2
39) Def'a ocak demiri	1,5
40) Köhne minder ma'a yasdık, 2 aded	2
41) Hatab ma'a çıra	20
42) Kadife köhne yasdık, 4 aded	16
43) Gılaf-ı yasdık, 10 aded	20
44) Köhne yorgan ma'a minder, 2 aded	4
45) Yan [minder], sagır, 2 aded	8
46) Yan [minder], kebîr, 2 aded	12
47) Def'a ocak demiri	2
48) Köhne minder, sagır, 1 aded	1
49) Köhne yasdık, 11 aded	22
50) Def'a yan minderi, kebîr, 2 aded	12

	Kıymet (guruş)
51) Def'a yan minderi, sagir, 2 aded	8
52) Köhne beğlik, 2 aded	2
53) Kebîr maşa (1 aded), sagir maşa (4 aded)	5
54) Ateş küreği (2 aded), sac ayak (3 aded), kebab şişi (1 aded)	5
55) Meydan sinisi, 1 aded	15
56) Nuhas, 120 vakiyye	240
57) Pirinç çini (?), 3 aded	5
58) Bulgur ma'a hınta, 1 kile	15
59) Köhne çuval, 2 aded	6
60) Esâs-ı beyt	25
61) Def'a Köpri'de vâki' menzil, 1 bâb	400
62) Müsta'mel seccade, bayburdi, 1 aded	35
63) Haleb alacası nısf, 1	5
64) Çiçekli, top: 2	24
65) Pûşi-i cedit, 1 aded	50
66) Bükme çemaşur, 2 kat	20
67) Bükme peşkir, 3 aded	3
68) Köhne basma mak'ad, 1 aded	3
69) Basma köhne yorgan, 3 aded	20
70) Köhne kilim, 3 aded	30
71) Köhne ince yasdık ma'a kutnî şilte, 2 aded	7
72) İnce döşek, 2 aded	16
73) Kutnî döşek, 1 aded	10
74) Tüfenk sim bilezikli, 1 aded	40
75) Sim bilezikli şişhâne tüfenk, 1 aded	25
76) Döşek yüzi, 4 aded	20
77) Köhne kebîr fes ma'a yemeni, 2 aded	4
78) Kürek, köhne, 1 aded	15
79) İnce yorgan, 3 aded	25
80) Ekmekci-zâde Hacı Hüseyin'de bâ-temessük ikrâr mûcibince	1 500
81) Kırımlı Hacı Ahmed'de bâ-temessük ikrârı	1 150
82) Konderocı-oğlı'nda bâ-temessük ikrâr	500
83) Porsuk-oğlı Hacı Ali'de bâ-temessük ikrâr	1 150

	<u>Kıymet</u> (guruş)
84) Kasab Kara Hacı Ali Ağa'da bâ-temessük ikrâr ...	575
85) Zimmî Boyacı Artin'de bâ-temessük ikrâr	1 150
86) Müteveffay-ı mezbûrın uhdesinde olan voyvodalık malından ser-hâciyan Mustafa Ağa'nın iltizam eylediği damga ve duhan akçesi ikrâr	3 750
87) Gâruz (کاروز) karyesinde Topal Kethüdada bâ-temessük ikrâr	210
88) Süleyman karyesinde imam molla Mehmed'de bâ-temessük ikrâr	100
89) İkinci-oğlı (ابکنجی اوغلی) Gerügos zimmîde bâ-temessük ikrâr	5 000
90) İkinci-oğlı Boğos zimmîde bâ-temessük ikrâr	10 000
91) Kalpakçı-oğlı zimmîde bâ-temessük ikrâr mücibince	5 000
92) Eşek-çekmez-oğlı Artelini zimmîde ikrâr	2 500
93) Emir-zâde seyyid Mehmed'de: hınta, 19 kile 15 ölçek (?)	240
94) Def'a Emir-zâde es-seyyid Mehmed'de: çıtır (چتر), 51,5 kile	206
95) Yulaf. Emir-zâde seyyid Mehmed'de, 2,5 kile	10
96) Çıtır (چتر), 81 kile	405
97) Hınta, 24 kile	264
98) Mahlût[a], 20 kile	120
99) Kara-sığır ineği, re's: 5	60
100) Def'a kara-sığır ineği ma'a dana, re's: 4	26
101) Kara-sığır tosunı, re's: 6	48
102) Def'a kara-sığır ineği düğesi, re's: 3	18
103) Bir yaşında dana, re's: 2	3
104) Câmûs düğesi, re's: 1	10
105) Kara-sığır öküzi, re's: 5	68
106) Câmûs öküzi, re's: 1 çift	140
107) Ortakçı Derviş'in ziraat itdiği hınta, 3 kile	33
108) Hizmetkâr Mustafa'nın ziraat itdiği tohum beyan şüd:	
Hınta : 6 kile	66
Şair : 2 kile	10
Çıtır : 3 kile	15

	<u>Kıymet</u> <u>(guruş)</u>
109) Ortakçı Minik Mehmed'in ziraat itdiği mahsûl:	
Hınta : 2 kile	22
Çıtır : 1 kile	5
110) Bekçi-oğlu Osman'ın ziraat itdiği mahsûl: hınta, 1 kile 1 çeyrek	13,75
111) Emil-oğlunun [ziraat itdiği]: hınta, 1 kile	11
112) Mustafa Köse'nin ziraat itdiği mahsûl: hınta, 2 kile..	22
113) Ekber Halim Ağa'nın ziraat itdiği: hınta, 2 kile ...	22
114) Dâire-i çiftlik ve erâzi mecmu'	2 500
115) Köpri'de vâki' menzil-i harem ve selâmlık	2 500
116) Sâbika Amasya mütesellimi Süleyman Ağa tarafın- dan bâ-buyruldı voyvoda olan hazinedârı Salih Ağa'- nın 4 mah müteveffay-ı mezbûrın voyvodalık ma- lından zabt ve tahsil eylediği	388
117) Mütesellim-i mûmâ-ileyh Süleyman Ağa'nın muka- taât-ı mezbûrın Kalemik kalemi karyesinin iltizam eylediği	400
118) Hâlâ âyan Yılık İbrahim Ağa'nın müteveffay-ı mez- bûrın voyvodalık malından Salih Ağa gittikten sonra Ramazan-ı şerif guresinden Zilhiccenin gayetine ge- linceye kadar ve 4 mahda tahsil eylediği rüsumât ...	373
119) Mütesellim-i mûmâ-ileyh tarafından Lâdik âyanı sey- yid Mehmed Ağa gelüb üç karyenin ve nefsi-i şehirde olan mahsûlâtı üzerine nezâreti olub kendü yediyle keyl idüb ve der anbar idüb defter mûcibince âyan-ı mûmâ-ileyh İbrahim Ağa'ya teslim eylediği zehâir:	
Hınta : 40 kile	400
Şair : 43 kile	258
Çıtır : 49 kile	196
Yulaf : 14 kile	35
Penbe : 20 vakiyye	60
120) Def'a Haleb alacası, 1 aded	12
CEM'AN YEKÛN	<u>43 715</u>

B. *MİNHA EL İHRACAT*

	Kıymet (guruş)
1) Rikâb-ı hümâyun kaimakamı es-seyyid Mahmud ve Tayyar Paşa hazretlerinin bâ-temessük alacağı	25 000
2) Sivas valisi Hafız Ali Paşa hazretlerinin bâ-temessük alacağı	6 000
3) Tayyar Paşa hazretlerinin halilesinin bâ-temessük alacağı	3 000
4) Müteveffay-ı mezbûrın zimmetinde olan Köpri kazasına sahibü'l-hayrın vakf eylediği su akçesi deyni bi's-sübütü's-şer'iyye	1 650
5) Paşay-ı müşârün-ileyhin inâyet buyurdıkları kalemiyye	1 000
6) Hıdmet-i mübaşiriyye, bu husûsa ta'yin olunan Mustafa Ağa'ya	1 000
7) Paşay-ı müşârün-ileyh tarafından me'mûr kılınan mübaşir el-hac Abdullah Ağa'ya	500
YEKÛN	38 150

C. *MİZAN*

— Aktifi	43 715
— Pasifi	38 150
BAKİYE	5 565

(Gedegra Hâkimi, mühür)

BELGE: III

(Liste 2)

HAVZA KAZASINDAKİ MUHALLEFAT HESAPLARI

Bâis-i defter oldur ki sâbika Havza âyanı olub bu esnâda vefat iden Kör İsmail-zâde Hüseyin'in emvâl ve eşya ve nukud ve bağ ve bağçe ve çiftlik ve zimemât ve hayvanât ve sâirinin bâ-emr-i celilü'l-şan vacibü'l-iz'an mübaşiri olan rikâb-ı hümâyun kaimakamı hami-

yetlu veliyyü'n-ni'âm es-seyyid Mahmud Tayyar Paşa hazretlerinin Çamaşurcusı yamağı Mustafa Ağa kulları ma'rifeti ve sâbık Sivas valisi Hafız Ali Paşa taraf-ı devletlerinden me'mûr buyrulan elhac Abdullah Ağa ma'rifeti ve ma'rifet-i şer' ve cümle châli ma'rifetleriyle yegân yegân tahrir ve terkıym ve *kıymet-i adileleri* kat' birle müteveffay-ı merkumın defter-i müfredatıdır ki ber vech-i âti beyan olunur:

A. BİLCÜMLE MUHALLEFATI VE ALACAKLARI

	Kıymet (guruş)
1) Şifâ-i şerif kitabı, cild- 1, nakdiyyesi	15
2) Haleb çiçeklüsi, 5 aded	100
3) Şerbab (شرباب), top, aded: 1	10
4) Küçük boy Haleb çiçeklüsi, 6 aded	36
5) Acem çiti, cedit, 1 top	5
6) Simlü Venedik pişdoh (pişdov), 1 çift	90
7) Def'a simlü pişdoh, 1 çift	65
8) Sim ile zevkli tüfenk hâre ma'a fişenk, 1 aded	70
9) Def'a tüfenk kara takım, 1	10
10) Sarı su tası, cedit, 6 aded	10
11) Ganem, aded: 304	1 320
12) Kara sığır ineği, re's: 2	15
13) Def'a kara sığır tosunu, re's: 1	5
14) Câmûs cevinesi (جورينهسى) re's: 4	80
15) Câmûs ineği, balaksuz, re's: 11	330
16) Câmûs ineği, balaklu, re's: 3	100
17) Câmûs öküzi, re's: 7	350
18) Altı aylık katır, re's: 2	120
19) Altı aylık tay, re's: 5	75
20) Birer yaşında tay, re's: 6	150
21) İkişer yaşında katır, re's: 5	300
22) Hımar, re's: 2	20
23) Kısarak, re's: 23	900
24) Yund merkebi, re's: 1	50
25) Dereköy'de âsiyâb, göz aded: 5	250

	<u>Kıymet</u> <u>(guruş)</u>
26) Nurkemal-oğlı'nda olan sığırlar beyan:	
Kara sığır ineği ma'a dana, re's: 15	235
Def'a kara sığır ineği, re's: 9	135
27) Birer yaşında kara-sığır tosunu, re's: 18	270
28) Birer yaşında kara-sığır ma'a danalı, re's: 6	90
29) Kara-sığır düğesi, re's: 10	100
30) Birer yaşında kara-sığır danası, re's: 11	50
31) Def'a kara-sığır düğesi, re's: 2	12
32) Def'a kara sığır tosunu, re's: 4	25
33) Def'a sığır düğesi, re's: 4	24
34) Def'a kara-sığır ineği, re's: 1	12
35) Sivrikise'de olan mahsûl beyan:	
Hinta, 20 kile	200
Çıtır, 20 kile	100
Anbar, 4 aded	450
36) Menzil-i hariciye, dahiliye-i çiftlik	500
37) Çiftlik, erâzileriyle, 1 aded	400
38) Karye-i mezkûrda ortakçı önünde olan kara-sığır öküzi, çift: 1	40
39) Ilıca karyesinde Osman kethüda önünde olan kara-sığır öküzi, aded: 1	15
40) Ilıca'da Hatib-oğlı'nda kara-sığır öküzü, çift: 1	30
41) Sivrikise'de araba, 4 aded	50
42) Saban demüri ma'a urgan ve döğen, aded: 4	34
43) Şirevend (?) (شیره وند), köhne, 4 aded	15
44) Köhne çûbe (چوبه), (çapa?), 1 aded	10
45) Sivrikise'den Havza nâibi Hacı Osman yediyle Feyzi Ağa'nın alub Kavağ'a getirdiği mahsûl:	
Hinta, 3 kile	33
Şair ve Çıtır, 141 kile	705

Kıymet
(guruş)

46) Mirasyedi-oğlı'nın Hacı Hüseyin kethüda yediyle Sivri- kise'den aldığı hâlâ zimmetinde olan	690
47) Nuhas, 25 vakiyye	50
48) Sim buçak (bıçak), 2 aded	150
49) Tirebuzon (Trabzon) fişekliği çerkesiyye, 1 aded ...	20
50) Sim kapak ma'a katı (قاطی), 1 aded	60
51) Sim hışt ma'a balta, 1 aded	50
52) Kılınc-ı saban, ağızlığı ve bendleri sim, 1 aded	80
53) Şam kılınc, ağızlığı sim, 1 aded	25
54) Şam geddâre, bendleri sim, 1 aded	30
55) Namlı köhne kılınc, 1 aded	10
56) İslimiye hâresi sim bilezikli tüfenk, 1 aded	40
57) Def'a sim bilezikli başı kıçı altın kakmalı İslimiye hâresi tüfenk, 1 aded	70
58) Cedid bükme kenefi, 15 aded	75
59) Çamaşûr-ı cedid ma'a 4 bağlık, kat: 4	15
60) Peşkir ve bir top kenefi, 3 aded	10
61) Köhne biniş kürki, 1 aded	30
62) Döşek yüzü, 2 aded	10
63) Alaca yorgan, 1 aded	10
64) Köhne kutnu (قوطنو) yorgan, 1 aded	10
65) Çit yorgan, 2 aded	10
66) Alaca döşek, 1 aded	8
67) Alaca şilte-i döşek, 1 aded	8
68) Kutnu döşek, 1 aded	15
69) Cedid kilim, 3 aded	30
70) Köhne kupa (?) (قوبه kobe?) çadır	15
71) Ilıca karyesinde olan tarlalar	250
72) Ereli (ارملی) karyesinde bir kıt'a tarla	50
73) Kemerez (کمرز) karyesinde kayalarda olan bağ, 1 aded	80
74) Zimem-i nâsda olan mahsûl akçesi	1 400
75) Def'a ortakçıları zimmetinde olan alacağı	1 150
CEM'AN YEKÛN	12 462

B. *MİNHA EL İHRACAT*

	<u>Kıymet</u> <u>(guruş)</u>
1) Kalemîyye olarak bu dâî'lerine paşay-ı müşârün-ileyhin inâyet buyurdıkları	250
2) Ve bu husûsa ta'yin buyrulan Mustafa Ağa kullarına hıdmet-i mübaşiriyye	<u>250</u>
YEKÛN	500

C. *MİZAN*

— Aktifi	12 462
— Pasifi	<u>500</u>
BAKİYE	11 962

OSMANLILAR ZAMANINDA SARAYLARDA MUSİKİ HAYATI

Ord. Prof. İSMAİL HAKKI UZUNÇARŞILI

Osmanlı devletindeki umumen musiki cereyanlarına dair Osmanlı tarihinin ikinci, üçüncü ve dördüncü ciltlerinde kitabın hacmine göre yeteri kadar bilgi vermiştim.

Topkapı Sarayındaki belgeleri tetkik ederken bununla alâkalı diğer kaynaklardan da bulabildiğim kadar bilgileri de eklemek suretiyle Osmanlı Sarayı musikisini yazacak mütehassıslara faydalı olur diye bir fihrist hazırlamağı uygun bularak bu makaleyi hazırladım.

* * *

Osmanlı Sarayı musikisi pâdişahlar da dahil olmak üzere bu devletin hayatı boyunca sevgi ile sevilerek devam etmiştir. Yalnız o musiki âlemlerinin artması veya eksilmesi çeşitli sebeplerle inip çıkmıştır. Bu hususta muharebelerin tesiri, hükümdarın ordusunun başında bulunmasının musiki zevkinin bu hareketini muvakkat olarak durdurmuş olmasının müessir olduğu görüldüğü gibi bunun aksine olarak seferden dönen pâdişahın girdiği yerlerdeki şehir ve kasabalarda bulduğu muhtelif sınıftan güzel sanat erbabını ve bu arada musiki üstadlarından bir haylisini beraberinde devlet merkezine getirdiği görülür.

* * *

Osmanlı devleti başından itibaren hudutlarını genişletmekle beraber, dış ve içteki mücadele nedeniyle oldukça huzurlu bir devri pâdişahın şair ve bilgili olması ve musiki ile alâkası sebebiyle Sultan İkinci Murad (1421 - 1451) zamanında bulmuştur.

Sultan İkinci Murad sulh zamanlarında şair ve musikişinaslarla eğlenmeyi ve harp zamanlarında ordusunun başında savaşa koşmağı âdet etmişti. Bundan dolayı devlet merkezi olan *Bursa* ve *Edirne* saraylarına doğudan değerli musiki âlimleri gelmiş ve kıymetli musiki bilginleri yetişmiştir.

Bu hususta musiki nazariyatına dair İkinci Murad adına 845 H. 1441 M. de Hazır Bin Abdullah tarafından telif edilen *Edvar-ı Musiki* adlı eserde kendi zamanında *Edirne* sarayında Hacı Ali, Hüseyin ve Ali adlarındaki müzisiyenler ile Eymen ve Mehmed adlarında iki hanendenin adlarını zikretmektedir¹.

Sultan İkinci Murad'ın musahiplerinden Amasyalı Şükrullah ile büyük musiki dâhisi Safiyyüddin Abdül-mümin'in farsca olarak beş fasıl üzerine tertip ettiği *Edvar* adlı eserini musikiye âit diğer eserlerden de ilâve suretiyle Türkçe'ye çevirerek Sultan Murad'a takdim etmiştir. Eser yirmi bir fasıldır².

Fethullah Mümin-i Şirvanî'nin Fatih Sultan Mehmed adına Arapça bir musiki eseri olup bunun bir nüshası Topkapı Sarayı Müzesinde 3449 numaradadır³. yine Fatih adına Abdülaziz b. Kemalüddin Abdülkadir'in Farsca *Nekavetuledvar*. نقاوت الادوار adlı musiki nazariyatına dair olan eserinin bir nüshası Topkapı sarayı kütüphanesinde A 5462 numaradadır.

Fatih Sultan Mehmed'in sarayında Şîr Merd adında bir udî ile İshak adında bir kanununun bulunduğunu biliyoruz⁴. Usta Şemsî'nin Fatih adına Bereket isimli musiki kitabı da vardır.

İkinci Beyazid zamanında 910 H. 1504'de istihzah edilmiş olan (بيان الادوار و المقامات وفي علم الاسرار والرياضات) Beyanu'l-edvâr ve'l-makamat ve fi ilmi'l-esrar ve'r-riyazat) adındaki kıymetli bir eser⁵ musikin nazarî ve amelî izahını havi olup kısmen manzum ve kısmen mensur'dur. Bu eserde musikin riyazî ilmiyle münasebeti ve musikideki on iki makamın, on iki Burcun ve yedi *âvaze*'nin⁶ yedi seyyareye teşbihinden ve dokuz felekten ve dokuz darp ve usulün o harekâtdan alındığını beyan yollu makamâtı tertip ve tarif eylemiştir.

¹ Topkapı Sarayı Revan Odası Kitapları 1728 ve (Muallim Cevdet).
ذيل على فصل الاخيان الفتيان

² Milli Tetebbular Mecmuası cüz' 2 "Bu eserin İkinci Murad'a ithaf edilen nüshasının merhum Rauf Yekta Bey'in Kütüphanesinde bulunduğunu Yılmaz Öztuna beyan etmektedir. (Türk Musikisi Ansiklopedisi c 2, s. 293).

³ "Risale der ilm-i Musiki ez Müellefat-ı Mevlânâ Fethullah el'Mümin-i Şirvanî No. 3449 ve Türk Musikisi Ansiklopedisi, c. 2, s. 55.

⁴ Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası, cüz' 49 sene 1339.

⁵ Topkapı Sarayı (Üçüncü Ahmed Kütüphanesi) No. 3459.

⁶ "Eski Musiki nazariyat kitaplarında makamların sınıflandırılması için kullanılan bir terim" Öztuna (Türk Ansiklopedisi) c. 1, s. 85.

Ladik'li İsrafil zade Mehmed Çelebi'nin yine İkinci Bayezid adına 893 H. 1488 M. de *Fethiye* adında bir musiki eseri vardır. Bundan başka yine İsrafil zade'nin aynı mevzuda Zeyn-el-Elhan adında diğer bir eseri de vardır.

Yukarıda zikrettiğimiz *Beyanü'l-edvâr ve'l-makamat* da makam olarak sırasıyle:

Rast, Irak, İsfehan, Zirefkend, Köçek, Zergüle yahut *Zengüle, Rehavî, Hüseyinî, Bûselik, Hicaz, Nevâ, Uşşak* olarak on iki makam gösteriliyor. Yedi seyyareye teşbih edilen yedi *âvâz*'ın makamları sırasıyle şunlardır:

Geveşt, Nevruz, Selmek, Şehnâz, Mâye, Gerdaniye, Hisar ile bunların şubelerinden *Yegâh, Dügâh, Segâh, Çargâh*, olup daha sonraları musiki üstadlarının ilâve ettikleri makamlardan bahsediliyor.

Her bir makamın tarifinde o makamın hangi saatlerde çalınacağı kara, yağız, sarışın, buğday renkli, sarı adamlara hangi makamların çalınması münasip olduğu beyan edilmektedir.

* * *

Osmanlı hudutları Anadolu'da genişlediği ve Anadolu Beylikleri Osmanlı hudutları içine alındığı sırada Anadolu Beyleri sarayına mensup bir hayli şair, edip ve san'atkârın ve bu arada musikişinasların Osmanlı sarayına girdiklerine şüphe yoktur. İşte bu suretle Sultan İkinci Murad ve Fatih Sultan Mehmed zamanlarında Osmanlı pâdişahlarına eserleriyle tekarrüp eden ve kendi arzularıyla *Azerbaycan* taraflarından gelen musiki üstadları görüldüğü gibi İran seferinden dönen Yavuz Sultan Selim'in *İstanbul*'a getirdiği Azerî musiki san'atkârları da ocak halinde *Enderun*'a alınmış ve daha sonra onyedinci asırda Dördüncü Murad'ın *Bağdad* fethinden dönüşünde on arkadaşıyla beraber şestarı bestekâr Murad Ağa'yı *İstanbul*'a getirmiştir.

Osmanlı Hânedanı Arasında Musiki :

Osmanlı pâdişahları arasında ince musiki ile alâkalı olarak ilk gördüğümüz pâdişah daha yukarda geçtiği gibi, Sultan İkinci Murad'dır (1421 - 1451). *Abdülkadir Meragi* nin *İkinci Murat* adına musiki nazariyatına dair Farsça مقاصد الالحان Makasidü'l-elhan adlı eseri vardır (To. Dr. Revan Odası 1726), Sultan İkinci Baye-

zid'in de (1481 - 1512) bestekâr olduğu ve müteaddid eserleri bulunduğu söylenmektedir⁷. Bayezid'in oğullarından Sultan Korkud'un Türkçe, Arapça, Farsça üç dilde âlim olup yüksek ilmi eserlerinden başka musikideki derin bilgisi saz ve besteleriyle meşhur olduğu malûmdur. Musikide (*gıday-ı ruh*) veya (*rûh-efzâ*) adını verdiği sazın mucididir.

Eserleri hakkında Türk Musiki Ansiklopedisinde Yılmaz Öztuna tarafından şu bilgi veriliyor: Korkud'un zamanımıza kalan eserleri: 1- *Devr-i Kebir-i Kürdi*, (Bugünkü Beyatı) 2- *Evc*, 3- *Hâver*, 4- *Lâleruh Peşrevi*, 5- *Lâleruh*, 6- *Maye-i atik*, 7- *Şereşeyan* ve 8- *Uşşak Saz Semaileri'*-dir⁸.

Yine İkinci Beyazid'in oğullarından *Amasya* Valisi Sultan Ahmed'in musiki ilmi ile alâkası derecesini bilinmemekle beraber, musikiyi çok sevdiğini ve maiyyetinde maaşlı koro heyeti bulunduğunu öğreniyoruz⁹.

İran'da üd ve kemençe çalmakta meşhur olan Hüseyin Âv-vad'ın hocası büyük üstad Zeyn'el-âbidin, *Anadolu*'ya gelüp *Amasya* Valisi Şehzade Ahmed'in (valiliği 1494-1512) meclisine dahil olarak daha aşağıda görüleceği üzere kendisine - zamanına göre iyi bir para olan - elli akçe gündelik ile ayrıca yiyecek de tayin edilmiştir¹⁰.

Üstad Zeyn'el-âbidin'in *Anadolu*'ya gelerek biraderi Sultan Ahmed'e intisap ettiğini haber alan *Manisa* Valisi Sultan Korkud, şöhretini duymuş olduğu Zeyn'el-âbidin'i muvakkat bir zaman için göndermesini Sultan Ahmed'den rica ettiğinden gönderilmiştir. Korkud Zeyn'el-âbidin'e hüsn-ü kabul göstermiş, kendi-

⁷ Türk Musiki Ansiklopedisi (Öztuna) c. 1, s. 103. Oradaki eserleri şunlardır:

1- Neva peşrevi (Fâhte), 2- Neva peşrevi, 3- Neva Saz semaisi, 4- Rahat-ül-ervâh peşrevi (çifte dü-yek) 5- Rahat ül-ervah saz semaisi, 6- Evc peşrevi (düyek), 7- Evc saz semaisi, 8- Aşiran Buselik, 9- Nişâbur peşrevi (sakil). Beşyüz yıllık Türk Musikisi adlı eserinde Sadûn Kemalî Bey Sultan İkinci Bayezid'in yalnız Neva peşrevi ve saz semaisi, rahat'ül-ervah ve Nişabur peşrevlerinden bahsetmektedir. (s. 178).

⁸ Türk Musikisi Ansiklopedisi c. 1, s. 351. Sadûn Kemalî Aksüt. Korkud'dan yalnız bir devr-i kebir kürdi peşrevi kaldığını yazmıştır. (Beşyüz Yıllık Türk Musikisi Antolojisi) s. 191.

⁹ *Topkapı Sarayı Arşivi No. 9993*.

¹⁰ *Aynı vesika*.

siyle görüşmüş, musiki sohbeti yapmış ve bir fasıl yapmasını rica etmiş.

Zeyn'el-âbidin Anadolu'da ince musikiden anlayan pek yoktur diyerek ehemmiyetsiz bir fasıl yapmıştır. Bu basit faslı dinleyen Sultan Korkud beğenmemiş kendisine mahsus tevazuu kaldırarak Zeyn'el-âbidin'e:

“Yaptığımız fasıl ve çaldığımız makam sizin şöhretinize nazaran iktidarmızla mütenasip değildir. Bunu bizi anlamaz diye ihmal ettiniz; bizim de cüz'î bilgimiz ve saz çalmakta istidadımız vardır.” diyerek kendisinin icat ettiği *gıday-ı ruh* veya *ruhefza* adını verdiği sazını alarak bir fasıl yapmak suretiyle Zeyn'el-âbidin'i hayrette bırakmıştır. Bu halden mahcup olan Zeyn'el-âbidin tekrar bir fasıl yaparak bu defa Korkud'un takdirini kazanmıştır.

Zeyn'el-âbidin, Sultan Korkud'un yanından veda edüp ayrılırken, Korkud, büyük bir gümüş tepsiyi altunla doldurup bir yığın vücade getirdikten sonra üstünü de para (akçe) ile donatup özür dileyerek:

Siz Sultan Yakub (Akkoyunlu hükümdarı) ve Sultan Hüseyin Baykara (Timurilerden Horasan Hükümdarı) meclislerine dahil olmuş ve çok lutuf ve ihsanlarını görmüşsünüzdür; onlara nisbet benim verdiğim denizden bir katredir demiştir¹¹.

* * *

Onbeşinci asrın ikinci yarısıyla onaltıncı asrın başlarında *İstanbul*'a gelen Arap, İran edip ve şairleri arasında musiki üstadları da vardı; bunların bir kısmı İkinci Bayezid'in kültürlü yetişmiş oğulları hizmetlerinde veyahut Osmanlı sarayı vazifelerinde bulunmuş ve bazıları da Yavuz Sultan Selim tarafından *İstanbul*'a getirilerek Enderun hizmetine alınmışlardır.

İkinci Bayezid'in oğullarından yukarıda adı geçen Amasya Valisi Sultan Ahmed musiki meraklısı olup muayyen zamanlarda meclisinde saz heyetleriyle fasıllar yaptırdığını maiyyetindeki maaşlı musiki heyetinin bulunmasından anlamaktayız. Sultan Ahmed'in sarayında zamanına göre yüksek yevmiye olan elli akçe ile Avvad denilen üd çalan Azerî Zeyn'el-âbidin bulunup buna yevmiyesi

¹¹ *Kınalı zade Hasan Çelebi Şuara Tezkiresi.*

olan elli akçeden başka ayda elli kile arpa, beş batman et, iki batman pirinç ve altı çift ekmeğ tayin edilmiştir.

Bundan başka yine Sultan Ahmed maiyyetinde saz heyetinden gûyende yani hanende Şeyh Çoban ve avvad yani üdi Nasuh, Çengî Behram ve Kopuzcu usta Şahin ve Gûyende Sinan adlarındaki musiki heyetinin hepsine maaş tahsis olunmuştur¹².

Yavuz Sultan Selim'in sekiz buçuk sene süren saltanatı İran ve Mısır seferlerinde geçüp pek az istirahat etmesi sebebiyle saz fasılları ve musiki ile ilgisi hakkında bir bilgimiz yoktur; fakat hususî hayatında ise edib ve şairlerle olan sohbetleri, şakaları, güler yüzlülüğü hakkında Hakim Kazvini'den naklen bilgimiz vardır. İran'dan bir hayli musiki mensubu değerli üstadlar ve bu arada Nayî Şeyh Murad, Neyzen İmam Kulu, Kanunî Şeyh Murad ve Daireci (tef çalan - fasıl şefi) Maksud gibi ileri gelen san'atkârları¹³ ve daha bir hayli musiki mensuplarını İstanbul'a getirüp Enderun'a kaydettirdiğine göre, musiki ile alâkası tabiidir. Nitekim oğlu Kanunî Sultan Süleyman hükümdar olduğu tarihte Enderunda bulunan ve (Cemaat-i mutriban) denilen musiki hey'eti aşağıda sazları ve yevmiyeleri ile gösterilmiştir¹⁴:

Derviş Mahmud bin Abd'ül-kadir zâde (avvad - üdi) gündeliği kırk yedi akçe.

Hasan Ağa (avvad - üdi) gündeliği kırk beş akçe.

(Sâbika Sultan Ahmed'in mîralemi idi)

Zeynî (Kopuzî) kırk akçe gündelik.

(Sultan Selim merhum ile Trabzon'dan geldi).

Mustafa (Kopuzî) kırk akçe yevmiyeli.

Ali bin Elvanî (Ser mehteran) otuz akçe yevmiyeli.

Şah Kulu (Kemençeci) yirmi beş akçe yevmiyeli.

(Tebriç'den Sultan Selim merhum getirmiştir)

Hasan (Gûyende - hanende) yirmi beş akçe yevmiyeli.

(Hünkâr hazretleriyle - Sultan Süleyman'la bile gelmiştir)

¹² Topkapı Sarayı Arşivi 9993.

¹³ Topkapı Sarayı Arşivi 9784.

¹⁴ Kanunî Sultan Süleyman'ın cülûsu senesinde Cemaat-ı mutriban. Topkapı Sarayı Arşivi 10141 (Âvvâd Hasan'dan başlar diğer mutriplerin yevmiyeleri daha az olup bazı noksanlar da vardır. Metindeki liste daha sonraki senelere aittir. Topkapı Sarayı Arşivi 7843 ve 9706 sene 932 h, 1525 M.

- Şaban (Kopuzî) yirmi beş akçe yevmiyeli.
(Sultan Bayezid zamanından beri mutriptir)
- Hüsrev (Kopuzî) yirmi beş akçe yevmiyeli.
(Sultan Bayezid zamanından beri mutrip içeriden çıkmıştır)
- Şadi (Kanunî) yirmi üç akçe yevmiyeli.
Sultan Bayezid zamanından beri mutriptir)
- Hasan Çerkeş (güyende) yirmi iki akçe yevmiyeli
(Hünkâr hazretleriyle - Sultan Süleyman'la bile gelmiştir)
- Yusuf bin Saka (güyende) yirmi akçe yevmiyeli.
(*Tebriz*'den Sultan Selim merhum getirmiştir.)
- Siyahiç (güyende) yirmi akçe yevmiyeli Sultan Selim getirmiştir (*Tebriz*'den).
- Ali Sultan (güyende) on sekiz akçe yevmiyeli.
Sultan Selim merhum ile *Trabzon*'dan gelmiştir.
- Maksud (Nayî) on sekiz akçe yevmiyeli.
- Haydar bin Şah Kulu (Kemençe) on sekiz akçe yevmiyeli.
- Muharrem Seydi (Kanunî) on sekiz akçe yevmiyeli.
- Sultan Bayezid zamanından beri mutriptir)
- Nimetullah (Çengî) on beş akçe yevmiyeli.
- Avvâd Zeyn-el'abidin'in oğludur. Sultan Ahmed yanında ölmüştür)
- Nasuh (Avvâd) on beş akçe yevmiyeli.
(Sultan Ahmed'in kullarındandır. Avvâddır)
- Behram (Çengî) onbeş akçe yevmiyeli.
(Sultan Ahmed'in kullarındandır çengîdir)
- Mogol (Acem Mogol) (güyende) on beş akçe yevmiyeli.
- Muhyiddin (Kanunî) on iki akçe yevmiyeli.
(Sultan Bayezid zamanından beri mutriptir)
- Hasan (Çengî) on akçe yevmiyeli.
(Kopuzcu Şaban'ın şagirdidir)
- Nasuh (Kemençe) on akçe yevmiyeli.
(Sultan Bayezid zamanından beri mutriptir, içerden çıkmıştır)
- Mustafa (Kemençe) on akçe yevmiyeli.
(Hünkâr hazretleriyle - Sultan Süleyman'la - bile gelmiştir)
- Mehmed (Kemençe) on akçe yevmiyeli.
- Hasan (Nayî) on akçe yevmiyeli.
(*Tebriz*'den Sultan Selim bile getirmiştir)

Ayas (Şakird-i Abdülkadir zade) *Avvad* dokuz akçe yevmiyeli.

Mehmed (Şagird-i Abdülkadir zâde) *Avvad* dokuz akçe yevmiyeli.

Halil (Kemençe) sekiz akçe yevmiyeli.

(Zeyn-el-âbidinin oğlunun oğludur)

İmam kulu	Yevm sekiz akçe	} Nayî Maksud'un
Hasan Kulu	" " "	

Yusuf (Rakkas) sekiz akçe yevmiyeli.

Hızır bin Ali Ekber (Kemençe) beş akçe yevmiyeli.

Mehmed (Çengi) dört akçe yevmiyeli.

İmam Kulu (Nayî) Şakird-i Usta Maksud üç akçe yevmiyeli

Hüseyin Kulu (Nayî) " " " " " " "

Ali (Rekkas) Şagird-i Yusuf igi akçe yevmiyeli.

Hasan Ağa, *Avvad*'ın şakirdi iki akçe yevmiyeli olup

Hünkâr kullarıdır. İsimleri şudur:

Keyvan, Yusuf, Hasan, Hızır, Mehmed

Mevlanâ makamî musannaffi yevm yirmi üç akçe ile musanniftir.

Onaltıncı asra ait masraf-ı şehriyarî defterinde 935 H. 1528 M. tarihli saraya mensup san'atkârlar kısmında Çenk çalan usta Ni-metullah ile Kasım, Mustafa ve Pervane isimlerinde üç şagirdinden ve Hasan Çelebi adında bir güyende yani hanendeden ve Neyzen Usta Hasan ile talebelerinden Ferhad ve Mustafa'dan bahsedilmekte olup¹⁵, bunların hepsi yukarıda adları geçen Enderun Mutripleri Ocağı efradından idiler.

SARAYDA MUSİKİ TALİMİ

Enderun-ı Hümayunda musiki talimi için onyedinci asırda seferli odasının ihdasına kadar büyük ve küçük odalar tahsis edilmişti.

Devşirme olarak toplanan çocuklardan kabiliyetlileri, *Yeni Saray* yani pâdişahın ikamet ettiği şimdiki adıyla *Topkapı Sarayı*'nın dışındaki *Galata Sarayı*, *İbrahim Paşa Sarayı*, *Edirne Sarayı* gibi saraylardan *çıkma* zamanlarında alınarak Yeni Saraydaki büyük ve küçük odalara verilirlerdi.

¹⁵ *Başvekâlet Arşivi dört numaralı Cemaat-i masarif-i şehriyarî defteri*; (Cemaat-i şagirdan-ı ehl-i hıref kısmı).

Bu yeni efrad orada tahsilden sonra onyedinci asırda Dördüncü Murad (1623 - 1640) tarafından ihdas edilen *Seferli* odasına naklolunarak yetiştirilirlerdi ki, yaşları on yediden ziyade olmazdı.

Seferli odasında daha evvelki odalarda görmüş oldukları derslerin aynını fakat daha yukarı derecesini gördükleri gibi kendilerine bir san'at da öğretilirdi. Seferli odası yokken daha yukarıda söylediğimiz gibi onaltıncı asırda büyük ve küçük odalarda musiki de tedris edilirdi. Seferli odası 1046 H. 1636 M. de büyük odadan bir kısmı ayrılmak suretiyle tesis edilmiştir.

Oda çocuklarına ders verecek musiki hocası muayyen günlerden dışarıdan aylıklı olarak tayin edildiği gibi bazen kiler, hazine ve has odalı enderunluları arasındaki musikişinaslar içinden de seçilirdi; fakat dışarıdan yevmiyeli hoca getirilmemesi esastı. Bu da İstanbul'da musikinin amelî ve nazarı kısımlarında yetkisi olan üstad musiki âlimlerinden olurdu. Bu hocalara (Muallimîn-i Enderun-ı Hümayun) denilirdi.

* * *

Sarayın erkek musikişinasları bu suretle yetiştikleri gibi sarayın Harem-i hümayununun kadınlar kısmındaki cariyelerin muallimleri de öğrencilerini hem saray ve hem saray dışında evlerinde talim ettirirlerdi. Musiki ders programı dahilinde muallimler yani öğretmenler haftanın belli günlerinde saraya gelerek ders gösterilecek cariyelere mahsus kısımda *tanbur*, *santur*, *çenk*, *kemençe* gibi telli sazları ve daha sonraki tarihlerde (Onsekizinci asırda) *keman*, *kanun* gibi sazları gösterirlerdi. Sarayda talimi zor veya uzun sürecek olan *ney*, *keman*, *çöğür* ile نعت naat ve şarkı ve beste gibi usul üzere olan meşk ve talimlerde sâzendelerin ve hanendelerin evlerinde öğretilirdi.

Bu enderun muallimleri aşağıda nümunelerinde görüleceği üzere maaşlarını almak için her ay bir dilekçe ile başmuhasebeye müracaat ederler, orada yapılan muameleden sonra aylıklarını alırlardı.

Sarayda saz çalan cariyelerin sazları dâr'üs-saâde ağası, silâhdar ağa ve diğer vazifetiler vasıtasıyla saray dışına çıkarılarak tamir edilir veya arzu edilen sazlar aynı yoldan harem-i hümayun için satın alınır¹⁶. Meselâ 2344 numaralı ve 1092 H. 1680 M. tarihli harc-ı hassa kâğıdında içeri yani harem-i şerif için sedefkârî bir kıt'a *kemençe* ve beş *daire* (tef) ve bir *miskal* (Musikal مصقال), üç adet çöğür yaptırıl-

¹⁶ *Topkapı Sarayı Arşivi 2352 sene 1120 Ramazan.*

dığı gibi mevcutlardan, tanbur, daire, çökür, çenk ve musikar (Miskal) tamir ettirilmiştir. Bundan başka daire yani teflerin muhafazası için harariyle beraber bir kutu da yaptırılmıştır.

Silâhdar ağa marifetiyle hanende ve sazendelerde olan dokuz daireler tamir ve müceddeden Londra çuhasından torbalar ve bir kanun mâa kemeñçe ve iki adet neylere Londra çuhasından birer zarf yaptırılıp teslim olunmuştur.

* * *

Onaltıncı Asrın İkinci Yarısından sonraki Musiki Hareketleri:

Kanunî Sultan Süleyman seferleri sebebiyle sarayında musiki âlemlerine dair az da olsa bir kayda rastlamadım. Varsa bile yalnız harem-i hümayuna mahsus bir âlem olacaktır. 1538 - 1539 seneleri flori defterlerinde iç sazendelere 335 flori ve dış sazendelere yani enderunlulara iki yüz elli flori ihsan edilmiştir¹⁷. Bu kayıt gerek enderun ve gerek harem-i hümayunda saz heyeti bulunduğunu gösteriyor.

Müverrih Âlî Efendi *Mevayid'ün-nefayis* adlı eserinde Sultan Süleyman'ın o devrin hanendelerinden *Malkaralı* Mehmed Efendi-yi arasıra davet ederek okuttuğunu beyan etmektedir¹⁸.

Osmanlı pâdişahlarının sefere çıkma devri kapanarak sarayda oturup eğlence devri başladığı zaman İkinci Selim'in mensupları arasında Nihanî mahlesiyle şiiirleri olan Durak Çelebi ile kardeşi Kaya Bey, musikide üstad olduklarından saz âlemleri tertip ettikleri gibi Meşamî, Makalî, Ulvî vesaire gibi birtakım değerli şairleri İkinci Selim'in huzuruna kabul ettirmişlerdir. Durak Bey, musikide saz isimleriyle tariflerini havi *Saznâme* isminde bir eser de te'lif etmiştir.

İkinci Selim devri 1566 - 1574 sazı ve sözü yani musikişinası bol bir devir olmakla beraber bu onaltıncı yüz yılın ikinci yarısında başlayan musiki hareketi kısır kalmış veyahut iyice bilinememiştir.

¹⁷ *Topkapı Sarayı Arşivi* Flori defteri No. 1992.

¹⁸ *Tarih Dergisi* sayı 2, s. 305.

Üçüncü Murad da (1574 - 1595) babası Sultan Selim gibi saraya kapanmıştır, o kadar ki, sonraları cuma namazına bile çıkmamış, ocaklı yani yeniçeriler kendisini sevmedikleri gibi o da ocaklıdan korkup, çekinir bir hal almış, kadına düşkünlüğü yüzünden yıpranmış, ölünceye kadar âlemlerini terk etmemiştir. Hattâ son deminde mütadı olan saz heyeti ile sahilde *Sinan Paşa Köşküne* inmiş çalınacak faslı kendisi tayin edüp sazandelerin çalmaları usulden olduğu halde çalınacak faslı tayin etmeyerek yerine oturmadan evvel

Bîmârım ey ecel bu gece bekle yanım al

şarkısının okunmasını emretmiş ve bu söz onun son sözü olup az sonra da kırk sekiz buçuk yaşında vefat etmiştir¹⁹.

Onaltıncı asır sonlarında başlayarak devam eden İran ve Avusturya muharebelerinin uzaması, Anadolu'da Celalî eşkiyasının çoğalması, Çift sahibi köylünün bu yüzden çiftini bozup aylak olması, bu olaylar sebebiyle devlet düzeninin bozulması ve devletin başı olan pâdişahın sarayında kapalı kalması, paranın ayarının bozulması, anı takip eden çocuk hükümdarların âciz devlet erkânı elinde kalması, asker ve esnafın durumdan şikâyetiyle başkaldırması ve buna benzer hallerden ötürü ortada musiki ve eğlence hayatı diye bir şey kalmamış ve bu tehlikeli durum Dördüncü Sultan Murad'ın saltanatının ortalarına kadar (1040 H. 1630 M.) devam etmiştir.

Sultan Dördüncü Murad (1623 - 1640) musikiyi severdi, bestekârdı. Eserleri hakkında Türk musikisi Ansiklopedisi'nde bilgi vardır²⁰. Seferlerde bulunmadığı zamanlarda saz ve sohbet âlemlerini mevsimine göre, sevgili musahibi olup vazifesine ilâveten kapudan-ı deryalık da verdiği *Tüccar Zade Mustafa Paşa'nın* sarayında veya boğazda *İstinye* koyuna bakan köşkte yapardı. *Mustafa Paşa Sarayı* Sultan Ahmed'deki meşhur *İbrahim Paşa Sarayı* idi; pâdişah bunu sevgili musahibine vermişti.

Dördüncü Murad devri ince ve kaba musikide olumlu bir devir olup daha sonraki tarihlerde de kuvvetini arttırarak devam etmiştir.

Dördüncü Murad zamanında *ney* ve *çenk* denilen sazlarda üstad musikişinaslardan Mevlevî Yusuf Dede bu pâdişah devrinde

¹⁹ *Peçevi tarihi.*

²⁰ *Türk Musikisi Ansiklopedisi* (Yılmaz Öztuna c. 2, s. 39).

sarayda bulunup anın vefatından sonra saraydan ayrılmış ve Naci Dede'nin yerine Beşiktaş Mevlevihanesi Şeyhi olarak 1080 H. 1669'M. de vefat etmiştir.

Sultan Murad *Bağdad* seferinden dönüşte hanende Mehmed Bey ile Şeştari Bestekâr Hacı Murad Ağa'yı bazı değerli arkadaşlarıyla beraber İstanbul'a getirmiştir. Murad Ağa'nın *Hüseynî*, Nakş Aksak semaisi ile, Acem, Irak, Acem aşiran, Evc makamlarında yüze yakın besteleri görülüyor²¹. Tokatlı Derviş Ömer Gülşenî, Dördüncü Murad'ın çok sevdiği segâh makamında bir hayli kâr ve semai bestelemiştir²².

* * *

Daha aşağıda görüleceği üzere Sultan Dördüncü (Avcı) Mehmed'den itibaren Osmanlı Sarayının enderun erkek kısmından başka harem-i hümayun yani kadınlar kısmında dahi hariçte talim görüp satın alınan veya istidatları sebebiyle saray dışından emniyetli üstad musikişinasların hanelerinde yetiştirilerek tekrar saraya gönderilen bir hayli musiki mensubu cariyelerin yetişmiş olduğu görülüyor.

Sultan Dördüncü Mehmed'in musiki sevgisi biraz evvel söylediğimiz gibi sarayın enderun ve harem kısımlarının bu sanata mensup olanların yetiştirilmesinin hayli arttığını görüyoruz. Pâdişahın zevki icabı değerli hanende ve sazendelerle fasıllar yaptırmıştır.

İmam-ı sultanî Edirneli Kazasker İbrahim Efendi (vefatı 1102 H. - 1691 M.) musikide ilmî ve amelî üstad olup Dördüncü Mehmed'e on sekiz sene imamlık etmiştir²³.

Saray cariyelerinin yetişenlerinin içinde *Ney*, *Tanbur*, *Kemençe*, *Kanun*, *Santur*, *Çenk*, *Çökür*, *Musikar*, *Keman* ve *Daire* çalan kadınlar bulunduğu gibi yine cariyelere Nefir denilen nefesli musiki ile ders

²¹ *Etreb'ül-âsar* اطرب الآثار (Esat Efendi) Topkapı Sarayı Kütüphanesi No., 1723, 1724 Revan odası kitapları Hafız Post'un Musiki mecmuasında Murad Ağanın hüseyinî makamında Pendarî'nin (*Târ-ı zülfünde gönül beste-i zencirindir*) mısraile başlayan bir gazelini bestelediği görülüyor (varak 45) Murad Ağa hakkında (*Türk Musikisi Ansiklopedisi c. 2, s. 40*) a bakın.

²² *Niyaznâme* isminde bir kâr tasnif eden Koca Osman Efendi ile iki yüzden ziyade eseri olan Âmâ Kadri de Dördüncü Murad devri bestekârlarındandır.

²³ *Etreb'ül-âsar ve Türk Musikisi Ansiklopedisi c. 1, s. 292*.

veren hocalar da vardı²⁴. Meselâ bu tarihlerde cariyelere ders veren hocalardan yevmiyesi kırk akçe olarak Enderunda Tanbur hocalığı yapan Rum asıllı Angeli'ye²⁵ vazifesi karşılığı hazineden (1098 H. 1678 M.) senesinde²⁶ 7080 akçe maaş verilmiştir.

Yine enderun'da baş hanende olan meşhur bestekâr Recep Çelebi'nin talim için hanesine verilen dört cariye ile Recep Çelebi'nin masraflarına mukabil yevmiyeleri ödenmiştir²⁷.

1090 H. 1679 M.'de Arap Neveser adındaki cariyeye *musikar* denilen düdüğü öğretmek için Enderunda musikar hocası İbrahim Çelebi ile Arap cariyeye verilen aylık maaşı, bordrosunda gösterilmiştir²⁸.

²⁴ Başbakanlık Arşivi *İbn'ül-Emin* tasnifi saray vesikalari No. 1265.

²⁵ İbn'ül-Emin saray No. 692 "Becihet-i vazife-i Angeli (Anjeliki - Angeliki) tanburî an muallimân-ı enderun-ı hümayun el'vaki' an gur-re-i Şevval - 1089 ilâ gaye-i Rebiülevvel sene 1090'in kadar meblağ an hızzane-i âmire ازان فرموده ازان سبب عن جانب محاسبة اول تذكرة خزينة نوشته بر موجب عرضحال وبا فرمان شريف

Fi yevm 40 Eyyam 37
Akçe
7080

²⁶ Ankeliki 1101 H. 1690 M. de vefat eylemiş olup meşhur bestekâr Boğdan Beyi Kantemir oğlu Dimitriyos'un tanbur hocasıdır.

²⁷ İbn'ül-Emin saray numara 883. Becihet-i cevâri-i hassa ve vazife-i Recep Çelebi serhânende bera-yı talim-i cevâri hane-i mezbur beray-i şehri Recep sene 1093 این قدر مبلغ عن خزينة عامره دادن فرموده ازان سبب عن جانب محاسبة اول تذكرة خزينة 1093 نوشته بر موجب عرضحال وبا فرمان شريف

Akçe
6600

Beray-i nafaka-i	cevarî neferen 4	Beray-i vazife-i Recep Çelebi		
Fi yevm 30	Eyyam 160	Eyyam	Fi yevm	Akçe
akçe	her nefere yevm	30	60	1800
4800	40			

Yalnız altı bin altı yüz akçedir.

²⁸ *İb'nül-Emin saray 1084* "Be cihet-i vazife-i İbrahim Muskari an muallimân-ı enderun-ı hümayun beray-ı şehri Zilhicce sene 1090 in kader meblağ an hazinei âmire ازان فرموده ازان سبب عن جانب محاسبة اول تذكرة خزينة نوشته عن موجب عرضحال مزبورہ وبا فرمان شريف

Eyyam	Akçe
29	2320
Vazife-i İbrahim Çelebi Yevm 40	Berây-ı Arap neveser an cevâri-i hassa fi yevm 40 akçe 1160
Akçe	
1160	

Enderun-ı hümayun muallimlerinden *Tanburî* musevî'ye (adı yazılmamış) hizmeti mukabili kırk akçe Enderundan verilen aylık için hazine tezkeresi sene 1094 H. 1683 M.²⁹.

Enderun-ı hümayun muallimlerinden Osman Çelebi'nin kendi evinde üç nefer cariyeye meşk ettiği *çöğür* sazı mukabili yevmiyesi ve yiyeceği bedeli. Sene 1081 C. 1680 Haziran³⁰.

Hassa yani saray cariyeleri Keman Muallimi Ahmed Çelebi'nin 2030 akçe aylığını havi 1093 H. 1682 M. tarihli hazine itâ emri³¹.

Saray cariyelerine ders veren Başhanende Mustafa Çelebi'nin tayin ve maaşının itasını havi 1092 H. 1681 M. tarihli emir³².

Neyzen Mehmed Çelebi'nin kendi evinde ney meşk ettiği bir cariyenin yiyecek masrafiyle Mehmed Çelebi'nin maaşının itasını harcı 1090 H. 1679 M. tarihli hazine tezkiresi³³.

Enderun Keman Muallimi elli akçe yevmiyeli Hasan Çelebi'nin maaşının verilmesi hakkında 1090 H. 1679 M. tarihli hazine tezkiresi³⁴.

Nefaka Baha-i نفقه بهاء Buhurî Zade Hanende Mustafa Çelebi Muallim-i Enderun-ı Hümayun 1093 H. 1682 M. senesinde otuz ramazandaki vazifesi icabı altmış akçe yevmiyesinin otuz günlüğünün 1800 akçe olması hakkında hazine emri³⁵.

²⁹ *Ibn'ül-Emin saray vesikaları 1002* "Be cihet-i tanburî Yahudi an muallimân-ı enderun-ı hümayun beray-ı şehri Zilkade 1094.

³⁰ *Ibn'ül-Emin tasnifi saray No. 710, 879, 1000*

بجهت نفقه ووظیفه جواری در تعلیم چوکوردر خانہ عثمان آغا چوکورجی برای شهر جمادی الاخر
۱۰۹۱ بہانان وکوشت نفر
۲۹ کون ۳
وظیفه جواری ایام ۲۹
اقچه

۸۷۰

³¹ *Ibn'ül-Emin* ۱۰۹۳ شهر رجب برای خاصه برای معلم جواری احمد چلبی معلم جواری خاصه برای شهر رجب ۱۰۹۳ این قدر مبلغ عن خزینہ عامره دادن فرموده ازان سبب عن جانب قلم تشریفات تذکرہ
İbn'ül-Emin Tasnifi Saray 877. خزینہ نوشته

³² *Becihet-i nafaka-i vazife-i cevare-i hassa* Mustafa Çelebi serhânende beray-i talim-i cevare beray-i şehri Receb 1092 H. 1681 *ibn'ül-Emin saray No. 1334*.

³³ Enderun muallimlerinden Neyzen Mehmed Çelebi'nin kendi evinde meşk ettiği bir cariyenin nafaka bahası (*Ibn'ül-Emin saray 946*).

³⁴ Enderunda Keman Muallimi Hasan Çelebi'nin maaşı (*Ibn'ül-Emin saray 680 ve 1001*).

³⁵ Nafaka baha-i Buhurî Zâde Hanende Mustafa Çelebi Muallim-i Enderun-ı Hümayun beray-i şehri Ramazan'el-mübarek vacip sene 1093 in kader

Bunlardan başka arşiv belgeleri arasında bir hayli saray mensubu musikîşinasların bulunacağına şüphe yoktur.

* * *

Onyedinci yüzyılda genişleyen saray musiki hayatı onsekizinci yüzyılda da küçük aksama hariç hızını kaybetmeden yürümüştür. Bu hususta Enderun musiki üstadları pâdişahlardan gördükleri teşvik ve ihsanlarla istidatlarını göstermişlerdir.

Avcı Sultan Mehmed'in oğulları arasındaki her hususta en liyakatli ve büyüğü olan İkinci Sultan Mustafa 1695 - 1703 babasından ziyade musikiye düşküdü, saz âlemleri yaptırır gezdiği yerlerde mutlak bir saz heyeti bulundurur, hanendelere ihsanlarda bulunurdu. Küçük Müezzîn diye meşhur olan Mehmed Çelebi, İkinci Mustafa'nın sevgili hanenesi Enderunlu (sonra Birunlu) olup pâdişah huzurunda mükerreren musiki faslı yapmıştır. 1129 H. 1717 M. *Edirne*'de vefat eden Küçük Müezzîn Mehmed Çelebi'nin cönklerde çok besteleri vardır³⁶. Hanende Hacı Mustafa da İkinci Mustafa'nın takdir edüp ihsan verdiği hanendelerdendi³⁷.

1120 Zilhicce iptidasında (1709 Şubat) Yazıcı Efendi eliyle alınmış olan Kanunî Alemşah adındaki cariye'nin bahası olan bin ikiyüz kuruş muhallelfat akçesinden verilmiştir³⁸.

1134 H. 1721 M. de seferli koğuşunda Hanende Kadı Zade Mustafa'ya hâre kaftan ve atlas entari, sarık, mukaddem, kuşak, sof, kerrake, kavuk ve çuha çakşır ihsan olunmuştur. Yine böylece Mevlevî Neyzen Derviş Hüseyin'e Haremnden gelen bir buçuk donluk (elbiselik) alacadan kaftan ve entari, zümrüdü çuhadan bir ferace, al çuhadan çakşır ve bir kemerbend şal kuşak ve atlas *zincef*

meblâğ an hazine-i âmire سبب از آن دادن فرموده ber mucib-i arzuhal-i hod ve ba ferman-ı şerif.

eyyam-ı
Selasîn

1800

Yalnız bin sekiz yüz akçedir.

³⁶ *Türk Musikisi Ansiklopedisi* c. 2, s. 21.

³⁷ 1112 H. 1702 M. senesi ceyb-i hümayun defteri No. 2351.

³⁸ Harc-ı hassa defteri No. 2352.

(elbise kenarına dikili kürk) bir külâh (sikke) ve bir yeşil çuha kaftan yaptırılmıştır³⁹.

Üçüncü Ahmed zamanında (1703 - 1730) vezir-i âzam Nevşehirli Damad İbrahim Paşa sadaretindeki saz ve söz âlemleri, lale devri, helva sohbetleri arasında geçen ahenkli hareketin başında gelen İbrahim Paşa şairliği orta derecede olmakla beraber musikide mükemmel bir bestekâr olduğundan sohbet meclisleri cazip idi⁴⁰.

Musikide de müsteid ve kabiliyetli olanları himaye eden İbrahim Paşa Onsekizinci asırdaki parlak durumu hazırlamış ve yapmıştır.

1137 H. 1724 M. de kiler odasına çırağ olan Tanburî Ahmed, Kanunî Mehmed, Düdükçü (Musikar) Ali'ye otuz üçer kuruş kırkar akçe ve hane-i seferliye (seferli odasına) çırağ olan Neyzen Mehmed'e otuz kuruş acemilik ihsan olunmuştur⁴¹.

1142 H. 1729 M. de hanende Mustafa Çavuş'a elbiselik ihsan olunmuştur. 1143 Şevval 1731 Nisan Kiler odasına çırağ olan Kanunî Mehmed Çavuş'a bir kat elbise ve aynı sene içinde iki beyaz sade ve bir Nemçe (Avusturya) dībası yelek verilmiştir⁴². Yine aynı Kanunî Mehmed Çavuş'a atlas kaftan, çuha çakşır, kutnî (pamuklu) entari, car şal kuşak, destarbend ile çuha kavuk ihsan edilmiştir⁴³.

1157 Rebiülevvel (1744 Nisan) da Sultan Birinci Mahmud binîş ile Sâ'd-âbâd'a gidişinde Tanburî Halsar ve boncukcu (Bozuk) Yahudilere silâhdar ağa eliyle üçer kuruş ihsan-ı mülükânenen altı kuruş verilmiştir⁴⁴.

1167 H. 1753 M. de gene Sultan Birinci Mahmud, saz heyetinden Kemanî Corci'ye tam takım bir kat elbise ihsan etmiştir; ihsan olunan takım elbise, düz keremsud kaftan, çubuklu

³⁹ Harc-ı hassa defteri No. 2365.

⁴⁰ Mükemmel bir bestekâr olan Damad İbrahim Paşa'nın zamanımıza şu eserleri kalmıştır : "Hümayun ağır hafif kâr ve mâhur ağır çenber beste" *Türk Musikisi Ansiklopedisi* (c. 1, s. 92).

⁴¹ 1137 tarihli *ceyb-i hümayun ve harc-ı hassa defteri*. Enderunda bir odadan üst odaya terfi eden Enderunlu'ya gittiği yeni koğuştaki ihtiyaçları için verilen para.

⁴² 1143 Şevval *harc-ı hassa defteri*.

⁴³ 2375 numaralı *harc-ı hassa defteri*.

⁴⁴ 2388 numaralı *ceyb-i hümayun ve harc-ı hassa defteri*.

kutni entari, çuha çakşır, çuha biniş, kemerbend, şal kuşak, çuha biniş kürk, kalpak, çizme, mest papuç⁴⁵.

* * *

Gerek Osmanlı sarayının ve gerek saray dışı musiki hareketi Onyedinci asrın tamamıyla Onsekizinci yüzyılı küçük aksamalar müstesna tamamen doldurmuş, ve aynı hızla Ondokuzuncu asra atlamıştır. Bu hususta pâdişahların rağbetleri ve teşvikleri mühim âmil olmuştur. Bu pâdişahlar içinde musiki zevki duyan Dördüncü Murad, Dördüncü Mehmed, İkinci Mustafa, Birinci Mahmud, Üçüncü Selim, İkinci Mahmud ile onsekizinci asır musikisini, edebiyatını, sanayiini körükleyen Nevşehirli Damad İbrahim Paşa'yı başta zikrederim.

Onyedinci asırda gelen bestekârlar içinde bir hayli kıymetlilerini görmekteyiz ki, bu çokluk ve üstünlük Dördüncü Murad ve Dördüncü Mehmed gibi musiki aşklarının alâkaları neticesidir. Bu musiki üstadları arasında sarayla münasebeti olan, pâdişah huzurunda san'atını takdir ettiren daha yukarıda adı geçen Pâdişah İmamı Kadıasker İbrahim Efendi, Hafız Post lakabıyla maruf büyük üstad Tanburî Mehmed Efendi⁴⁶, Buhurî Zade Mustafa İtrî, Âma Kadri, Hoca Osman Efendi, Recep Çelebi, Küçük Müezzîn Mehmed Çelebi, Küçük İmam ve bunlardan başka Atrab'el-âsar ile Hafız Post Mecmuasında adları geçen ve pek çok eserleri olan bestekârları görmekteyiz.

⁴⁵ 2398 numaralı ceyb-i hümayun ve harc-ı hassa defteri.

⁴⁶ Onyedinci asır ortalarında yetişen ünlü bestekâr Tanburî Hafız Post lakabıyla maruf El'hac Mehmed Efendi İstanbul'ludur. Dördüncü Mehmed devrinde yetişmiş olup otuz saz faslında birçok beste ve semaileri vardır. Eserleri mükerreren pâdişah huzurunda okunmuştur. Şairliği ve tâlik yazıda mehareti vardı. 1101 H. 1690 M. de vefat eylemiştir. Vefat tarihini değerli talebesi İtrî Mustafa Efendi yazmıştır :

*Hafız elhur imamzade hak bu kim
Musiki ilminde mahirdi ol ustad-ı zaman
Harf-ı menkutiyle tarih oldı ânın fetvîne
Didi İtrî hafıza me'vâ ola yarab cinan*

Son mısra'daki noktalı harflerin hesabıyla 1101 vefat tarihi çıktığı gibi lakabı olan ve vücudunun kıllı olmasından dolayı Hafız Post diye şöhret bulduğu için (Postunu çak eyledi şîr-i eccl) mısranın tarihi de 1101 senesini bildirir ki milâdî 1690 senesidir.

Onsekizinci asırda gelen bestekârların bazıları ise kısmen onyedinci asırdan aktarma olup diğerleri ise onsekizinci asır yetiştirmesidir. Bu kıymetli musiki bilginlerinin bir kısmı ise şunlardır:

Başta kendisinden daha aşağıda ayrıca bahsedeceğimiz Birinci Sultan Mahmud'dur. Daha sonra Ebû İshak Zade Şeyhülislâm Esat Efendi (vefatı 1166 H. 1753 M.) bestekâr büyük üstad Şeyhülislâm Damat Zade Feyz-ullah Efendi (vefatı 1175 H. 1711 M.) Eyübî Kadı Derviş Mustafa Efendi (vefatı 1174 H. 1760 M.), Bestekî ney ve keman üstadı Hattat İsmail Efendi (vefatı 1136 H. 1723 M.), Ser hanende Hasan Ağa (vefatı 1147 H. 1715 M.), Damad Nevşehirli İbrahim Paşa meclisi müdâvimlerinden bestekâr ve hanende Reşit Çelebi, Ney ve tanbur üstadı Odabaşı Zâde Eyübî Şeyh Mehmed Rıza Efendi Bestekâr şair Nazım Yahya (1139 H. 1727 M.), Musahip Ahmed Refi' Efendi (vefatı 1163 H. 1750 M.), Esirciler kethüdası Buhurî Zade Mustafa İtrî (vefatı 1123 H. 1711 M.)⁴⁷. Eyübî Ebubekir Ağa (vefatı 1173 H. 1759 M.), Küçük Müezzîn Mehmed Çelebi (vefatı 1129 H. 1717 M.), Birinci Mahmud'un çok takdir ettiği Kemanî Bestekâr Cafer Ağa, Nevşehirli İbrahim Paşa saz heyeti mensuplarından bestekâr Hafız Rifat Efendi, Şehla Mustafa Efendi, Kemanî Ahmed Vürudî Çelebi, Galata Mevlevî Şeyhi Nayî Osman Dede (vefatı 1143 H. 1730 M.) ve Yenikapu Mevlevihanesi Şeyhi Bestekâr Abdülbaki Nâsır Dede Efendi (vefatı 1237 H. 1821 M.).

Sultan Birinci Mahmud (1730 - 1754).

Talihsiz hükümdar olan babası Sultan İkinci Mustafa'nın (1695 - 1303) hal'inden sonra yedi yaşında kafes hayatına giren Şehzade Mahmud 1730 da hükümdar oluncaya kadar süren yirmi yedi senelik müddet içinde musiki, yazı, hakkâklık gibi güzel san'atlarla meşgul olmuş ve bu san'atlar içinde hemen bütün enerjisini musikiye hasretmiştir. İşte bu gayreti neticesi Sultan Mahmud, musikide yükselerek üstad bestekâr olarak tanınmıştır. Onyedinci, onsekizinci asırlarda pek rağbette olan tanbur çalmağı da öğrenmiştir.

⁴⁷ İtrî'nin hal tercümesi ve eserleri hakkında (Türk Musikisi Ansiklopedisi - Yılmaz Öztuna c. 1, s. 287 de bilgi vardır.

و صد مرحوم سلطان احمد بابر لهما تبار مخصوصی ؛
ابیر علی صندک بوزباردی لایه علوفه سیر سکر بیدار فایلیق لار بدلیق
ولار لیش

و صد مرحوم نین العارینک لایه علوفه سیر لاش ؛
لایک کندی لاریه ویش نمان لیت ولایه نمان بریغ
و بر نمان باغ ولایه صفت لایه ولار لیش

و صد مرحوم سلطان احمد فول چنار ؛
بولماکر لوتوز لایه چ لایه علوفه سیر
ولار لیش

و صد فول بوزجی لایه سجانک ؛
رولوز لایه چ لایه علوفه سیر
ولار لیش

ورد علم

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله الذي هدانا لهذا
الذي كنا لنهتدي لولا أن هدانا الله
والحمد لله رب العالمين

لا اله الا الله
الله اعلم
١٤٥٠

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله الذي هدانا لهذا
الذي كنا لنهتدي لولا أن هدانا الله
والحمد لله رب العالمين

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله الذي هدانا لهذا
الذي كنا لنهتدي لولا أن هدانا الله
والحمد لله رب العالمين

Enderun muallimlerinden Kemanî Hasan Çelebi'nin ita emri

سند

سند
بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله الذي جعل العلم نوراً والحق ظهراً
والعلماء أئمة الدين والصلوات على من لا ينقطع
عنه صلوات الله وسلامه وبركته عليه
الموافق لـ ١٩٤٥ سنة ١٠١٠
١٩٤٥

Serhannde Receb Çelebi ve öğrencisi cariyelerin
maaş ve yemek bedelleri emri

سند

سند
بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله الذي جعل العلم نوراً والحق ظهراً
والعلماء أئمة الدين والصلوات على من لا ينقطع
عنه صلوات الله وسلامه وبركته عليه
الموافق لـ ١٩٤٥ سنة ١٠١٠
١٩٤٥

Çögür hocası Osman Ağa ve öğrencilerinin
aylık ve yiyecek bedeli

۲

س

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله الذي جعل في خلقه
دلائل على وحدانيته
وآياته على قدرته
وآثاره على عظمته
وآثاره على جلالته
وآثاره على كبريائه
وآثاره على عظمته
وآثاره على جلالته
وآثاره على كبريائه
وآثاره على عظمته
وآثاره على جلالته
وآثاره على كبريائه

۱۰۹۴
۱۲۱۹
۱۰۹۴
۱۲۱۹
۱۰۹۴
۱۲۱۹

۱۰۹۴
۱۲۱۹

Enderun muallimlerinden Tanburî Yahudinin
[ismi yok] aylığı emri

۲

س

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله الذي جعل في خلقه
دلائل على وحدانيته
وآياته على قدرته
وآثاره على عظمته
وآثاره على جلالته
وآثاره على كبريائه
وآثاره على عظمته
وآثاره على جلالته
وآثاره على كبريائه
وآثاره على عظمته
وآثاره على جلالته
وآثاره على كبريائه

۱۰۹۴
۱۲۱۹
۱۰۹۴
۱۲۱۹

۱۰۹۴
۱۲۱۹

Enderun muallimlerinden Muskarî İbrahim Çelebi'nin
aylığının verilmesi emri

9

۱۵۰۱

مردم
۱۵۰۱
۱۵۰۲
۱۵۰۳
۱۵۰۴
۱۵۰۵
۱۵۰۶
۱۵۰۷
۱۵۰۸
۱۵۰۹
۱۵۱۰
۱۵۱۱
۱۵۱۲
۱۵۱۳
۱۵۱۴
۱۵۱۵
۱۵۱۶
۱۵۱۷
۱۵۱۸
۱۵۱۹
۱۵۲۰
۱۵۲۱
۱۵۲۲
۱۵۲۳
۱۵۲۴
۱۵۲۵
۱۵۲۶
۱۵۲۷
۱۵۲۸
۱۵۲۹
۱۵۳۰

۱۵۰۱
۱۵۰۲
۱۵۰۳
۱۵۰۴
۱۵۰۵
۱۵۰۶
۱۵۰۷
۱۵۰۸
۱۵۰۹
۱۵۱۰
۱۵۱۱
۱۵۱۲
۱۵۱۳
۱۵۱۴
۱۵۱۵
۱۵۱۶
۱۵۱۷
۱۵۱۸
۱۵۱۹
۱۵۲۰
۱۵۲۱
۱۵۲۲
۱۵۲۳
۱۵۲۴
۱۵۲۵
۱۵۲۶
۱۵۲۷
۱۵۲۸
۱۵۲۹
۱۵۳۰

بہار
۱۵۰۱
۱۵۰۲
۱۵۰۳
۱۵۰۴
۱۵۰۵
۱۵۰۶
۱۵۰۷
۱۵۰۸
۱۵۰۹
۱۵۱۰
۱۵۱۱
۱۵۱۲
۱۵۱۳
۱۵۱۴
۱۵۱۵
۱۵۱۶
۱۵۱۷
۱۵۱۸
۱۵۱۹
۱۵۲۰
۱۵۲۱
۱۵۲۲
۱۵۲۳
۱۵۲۴
۱۵۲۵
۱۵۲۶
۱۵۲۷
۱۵۲۸
۱۵۲۹
۱۵۳۰

۱۵۰۱

۱۵۰۱
۱۵۰۲
۱۵۰۳
۱۵۰۴
۱۵۰۵
۱۵۰۶
۱۵۰۷
۱۵۰۸
۱۵۰۹
۱۵۱۰
۱۵۱۱
۱۵۱۲
۱۵۱۳
۱۵۱۴
۱۵۱۵
۱۵۱۶
۱۵۱۷
۱۵۱۸
۱۵۱۹
۱۵۲۰
۱۵۲۱
۱۵۲۲
۱۵۲۳
۱۵۲۴
۱۵۲۵
۱۵۲۶
۱۵۲۷
۱۵۲۸
۱۵۲۹
۱۵۳۰

Buhurizade hâncende Mustafa Çelebi'nin ramazandaki
hizmeti karşılığı parasının emri

4

۱۵۰۱

۱۵۰۱
۱۵۰۲
۱۵۰۳
۱۵۰۴
۱۵۰۵
۱۵۰۶
۱۵۰۷
۱۵۰۸
۱۵۰۹
۱۵۱۰
۱۵۱۱
۱۵۱۲
۱۵۱۳
۱۵۱۴
۱۵۱۵
۱۵۱۶
۱۵۱۷
۱۵۱۸
۱۵۱۹
۱۵۲۰
۱۵۲۱
۱۵۲۲
۱۵۲۳
۱۵۲۴
۱۵۲۵
۱۵۲۶
۱۵۲۷
۱۵۲۸
۱۵۲۹
۱۵۳۰

۱۵۰۱
۱۵۰۲
۱۵۰۳
۱۵۰۴
۱۵۰۵
۱۵۰۶
۱۵۰۷
۱۵۰۸
۱۵۰۹
۱۵۱۰
۱۵۱۱
۱۵۱۲
۱۵۱۳
۱۵۱۴
۱۵۱۵
۱۵۱۶
۱۵۱۷
۱۵۱۸
۱۵۱۹
۱۵۲۰
۱۵۲۱
۱۵۲۲
۱۵۲۳
۱۵۲۴
۱۵۲۵
۱۵۲۶
۱۵۲۷
۱۵۲۸
۱۵۲۹
۱۵۳۰

۱۵۰۱

۱۵۰۱
۱۵۰۲
۱۵۰۳
۱۵۰۴
۱۵۰۵
۱۵۰۶
۱۵۰۷
۱۵۰۸
۱۵۰۹
۱۵۱۰
۱۵۱۱
۱۵۱۲
۱۵۱۳
۱۵۱۴
۱۵۱۵
۱۵۱۶
۱۵۱۷
۱۵۱۸
۱۵۱۹
۱۵۲۰
۱۵۲۱
۱۵۲۲
۱۵۲۳
۱۵۲۴
۱۵۲۵
۱۵۲۶
۱۵۲۷
۱۵۲۸
۱۵۲۹
۱۵۳۰

Enderun muallimlerinden Çögürücü Osman'ın
aylığı emri

۱۵۰۱

۱۵۰۱
۱۵۰۲
۱۵۰۳
۱۵۰۴
۱۵۰۵
۱۵۰۶
۱۵۰۷
۱۵۰۸
۱۵۰۹
۱۵۱۰
۱۵۱۱
۱۵۱۲
۱۵۱۳
۱۵۱۴
۱۵۱۵
۱۵۱۶
۱۵۱۷
۱۵۱۸
۱۵۱۹
۱۵۲۰
۱۵۲۱
۱۵۲۲
۱۵۲۳
۱۵۲۴
۱۵۲۵
۱۵۲۶
۱۵۲۷
۱۵۲۸
۱۵۲۹
۱۵۳۰

سما

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله الذي جعل في كل شيء
دروسا لمن يتدبرها
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين
والسلام

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله الذي جعل في كل شيء
دروسا لمن يتدبرها
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين
والسلام

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله الذي جعل في كل شيء
دروسا لمن يتدبرها
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين
والسلام

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله الذي جعل في كل شيء
دروسا لمن يتدبرها
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين
والسلام

سما

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله الذي جعل في كل شيء
دروسا لمن يتدبرها
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين
والسلام

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله الذي جعل في كل شيء
دروسا لمن يتدبرها
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين
والسلام

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله الذي جعل في كل شيء
دروسا لمن يتدبرها
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين
والسلام

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله الذي جعل في كل شيء
دروسا لمن يتدبرها
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين
والسلام

Enderun muallimlerinden Çöğürcü Osman'ın aylığının verilmesi emri

Kemanî Ahmed Çelebi ve öğrencisi cariyelerin yiyecek parasının verilmesi emri

۹

درد

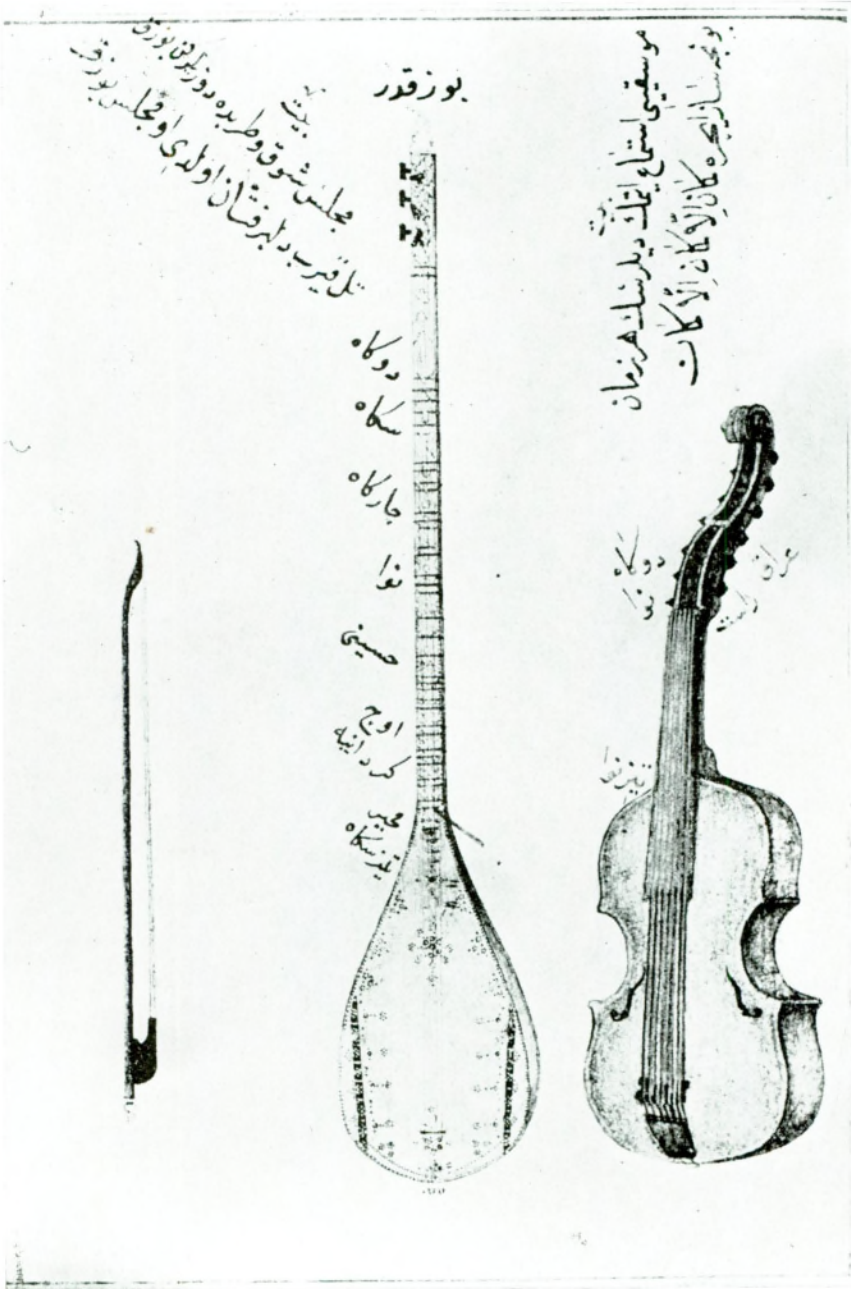
Handwritten musical notation for the piece 'Derd'. The notation is written on a staff with a treble clef and a key signature of one flat. The melody is written in a fluid, cursive style. Below the staff, there are several lines of text in Ottoman Turkish script, including the title 'درد' and the name of the composer 'I. H. Uzunçarşılı'. The text is written in a similar cursive style to the music.

Musikar muallimi İbrahim Çelebi ve talebesi cariyelerinin maaşlarının verilmesi emri

درد

Handwritten musical notation for the piece 'Derd'. The notation is written on a staff with a treble clef and a key signature of one flat. The melody is written in a fluid, cursive style. Below the staff, there are several lines of text in Ottoman Turkish script, including the title 'درد' and the name of the composer 'I. H. Uzunçarşılı'. The text is written in a similar cursive style to the music.

Enderun muallimlerinden Tanburi Angeli'nin aylığının verilmesi emri

بوزقور
بیت
مجلس شوق و طریقه دوزلرین بوزقور
تل قیریب دایریشان اولدی او مجلس بوزقور

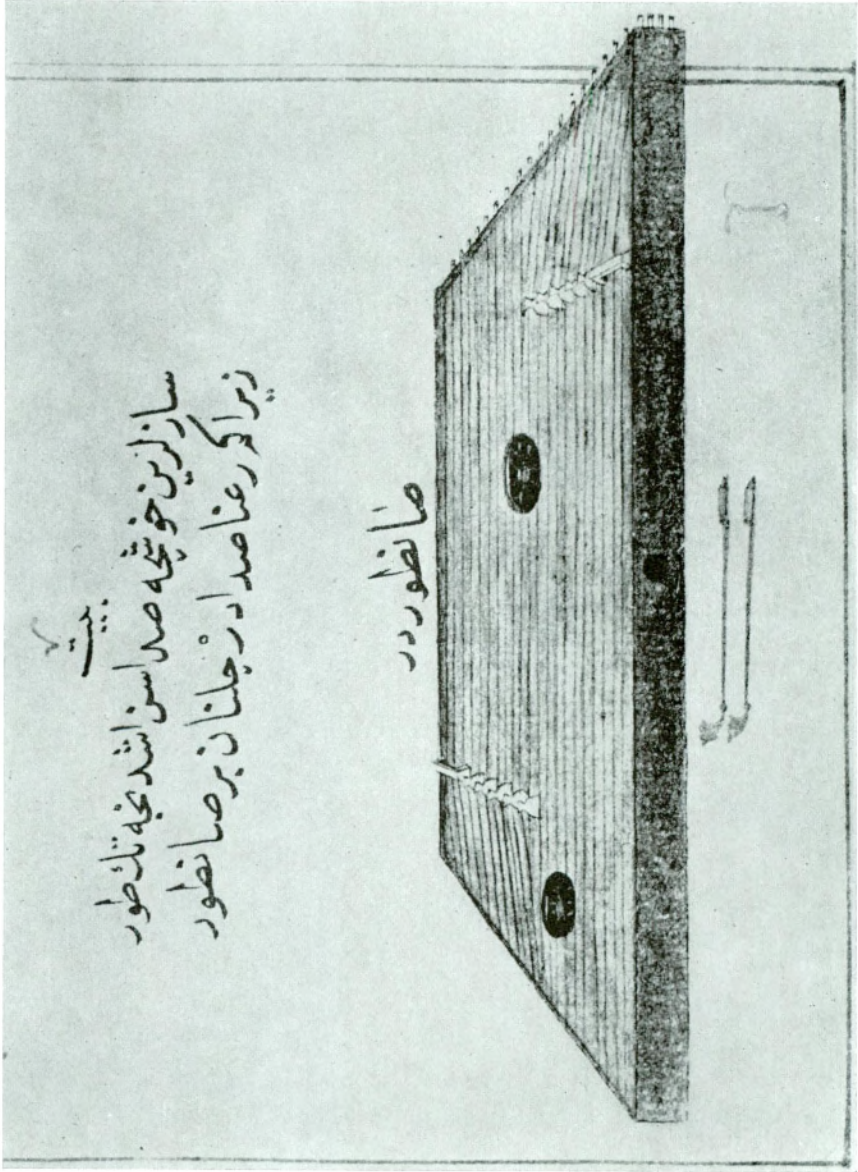
موسیقی استماع اینک دیدرینک هر زمان
بویجه سنا لاجیره کانا لاکان الا کلاک

دولک
سک
چارک
نفا
صحن
کمد
کمد
کمد

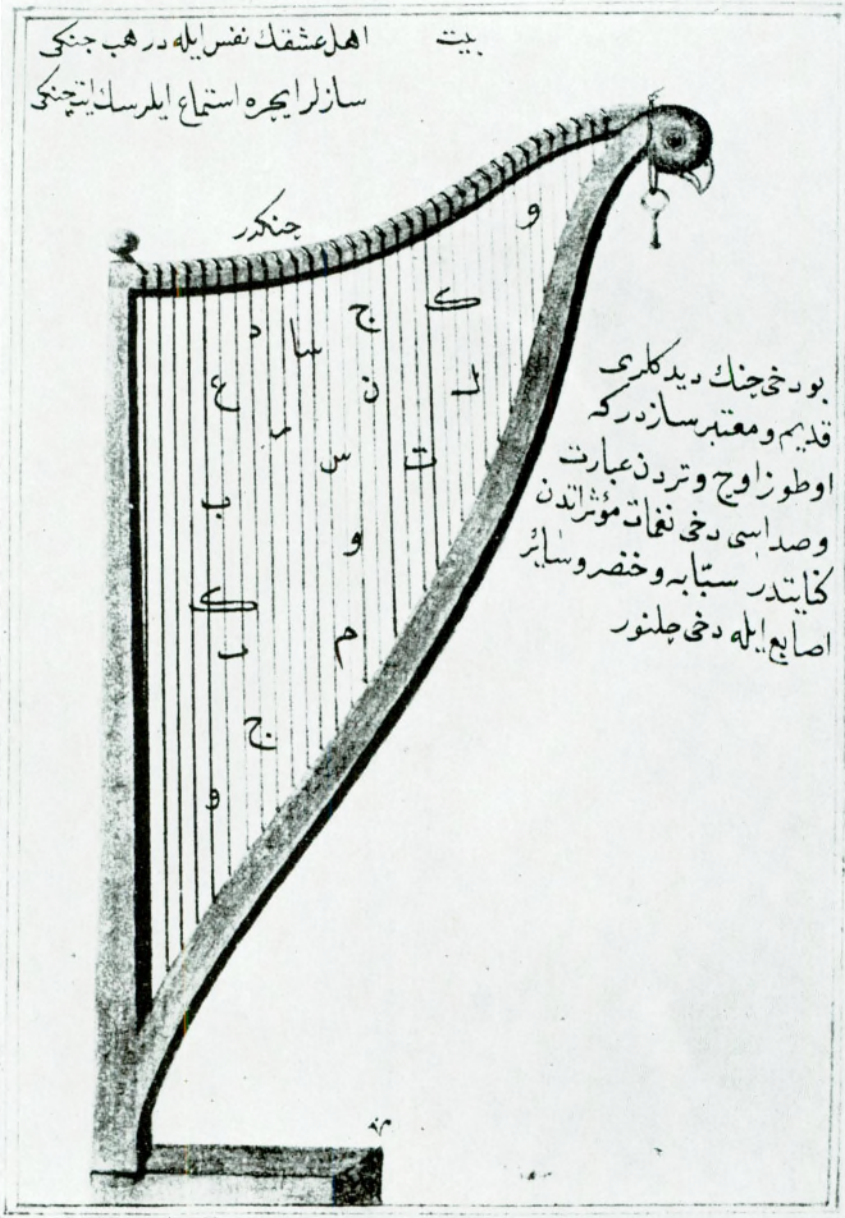
دولک
نفا
کمد
کمد
کمد

Bozuk

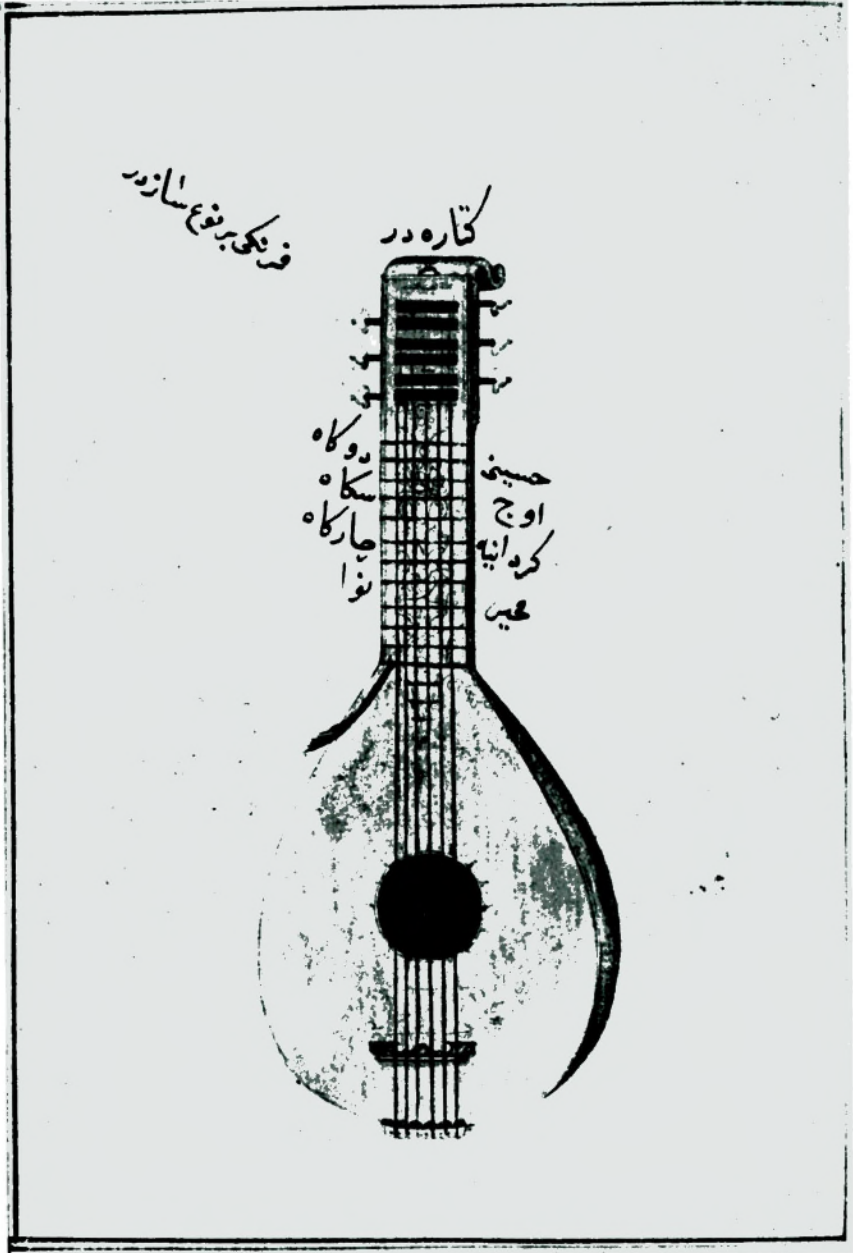
Keman

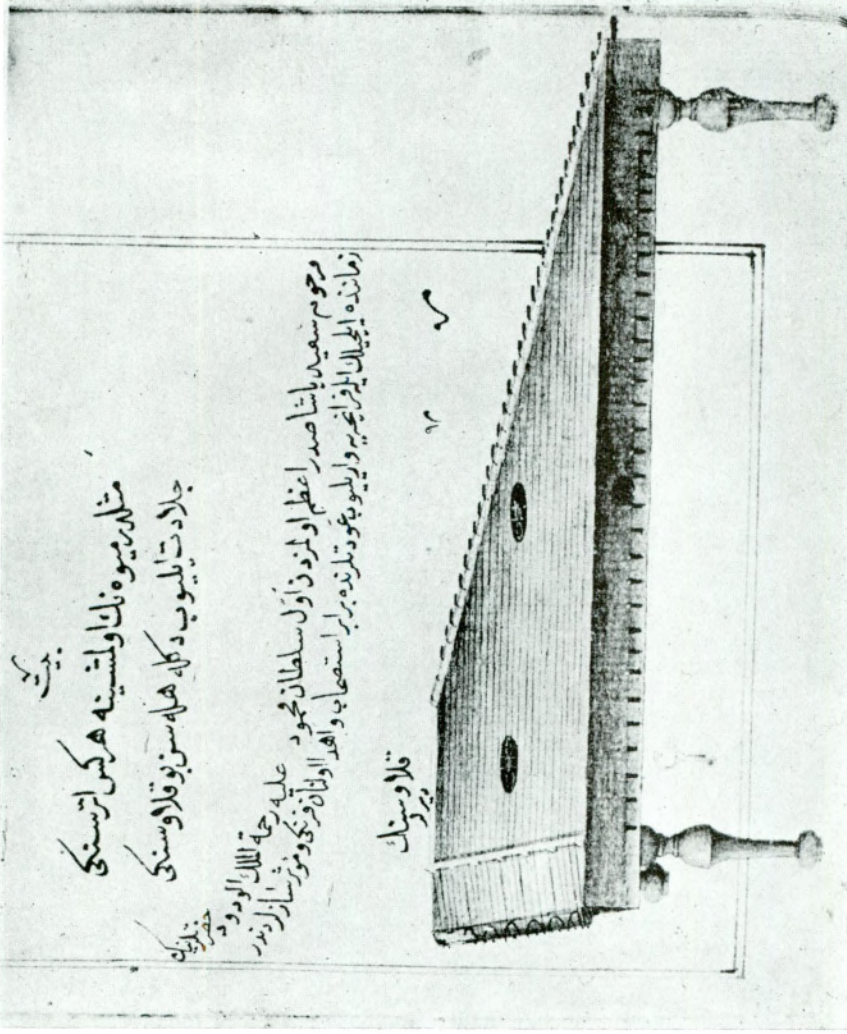
Bugün saz ve fasillardan kalkmış olan santur iki tokmakla çalınır, biraz kamuna benzer

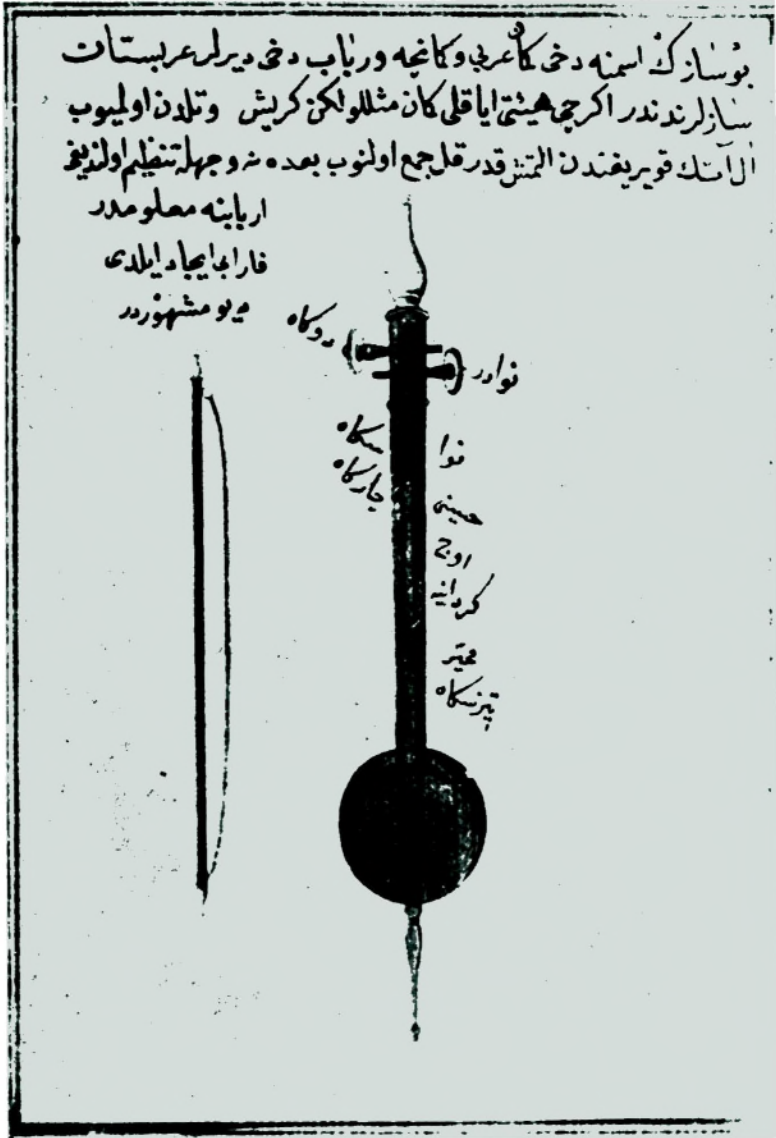
Çenk denilen eski Türk sazlarından parmakla çalınır

Frenk sazlarından kitare

Onsekizinci asırda bade sazlarından piyanonun habercisi klavsen

Kemançe

Sarayda musikiye istidatlı cariyeler yetiştirmiştir. Bir bestekâr cariyesinin:

Tuğ-ı şâhî mi disem zülfüne şebboy mu disem

matla'lı bir besteyi ve diğer bir cariyesinin de:

Sahba-yi lâli neşve-i candır ol âfetin

semaisini bestelediğini ve semaînin taliminin zor olduğunu o devri bilen ve yaşayan Şamdanî Zade Süleyman Efendi yazmaktadır⁴⁸. Etrab' el-âsar müellifi Esat Efendi Şeyhul islâm olmadan evvel ve olduktan sonra muhtelif makamlardan bestelediği eserlerini huzura kabulde okumuş.

Sultan Mahmud okunan herhangi bir şarkı veya bestenin makamına çok dikkat eder, bestekârını taltif edermiş. Bazı makamlar arasındaki benzerlikleri, incelikleri fark eder hataları gösterirmiş. Sultan Birinci Mahmud saraydan yetişerek iki pâdişah musahipliğine kadar yükselen şair ve bestekâr Ahmed Refi' Efendi'yi bir ara sebebi malûm olmayan bir halinden dolayı *Edirne*'ye sürgün etmiştir. Epey müddet unutulmuş *Edirne*'de kalan Ahmed Refi' Efendi, menfa hayatından pek usanarak memleket hasretiyle bir şarkı kaleme alarak suzişli olarak bestelemiştir. Makamını bilmediğimiz bu şarkısının güftesinin bir beyitinde:

*Meskenimden dür eden gurbette sergerdan eden
Kismetim mi taliim mi yoksa canâ sen misin?*

diyerek içini dökmüş. Heveslilere meşk edilmiş olan bu şarkı yayılarak *İstanbul*'a kadar gelüp meclislerde söylenir olmuş. Şarkı sarayda duyulmuş, Sultan Mahmud'un pek hoşuna gittiğinden bestekârını sormuş, *Edirne*'de menfi olan sâbık Musahip Refi' Efendi'nin bestesi olduğunu söylediklerinden *İstanbul*'a getirtüp tekrar Musahip yapmış ve Ahmed Refi' Efendi 1163 Recep 1750 Haziranda vefatına kadar Musahiplikte kalmıştır⁴⁹.

Birinci Mahmud zamanında sarayın Enderun erkek kısmıyla bilûmum kadın kısmında birçok musiki bilginleri ve talebeleri yetişmiş olup bu ahenkli durum anın vefatına kadar çeyrek asır devam etmiştir.

⁴⁸ Müri'üt - tevarih - Takvim'üt - Teverih zeyli.

⁴⁹ *Fatin tezkiresi s. 158 Muallim Naci (Osmanlı Şairleri).*

Sultan Mahmud'un saz eseri olarak görülen eserleri şunlardır:

Uşşak peşrevi (devr-i kebir), Uşşak saz semaisi, (aksak semai), Muhalif Uşşak peşrevi (çenber), Muhalif Uşşak saz semaisi, Uşşak darbeyn peşrevi, Karcıgar peşrevi (devri kebir), Karcıgar saz semaisi (aksak semai), Şehnaz peşrevi (devr-i kebir-şehsuvar), Şehnaz saz semaisi (aksak semai), Hisar vech-i Şehnaz peşrevi (çenber), Hisar vech-i şehnaz saz semaisi (yörük semai), Muhayyer peşrevi (tâbdar), Muhayyer saz semaisi, Sultanî Irak peşrevi, Feth-i Bağdad peşrevi, Meclis' efruz peşrevi.

Müdekkiklerin eserlerinden alup naklettiğim yukarıki eserler Sultan Mahmud'un saz eserleri olup henüz söz eserleri görülmemiştir⁵⁰.

Sultan Birinci Mahmud'un ölümü ve yerine kardeşi Üçüncü Osman'ın (1754 - 1757) hükümdar olması üzerine o tantanalı hareketli musiki hayatı birden sona erdi. Sultan Osman sarayda ne kadar yetişmiş müzisiyen varsa hepsini saraydan çıkararak dağıtmıştır.

Sultan Osman'ın üç sene kadar; kısa süren saltanatı zamanında saray harem dairesi sessiz geçmiş anın yerine geçen Üçüncü Ahmed'in oğlu Üçüncü Mustafa zamanında (1157 - 1774) nisbeten bir hareket başlamış olmakla beraber, cariyelerden musiki ile alâkalı isim duyulmamıştır. Fakat enderun kısmında Tanburî Ali Çavuş, Kemanî Osman Bey, Kiler odalı Tanburî Osman Ağa isimlerindeki san'atkârların elbiselik ve para ile taltif edildiklerini görüyoruz⁵¹.

Üçüncü Mustafa'nın kardeşi Birinci Abdülhamid (1187 H. 1773 M.) zamanında Enderunlu Kemanî Çavuş Ahmed Ağa, Tanburî Musahip Ali Ağa, Hanende Mustafa Ağa, Vardakosta Ahmed Ağa, Zurnazen Feyzullah Ağa mükerreren ihsan aldıkları gibi Tanburî Eyüp Ağa da aynı suretle ihsana nâil olmuştur⁵². 1193 ca; da (1779 Mayıs) Kemanî Çavuş Ahmed Ağa eliyle satın alınan Frenkî sine keman Harem-i hümayuna teslim olunmuştur⁵³. Bu son kayıttan harem-i hümayunda cariyelerden veya gözdelere keman çalan olduğu anlaşılıyor.

⁵⁰ *Türk Musikisi Ansiklopedisi c. 2, s. 2* ve Sayın Ethem Öngör'ün notları ve nazarî ve amelî Türk musikisi c. 4, s. 93, 94.

⁵¹ 1061 numaralı harc-ı hassa defteri s. 12, 36, 47 sene 1174.

⁵² Ceyb-i Hümayun ve harc-ı hassa defteri sene 1198 ilâ 1200.

⁵³ 1193 senesi ceyb-i hümayun ve harc-ı hassa defteri.

Şimdi buradan aşağısı Üçüncü Selim zamanı musiki hayatı kısmı olacaktır. Fakat ondan evvel yazılması icap eden musiki aletleriyle sarayda kullanılan sazlarla ait kısmı yazmak icap eder. Anım için vesikalarda buraya kadar bulduğumuz saray musikisini keserek eski, yeni mevcut sazların isimlerini ve mümkün olduğu kadar tariflerini bildirerek daha sonra Üçüncü Selim devrine geçeceğiz.

MUHTELİF DEFTERLERDE VE KİTAPLARDA ADLARINI GÖRDÜĞÜMÜZ MUSİKİ ÂLETLERİ

Osmanlı Devleti zamanında onbeş, onaltı ve onyedinci asırlarda *Ney*, *Ud*, *Kanun*, *Tanbur*, *Santur*, *Kemençe*, *Çöğür*, *Kopuz*, *Daire* (tef), *Zurna*, *Nakkare*, *Zil* ve Üç telli sazlardan *Bulgarî* veya *Bağlama* ve *Nefir*, *Davul* ve *Kös* ile yine aynı asırda kullanılan sazlardan *Rebab*⁵⁴ *Mizmar*⁵⁵ *İklik*⁵⁶ *Piyşe*⁵⁷ *Nüzhe*⁵⁸ *Mûsîkar*⁵⁹ adlı sazları görüyoruz.

Tarih-i Eb'ülfeth isimli eserinde Dursun Bey Onbeşinci asırda *Ud*, *Şeştar*, *Tanbur*, *Rebab*, *Berbat*, *Kanun*, *Ney*, *Çenk* adlarındaki sazları sayıp *Şehnaz*, *Uşşak*, *Neva*, *Muhayyer* makamlarının meşhur olduğunu beyan ediyor. Bu sazlardan başka yukarıda isimlerini kaydettiğimiz sazlardan maada Onyedinci asra kadar *Çartar* (dört telli ve perdeli), *Ravza* (beş telli ve perdeli), *Şeştar* (altı telli), *Şeşhane* (uda benzeyen

⁵⁴ *Rebab*: Karnı toparlak, sapı uzun ve ince yaylı bir sazdır. Kemençe gibi dize dayanarak çalınır. Rebab hakkında Türk Musikisi Ansiklopedisine bakınız. c. 2, s. 171.

⁵⁵ *Mizmar*: Bir nevi ney olup bir parçası ağaçtan olmak üzere iki parçadan mürekkepti.

⁵⁶ *İklik*: Kemençe gibi üç kırıli küçük bir sazdır. Eskiden Konya ve Akşehir taraflarında kullanılmış, Arabistan ve Türkistan'da çok çalınmış. Dördüncü Sultan Murad yaptıracağı alaylarda kullanılmak üzere *İstanbul'a* da bu san'at erbabından getirmiştir.

⁵⁷ *Piyşe*: Bir nevi ney olup bir karış iki parmak yani çığırtma boyundadır. Kamıştan yapılmıştır. Boyu nisfiye dediğimiz musiki aletine benzer.

⁵⁸ *Nüzhe*: Musiki allâmesi Safiyyüddin bin Abdül'mümin'in tertibi olup yüz sekiz kırıli (Öztuna seksen bir tel) ve bir murabbaa yakın müstatil şeklinde bir sazdır. Derinliği dört parmak olup yüzü tahta ile örtülmüştür. Kanun gibi mandallı sazlardandır.

⁵⁹ *Musîkar*: Mûteaddid kamışların yanyana dizilmesinden yapılmış nefesli bir sazdır. Saray musikicileri arasında musikare düdükcü denilirdi buna mîskal da denilir. Musîkar hakkında *Türk Musikisi Ansiklopedisi* c. 2, s. 242 bakın.

uzun kollu perdesiz telli saz), *Çeşte* (Çögür gibi telli küçük karınlı yuvarlak kolu kısa, telli, sık perdeli beş kırıklı saz), Mugni (Kanun şeklinde yirmi dört kırıklı saz), *Sunder* (Çögür'e benzeyen gövdeli on telli saz), *Berbat* (Kopuz benzeyen saz), *Bonkar* (bir telli sazlardan olup Evliya Çelebi tarifini yapmamıştır), *Şarkı* (Çartara benzeyen telli Türkmen sazı), *Yeltem* (Tanbura cüssesinde boyu daha kısa Akşemseddin oğlu Şemsi Çelebi icadıdır). Bonkar da onun icadıdır.

Gördüğümüz sazlardan saraydaki fasıl heyetine dahil olan sazlar, devrine göre bazı değişiklikleriyle beraber şunlardır :

Ud, Kopuz⁶⁰, Kemeñçe, Kanun, Musikar veya Miskal, Ney, Çenk⁶¹, Tanbur, Santur, Çögür⁶² Bozuk⁶³ Sine keman⁶⁴ Daire (tef)⁶⁵.

Bu saydıklarımın başka saraydaki fasıllarda çalınan başka sazlar da dâir defterlerde bir kayıt göremedim. Yalnız Sultan Birinci Mahmud zamanında elçilikle Paris'e giden Yirmisekiz Çelebi Zade Mehmed Said Efendi (Paşa) pâdişahın musiki ile alâkasını bildiği için Paris'de frenk sazlarından ayaklı olup santura benzeyen Klavsenk (Clavcin) denilen telli bir sazı İstanbul'a getirip takdim etmiştir. Bu yeni sazın sarayda çalındığına dair bir kayıt görmedim; belki çalınmıştır. Yalnız klavsen'in resmini Birinci Mahmud zamanı bestekârlarından Hızır Ağa'nın musiki nazariyatına dair

⁶⁰ *Kopuz* Türklerin eski musiki sazlarından; ud'a benzer; Osmanlı ordusunda kopuzcular bulunduğu gibi Osmanlı Sarayına bile girmişti. Kopuzcu cariyeler vardı. Ser'had sazlarından.

⁶¹ *Çenk*; kanuna benzeyen sapı eğri otuz üç kursak telli eski bir sazdır. Onbeşinci Asırda düğünlerde muganniye cariyelerle Çenk çalan cariyelerin bulunduğunu biliyoruz. (*Tarih-i Ebu l'Fetih s. 81*) Osmanlı sarayında da Çenk çalan cariyeler vardı. Onsekizinci asrın ikinci yarısında da mevcuttu.

⁶² *Çögür*, tahta gövdesi büyük beş kırıklı yirmi altı perdeli sazlardandır, vesikalarda görüldüğü üzere Osmanlı sarayında çögür çalan cariyeler ve çögür öğreten muallimler vardı.

⁶³ *Bozuk*, perdesiz sazlardandır, kopuzun muaddel şeklidir. Halk sazlarından olup sekiz tellidir.

⁶⁴ Saray musikisine *keman* Onyedinci asrın ikinci yarısında girmiş olup, bu göğşe dayalı olarak çalınan sine kemandır. Türk Ansiklopedisinin kaydına göre (c. 1, s. 336, ve c. 2, s. 243) boyuna dayalı olan bugünkü keman 1826 dan sonra girmiştir.

⁶⁵ *Tef* veya daire hakkında Türk Musikisi Ansiklopedisi c. 1, s. 154 tafsilât vardır.

kaleme aldığı (تفهيم المقامات في توليد النغمات) adlı eserinde gördüm⁶⁶. Orada bu sazın adının nasıl okunacağını şu beyitle göstermiştir:

*Meyvenin olmuşuna herkes atar senki
Celadet eyleyüp dinle sen bu klavsengi*

Kuvvetli tahmine göre Sultan Mahmud için ismarlanan bir tanbur:

Yine Birinci Mahmud zamanında 1164 Recep 1751 Mayıs'da harem-i hümayundan gelen nümune tanbura göre abanozdan bir tanbur yaptırılıp teknesinin etrafı ve boğazı altun çenberli ve perdeleri altun tel ile bağlanup harem-i hümayundan ve mevcuttan olmak üzere ve kabza tepesi ve burguları ve altun eşığı ve mızrabı elli sekiz elmas ile tezyin olunup harem-i hümayuna teslim olundu ve tekrar sade siyah boyalı bir adet tanbur yapıldı⁶⁷.

* * *

Sarayda saz çalan cariyelerin ve harem dairesinde saz çalanların sazları Dar'üs-saade ağası, Silahdar Ağa ve diğer vazifeliler vasıtasıyla saray dışına çıkarılarak tamir edilir veya arzu edilen sazlar aynı yoldan harem-i hümayun için satın alınırdı⁶⁸. Meselâ, 2344 numaralı ve 1092 H. 1680 M. tarihli harç-ı kasa kâğıdından, içeri yani harem-i hümayun için sedefkârî bir kıt'a Kemeçe ve beş daire (tef) ve bir *miskal*, üç adet *çöğür* yaptırıldığı gibi içerideki mevcutlardan *Daire*, *Tanbur*, *Çöğür*, *Çenk*, *Miskal* tamir ettirilmiştir Bundan başka teflerin konması için harariyle beraber bir kutu da yaptırılmıştır

⁶⁶ Topkapı Sarayı Kütüphanesi (Hazine kitapları No. 1793 Hızır Ağa'nın musiki makamlarına ve musiki âletlerinin envaini dair risalesi. Bugünkü kuyruklu piyanoya müşabih Onyedinci asır sonlarına kadar bestekârların en gözde âletleri olan *Klavsenin* zuhuru, Onaltıncı asra ait olup bu âleti teşkil eden kırk beş sestene her birisi için iki tel mevcuttu. *Klavsensin*'in sesleri kuvvetli çıkarabilmek için Onsekizinci Asrın başlarında *Klavsensin*'in kalem tüyleri yerine tokmak yani çekiçlerle mücehhez âletler kabul edilerek çekiçli klavsensin (piyano forte) tertip edilip ses çıkarması tanzim edildi. Bu tâdilden sonra zaman geçtikçe klavsensin'in yerine piyano kaim oldu. (*Ahmed Muhtar Bey'in musiki tarihinden hulâsa c. 1, s. 121, 122, 203, 206*).

Yirmi sekiz Çelebi Zâde'nin takdim ettiği *Klavsensin*'in resminde görüldüğü üzere tokmak mızrablarla çalındığına göre *Klavsensin*'in muaddel şekli olduğu anlaşılıyor.

⁶⁷ Topkapı Sarayı arşivi (Ceyb-i hümayun ve harc-ı hassa defteri No. 2395).

⁶⁸ Topkapı Sarayı Arşivi (harc-ı hassa defteri) sene 1120 No. 2352.

Onyedinci asrın sonlarına doğru tanbur yapmakta meşhur olan Tanburacı Mehmed'e yaptırılan bir adet tanbur ile ayrıca yaptırılan dört adet tanbur için de mukavva muhafazalar îmal ettirilmiştir.

Dar'üs-saâde ağası marifetiyle harem-i şerif tarafından iki adet tüfenk ve bir santur tamir ve iki adet destegül'e sap yaptırılıp 1121 Recep 1709 Eylülde teslim olunmuştur⁶⁹.

* * *

Alaturka sazlardan bir kısmı heveslilerin yetişmemesinden ve yahut diğer bazı sazların (keman gibi) daha ziyade revaçta olmasından dolayı sazlar arasından çıkarılmıştır. Bu arada Osmanlı fasıl musikisi arasında Onsekizinci asırdan itibaren evvelleri pek revaçta olan kopuz görülmez olmuştur. Daha sonraları çenk denilen sazı Onsekizinci asırda yavaş yavaş ehemmiyetten düşmeğe başlamış ise de tamamen terkedilmemiş ve ancak Ondokuzuncu asırda batı musikisinin girmesiyle tarihe karışmıştır. Bunun gibi musikar denilen kamış düdük de yerini klarnete terketmiştir.

Üçüncü Selim Zamanında Musiki:

Sultan Üçüncü Mustafa'nın oğlu olan Sultan Üçüncü Selim 1175 H. 1711 M. de doğduğuna göre 1203 H. 1789 M. de amcası Birinci Abdülhamid'in vefatiyle yerine hükümdar olduğu zaman yirmi sekiz yaşında bulunuyordu. Babasının ölümünden sonra pâ-dişah oluncaya kadar on beş sene süren kafes hayatında başlıca meşgalesi musiki olmuştur.

Sultan Selim'in musikide hocaları Kırmırlı Hafız Ahmed Kâmil Efendi ile Ortaköylü Tanburî Hoca İshak Efendidir. Yüksek istidadı ve kavrayışı nedeniyle bestekârlıkda, tanburda hattâ ney'de büyük üstad olmuştur⁷⁰. Mevcut musiki makamlarının haricinde اختراع ettiği *Sâz-i dilâra* makamında peşrev,

⁶⁹ Topkapı Sarayı Arşivi (harc-ı hassa defteri) Recep 1121, No. 2352.

⁷⁰ Sultan Selim merhum Mevlevî tarikati muhiplerinden olduğundan ney üflemekte şayan-ı hayret maharet göstermiştir. Saltanatından hal'inden sonra inzi-vagâhında bulunduğu sırada Alemdar Mustafa Paşa'nın kendisini tekrar iclas için Saraya gelişinde kızlar ağası'nın kapıyı açtırmaması ve Sultan Mustafa adamlarının Sultan Selim'in uzletgâhına hücum etmeleri üzerine zavallı Sultan Selim kendisini ney'i ile müdafaa ederek hainler elinde şehit olmuştur.

beste, yörük ve saz semaileri bestelemiştir. Ayin-i şerif-i Mevlevî Üçüncü Sultan Selim'in musikideki dehasının şaheseridir⁷¹. *Sûz-i dilâra*'dan başka *Şevku tarab* ve *Şevkefza*, *Arazbar Puselik* makamları da Sultan Selim'indir⁷². Merhum Pâdişahun daha bir hayli besteleri olup bu hususta bilgi almak için (Türk Musikisi Ansiklopedisi) ile beşyüz yıllık Türk Musikisi Antolojisi) ne bakınız⁷³.

Sultan Üçüncü Selim devri başda kendileri olmak üzere musikinin her kolda ahenkli ve neşeli bir devir olduğundan birçok değerli musikîşinaslar meydan almış ve bu hususta Enderun-ı Hümayunda pek kıymetli sazende ve hanendeler yetişmiştir ki, Vardakosta Ahmed Ağa (vefatı 1209 H. 1395 M.), Tanburî Eyüb Ağa ve Kemanî Hızır Ağa Selim devrinin ilk musiki kafilesidir.

SİLÂHDAR VE HARC-I HASSA DEFTERLERİNDE GÖRÜLEN MAAŞLI MUSİKİŞINASLAR

Gördüğüm defterlerde isimleri ve maaşları yazılı olan musiki üstadları sırası tamam değildir. Bazı defterler belki zayi' olmuş ve belki de ben görememişimdir. Her ne ise ben bulduğumu yazıyorum. Tetkik edenlerin işlerine yarayacağını ümit ederim.

1205 H. 1790 M.'de musahip tanburî Mustafa Ağa

1208 c 1794 Ocak Musahip Santurî Hüseyin Ağa - Musahip *Tanburî Mustafa Ağa - Zenne Mustafa Ağa*, aynı sene Şaban (Mart) da silâhdar ağa eliyle Tanburî Mustafa Ağaya beşyüz ve Zenne Mustafa Ağa'ya üçyüz kuruş ihsan-ı şâhâne. Yine o sene Zilkade (Haziran) ayında Kulekapısı (Galata) Mevlevihanesi Şeyhi meşhur

⁷¹ *Sûz-i dilâra* makamı, *Rast*, *Buselik* ve *Hüseyini* gibi yekdiğerine mübayin olan üç makamın birleşmesinden hasıl olmuştur. Sultan Selim bu makamda Mevlevî âyinini besteledikten sonra bunu evvelâ musahiplerinden bestekâr Vardakosta Ahmed Ağa'ya geçmiş yani meşk etmiştir. Ahmed Ağa öğrendiği âyini Kulekapısı (Galata) Mevlevihanesi Âyîn-hân dedelerine talim ederek pâdişah tarafından tamir edildikten sonra 1206 H, 1798 M. de Mevlevihanenin resm-i küşadında âyin günü okunmuştur. (*Yeni Mecmua sayı 17, s. 309 - Rauf Tekta - Selim-i Salis Musikîşinas Makalesi*).

⁷² *Arazbar Buselik* Üçüncü Selim'in ihtira' ettiği mürekkep makamlardan biridir.

⁷³ *Türk Musikisi Ansiklopedisi* (Yılmaz Öztuna, c. 2, s. 221 ilâ 223 ve *Beşyüz Yıllık Türk Musikisi Antolojisi*, Sadun Kemalî Aksüt) s. 182-184.

şair Galip Dede Efendi'ye takdim ettiği kaside karşılığı *sırkâtib* eliyle yüz kuruş ihsan ⁷⁴.

1209 Zilkade (1795 Mayıs) da kırk kuruş aylıklı Tanburî İsak ⁷⁵ ve elli kuruş aylıklı musahip santurî Hüseyin Ağa ⁷⁶.

1201 H. 1796 M. de Tanburî İsak ⁴⁰ ve o sene Şaban ayından (1795 Ocak) itibaren kırk kuruş aylıkla Romanyalı Kemanî Miron.

1212 H. 1795 M. de maaşlı olarak Tanburî İsak kırk, Kemanî Miron altmış, Tanburî Eyüb Ağa elli, aynı sene Recep (Aralık)'-dan itibaren Santurî Musahip Hüseyin Ağa'ya elli ve Kemanî İbrahim Ağa elli kuruş maaşlı ⁷⁷.

1212 Rebi-ül-evvel 16 da (1797 Ağustos) Ceyb-i hümayundan Tanburî Osman Ağa'ya yüz kuruş ihsan ⁷⁸. 4 Rebiulâhırda (Eylül sonu) Ceyb-i Hümayundan Tanburî Emin Ağa'ya kırk kuruş ihsan.

	1213 H. 1798 M. de	Kemanî İbrahim Ağa	Kemanî Miron
		50	80
Tanburî İsak		Tanburî Eyüb Ağa	Musahip Tanburî Hüseyin Ağa
40		50	50
		Tanburî Osman Ağa	
		50	
	1215 H. 1800 M.:	Kemanî İbrahim Ağa	Tanburî Osman Ağa
		50	50
Musahip Santurî Hüseyin Ağa		Tanburî Eyüb Ağa	Tanburî İsak
50		50	40
		Kemanî Miron	
		80	

⁷⁴ Silahdar Ağa harc-ı hassa defteri No. 1272 varak 19 b, "Mevlevî Şeyhi Galip Dede kaside arzyledikte sırkâtib Efendi kulları yediyle ihsan-ı mülükâne buyurulan yüz kuruş".

⁷⁵ Tanburî İsak Efendi'ye 1209 Şevval 1595 Şubat ayından itibaren kırk kuruş verilmiştir.

⁷⁶ 2272/20 numaralı harc-ı hassa defterinin 1209 ilâ 1216 senelerine kadar olan masarifat kısmının birçok yerlerinde harem-i hümayun saz takımları masarifi olarak başçavuşa muhtelif tarihlerde verilen paralar gösteriliyor.

⁷⁷ 1212 Şevval aylığında (1798 Mart) İsak ile Miron'un isimlerinin hizasında (Miron zimmiye verilmişken tenzil şüd) ve (Tanburî Yahudiye tenzil şüd) işaretleriyle o aya mahsus aylıkları verilmemiş ve anı müteakip aylarda evvelki gibi aylıkları devam etmiştir. (2272/20 Silâhdar Ağa harc-ı hassa defteri).

⁷⁸ İsak Efendi bu defa tanbur yerine keman ile gösterilmiştir.

<i>1216 H. 1801 M. :</i>	Kemanî İbrahim Ağa	Tanburî Osman Ağa
	50	50
Musahip Santurî Hüseyin Ağa	Tanburî İsak	Kemanî Miron
100	40	80
<i>1217 H. 1804 M. :</i>	Kemanî İbrahim Ağa	Tanburî Osman Ağa
	50	50
Santurî Hüseyin Ağa	Kemanî İsak ⁷⁹	Kemanî Miron
100	40	80
<i>1218 H. 1803 M. :</i>	Kemanî İbrahim Ağa	Tanburî Osman Ağa
	50	50
Santurî Hüseyin Ağa	Kemanî Miron	Kemanî İsak
100	80	40
<i>1219 H. 1804 M. :</i>	Tanburî Osman Ağa	Santurî Hüseyin Ağa
	50	100
Kemanî Miron	Kemanî İsak	
80	40	
<i>1220 Muharrem 1805 Nisan'da :</i>	Tanburî Osman Ağa	Santurî Hüseyin Ağa
	50	100
Kemanî Miron	Kemanî İsak ⁸⁰	
80	80	

1220 Rebiulevvel (1805 Mayıs) : Hanende Derviş İsmail'e ⁸¹ 150 kuruş ihsan.

⁷⁹ İsak Efendi'nin maaşı kırktan seksene çıkarılmıştır. Silâhdar Ağa masarifat defteri 2272/15.

⁸⁰ Türk musikisinin Ondokuzuncu asırdaki büyük ustası Hammamî Zâde İsmail Dede Efendi.

⁸¹ Tanburî ve Bestekâr İshak Efendi, *İstanbul'da Ortaköy'de doğmuştur.* Asıl adı *Fresko Romano* ise de Türk musiki âleminde ve Osmanlı sarayında *Tanburî İsak* ve *Hoca İsak* diye meşhurdur. Sinağoklarda payton yani muganni idi. Tanburda büyük ün kazanmıştır. Sultan Üçüncü Selim'in tanbur hocasıdır. Daha sonra keman da çalmış ve bir müddet Romanyalı Miron'la beraber sarayda saz fasıllarında beraber bulunmuştur. Asıl şöhreti ve üsdadiyeti tanburdadır. Aynı zamanda büyük bir bestekâr olan İsak Hoca'nın birçok eserleri vardır. En meşhurları *İsfahan*, *Bayatî* peşrevleridir. Saz semailerini daha güzel ve daha san'atlıdır. Bestekârın kudreti büyüktür. İsak Efendi 1230 H, 1814 M. de vefat etmiştir. Üstadıyeti ve eserleri hakkında (*Türk Musikisi Ansiklopedisi*'ne bakın c. 1, s. 300) İsak Efendi'nin yetiştirdiği talebelerinden birisi Enderunlu Tanburî Zeki Mehmed Ağa'dır. Hacca gitmeğe niyet eden Zeki Mehmed Ağa, hareketinden evvel veda' için kethüdazade Arif Efendi'ye gelerek hoca efendi Hacca gidiyorum orada saza tövbe edeceğim deyince Arif Efendi, yok olmaz çal, arafatta bile çal demiş.

1220 H. 1806 da Musahip Giriftzen Derviş İsmail Ağa'ya yüzelli kuruş ihsan.

1221 H. 1806 M. de

Musahip Santurî Hüseyin Ağa	Musahip Tanburî Osman Ağa
100	50
Kemanî Miron	Kemanî İsak
80	80

Mevlevî Hanende Derviş İsmail Ca (Hazirandan itibaren) elli kuruş.

1221 *Rebiulevvel 1806 Mayıs*da Sultan Selim tarafından Tanburî ve Kemanî İsak Efendi'ye yüz kuruş ihsan olunmuştur. 1221 Muharrem 1806 Martta Musahip Giriftzen İbrahim Efendi'ye bin kuruş ihsan.

1222 *senesi (1800) Ceyb-i Hümayun* ve harç-ı kasa defterinin hazinedarbaşı hıfzındaki kısımda :

Musahip Santurî Hüseyin Ağa	Musahip Tanburî Osman Ağa
100	50
Mevlevî dervişi hanende İsmail (Dede Efendi)	Kemanî İsak ⁸²
50	80
	Kemanî Birun
	80

1222 Ca 1807 Temmuzdan itibaren Dördüncü Mustafa'nın hükümdar olması sebebiyle Üçüncü Selim zamanı musiki meclisleri terkedilmiştir.

Sultan İkinci Mahmud'un cülûsundan ve ilk dağdağalı günlerden sonra sarayda musiki hayatı uyanmış musikişinas, bestekâr ve sazende olan Sultan Mahmud'la beraber yeni bir devir başlamıştır ki, bu devrin başında bizzat Sultan Mahmud bulunmuştur.

Birinci Abdülhamid'in küçük oğlu olan İkinci Mahmud, büyük biraderi Dördüncü Mustafa'nın hal'i üzerine pâdişah olmuştur. (1223 H. 1808 M.), Sultan Mahmud, kendisini çok seven amcasının oğlu Üçüncü Sultan Selim'in hükümdarlığı zamanında (1789 - 1807) Sultan Selim'den ders alarak tanbur ve ney öğrenmiştir. Kendisi aynı zamanda hanende olduğundan bir hayli eser bestelemiştir. Bestelediği eserler arasında *Asakir-i Mansurei Muhammediyye* marşı (Acem aşırın) vardır. Bestelerinin bazılarının güf-

⁸² *Türk Musikisi Ansiklopedisi c. 2, s. 2.*

teleri bizzat kendisininidir. Muhtelif makamlardan yirmi altı bestesinin isimlerini *Türk Musikisi Ansiklopedisi*'nin ikinci cildinde⁸³ ve bir kısım eserleri de *Beş yüz Yıllık Türk Musikisi Antolojisi*'nde⁸⁴ yayınlanmıştır.

Sultan İkinci Mahmud zamanında enderunlu musiki üstadlarından hayatta olanlar veyahut çırağ edilenlerden başka 1223 H. 1808 M. de⁸⁵;

Musahip Santurî Hüseyin Ağa
100

Musahip Tanburî Osman Ağa
50
Mevlevî Hanende Dervîş İsmail Ağa⁸⁶
50

görülyüyor. Aynı sene Şaban (Eylül) ayından itibaren Dervîş İsmail'in defterde adı yoktur. Romanyalı kemanî Miron'un adı bundan sonra defterlerde görülmemekle beraber, 1258 C 1842 Temmuzda pâdişahın (Abdülmecid'in) emriyle üçyüz kuruş aylık verilmiştir.

1224 H. 1809 M. de :

Musahip Santurî Hüseyin Ağa
100

Musahip Tanburî Osman Ağa⁸⁷
50

Musahip Dervîş İsmail Ağa⁸⁸
100

1225 H. 1810 M. de :

Musahip Santurî Hüseyin Ağa
100

Musahip Dervîş İsmail Ağa
100

1226 Ca 1811 Haziran seferlide hafız olan Kemanî Arif Ağa'ya bir takım elbiselik ihsan⁸⁹. Yine aynı sene Ca da 1811 Temmuzda Kemanî İsmail Ağa'ya Ankara şalı sandal ihsan olunmuştur⁹⁰. 1228 Muharrem 1813 den itibaren hazinedarbaşı hıfzındaki defterde Hanende İsamîl Ağa'nın maaşı yüz elli kuruş olmuştur.

⁸³ *Beş yüz yıllık Türk Musikisi Antolojisi s. 186.*

⁸⁴ *2454 numaralı hazinedar başı hıfzında olan defter.*

⁸⁵ Hammamî Zade Büyük İsmail Dede merhum.

⁸⁶ 2272/10 numaralı silâhdar ağa harc-ı hassa defteri ve hazinedar başı hıfzındaki 2455 No. ceyb ve harc-ı hassa defteri.

⁸⁷ Bu, musahip Dervîş İsmail Ağa ile Mevlevî Hânende İsmail Ağa'yı karıştırmamalı.

⁸⁸ Ceyb-i hümayun ve harc-ı hassa defteri No. 2457.

⁸⁹ Ceyb-i hümayun ve harc-ı hassa defteri No. 2457.

⁹⁰ *4359 No.lu defter Topkapı Arşivi.*

1230 H. 1815 M. ve 1231 H. 1819 da 2272/12 Silâhdar Ağa hıfzındaki defterde:

Musahip Derviş İsmail Ağa

100

1231 H. 1818 M. de Enderun-ı Hümayun çavuşları arasındaki musikîşinaslar:

Hazineden Kanunî Ali Ağa	Seferliden Kanunî Arif Ağa	Seferliden Zurnazen Hafız Ahmed Ağa
Seferliden Tanburî Ahmed Ağa	Seferliden Zurnazen Mehmed Ali Ağa	Seferliden Tanburî İzzet Ağa
Seferliden Kanunî Ethem Ağa	Hazineden Kanunî Mustafa Ağa ⁹¹	

* * *

*Birinci Abdülhamid - Üçüncü Selim - İkinci Mahmud zamanlarındaki sazende ve hanendelerden olan sakallı musahipler*⁹²:

Tanburî Salih Ağa - Hânende Enis Ağa - Hânende Hacı Hasan Ağa - Kanunî Hızır Ağa - Kemanî Osman Bey - Kemanî Sadık Ağa - Hânende Sadullah Ağa - Kemanî Yusuf Ağa.

Seferli koğuşunda :

Zurnazen Emin Ağa - Nakkazen Mehmed Ağa - Zurnazen İsmail Ağa - Rakkas Lütfullah Ağa - Zurnazen Mehmed Ağa - Zurnazen Seyyid İbrahim Ağa - Bozokcu İbrahim Ağa.

Pâdişah çavuşlarından olan musikîşinaslar:

Neyzen Emin Ağa, Hânende Ahmed Ağa, Zenne Ali ağa Nekkarezen Mehmed Ağa, Kemanî Osman Ağa, Hânende Hafız Hüseyin Ağa, Zurnazen İsmail Ağa, Hânende Nevres Ağa, Hânende Nesip Osman Ağa, Zurnazen Feyzullah Ağa, Rakkas İbrahim Ağa, Tanburî Tahir Ağa.

*Üçüncü Selim zamanı sakallı musahipler*⁹³

Hazineli Hanende Ali Ağa - Hazineli Tanburî Salih Ağa - Kilârî Hânende Enis Ağa - Kemanî Hızır Ağa - Hazineli Hânende Elhac

⁹¹ 2231 No.lu defter Topkapı sarayı arşivi.

⁹² 2231 No.lu defter Topkapı sarayı arşivi.

⁹³ 704 No.lu defter Topkapı sarayı arşivi.

Hasan Ağa - Kilârî kemanî Osman Bey - Kilârî Kemanî Sadık Ağa - Hânende Sadullah Ağa - Hazineî Hânende Seyyid Ahmed Ağa - Kilârî Kemanî Yusuf Ağa.

*Çavuşan-ı Enderun-u Hümayun*⁹⁴

Neyzen Said Ağa - Kemanî İsmail Ağa - Hânende Halil Ağa - Hânende Seyyid Ahmed Ağa - Rakkas Mustafa Ağa - Neyzen Emin Ağa - Hânende Ahmed Ağa - Zenne Ali Ağa - Nakkarezen Mehmed Ağa - Zurnazen İsmail Ağa - Rakkas İbrahim Ağa Seferli.

*Çavuşan-ı Enderun-u Hümayun 1209 b ve 1795 Ocak*⁹⁵

Mehmed Ağa Seferli Nekkarezen - Hafız Mustafa Ağa Hazineî Miskalî - Kemanî Ali Ağa Hazineî - Seyyid Ahmed Ağa Seferli Miskalî - İbrahim Ağa - Giriftzen Kilârî - Said Ağa hânende kilârî.

* * *

Onyedinci yüzyıl ortalarından itibaren genişleye genişleye devam eden musiki hayatı yalnız sarayda cariyelere inhisar etmeyerek saray dışındaki sultan saraylarında da geniş yer bulmuştur.

Onsekizinci yüzyıl başlarında Dördüncü Murad'ın kızı Kaya Sultan'ın kerimesi olan Hanım Sultan'ın konağında Neyzen cariyenin 27 Şevval 1120 (1708 Ocak) da acemiliği alındıkta çeyizi olan altmış kuruş, muhallelat akçesinden verilmiştir. Yine Kaya Sultan Zade Hanım Sultan'ın aldığı kıza cariyenin bahası olan bin yüz kuruş muhallelat akçesinden verilmiştir.

Sultan saraylarında musiki hayatının artup eksilmesi pâdişahın zevk ve teşvikine bağlı idi. Dördüncü Sultan Mehmed'in orta zamanlarından itibaren gitgide artan musiki hareketi Birinci Sultan Mahmud'un başta bulunmasıyla hızla devam etmiş ise de, anın ölümü bu ahengi söndürecek derecede düşürmüş, fakat çeyrek asır süren durgunluktan sonra Üçüncü Selim'in cülûsiyle yeni bir devre açılmıştır.

Sultan Selim'in amcası Birinci Abdülhamid'in kızı Esmâ Sultan, pâdişahın veliahtlığından beri mütemedi ve rivayete göre süt kardeşi olan Kaptan-ı derya *Küçük Hüseyin Paşa* ile evlendirilmişti. Esmâ Sultan'ın Divanyolu, Eyüb ve Boğazda saray ve yalıları vardı.

⁹⁴ 703 No.lı defter *Topkapı Sarayı Arşivi*.

⁹⁵ 7352 No.lı harc-ı hassa defteri 1120 senesi Şevval ve Zilhicce (1709 M.).

Esmâ Sultan'ın sarayında cariyelere çalgı ve oyun öğretmek üzere Civan isminde aylıklı bir çengî vardı. Bu çengî civan vasıtasıyla *Tanbur*, *Daire (tef)*, *Zil*, *Çönk*, *Bozok* ve cariyelere oyun talim eden bir frenk vasıtasıyla alınan kemençe ustasının aylığı yüz kuruş olup cariyelere *Ney* meşk eden Mevlevî Derviş İsmail Şeyda'ya (vefatı Abdülmecid zamanı)⁹⁶ kırk kuruş aylık veriliyordu.

Bunlardan başka cariyelere *lavta* ve *kemençe* talim eden maaşlı Tavşan (Rum) ustalar da vardı. Bestekâr ve Hanende Ankaralı Sadullah Efendi sultanın cariyelerine şarkı besteleri talim ederdi.

Kantemiroğlu Dimitri :

Osmanlı musikisini seven ve benimseyen, besteleriyle o güzel san'atın en yüksek derecesine çıkmış olan Boğdan Prensi Dimitri Kantemiroğlu, soyca *Nogay* tatarları boyundandır. 1673 senesinde Boğdan'da başşehirinde doğmuş; babası Boğdan Voyvodası Kostantin Kantemir'dir.

Eski devirlerde memleketeyn (iki memleket) denilen Eflak (Ulahya) ve Boğdan (Moldavya) Osmanlı devleti hâkimiyeti altında ayrı ayrı iki prenslik olduğundan Kantemiroğlu Dimitri babasının voyvodalığı yani prensliği (1685 - 1693) zamanında Osmanlı hükümdarı Dördüncü Sultan Mehmed'in hal'inden bir sene evvel 1098 H. 1683 M. de on dört yaşında iken Dimitri usulen rehin suretiyle *İstanbul*'a getirilüp tahsil için enderun'a verilmiştir.

Kantemiroğlu dört sene enderun'da tahsiline devam etmiş ve kendisinin yerine büyük biraderi Antiyoh *İstanbul*'a gönderildiğinden Kantemiroğlu babasının yanına dönmüştür. Boğdan Beyi Kostantin Kantemir 1693 de ölünce Dimitri Kantemir ikinci defa *İstanbul*'a gelerek 1122 H. 1710 M. de Boğdan Voyvodalığına tayin edilinceye kadar on yedi sene *İstanbul*'da oturmuştur.

Sultan Üçüncü Ahmed zamanında Rusya ile yapılacak savaş arifesinde kendisinden hizmet ve sadakat ümit edilerek bir miktar parasını alan Kırım Hanı Devletgiray'ın da tavsiyesiyle Boğdan Voyvodalığına tayin olundu (2 Şevval 1122 ve 24 Kasım 1710).

Senelerce içinde bulunduğu Osmanlı Devletinin durumunu bilen Kantemiroğlu Rus Çarı Petro'nun, kuvvetli hasmı İsveç

⁹⁶ İsmail Şeyda'nın vefatı Türk Musikisi Ansiklopedisi'nde istifhamlı olarak 1860 senesidir. (c. I, s. 301).

kralını mağlûp ettikten sonra Osmanlı hududuna yakın yere kadar indiğini görüp ideali olan müstakil bir devlet kurmak arzusunu fiile çıkarmak için Çar Petro'nun faaliyetinden istifade etmek istedi ve derhal harekete geçmek için fırsat arıyordu.

Bu sebeple Kantemiroğlu voyvoda olur olmaz ilk işi metbuuna karşı ihaneti irtikâb ederek itimad ettiği bir adamı Rus Çarına gönderüp hem kendi şahsını ve hem de Boğdan'ı Çara teslim teklifinde bulundu ve Boğdan Prensiğinin tamamen kendisine ve kendisinden sonra evlatlarına verilmesini istedi. Dimitri Kantemir'in teklifi, Petro tarafından kabul olunarak aralarında gizlice bir muahede aktedildi⁹⁷ ve bu akit mûcibince Kantemiroğlu bir kısım taraftarlarıyla beraber isyan etti (1711 Temmuz).

Osmanlı tarihinde görüldüğü üzere mağlûp olan Çar Petro, *Prut* muahedesini kabule mecbur oldu. Osmanlı murahhasları devletine ihanet eden Kantemiroğlu'nu istedilerse de kaçtığı söyleyerek kurtulmuştur.

İdeali olan memleketinin serbestisinden mahrum kalan Kantemiroğlu Dimyat'a pirince giderken evdeki bulgurdan da oldu. Çar Petro'nun kendisine verdiği çiftlikte ve memuriyetlerde hayatının sonunu bekledi. Elli yaşında hâip ve hâsir vefat etti 21 Ağustos 1723.

Kantemiroğlu Dimitri Türk musikisinde büyük üstad olup kendisinin tertip ettiği notaları vardır. Onyedinci ve Onsekizinci asırlarda başta gelen sazlardan tanburda mahirdi. Tanburu Enderrun-ı Hümayun muallimlerinden Rum asıllı Anjeliki'den öğrenmiştir ki, bu zata Osmanlı saray belgelerinde Ankili denilmektedir⁹⁸. Tanburdan başka keman da meşk etmiş olup kemani da yine En-

⁹⁷ *Yaroslav Muahedesi* ve hududunu genişletmek suretiyle Rus Çarı ile aktedilen muahedenin esasları şöyledir : Dimitri Kandemir, Dinyester nehri hududuna kadar olan Prut nehri ile Dinyester nehri arasındaki *Bucak* ve *Basarabya*'yı yani doğrudan doğruya Osmanlıların idaresinde bulunan eski Boğdan memleketlerini elde edecek ve Çar'ın yüksek hâkimiyetini tanıyacak ise de vergi vermeyecekti. Kantemiroğlu muahede tarihinden başlayarak Boğdan Prensiğinin kendi ailesine hasredilerek muahede tarihinden itibaren irsî olmasını da kabul ettirmiştir. Ruslar harpde mağlûp olurlarsa, Rus Çarı Kantemiroğlu'na bir malikâne ile maaş tahsis edecek, Kantemiroğlu da *Moskova*'da oturacaktı.

⁹⁸ *Başvekâlet Arşivi* (İbn'el Emin) Saray vesikaları No. 692.

derun-ı Hümayun muallimlerinden cariyeler Keman Muallimi Ahmed Efendi'den öğrenmiştir⁹⁹.

Kantemiroğlu'nun eserleri sanat ve hal tercümesi hakkında başlıca me'haz Yılmaz Öztuna'nın *Türk musikisi Ansiklopedisi* isimli eseri (c 1, s. 322 ilâ 324) ile Unesco Türkiye Millî Komisyonu tarafından 1935 de basılan (Dimitri Kantemir) adlı broşüre bakınız.

İSTİTRÂD: استطراد

Saray musikisine ait defterlerde gördüğüm kadar bilgiyi toplarken mevzua aykırı olmakla beraber ondan uzak tutmadığım ve isimlerini vesikalarda gördüğüm bazı san'at erbabını da terk edemiyerek isimlerini kaydettim, belki o san'atkârlar hakkında bilgi toplamak isteyenlerin işlerine yarar dedim.

Topkapı Sarayı arşivinde ve kütüphanesindeki defterlerde, ruz-nâmelerde pâdişahların eğlenmeleri için musiki fasıllarından başka pâdişah huzurunda taklitli hikâye nakleden san'atkârlar ile hayali denilen karagöz oynatan san'atkâr ve karagöz oyununun canlı taklidi olan orta oyunu tertip eden bazı san'at erbabının adları da geçmektedir.

Defterleri gözden geçirirken benim gördüğüm san'atkârları aşağıya yazıyorum.

Meddahlar:

Onsekizinci asırda meşhur meddahlardan Eyyubî meddah ve şeh-nâmehân Şermi Seyyid Mehmed Çelebi (vefatı 1167 H. 1753 M.) ve Üsküdarlı Zülüflü İbrahim Çelebi.

İbrahim Çelebi'nin yetiştirmesi yani çırağı Meddah Sandalcı Halil Ağa.

Sandalcı Halil Ağa'nın çırağı Pâdişah nedimi Meddah Şekerci Salih Efendi.

Ocak halinde gelen bu usta ve çıraklar Sultan Üçüncü Ahmed 1703 - 1730 ve Sultan Birinci Mahmud 1730 - 1754 zamanlarında yetişmişlerdir. Bunların içinde en son meddah Şekerci

⁹⁹ *Başvekâlet Arşivi* (İbn'el Emin) Saray vesikaları No. 877.

Salih Efendi Kule kapısında yazıcı mahallesinde oturmuş 1164 H. 1751 M. de felc olarak vefat edüp mevlevihane karşısına defnedilmiştir¹⁰⁰.

Sultan Üçüncü Osman 1754 - 1757 zamanında:
Musahip Meddah Hasan Ağa¹⁰¹ ve Meddah Madih Efendi¹⁰²
Üçüncü Mustafa 1753 - 1774 ve Birinci Abdülhamid
1774 - 1789 zamanlarındaki san'atkârlardan:

Hayalbâz Sait, Hayalbâz Şerbetçi Emin, Hayalbâz Bekçi Mehmed¹⁰³

¹⁰⁰ *Topkapı Sarayı Hazine Kitapları* s. 292.

¹⁰¹ Üçüncü Osman sarayda sünnet odasında iken hikâye nakleden Meddah Musahip Hasan Ağa'ya altmış kuruş ihsan. Sene 1170 Rebiülâhır (1753 M.) harc-ı hassa defteri 3401.

¹⁰² Aynı hükümdar tarafından *Sofa odası*'nda Meddah Madih kullarına beş metre mavi çuha ihsan olunmuştur. Sene 1170 (harc-ı hassa defteri 2401) Bu Meddah Madih Efendi hattat, şair, hoş sohbet bir zat olup, zamanın devlet erkânı tarafından sevilir ve meclislerine davet edilir imiş; Üçüncü Osman ve Üçüncü Mustafa'nın nedimlerinden imiş. 1188 senesi Saferinde vefat ederek *Karaca Ahmed*'de Taşcılar civarında medfundur. (*Hüseyn Ayvansarayî, Topkapı Sarayı Kütüphanesi No. 1565 varak 74*).

¹⁰³ *Ceyb-i hümayun ve harc-ı hassa defteri (1202 senesi defteri. Hayalî Bekçi Mehmed 1191 H. 1777 M.'de ölmüştür.*

Bu, bekçi Mehmed ile şerbetçi Emin Üçüncü Sultan Mustafa ve Sultan Birinci Abdülhamid zamanlarında en meşhur hayalcilerden olup, bunlardan Bekçi Mehmed daha san'atkârdı ve devletin teşrifat defterinde ismi zikredilerek Sultan ve Sadr-ı âzam düğünlerinde karagöz oynatmak için çağrılırdı. Bekçi Mehmed sanatında mahir olmakla beraber oyun oynatırken sözleri san'at kudretiyle mütenasip değildi. Oyun icabı söylenecek sözü ve muhitini ölçüp konuşmasını bilmezdi. Nitekim Birinci Abdülhamid zamanında Sadr-ı âzam Derviş Mehmed Paşa'nın oğlunun sünnet düğününde oyun esnasında kırdığı pot kafasızlığını gösterir.

Sadr-ı âzam Derviş Paşa, oğlunun sünnet düğünü için davet ettiği Bekçi Mehmed ile Şerbetçi Emin'in hayal perdelerinden Bekçi Mehmed'in perdesini erkek davetliler için Selâmlık dairesinde ve Şerbetçi Emin'in perdesini de Harem kısmında kurdurmuş. Bekçi Mehmed oyun icabı bir Derviş bir ejderhaya yutturmuş. Düğün sahibi Derviş Paşa olduğu için Hayalci'nin bu düşüncesiz hareketi soğuk bir düş yapmış. Derviş Paşa'nın canı sıkılarak Bekçi Mehmed'in selâmlık dairesindeki perdesini yıktırıp hareme nakledüp Harem Dairesindeki Şerbetçi Emin'in perdesini selâmlıkta kurdurup oyuna devam olunmuştur.

Yine böyle bir dikkatsizliği Üçüncü Selim zamanında meşhur hayalî (ismini hatırlayamadım) oyun esnasında yapmış, efendi uşağına Selim diye hitap edüp perdenin gerisinde oyunu seyretmekte olan Sultan Selim'in buna karşı buyurun,

Üçüncü Selim 1789 - 1807 zamanında :

Meddah Sadık Efendi¹⁰⁴

İkinci Mahmud 1808 - 1839 zamanında :

Meddah Emin Efendi¹⁰⁵ Hayalî Said Bey, Hayalî İbrahim Efendi¹⁰⁶.

*İkinci Mahmud zamanında 1241 H. 1825 M. de sarayda pek revaçta olan Orta Oyunu Heyeti*¹⁰⁷

Kolbaşı : Kavuklu : Çavuş Aziz Bey

Peşekâr : Pişekâr : Kör Mustafa Bey

Zenne: Kadın kılığında erkek: İbrahim, Malak Halim, Türk Emin, Çilingir zade Ahmed.

Mukallid: Kanbur Esat, Kanbur Haşmet, Yahudi taklidi yapan Seferliden Koca Yekta

Mukallid: Hayalî Ahmed (Galata sarayında hazineye çırağ edilmiştir).

Başçavuş: Zurnazen Ahmed Ağa.

* * *

Osmanlılar zamanında sarayda musiki hayatı hakkındaki makalemi hazırlarken bana değerli arkadaşım Mustafa Yeşil, Arşivist Rukiye Hanım da yardımcı olmuşlardır. Kendilerine içten müteşekkirim.

emredin makamında *lebbeyk* demesi üzerine yaptığı hatayı anlayan hayalci efendi derhal perdeye Hacivadla Karagöz'ü getirüp kırdığı potu itiraf ile perdeyi kapatmış ve bir daha perde kurmamıştır.

¹⁰⁴ *Üçüncü Selim ruznâmesi (defter 10749, varak 45, s. 88).*

¹⁰⁵ *Ceyb-i hümayun ve harc-ı hassa defteri sene 1229 ca ve 1226 Zilhicce.*

¹⁰⁶ *1228 tarihli ceyb-i hümayun ve harc-ı hassa defteri.*

¹⁰⁷ *Letaif-i Enderun s. 351 ilâ 353.*

OTTOMAN OKKA WEIGHTS

NANCY S. PYLE

Introduction

The Ottoman okka is a little known and often misidentified object. In this paper I would like to bring to general attention the historical significance and artistic beauty of these weights. Public negligence of these okkas, and of Ottoman metalwork in general, has caused a tragic loss to Turkey's artistic heritage. Very few okkas remain today; the vast majority have been sold by weight to be melted down and remade into new items of copper and brass. If I can prevent a further loss of these lovely pieces, then my research work will have served its purpose.

The Ottomans inherited their weights system from the Seljuks of Rum. The Seljuk forerunners, called dirhems (after the official currency of Iconium), were weights in copper or bronze which have surfaced in Konya, Kayseri and other Seljuk commercial centers in Eastern Anatolia. They were cast, circular and with a hole in the center. Their decorative motifs, predominantly bifurcated and trilobed leaves in floral arabesques, were very clear and distinguished compared to contemporary metalwork in Mesopotamia and Persia. (Illus. I) There appears to have been some system of control, but to date I have been unable to translate such inspection stamps. These control stamps may prove to be early Ottoman rather than Seljuk. (Illus. II) Identical inscriptions have been found on Seljuk weights in the collections of Messrs. Kocabaş and Kayabek, but they also defy decipherment. (Illus. III) I have definitely identified only three dated weights (dated 587 H., 610 H., and 812 H.), but these examples are so close in style, casting techniques and decorative motifs to all the other examples that I think it is safe to attribute this whole group of dirhem weights to the 13th, 14th and 15th centuries. On the reverse side of many of these Seljuk weights I have found stamps of early Ottoman *tuğras*. I assume this indicates that the same weights system was retained and that the earlier dirhems were simply revalidated by the Ottoman inspectors.

What I have termed Anatolian Seljuk weights differ from the weights of the Great Seljuks both in shape and basic unit of measure. They are shaped like a flat ring whereas Persian weights are barrel or cylindrical in shape. And I believe they are based on the dirhem rather than the mithqal. But I am still collecting data on this point and will return to the subject in a later paper.

I have been unable to find a reference to a commercial weights system under the Mongols. I can only assume there was a hiatus in production while they governed Anatolia. This would tie in with a marked paucity of metalwork objects from this period. I presume the Ottomans resumed an organized weights system shortly after founding their Empire. But again, no early documents have surfaced to bear out this hypothesis. The earliest Ottoman okka that I have come across bears the date 929 H. (1523), placing it under the reign of Sultan Süleyman I. Taking this specific weight as my starting point, I will undertake to trace the development of Ottoman okkas through the history of the Empire until 1922. The need for brevity dictates that I can only offer a cursory evaluation of the weights' use in a larger commercial context, a physical description and an explanation of the various *damgas* found on such weights.

Commercial Context

The tradition of regulated market weights was inherited from the ancient Near Eastern states. Provisions for regular inspections were spelled out in the *şeriat* (the sacred law of Islam), under the name of *hisba* or *ihtisab*. Inspections were carried out variously by the *ihtisab ağasi*, the Chief Cadi, the Agha of the Janissaries or the Grand Vizier himself in Istanbul. All markets were constantly patrolled, and the inspector was accompanied on his rounds by an officer with measuring scales and by an executioner. Any shopkeeper found guilty of using light weights was normally flogged on the spot. A light weight could not receive an inspection stamp until an extra weight (usually of lead) was sautered onto the surface. A variation on this method was to drill a hole through the weight and then attach an iron peg. Only once or twice have I observed weights which were too heavy. In both instances, a slight wedge was cut into the brass to reduce the okka to its proper weight.

Prior to 1285 H. (1869), there was no national system of stamping weights at the time of inspection. The matter was handled regionally, and this would explain the geographical variations in the actual weight of an okka and the great variety in the style of stamps. The first piece of legislation to nationalize the validation of weights was written in 1869, and that law was in force until Law 1782, dated 26 March 1931, was passed which further organized a centralized control of weights and designated 15 regional offices and 91 sub-bureaus to administer the regular inspections. This system is still in force today and comes under the direction of the Department of Measurements in the Ministry of Commerce.

Physical Description

An okka is an Ottoman unit of measure which was subdivided into 400 dirhems. It is slightly heavier than the present day kilogram; it weighs 1,282.944 gr. The usual Ottoman okka ring weights were cast in a series of seven pieces comprised of the following:

1. weight of 1 okka = 400 dirhems = 1282.944 gr.
2. weight of 1/2 okka = 200 dirhems = 641.472 gr.
3. weight of 1/4 okka = 100 dirhems = 320.736 gr.
4. weight of 1/8 okka = 50 dirhems = 160.368 gr.
5. weight of 1/16 okka = 25 dirhems = 80.184 gr.
6. weight of 1/32 okka = 12.5 dirhems = 40.092 gr.
7. weight of 1/32 okka = 12.5 dirhems = 40.092 gr.

Thus, a total series equalled 2 okkas. The weights were usually cast in the shape of flat rings or very shallow cylindrical cups pierced by a central hole and able to be stacked one inside the other.

Ottoman okkas were originally made of bronze. During the reigns of Selim III and Mahmud II, 1203-1255 H. (1789 - 1839), there was a gradual change-over to the use of brass. The few copper weights I have seen come from this transition period. After 1255 H. (1839), the weights are almost exclusively made of brass. The original choice of bronze is most probably an Islamic cultural inheritance. Of all the metals, only bronze had a consistent formal and ornamental development in the Islamic cultural sphere. Bronze was always the chosen medium for astrological, mantic and symbolic objects and it was given a privileged role for domestic and commercial utensils.

Bronze is an alloy of copper and tin, and we know that two of the major Ottoman copper mining centers were in Diyarbakir and Kastamonu. There was no workable tin in Anatolia, but apparently sufficient quantities were imported from England. But brass offered three advantages over bronze: it was cheaper, it was stronger and it was much easier to cast. The question arises, where did the Ottomans get the zinc required to mix with copper to produce brass? Zinc was not recognized as a metal itself until the 18th century. Any brass before that date is most probably copper with a high natural zinc content. Beginning in 1730 in England, then 1807 in Belgium and by the 1830's in Germany and Russia as well, zinc mines were in operation. The mining of zinc requires a very advanced technological process; one which 19th century Turkey was not equipped to carry out. Turkey only began mining zinc in the 20th century, so I presume all of its needs before this century were imported from Europe. We can conclude that shortly after zinc came on the world market in the late 1700's, Turkish metalworkers realized its potential superiority and gradually changed over from bronze to brass for the casting of weights.

The material notwithstanding, all okka weights were made by the process of casting. Any decorative motifs were then hammered or chased on. Later inspection *damgas* were superimposed on the original annulet. The actual working of the metal varies little by region. Slight modifications in the basic circular shape can be assigned to given geographical areas, but the vast majority are indistinguishable. Specifically, I have found only those weights cast in Sivas, Tunceli and Van as having distinguishing shapes. Those from Sivas have a markedly rounded underside; a series from Tunceli all have a broad flat rim; and Van okkas are smaller, thicker and have a serrated rim. Seljuk dirhems consistently had a serrated rim. This decorative detail carried over into Ottoman okkas until the reign of Selim III, whereupon it gradually disappeared, the exception being the above mentioned Van weights which date to later in the 19th century.

The finely worked floral and abstract designs found on Seljuk dirhems apparently have no counterpart under the Ottomans. In contrast, the okkas are impressively handsome in their very simplicity. In the same vein, other forms of Ottoman metalwork showed a respect in all decorative designs and in the shapes of objects for a simpli-

fication of line combined with a harmonious quality. Through the 17th century the weights are thick, flat and have a raised, serrated edge. The occasional date, workshop stamp or *tuğra*¹ are the sole decorations on an otherwise smooth surface. I have never seen an inspection stamp from these centuries and must surmise this indicates there was no serious control put upon the weights. Beginning with Osman III, 1168 - 1171 H. (1754 - 1757)², the weights get thinner and take on a characteristic shape which still existed well into this century, and which was later adopted for the Turkish kilogram. The smooth surface of earlier times gives way to a series of grooved rings, their number and depth varying by region. And now a regular system of inspection stamps is added to the surface of each weight. Combined with *tuğras*, workshop stamps and dates, this pattern of *damgas* produces a striking artistic effect as well as offers us a wealth of historical data. (Illus. IV)

Ottoman Damgas

The most beautiful *damga* we find is the *tuğra* of each Ottoman sultan. This calligraphic design or cipher was inherited from the Seljuks, but unfortunately no example dating back to the Seljuk period has survived. It was originally a nomadic brand mark and became the emblem of the Ghuzz. Accordingly to Tamara Talbot Rice, "It retained to the last its original name of *tuğra*. Malik Shah of Persia was probably the first to use it as his crest, having had it designed for him by the poet and calligrapher Mul'aiyid al Din Fakhr al Kuttab. . . . the badge was so beautiful that the idea of using it as a crest caught on among Islamic sovereigns, and the Mamluks of Egypt were the first to follow the example set by the Seljuks"³. The basic shape of the *tuğra* is unusual but consistent. It is often likened to a bird and linguists support this interpretation, associating

¹ The finest example of this is a weight with the *tuğra* of Kanuni Sultan Süleyman which formerly belonged to Avukat Saffettin Pınar of Istanbul and is now in the Topkapı Saray Collection. Unfortunately, I have not been given permission to illustrate this okka.

² I have seen few weights which I could with certainty place in the 17th century. This significantly long blank I assume indicates that most weights from that period were melted down, most probably for cannons and other military needs.

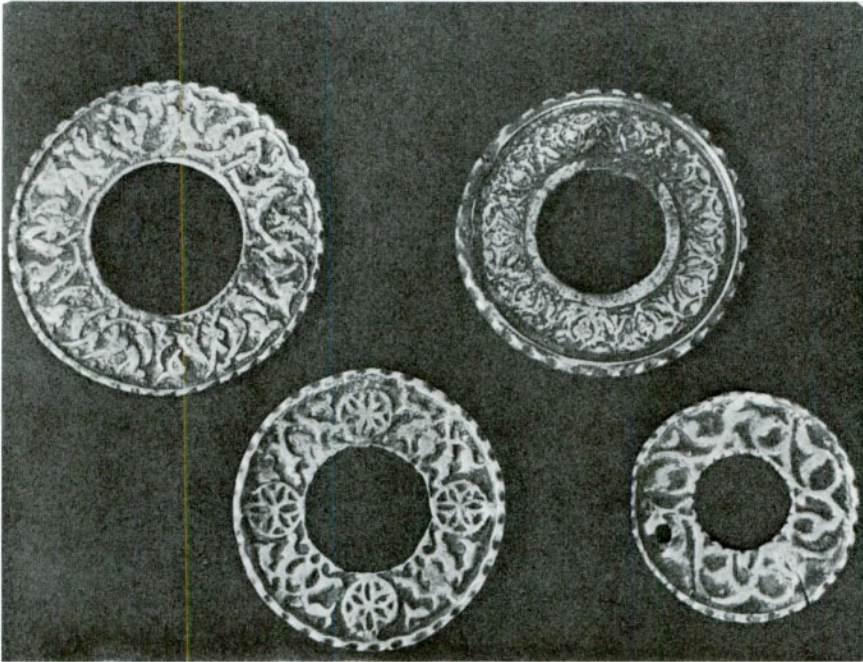
³ T. Talbot Rice, *The Seljuks*, (London, 1961), p. 128.

the word *tuğra* with the name of the fabulous bird pictured on the standards of the early Turkish Khakans. A second explanation, and one attested to by a reference of Ibn Bibi, describes the design as variations of a bow with multiple arrows. Claude Cahen traces this stamp back to the *tamgha* which was a mark affixed to the livestock and writings of the chieftain of Turkish and Mongolian tribes⁴.

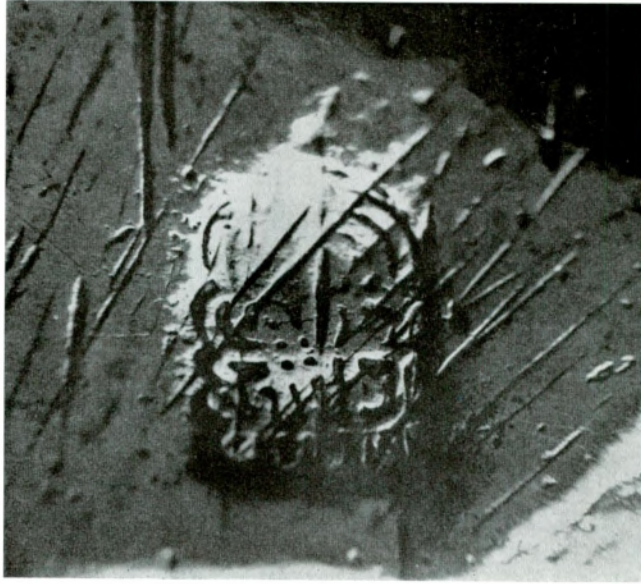
The *tuğra* of each Ottoman sultan is easily read and these have been very helpful to me in assigning dates to okkas. At the time of casting, weights were usually stamped with the *tuğra* of the reigning sultan. Up to and including Mahmud II, the last three numbers of the year of accession were drawn into the *tuğra* in a very inconspicuous position. I have never seen this done on other *tuğras*, as for example on coins or documents. But with Abdülmecid, 1255-1277 H. (1839-1861), this practice of incorporating the date disappears. One does find weights without *tuğras*, but these are the exception and generally belong to the reigns of the last few sultans. It is interesting to note that the Sultans Abdülhamid I, Selim III and Mahmud II all had two *tuğras*. The first in each case was used for only a very brief period, then the second was inaugurated with slight modifications. I have seen okkas with these earlier monograms and thereby been able to assign them a date close to the year of accession. Perhaps other sultans had two *tuğras*, but so far these are the only three examples I know. On okkas used in Egypt while that area was under Ottoman rule, there is both a *tuğra* of the Sultan and a *damga* of the Egyptian Khedive.

Like other metalwork objects, Ottoman weights sometimes bear the name of their artist or of the workshop where they were cast. A problem arises with such an inscription as "work of Mustafa", which I have found on several okkas from the reign of Abdülhamid II. Does this signature mean that Mustafa was the maker of the mould, and as such was either a stonemason or a potter, or that he was the metalworker who had ordered the mould for casting his weights? In either case, this was a continuation of the Seljuk tradition of inscribing an object with the craftsman's name. In addition to "Mustafa", I have also come across the names of "Atif" and "Tekneci Hatip", the latter I can only guess might indicate that the artist was

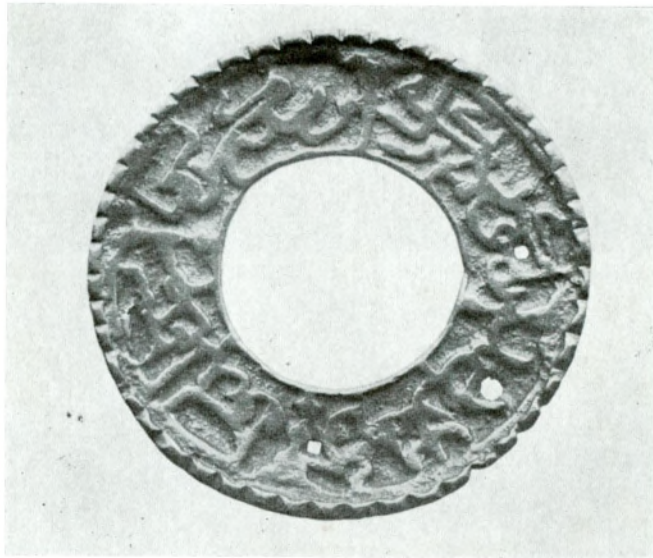
⁴ C. Cahen, *Pre-Ottoman Turkey*, (New York, 1968), pp. 36, 227.

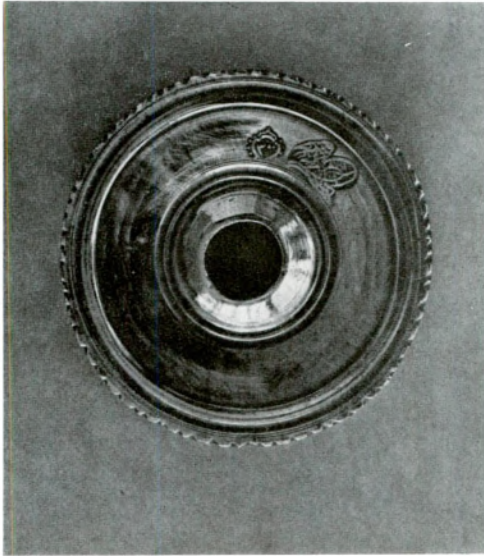
Ill. 1 — Four Seljuk dirhems decorated with floral arabesques

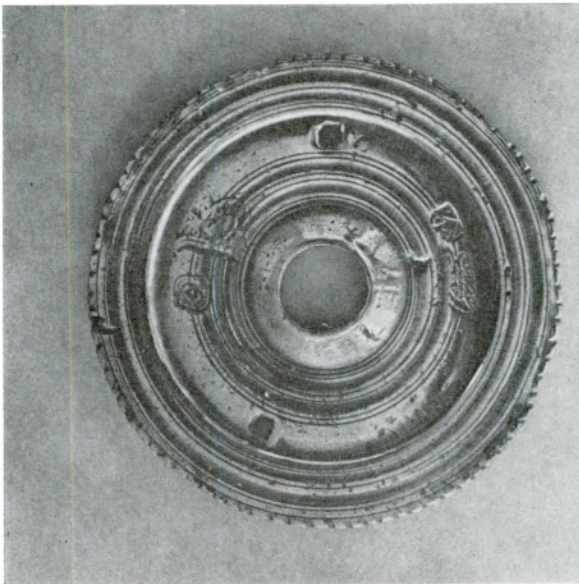
Ill. 2 — Inspection stamp from the underside of a Seljuk dirhem

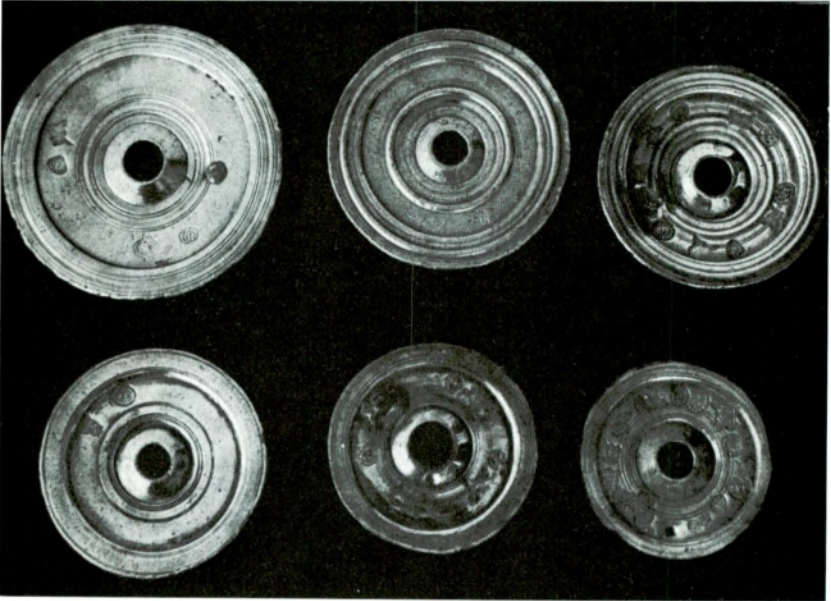
Ill. 3 — Inscription on surface of a bronze Seljuk dirhem in the Collection of H. Kocabaş, Istanbul

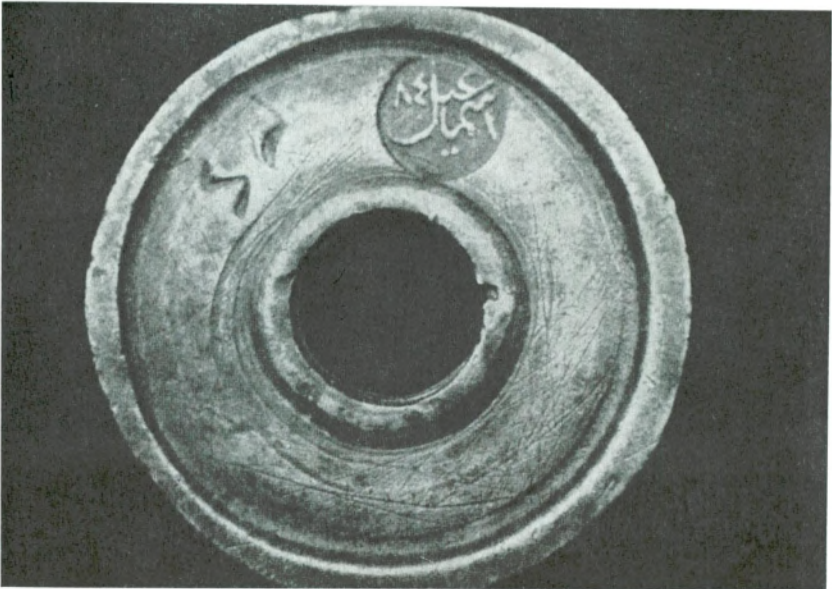
Ill. 4a — Bronze $\frac{1}{8}$ Ottoman okka weight;
Dia. = 10 cm.; Dated tuğra of Sultan
Abdülhamid I, 1187 (1774);
Inspection stamp of 1200 (1785)

Ill. 4b — Brass $\frac{1}{4}$ Ottoman okka weight;
Dia. = 11.5 cm.; Dated tuğras of Sultan
Abdülhamid I, 1187 (1774) and Sultan
Selim III, 1203 (1789); Inspection stamps of
1198 (1784) and 1206 (1792)

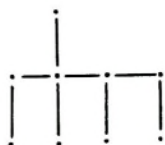

Ill. 4c — Brass Ottoman okka weights of assorted dimensions from the reign of Sultan Mahmud II, 1223 - 1255 (1809 - 1839)

Ill. 5 — Egyptian Ottoman okka weight in the Ethnographical Museum, Cairo; Cat. 2314; Inscribed with the name of "Ismail", the Khedive who reigned from 1863 - 1879; The weight is stamped for inspection in the year (12) 84 which corresponds to 1868

a *hoca* who made *tekne* or boats by day and was a Friday preacher. I am mystified over such a man's association with weights. I have a group of other damgas which I think must indicate workshops, but as yet no one has been able to decipher them. And one final stamp which has me puzzled, looks like this:

It is on a weight which I can definitely assign to the 16th century. Various people have suggested that it might be Armenian and the mark of one of their workshops. I am uncertain and would welcome other explanations.

Infrequently, a weight bears the name of a town. There is no apparent pattern of dates or geography to explain the examples I have found. To date, I have seen okkas inscribed with the following place names: *Ankara*, *Ağşehir*, *Goşaman* (?), *Keşan*, *Tunceli* and *Van*.

When a weight passes inspection, it is stamped either with a word or with the date of inspection. The words vary, but all have a similar meaning: *ayar* (accuracy or regulate), *belediye* (municipality), *belediye nakdi* (municipal checking tax), *kayıt* (listed or registered) or *muayene* (an Arabic word meaning inspection). The dated inspection stamps are an unappreciated Ottoman artistic legacy. These stamps change every year and usually contain the last two or three numbers of the date. The numbers are set in small decorative designs. My current project is to catalogue all of these stamps. The work is far from complete; there are large gaps in what I have seen so far. Two interesting tentative conclusions may be drawn from the cataloguing. I have never seen a yearly inspection stamp prior to the reign of Abdülhamid I. It would seem probable that this Sultan, famous for his excellent administrative capabilities, inaugurated a well organized inspection system. A second point to note is the gap in stamps from 1291 - 1303. This period marks the end of the reign of Abdülaziz, the short-lived reign of Murad V and the early years under Abdülhamid II when Turkey

went to war with Russia and the home front suffered disorder. As opposed to yearly inspections in Anatolia, the Egyptian administration only called for a weights' check once every ten years. The date stamps are different from, but closely resemble, their Ottoman equivalents. (Illus. V)

This paper serves as an introduction to Ottoman okka weights. I am continuing my research and my efforts to generate interest in them. These weights represent a minor art, but one which belongs to the full range of Ottoman metalwork and one which offers a reflection of the commercial and administrative history of the period.

Ottoman weights are a very poorly documented subject. Most of the information contained in this paper was gleaned from conversations with dealers in old copper in Anatolian towns. For a background bibliography, I consulted the books and officials listed below.

BOOKS AND ARTICLES

- Aslanapa, Oktay: *Turkish Art and Architecture*, Faber and Faber Ltd., London, 1971, pp. 283-8.
- Arseven, Celal Esad: *Les Arts Décoratifs Turcs*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1952, "Le Métal", pp. 118-46.
- Cahen, Claude: *Pre-Ottoman Turkey*, Toplinger Publishing Company, New York, 1968.
- D. - E., F. : *Système des Mesures, Poids et Monnaies de l'Empire Ottoman et des Principaux Etats*, Constantinople, 1910.
- Esnaf, Tarcan: *Turkish Metalwork of the Ottoman Period*, PhD. Thesis for the British School of Oriental and African Studies, London, June 1972.
- Harari, Ralph: "Metalwork after the Early Islamic Period," Chp. 56 - "The Art of Metalwork," in *A Survey of Persian Art*, vol. III, A. V. Pope, Editor, Oxford University Press, London, 1939, pp. 2466-2529.

- İnalçık, Halil: *The Ottoman Empire - The Classical Age, 1300-1600*, Weidenfeld and Nicolson, London, 1973, Chp. XV.
- Kocabaş, H.: "Une Collection de Cuivres Seldjoukides," in *Atti Del Secondo Congresso Internazionale Di Arte Turca*, Venice, 1963, pp. 177-180,
- Kühnel, Ernst: *Islamic Arts*, translated by Katherine Watson, G. Bell & Sons, London, 1970, pp. 158-200.
- Lewis, Raphaela: *Everyday Life in Ottoman Turkey*, B. T. Batsford Ltd., London, 1971, p. 77, p. 193.
- Mayer, L. A.: *Islamic Metalworkers and Their Works*, Albert Kundig, Geneva, 1959.
- Ryan, C. W.: *A Guide to the Known Minerals of Turkey*, Revised Edition, Ankara, 1957, Reprinted 1960.
- Talbot Rice, Tamara: *The Seljuks*, Thames & Hudson, London, 1961.

Interviews

Mr. Şefik Ercan
Director of Measurements Department
Ministry of Commerce
Ankara

Mr. M. Velid Isfendiyar
Secretary General
Turkish Standards Institute
Ankara

Dr. Mahmud El Nahas
Director
Ethnographical Museum
Cairo

Prof. Dr. Halil Sahillioğlu
Faculty of Economics
Istanbul University

RUSYA'NIN MİKENOS ADASINDA KONSOLOSLUK KURMA TEŞEBBÜSÜ VE BUNUNLA İLGİLİ VESİKALAR

İSMET PARMAKSIZOĞLU

1774 yılında imza edilen Kaynarca andlaşması, maddelerindeki tutarsızlık bir yana, büyük bir zaaf içinde bulunan Osmanlı İmparatorluğuna çeşitli mükellefiyetler de yüklemiş bulunuyordu. Bu andlaşmaya dayanarak İstanbul'da bulunan Rus elçileri muhtelif sebeplerle ve çeşitli tekliflerle Osmanlı hükümetini tazyik altında tutmakta idiler. Rusların bu teklif ve tazyikleri, esasen 1768 - 1774 Türk - Rus savaşından perişan çıkmış, malî, idarî ve sosyal yapısı bakımından yıpranmış bulunan devleti zor durumlara sokmakta idi. Osmanlı Devlet adamları Rusların çeşitli baskıları karşısında şaşırılmışlar ve tekrar bir savaşa dönülmesini önlemek amacı ile Rus elçilerinin tekliflerini ister istemez kabul etmek zorunda kalmışlardı. Bu arada Rus çarlığının Akdeniz (Ege denizi) adalarında bir konsolosluk kurmak yolundaki teşebbüsleri de aynı mahiyette bir tazyik vasıtası olmuş ve Türk sorumluları meseleyi iyice tetkik etmek suretiyle bu teklifin reddedilmesi gerektiği sonucuna varmakla beraber, Rusya'nın barışı bozacağı endişesi ile Rus elçisinin teklifini istemeseler de kabul etmek mecburiyetinde kalmışlardır.

1782 yılında İstanbul'daki Rusya Büyük elçisi Akdenize gidip gelen Rus tüccar gemilerinin kontrolü için Rus çarlığının Mikenos adasında bir konsolosluk açmak niyetinde olduğunu bildirmişti. Rusya elçisi bu teklifine mesned olarak Kaynarca ahidnamesinin "*Rusya devleti tarafından münasib görülecek âmme-i mevâki'de konsoloslarının ve konsolos vekillerinin tayinine Devlet-i aliyemiz cânubinden ruhsat verilüb dost olan sair düvelin konsolosları itibar olundukları gibi muteber tutulurlar*" fıkrasını kullanmakta idi. Rusya'nın bu teklifi Reisü'l-küttap kaleminde derhal değerlendirilmiş ve Rusların 1768 - 1774 Türk - Rus savaşında Akdenize donanma göndermek suretiyle bu adalarda yaşayan ortodoks Rum tebaa üzerinde elde ettikleri müspet tesiri devam ettirmek gayesine matuf bulunduğunu bir ön raporla Paşa kapısına

bildirilmişti. Bunun üzerine Sadrâzam Halil Hamid Paşa¹, Akdeniz adalarının malî ve idarî durumlarının sarahaten tespit edilmesini, Kapudan-ı deryalık ile Rumeli kazaskerliği'nden istediği gibi, malî hususları da Defterhane, Başmuhasebe, Haremeyn muhasebesi, Haslar mukata'ası kalemlerinden sordurmuştu. Bu konuda Osmanlı hükümetini en çok düşündüren husus, Mikenos adasının durumu idi. Bu ada halkının gemici ve tüccar olduğu, adada ancak 200 kadar Rum'un yaşamakta bulunduğu ve subay, kadı veya nâib gibi Osmanlı memurlarından da mahrum olduğu bilinmekteydi. Rusya'nın böyle bir adayı seçmedeki maksadı meydanda olduğundan Sadrâzam, Reisü'l-küttap Mehmed Hayrî Efendi'ye² konsolosluk için daha büyük ve Türk idarecilerinin bulunduğu bir adayı tercih etmelerini Rus elçisine teklif ettirmişti. Rus elçisi bu karşı teklifi derhal reddetti. Bunun üzerine Reisü'l-küttap efendi, Rus elçisini Cezayir-i Garp korsanları ile korkutmak istemişti. Cezayirin Rusya ile ceng halinde bulunuşunu ileri sürerek Rus konsolosluğuna karşı korsanlarca girişilecek bir saldırı sonucunda Osmanlı hükümetinin sorumluluk kabul edemeyeceğini belirtmişti. Buna karşılık Rus elçisi "*Biz cezîre-i mezburade konsolos ikametini şart-ı ahidnâme üzere isteriz. Konsolos ve tüccarınızın memâlik-i mahrusede himayeleri Devlet-i aliyenin vâcibe-i zimmet-i adaletidir. Mülk-i mahrûs-i padişahîde bu kadar düvelin konsolosları vardır. Ocaklardan zarar isabet ider ise mâni' değildir mefhumunda hangi devlet sened virmiştir ki, biz dahi virelim ahidnamelerde böyle saded yoktur.*" diyerek teklifinde ısrar etmişti.

Bu durum üzerine Sadrâzam Halil Hamid Paşa, çeşitli dairelerden aldığı raporlarla Kapudan-ı derya Gazi Hasan Paşa³, Şeyhülislâm Karahisarî İbrahim Efendi⁴, Rumeli kazaskeri Mehmed Arif Efendi⁵, Anadolu kazaskeri Arap zade Atullah Efendi⁶ ile Reisü'l-küttap Mehmed Hayrî Efendi'nin katıldıkları bir toplantı yaptı. Rus elçisinin direnmesinin barış şartlarını bozmak için bir vesile yaratmak gayesiyle olduğunu belirten Sadrâzam, "*nakz-ı ahdi*

¹ Halil Hamid Paşa, Sadrâzam, 1782-1785.

² Mehmed Hayrî Efendi. Osmanlı devletinin 117. Reisülküttabı. 1781-83.

³ Cezayirli Gazi Hasan Paşa. Kapudan-ı derya ve Sadrazam. 2. def'a kapudanlığı 1774-1789.

⁴ Karahisarî İbrahim Efendi, Şeyhülislam. 1782-1783.

⁵ Reisületibba Mehmed Arif Efendi. Rumeli kazaskeri. 1782-1784.

⁶ Arap zade Ahmed Atullah Efendi. Anadolu kazaskeri. 1782-1783.

Devlet-i aliyeye isnad ittirmemeğe sây olunmak elzemdır. Heman bunda dahi muhalefet olunmayub Akdeniz cezîrelerine kuzât ve nuvâb ve ehl-i İslâmdan mutemed voyvodalar ve zabıter ve neferat tayini ile muhafazalarının icabına bakılmalıdır" demek suretiyle hükümetin varmış olduğu son kararı belirtti. Bu karar toplantıda bulunanlarca da kabul edildi. Bundan sonra toplantıda bulunanlar Padişahın huzuruna çıkarak aldıkları kararı arz ettiler. Padişah'tan alınan hatt-ı hümayun gereğince Rus elçisine istediği konsolosluk beratı verilmek suretiyle mesele kapatılmış oldu ⁷.

İşte aşağıda sunulan metinler, Mikenos adasında açılması istenilen Rus konsolosluğu ile ilgili rapor ve vesikalardır. İstanbul Süleymaniye kütüphanesi Es'ad Efendi 3381 numarada kayıtlı bir mecmua içinde bulunan vesikalar, Es'ad Efendi ⁸ tarafından yazılmış ve Padişaha sunulmuştur. Elimizdeki vesikalar, Defterhâne kayıtlarına göre Ege adalarının malî ve idarî durumlarını belirtmek bakımından pek önemlidir. Üç grupta toplanan vesikalar;

- a) Adaların durumu,
- b) Adalar hakkında yukarıda işaret olunan bürolardan alınan bilgi ve raporların özetleri,
- c) Bu adalar ve özellikle Mikenos adası hakkında alınacak tedbirler konusunda Rumeli kazaskerliği ile Defterdarlığa verilen emirleri ihtiva etmektedir.

Cezâyir-i mezkûre askerî rûznamesinde ne vechile mazbuttur? Mansab, maişet ve arpalık mıdır? Askerîden görüle deyü sual olundukta. İbaresini başlayan rapor;

Rumeli rûznameçisi kalemine nazaran cezâyir-i mezkûreden Girid cezîresinde vâki', Kandiye ve Hanya müstakil birer mansab ve Retimo kuzât nâibiydi. Ve cezîre-i Mora'da vâki' Halomic ve Anaboli ve Kartine ve Kalomorte ve Arkadye ve Gördös ve Mizistre ve Benefşe ve Kalamata ve Anavarin-i cedid ve Anavarin-i atik ve Bardonye ve Koyn ve Koron ve Londar ve Moton ve Anapatra ve Androsa müstakil birer mansab ve cezîre-i mezkûrede Trapoliçe maişet ve cezîre-i

⁷ Cevdet Paşa. Tarih. İstanbul 1292. II. 43.

⁸ Es'ad Efendi. Salih zade Ahmed Es'ad Efendi. Sultan III. Selim ve II. Mahmud devri şeyhülislamlarından. Ölümü, 1814. Bu raporu Bilad-i erbea mevleviyeti ile Meşihat dairesinde iken vermiştir.

Kıbrıs'ta vâki' Limason ve Tuzla ve Magosa ve Piskopi ve Hirsomi ve Gilan müstakillen birer mansab ve cezîre-i mezkûrede Kokola ve Lefke ve Mesadye ve Giriniye ve Odim ve Baf her biri birer müstakil maişet ve nefsi Rodos ve Midillü ve Eğriboz ve Yunda adası ve Taşözi ve Bozcaada ve İşkinos ve İskipolos ve Limni her birleri müstakil birer mansab ve cezîre-i İmroz ve İstendil ve Sisam ve Nakşe ve Bare ma'a Santorine ve Minikos her birleri müstakil maişet olduğu mukayyed olup ma'adâ cezâyir müstakil kaza olmadığına binâen rûznameçede kaydı olmayup umûr-i şer'iyeleri rüyeti kangî kazaya mülhak olduğu aklamdan der kenara muhtac ve nefsi Lefkoşe el-ân mevleviyet ve Kuş adası ve cezîre-i Sakız ve İstanköy ve cezîre-i Midillü'de vâki' Molova ve Kaloniya her birleri müstakil birer arpalık ve civar-ı Darü's-saltanatı'l-aliyede vâki' Mermere cezîresi mahrûse-i Galata nevâhisinden ve Kızıl adalar dahi Kartal nevâhisi mülhakatından olduğu Rumeli Kazaskeri Ataullah Efendi ilâm etmekle,

Mevkufattan görüle deyü sual olundukta; Derûn-i ilâmda muharrer olduğu üzere Mora ve Midillü ve Rodos ve İstanköy ve Kıbrıs ve İymir Ali ve Kos adası ve Mermere cezîrelerinden ma'adâ cezâyirin hâne-i avâriz ve nüzül ile kaydı olmamağla umûr-i şer'iyelerinin rüyeti kangî kazaya mülhak olduğu mevkufatta dahi malûm değildir deyü derkenar olunmağla,

İşbu zikr olunan defterin zahrine; Vezîr-i mükerrerem izzetli rif'atlu Kapudan Paşa hazretleri Defterhanc-i âmire ve Başmuhasebe ve Haremeyn-i şerîfeyn muhasebesi ve Haslar mukata'ası kalemlerinden ihrâc ve taraf-ı izzetlerine irsal olunan derkenarlar mucbelerince Bahr-i sefidde vâki' bazen Kapudan Paşa hâssı ve bazen mâlikâne verilen mukata'ât ve bazen evkaftan ibaret olan adalar ve cezâyir sekencesi ehl-i zimmet ve reâyâ makulesi ve ekserisi kadi ve hâkim ve ehl-i islam zâbitânından tehî ve ekseriya reâyâyâ ilzam ile zabt ittirilmekle mültezim olan reâyâlar zâbitleri müslümandır denilsün deyü meramlarına muvafık bir müslümanı cezîrelerine ikame ittiregeldikleri zâhir ve böyle ehl-i islam zâbitân ve neferatından ve hâkimden hâlî olan cezîrelere vakit vakit korsan tasallutu olageldiği ve bâhusus dost olan konsolos ve âdemlerini ol misillü korsan ve sâir eshâb-ı izrârdan muhafaza için cezâyirin ale't-temâm mazbût ve mahfûz olması be-her hal uhde-i müşîrilerine lazım kazayadan olduğu emr-i bâhir olmağla birbirlerine kurb ü cevâr olup idare-i umûrları diğer cezîreden rüyette sühûlet olan cezâyir-i sagîreden ikisi üçü vech-i münasibiyle bir kaza ve Mikenos ve sâir cesim

olanlara dahi müstakillen kaza itibariyle her birlerine kadi tahsisıyla kuzât-i askerîye rûznamçesine kayd ve sebt ittirilmek ve mâlikâne virilen mukata'ât-i mirî ve Haremeyn dahi fi mâ-ba'd reâyâya ilzam olunmayup tahammüllerine göre dairelüce ve yörügân ve zâbitân tesyir hususuna maarifetiniz ile bi'l-mûlahaza hüsn-i râbîta verildikten sonra Sadr-i Rum izzetlü faziletlü Efendi hazretlerine ve izzetlü Defterdar Efendiye iktiza edecek evâmîr-i aliyenin ısdarını arz ve ilâm eylemeleri ve cenâb-i izzetleri dahi gerek hâssınız olan cezâyire ve adalara bu def'a ve bundan böyle be-her sene kavice ve mutemed neferât ile ehl-i islamdan zâbitân göndertmekle havâssınızdan olanlara ve gerek mukata'ât ve evkaf olan cezâyir-i sâireye irâde-i aliyye buyurulduğu üzere gereği gibi nizam verüb, verdiğiniz nizâm min ba'd bir vesile ile bozulmamak ve derya kapudanı bulunanlar daimâ adaların mahfûziyet ve emniyet-i hâlâtına dikkatte kusur itmemek için mahallerine kayd olunmak üzere muktezâ-yi hâli etrafiyle mutalea birle tahrîr ve ifhâm eyliyesüz deyü.

Kapudan Paşa hazretlerine buyuruldu-i âlî sâdır olmaktan nâşi şu vehile takrir ider ki; İmtisâlen li'l-emri'l-âli husus-i mezbûrun suret-i nizâmı ilâm olunmak için etrafiyle mutalea ve mûlahaza olundukta havâss-i çâkeriden olan cezâyir-i Bahr-i sefidde İşkanos ve İşkilos cezîreleri kuzât-i askerîye rûznamçesinde mukayyed olan müstakil kazalar olup Büyük Çamlıca ve Belilce ve İşkiros cezîreleri dahi sâlifü'z-zikr cezîre-i İşkanos kazasına tâbilerdir. Ve Mırtad ve Termiye ve Sifinos ve Serifos cezîreleri dahi Kızılhisar kazası nahiyesi olup Mırtad adası cesîm ve bazı düvel konsolosları mukîm ve korsandan mahfûz olduğundan kazâ-i mezbûrdan tayin olunan nâibler Mırtad adasında ikamet iderler ve İyne ve Fiklori ve Yoros cezîreleri dahi Mora dahilinde vâki' Gördös kazasına ve Çamlıca-i sagîr ve Sulica cezîreleri dahi yine Mora sahilinde olan Anaboli kazasına ve Betinos ve İstropalya cezîreleri İstanköy kazasına ve Çoban adası Rodos kazasına ve İpsara cezîresi Sakız kazasına tâbidirler. Ve tevâbiât-i mezkûrenin cümlesine kazaları tarafından bazen nüvâb çıkup gezüp yine avdet iderler ve Nakşe ve Bare ve Andebare ve Büyük Değirmenlik ve Küçük Değirmenlik ve Polikandros ve Mikinos ve İnoz ve Santoron ve Anafiya ve Omorgos ve Sekinos nam on iki ada dahi Kapudan Paşa imamlarına maişet olmak üzere kuzât-i askerîye rûznamçesinde müsbet ve mukayyedtir ve lakin gerek işbu on iki adalara ve gerek sâlifü'z-zikr tevâbiât ve nevâhi-i sâirede kadîmden tereke tahrîr olunmadığından cesîmi başka

ve sagirlerinden bir kaç başka birer kaza itibariyle müceddeden kuzât-i askerîye rûznameçesine kayd ve hükkâm tayin olunmağa tahammülleri olmadığından kat'ı nazar cezâyir-i merkumeye ber minvâl-i muharrer hükkâm ve zâbitân-i ehl-i islam tayin olunmak lazım gelse sekeneleri reâyânın kadimden göregemedikleri mesârif-i hükkâm ve zâbitândan rencide-hatır olacakları zâhir ve hükkâm ve zâbitân-i merkumeye hiyn-i tayininde her ne kadar tenbih olursa dahî teaddileri olmamak gayr-i kabil olup müsâlehadan berü istimâlet ile muâmele ve iltimaslarına müsaâde olunarak cümlesi isticlâb ve her dürlü rahet ve emniyet iktisap etmişler iken bâis-i vahşet ve bir iki seneye varmaz mucib-i perişaniyet olacağı ve o misillü vahşet ve nefret vuku'ı asker lazım olan düşmene ser-rişte olup cezîre-i Mikenos'ta mevzu' Rusya konsolosu Osmanlı sizi bu rencişe dahî giriftâr eyledi diyerek reâyâ-yi saltanat-i seniye-yi hifiyeten iğfâl ve celb ve idlâl ideceği ve Rusyalunun konsolos vaz'ında cezîre-i mez-bureyi ihtiyarı böyle bir hiylelerinden nâşi idüğü baîd mülâhaza olmadığı ve ale'l-husus Maltalı ve Rusyalunun tahriki ve eğer korsanlıkları lâzimesince kendülükleriyle ol cânibten bağteten korsan tekneleri zuhur ve istilâ itsele hükkâm ve zâbitân ve ehl-i islam bi-lâ kal'a müdafaalarına kadir olamamaları ve maaz'Allah gireft-i kayd-i esr olmaları mülâhazâtı azâm-i mahzûrâtan olup li-ecli'l-muhâfaza cezâyir-i merkumeden birbirleriyle mâbeynleri baîd olanlarının her birine başka başka ve karîb olanlarının iki veya üçüne başka donanma sefinesi tayini iktiza ettiği surette cânib-i miriye külli hasâret âid olacağı ve bu tertibat adaların mazbût ve mahfûz olmasıyle dost olan düvelin konsolos muhafazası zımında ise o makule konsolos ve âdemlerinin teminleriçün Venedüklüye tâbi Çuka adasından berü-süne Garb ocakları ve Ülgünlü korsanları gelmemek anlara taraf-i çâkerânemden tahrîr ve tenbih olunmuş olduğu ve reâyâ fukaraları dahî ber minvâl-i muharrer telif ve istimâlet ve iltimaslarına riâyet olunarak sinîn-i çendinden berü taht-i zâbitaya idhal olunmuşlar olup şimdiki halde sâye-i adalet-vâye-i şâhânedede mazbût ve mahfûz oldukları ve mütebâdir-i hâtır olan mahzûr ber minvâl-i mezkûr-i cedîd tahtında melhûz ve sâlifü'z-zikr on iki aded adalardan cesîmi olan ancak Mikenos cezîresine bir hâkim ve ehl-i islam zâbiti vaz' ve tayini cezîre-i merkumeye bu defa Rusya konsolosu mevzu' olduğu için iktizâ-yi halden idüğü ve Minikos ve ol havalî muhafazası için sâliyânelü mirî firkatelerden bir kıt'a intihab ve ifrâz ve havâli-i

merkume muhafazasına tahsîsen tayin ve ib'âsı kâfi olduğu malûm-i âlileri buyuruldukta havâss-i çâkerânemden hâric cezâyir-i sâire dahi ne vechile irâde-i aliyye buyurulur ise emr ü ferman devletlü saâdetlü Sultanım hazretlerindir.

Kapudan Paşa'nın işbu takriri bâlâsına yazılan buyuruldunun suretidir. Kapudan-i derya vezîr-i mükerrerrem izzetlü rif'atlı Gazi Hasan Paşa hazretleri havâssınızdan hâric olanlar izzetlü Defterdar Efendiye ve kuzât ve nüvâb maddeleri dahi izzetlü faziletlü Sadr-i Rum Efendi hazretlerine havâle olunmağla ilâmlarında mestûr olduğu üzere taraflarından rüyeti lazım gelen maddelere dahi be-gayet ihtimâm ve suret-i nizâmını ba'de'l-hitâm ilâm eyleyeler deyü... fi 19 Receb sene 197.

Sadr-i Rum Efendi hazretlerine buyuruldu-i âlî

Bahr-i sefidde vâki' adalar ve cezâyir sekeneşi ehl-i zimmet reâyâ makulesi ve ekseriya kadi ve hâkim ve ehl-i islam zâbitânından tehî olduğuna binâen böyle ehl-i islam zâbitân ve neferatından ve hâkimden hâlî olan cezâirelere vakit vakit korsan tasallutu ve bâhusus dost olan düvelin konsolos ve âdemlerine o misillü korsan ve sâir ashâb-i izrâr taraflarından tecâvüz vuku'ı bâhir olmaktan nâşi bu makule mahzurların indifa'ı maslahatına mebni cezâyirin ale'd-devam mazbût ve mahfûz olması lâzimededen olmağla imdi kuzât-i askerîye ruznâmçesi tettebbü ittirülüb Bahr-i sefidde vâki' cezâyirden müstakil kaza itibariyle mansab tevcih olunan her kangileri ise mansab sahibi olan kuzâtı yerine nâib göndermeyüb bi'n-nefs mansabını zabt itmek ve o makuleler mansablarına hiyn-i azîmetlerinde nizâm-ı hâl ile gidüb umûr-i şer'iyesi kendüye müfevvez olan cezîre reâyâsın himâyet ve sıyânetlerine ihtimâm ve dikkat eylemek ve bazen maişet olanlar dahi maişet sahibi taraflarından nâ-ehil nevâibe tefvîz olunmayub mütedeyyin ve rüşd ve dirâyet sahibi dairelüce bir kimesneye inâbe ve ihâle olmak üzere cezâyir-i bahr-i sefidin hâkim ve kadiden hâlî kalmaması hususunun emr ü nizâmına bi'n-nefs tarafınızdan nezâret ve dikkat ve maişet sahibi olanlara dahi bu vechile tenbih ve tekide mübâderet ve vezîr-i mükerrerrem izzetlü Kapudan Paşa hazretlerinin havâssınızdan olup Kapudan Paşa âdemlerine maişet olan Mikenos cezîresine sahib-i maişet tarafından mütedeyyin ve perhizkâr nâib nasb ve tayin olunmak üzere ruznâmçeye kayd ve nizâmına dikkat

birle fi mâ-ba'd işbu nizâm düstûrû'l-amel tutulmak için ruznâmçeye kayd ittirilüb keyfiyeti ilâm eyliyeler.

Defterdar Efendiye Buyuruldu-i âli:

Haremeyn Evkafı Müfettişlerine dahi başka.

Bahr-i sefidde vâki' bazen mâlikâne verilen mukata'ât ve bazen evkaftan ibaret olan adalar ve cezâyir seknesi ehl-i zimmet reâyâ makulesi ve ekserisi kadi ve hâkim ve ehl-i islam zâbitânından tehi ve ekseriya reâyâyâ iltizam ile zabt ittirmekle mütezim olan reâyâlar zâbitleri müslümandur denilsün deyü meramlarına muvafık bir müslüman cezîrelerine ikamet ittiregeldikleri zâhir ve böyle ehl-i islam zâbitân ve neferatından ve hâkimden hâli olan cezîrelerde vakit vakit korsan tasallutu veyahud dost olan düvelin konsolos ve âdemlerine o misüllü korsan ve sâir erbâb-i zarar taraflarından tecâvüz vuku' bâhir olmaktan nâşi bu makule mahzûrların indifa'ı maslahatuna mebni cezâyirin ale'd-devam mazbût ve mahfûz olması lâzimedden olduğuna binâen mâlikâne verilen mukata'ât-ı mirî ve haremeyn fi mâ-ba'd reâyâyâ ilzam olunmayub tahammüllerine göre dairelüce ve yörügân ve zâbitân tesyir olunmak hususuna irâde-i aliye taalluk itmekle imdi Bahr-i sefidde vâki' adalar ve cezâyirden mirî ve haremeyn mukata'alarının mâlikâne mutasarrıflarına fermân-ı âliye irâeten ve fi mâ-ba'd mukata'alarını reâyâyâ ilzam itmeyüb ashab-i rüşd ve dirâyetten dairelü etba' sahibi kavi ve mutemed birer kimesnelere ilzam ve iltizam iden voyvodalar dahi taraflarından yalnız zabt için birer âdem irsâli veyahud yine reâyâdan birine ihâle suretlerinden mübâadet idüb bi'n-nefs kendüleri dairelüce hareket ve mukata'ayı bi'n-nefs zabt itmek vesâyasını her birine tenbih ve tekid idüb fi mâ-ba'd hilâfına hareket olunmamak ve işbu nizâm düstûrû'l-amel tutulmak için mâlikâne defterlerine kayd birle keyfiyeti huzurumuza ilâm eyliyesüz.

Defterhane-i âmire ve Başmuhasebe ve Haremeyn muhasebesi ve Hâslar mukata'ası kalemlerinden ihrâc olunan dört kıt'a defterde muharrer ve mezkûr olan cezîrelerin müfredatını mübeyyin defterdir. Fî 9 Muharrem sene 197.

Cezîre-i Limnos ve mukata'a-i iskele-i Limnos

der livâ-i Gelibolu. Hâss-ı hümayündür.

Limni.

لمنوس

Cezîre-i Bozcaada. Tâbi'-i mukata'a-i mez-

bûr, bu dahi.

Tenedos.

بوزجه اطة

Cezîre-i Sakbos. Hâss-ı Kapudan Paşa.	Chalidromiea.	سقبوس
Cezîre-i Sarkos, bu dahi	Skyros.	سرقوس
Cezîre-i İskerod, bu dahi	Skrathos.	اسكروڊ
Cezîre-i İşkapelos, bu dahi	Skepelos.	اشكاپلوس
Cezîre-i Keçiadası, bu dahi Kapudan Paşa hâssıdır.	Keny.	كچى اطهسى
Cezîre-i Merkeb, bu dahi	Giura.	مركب
Cezîre-i Bürhene, bu dahi	Pireni.	برهنه
Cezîre-i Mirtad, bu dahi	Peristera.	مرتاد
Cezîre-i İskinos, bu dahi	Sikinos.	اسكنوس
Cezîre-i Çamlıca. Tâbi'-i İskinos, bu dahi	Hydra.	چاملیجه
Cezîre-i Çamlıca-i diğەر, der mukabele-i Retimo, bu dahi	Anthikythera.	چاملیجه
Cezîre-i Sulica, bu dahi Kapudan Paşa hâssıdır.	Sypezia.	صولیجه
Cezîre-i Kolori, bu dahi	Kuphorili.	قولورى
Cezîre-i Bodur, bu dahi	Gardo.	بودر
Cezîre-i Küçük Değirmenlik, bu dahi	Antimilos	كوچك ذكرمئلك
Cezîre-i Küçük Yani. Nâm-i diğەر Endem- lerin, bu dahi	Hagio Yannis/Syrna	يانى اندملرن
Cezîre-i Polikondri, bu dahi	Polikandros	بولو قوندرى
Cezîre-i Sekos, bu dahi Kapudan Paşa hâs- sıdır.	Skios.	سكوس
Cezîre-i Eynebor, bu dahi		اینبور
Cezîre-i Bozbaba, bu dahi	Hagio Strati	بوز بابا
Cezîre-i Aksan, Sakız adası neferatı ocaklı- ğdır.	Phornasos	اقصان
Cezîre-i Minikos, Hâss-ı Kapudan Paşa.	Menykos.	منكوس
Cezîre-i Değirmenlik, berây-i sâliyâne-i üme- râ-yi derya	Mylos.	دكرمئلك
Cezîre-i Andre, bu dahi sâliyâne-i ümerâ-yi derya olup, lakin harac-ı arazi Rodos ceziresi mirî mukata'adır.		اندروس رودوس
Cezîre-i Esken, Sancaklık üzere verildi deyu Defterhânedede mukayyettir.	Polkanera	اسكن
Cezîre-i Mikenos, berây-i sâliyâne-i ümerâ-yi derya	Kimelos.	منكوس

Cezîre-i Bâre, berây-i sâliyâne-i ümerây-i derya-i Rodos. Cizye ve harac-i arazi Kapudan Paşa hâssından mirî mukata'adır.	Paros.	باره
Cezîre-i Nakşe, bu dahi	Naxos.	نقشه
Cezîre-i Belicek, Hâss-ı Kapudan Paşa	Kaimeni.	بلیچک
Cezîre-i Anafiya, bu dahi	Anafi.	انافیہ
Cezîre-i Santorin, Sâliyâne-i ümerâ-yi derya	Santorini/Thera	صہ نظورین
Cezîre-i ada-i Çuka. Defterhâne kaydında bir şey işaret olunmamış	Kythira/Cerigo	اطہ چوقہ
Cezîre-i Kara ada, Mukata'adır	Gavrogozzo	قرہ اطہ
Cezîre-i Hatun. Tâbi'-i İzmir der livâ-i Suğ-la. Hâss-ı hümayûndur	Gaidoronissi	خاتون
Cezîre-i Kösel, bu dahi	Gavdopulo	کوسل
Cezîre-i Yassıca, bu dahi	Kuphonissi	یصیجہ
Cezîre-i Akça, bu dahi hâss-ı hümayûndur.	Armathia	اقچہ
Cezîre-i Serbarlı, bu dahi	Thirasia	سربارلی
Cezîre-i İncirlü, bu dahi	Adelphi	اینجرلو
Cezîre-i Dimalı der livâ-i Eğriboz, bu dahi	İpetali	دمالی
Cezîre-i Mermere. Şehzade Sultan Mehmed vakfidır	Marmara	مرمرہ
Cezîre-i Edneb, bu dahi	İdnebos	ادنپ
Cezîre-i Arap (Arpa). Tâbi'-i Sâhib-i cezîre-i Ante. bu dahi Şehzade Sultan Mehmed vakfidır.	Syros-Alony.	عرب تابع صاحب جزیرہ آنت
Cezîre-i İymir-Al, bu dahi	İmralı-Kalolimnos	ایمرعالم
Cezîre-i Surh (Büyük ada)	Kızıl ada-Princis	سرخ
Cezîre-i Boyalı, bu dahi	Kınalı.	بو یالو
Cezîre-i Kayalu, bu dahi	Burgas.	قیالو
Cezîre-i Heymelü, bu dahi	Heybeli.	هیکلو
Cezîre-i Serod, bu dahi	Cerod.	سرعود
Cezîre-i Hereke. Tâbi'-i Rodos. Sultan Süleyman vakfidır.	Charki.	هرکه
Cezîre-i Somnaki. Tabi'-i Rodos, bu dahi	Sönbeki-Syma	سمناکی
Cezîre-i Hırmanlı, bu dahi	Limniona.	خرمانلو
Cezîre-i Timoz, bu dahi	Tinos.	تیموز
Cezîre-i İncirlü, Tâbi'-i Rodos, bu dahi	Tilos.	اینجرلو

Cezire-i Pasar, bu dahi	İpsara-Psara	پاسار
Cezire-i Bali, bu dahi Sultan Süleyman vakfıdır	Petali.	بالی
Cezire-i İsmiroliki, bu dahi	Symiroliki	اسمرو لکی
Cezire-i İlyaki, bu dahi	Lypsos.	الیاک
Cezire-i İstanköy. Tâbi'-i Rodos, bu dahi	Kos-Stanchio	استانکوی
Cezire-i Kalimboz, bu dahi	Kalymnos	قلیمبوز
Cezire-i Liryoç, bu dahi	Leros.	لیریوز
Cezire-i Semendirek der livâ-i Gelibolu, bu dahi Sultan Süleyman vakfıdır.	Samathraki	سمندرک
Cezire-i İmroz (Gökçe ada)	İmbros.	ایمروز
Cezire-i Kuşadası der Livâ-i Suğla. Vakf-ı Mehmed Paşa	Scalanova	قوش اطهسی
Cezire-i Midüllü. Vakf ve ziâmet ve timar ve havâss-ı hümayündür.	Mytilini-Lesbos	مدللو
Cezire-i Kerpe tâbi'-i Rodos. Hâss-ı mir-liva-i Rodos.	Karpathos.	کرپه
Cezire-i Cuyad tâbi'-i Rodos. Hâss-ı mir-mirân-i Cezayir.	Stachida.	جویاد
Cezire-i Meyis. Tâbi'-i Rodos. Hâss-ı hümayündür.	Meis.	میس
Cezire-i İstanköy. Tâbi'-i Rodos, bu dahi	(mükerrer)	استانکوی
Cezire-i Betnos. Tâbi'-i İstanköy. Hâss-ı mir-mirân-i Cezayir	Patinos-Pathmos	بطنوس
Cezire-i Mahurgos. Tâbi'-i İstanköy, bu dahi	Amurgos.	ماهورغوس
Cezire-i İstapalye, bu dahi	Astropalia	استپالیه
Cezire-i EGINE, bu dahi mir-mirân-i Cezayir hâssıdır.	Aegina.	اکنه
Cezire-i Taşözi. Mukata'a-i vakf-ı Sultan Mahmud Han	Thasos.	طاش اوزی
Cezire-i İstendil. Tâbi'-i Rodos, cizye ve harac-ı arazi miri mukata'adır.	Nikaria.	استندیل
Cezire-i Kıbrıs, an havâss-ı sadr-ı âli	Kypros.	قبرس
Cezire-i Limni, miri mukata'adır	Lemnos.	لمنی
Cezire-i Girid, miri mukata'adır	Kriti.	کرید
Cezire-i Mora, vakf-ı havâss-ı hümayün ve ziâmet ve timar ile mahlûttur	Morea.	موره
Cezire-i Polikandri. Hâss-ı Kapudan Paşa	Polikandros.	پولیکندری

TEHCİR VE “KIRIMLAR” KONUSUNDA, ERMENİ PROPAGANDASI, HİRİSTİYANLIK DÜNYASINI NASIL ALDATTI

Dr. SALÂHİ R. SONYEL

G İ R İ Ő

Türkiye, Birinci Dünya Savaşı sırasında ve bu savaşın hemen sonunda, düşmanlarına karşı bir ölüm-kalım mücadelesi yürütürken, kendi sınırları içinde, öteki “milletlere” kıyasla oldukça müreffeh bir hayat süren Ermenilerden bazılarının, yabancılarca kışkırtılan, çıkar düşkünü önderlerince aldatılarak, kendi yurtları Türkiye’ye karşı nasıl ihanet ettikleri, bir süre önce Türkçe ve İngilizce olarak Ankara ve Londra’da yayımlanan dört eserimde belgesel olarak saptanmıştır¹.

Bu yazımda, son günlerde Londra’da İngiltere Dışişleri Bakanlığı Arşivi (*Public Record Office*)’de bulduğum bazı önemli belgeleri incelemeye çalışacağım. Tüm bu belgeler, Ermeni sorunuyla ilişkin olarak çıkardığım şu sonuçları daha da güçlendiriyor:

1. Bazı Ermeniler ve Ermeni önderleri, utanmadan ve düşünce-sizce davranarak Ermeni toplumunu aldatmış; kendi yurtları Türkiye’ye ihanet etmişler;

2. Türkiye, düşmanlarıyla ve özellikle Çarlık Rusya ile bir ölüm-kalım boğuşması yaparken, Avrupa ve Amerikada’ki Ermeni propaganda kuruluş ve organlarını kötüye kullanarak, Türkiye’deki Ermeni tehcirleriyle ilgili gerçekleri tahrif etmişler; ve

3. Bizzat Ermeniler, Müslüman halka karşı geniş ölçüde tedhiş ve kırim kampanyası açarak, Hıristiyanlık Dünyası’nı aldatmak için gene kendi propaganda araçlarını, katledilenlerin Ermeniler olduğu yolundaki yalan haberleri dünyaya yaymada kullanmışlardır.

¹ Bkz. “Yeni Belgelerin Işığı Altında Ermeni Tehcirleri”, *Belleten*, C. XXXVI, Ocak 1972, s. 31-49; “Armenian Deportations: A Re-Appraisal in the light of new Documents”, *Belleten*, C. XXXVI, Ocak 1972, s. 51-69; *Greco-Armenian Conspiracy*

Tehcirlerle İlişkin Olarak İstanbul'da İngiliz İstihbaratının Eline Geçen Osmanlı Gizli Belgeleri

Istanbul'daki İngiliz Yüksek Komiseri vekili (Büyükelçi seviyesinde), Nevile Henderson, 22 Mayıs 1923'de İngiltere Dışişleri Bakanlığı Doğu Masası yetkililerinden Lancelot Oliphant'a gönderdiği özel yazıya, İngiliz ajanlarınca Bâbiâli'den çalınan bazı "devlet belgelerini" de iliştiyor; bunların, Mondros Birakışmasının (30. 10. 1918) ilk günlerinde İstanbul'daki İngiliz Askerî İstihbaratınca Bâbiâli'den ele geçirildiklerini; bir süre gizli olarak onların yanında kaldıktan sonra İngiliz Yüksek Komiserliğine gönderildiklerini bildiriyordu.

Bugün Londra'da, İngiliz Devlet Arşivi (*Public Record Office*), Dışişleri Bakanlığı belgeleri arasında 9158 sayılı dosyada "E 5523" sayılı olarak muhafaza edilen bu belgeler, 1915'de İçişleri Bakanı bulunan Talât Bey'in (daha sonra Talât Paşa), Ermeni tehcirleri konusunda gönderdiği gizli yönergelerden bazılarını kapsamaktadır. Bu belgeler, Ermeni tehcirleri konusunda Osmanlı yönetiminin iddia edildiği kadar suçlu olmadığını aydınlığa kavuşturmaktadır. Bunların en önemlilerini buraya alıyoruz. (Not: Aşağıdaki pasajlar İngilizceden çevrilmiştir):

Osmanlı İçişleri Bakanlığı, Ermeni tehcirlerinden sorumlu sivil ve askerî yetkililere, 28 Mayıs 1915'de, 296 sayılı şu gizli yönergeyi gönderiyordu:

"...Bilinen bölgelere taşınacak olan nüfusun yerleştirilmesi ve bakımı konularıyla ilgili nizamların 8. maddesinde, saptanan bir yere gitmesi önceden kararlaştırılan bir kişi dilerse ve göçmenlerle ilgili komisyonun ve yerel katların rızası üzerine başka bir yere gidelebileceği dikkatimize sunulmuştur. *Savaşın sonuna dek hiçbir kişi, ikamet yerini değiştirmemelidir...*"

Bu gizli yönergenin son cümlesi, Osmanlı yönetimi ve yetkililerinin Ermenileri ortadan kaldırmak amacı güttüklerini öne süren bazı Ermeni ve Ermeni yandaşı propagandacıların iddialarını açıkça çürütmektedir.

Against Turkey Revived, Kıbrıs Türk Cemiyeti yayını, Londra, Haziran 1975; *Shocking New Documents Which Belie the Armenian Claim that the Ottoman Government was Responsible for the Armenian Tragic Adventure 60 Years Ago*, Kıbrıs Türk Cemiyeti yayını, Londra, Eylül 1975.

Aşağıdaki belgeler, soruna daha çok ışık serpmektedirler:

Bursa Valisi İsmail Hakkı, 5 Ağustos 1915’de Mudanya Kaymakamına gönderdiği 802 sayılı gizli yazıya, Ermenilerin başka yerlere taşınmalarıyla ilgili gizli mektupların suretlerini ve ilde uygulanması öngörülen nizamları ilishtiriyordu. Bu mektupların bazıları şunlardı:

“28. 7. 1915. Tehcir edilen Ermenilerle resmî kuruluşlar veya özel kişiler arasındaki borç ve kredilerin ödenmeleriyle ilgili Kanunlar yakında size gönderilecektir. Bu arada bu borç ve kredilerin kaybolmamaları için, özel bir deftere kaydediniz.

İmza: Talât, Bakan”.

“30. 7. 1915. Tehcir edilen Ermenilerin mallarının çok ucuza tekelcilere satıldığı ve böylece mal sahiplerine büyük haksızlık yapıldığı öğrenilmiş bulunuyor. Bu yüzden şu önlemlere baş vurulmalıdır:

- a) Tüm yabancıların ve şüpheli kişilerin, boşaltılacak olan bölgelere girmelerini veya o bölgelerde serbestçe dolaşmalarını yasaklayınız;
- b) Bölgede bu biçim kişiler varsa, onları ivedilikle ayrılmaya zorlayınız;
- c) Gülünç denecek fiyatlar üzerinden mal satın almış kişiler varsa, satışları iptal etmek, fiyatları normal seviyeye yükseltmek ve kanun dışı kâr sağlanmasını önlemek için gerekli ölçemleri alınız;
- ç) Ermenilere, diledikleri herşeyi birlikte götürme yetkisi veriniz;
- d) Geride bırakılan eşyalar arasında çürüeyebilen maddeler varsa, önemli olanları açık artırma ile satınuz;
- e) Geride bırakılan eşyalar arasında çürümeyecek nitelikte olanları mal sahipleri hesabına koruyunuz;
- f) Bir mal sahibini mal üzerindeki tüm haklarından yoksun bırakacak ve onun ülkeyle olan ilişkilerini kesecek kiralama, rehine koyma, satma veya ipotekle ilgili tüm anlaşmaları önleyiniz. Tehcirlerin başladığı tarihten bugüne dek yapılan bu denli anlaşmaları geçersiz sayınız;

- g) Bu biçim anlaşmaların bundan sonra da yapılmasına engel olunuz;
- ğ) Kesin satışla ilgili işlemler için yetki veriniz, ama yabancıların arazi ve ev eşyaları satın almalarına engel olunuz.

İmza: Talât, Bakan”.

Talât Bey, tehcir edilen Ermenilerin istismar edilmelerine engel olmaya çalışan Osmanlı İçişleri Bakanı (daha sonra Sadrazam) idi. Bu iyiliğine karşılık olarak ileride bir Ermeni fanatığı tarafından katledilecekti.

“30. 7. 1915... Tehcir edilecek olan Ermeni gruplarına özel yetkililer refakat etmelidirler. Ermenilere yiyecek ve diledikleri gereçleri sağlayınız. Bu amaçla yapılacak masraflar, göçmenlere ayrılacak ödenekten karşılanacaktır.

İmza: Bakan adına Ali Münif”.

Osmanlı İçişleri Bakanlığı, Ermenilerin tehcirleri konusunda 28 Ağustos 1915’de bazı yönergeler kaleme alıyor; bunları gizli yazılara ilişik olarak Valilere gönderiyor ve onlara, bu yönergelerin uygulanmaları için en iyi ölçemleri almayı, tüm dikkatlerini bunların uygulanmalarına vermeyi buyuruyordu. Yönergelerin bazıları şöyle idi: (Not: Bunlar İngilizceden çevrilmiştir):

- “Madde 1. Tehcir edilecek olanlardan, yaya olarak veya arabalarla hedefe ulaşacak olanların oluşturduğu kafiler, ayrılacakları yerlere en yakın istasyonlarda toplanacaklardır.
- Madde 2. İstasyonlarda, tehcir edilecek olanlar arasında, aile reisinin asker olduğunu kanıtlayacak resmî belgeleri bulunanlar, aile reisi olmıyan kadın veya yetimler, kendilerine ayrılan yerlere gitmek istemiyen Katolik veya Protestanlar varsa, kafileden ayrılarak, istasyonların buldukları il veya ilçelerdeki köyler arasında dağıtılacaklardır.
- Madde 3. Uzun süre yaşadıkları yerlerden henüz başka yerlere taşınmamış asker aileleri, Protestan ve Katolikler, ülke için gerçekten yararlı müstahsiller, halk için yararlı eşyalar imal eden fabrikalarda çalışan işçiler,

demiryolları ve istasyonlarda çalışanlar, ikamet yerlerinde barındırılacaklardır. Bu sınıflardaki Ermenilerin aileleri de kendi lokallerinde barındırılacaklardır.

- Madde 9. Göçmenlerin yiyecekleri, ulaşacakları hedefe varacakları güne dek onlara sağlanmalıdır. Fakir göçmenlerin gıda masrafları, onların göçleriyle ilgili resmî kuruluşca karşılanacaktır.
- Madde 10. Tehcir edilenlerin kamplarını daima nezaret altında tutunuz. Onların sağlık, güvenlik ve düzenliklerini sağlamak için gerekli ölçmeleri alınız. Yerli göçmenlere uygun yiyecek sağlayınız. Bir doktorun günlük ziyaretleriyle onların sağlığına dikkat gösteriniz. Hastalara bakınız; hamile kadınların ve yeni doğan bebeklerin tüm gereçlerini sağlayınız. Tüm olarak bu emirlerin yerine getirilmesinden ilgili memurlar sorumludurlar.
- Madde 12. İstasyonların buldukları il ve ilçelerden atanan göç memurları, alacakları buyruk ve yönergeleri uygulamaktan sorumludurlar. Vali, Vali yardımcısı ve kaymakamlar, bu yönergelerin uygulanmalarından, göç memurlarına ve levazım kontrolörüne düşen görevlerin uygun biçimde yerine getirilmesinden sorumludurlar.
- Madde 13. Ereklı ve Pozantı arasındaki bölgelere götürülecek olanların bir kısmı demiryolu, bir kısmı da otomobille gitmelidir. İlk olarak hastalar, kadın, çocuk ve yaşlılar demiryoluyla gönderilmeli; geriye kalanlar, kendi güçlerine göre ya arabalarla, ya atlarla veya yaya olarak sevkedilmelidirler. Her kafileye bir muhafız birliği refakat etmeli ve kafilenin yiyecek stoku, hedefe ulaşınca dek muhafaza edilmelidir.
- Madde 16. Kafilerdeki kişilerin sayısı ve Ereklı'den Pozantı'ya veya Tarsus'a veya Pozantı'dan Tarsus'a gönderilecek her kafilenin hareket tarihi hakkında göçlerden sorumlu merkezî kuruluşu, telyazısıyla bilgi verilmelidir.

- Madde 18. İkamet ettikleri yerlerde kalmak veya o yerlere dönmek amacıyla göçmenler tarafından takdim edilecek olan ve askerî hizmet, Protestanlık veya Katoliklikten gayri iyi nedenler gösteren dilekçeler, ilgili tavsiyelerle birlikte İçişleri Bakanlığına gönderilecektir. İlgili memurlar, bu dilekçelere verilecek karşılıklara göre davranacaklardır.
- Madde 19. Göçmenlerin barındırılmaları veya ikamet ettikleri eski yerlere geri gönderilmeleriyle ilgili olarak öteki Hükümet dairelerinden alınacak tüm yazılar, tezyazısıyla Bakanın dikkatine sunulacak ve makamlar, Bakanın bu konuda vereceği yönergeleri yerine getireceklerdir.
- Madde 21. Gerek seyahat sırasında gerekse kamplarda göçmenler saldırıya uğrarlarsa, faileri derhal durdurunuz ve ilgili tafsilâtla birlikte onları Askerî Yargıtaya sevkediniz.
- Madde 22. Göçmenlerden rüşvet veya hediye alan, vaad veya tehditle kadınları kötüye kullanan veya onlarla kanun dışı ilişkiler kuran memurlar derhal geri alınarak sert biçimde cezalandırılmak üzere Askerî Yargıtaya verileceklerdir.
- Madde 23. Göçmenlerden sorumlu özel memurlar, görevlerinde ihmalkârlık veya dikkatsizlik gösterirlerse, maaşları durdurulacaktır. İkinci bir suç işlerlerse, maaş ve rütbelerinde indirme yapılacaktır.
- Madde 24. Vali ve Kaymakamlar, kamplara ve yolda kafilelere devamlı surette nezaret etmekle, bu nizamların tümüyle ve esaslı biçimde uygulanmalarını sağlamakla sorumludurlar. 28 Ağustos 1915.
Bakan adına,
Göçmenlerin Barındırılmalarında Sorumlu Hizmet Müdürü”².

² Yukarıdaki belgelerin foto-kopileri için “Belgeler” bölümüne bakınız.

Ermeni İhaneti: Curnalcı Ermeniler

İngiltere Dışişleri Bakanlığı Arşivinde bulunan aşağıdaki mevsuk belge, bazı Ermenilerin, kendi yurtları Türkiye’ye karşı işlemiş oldukları ihaneti açıkça kanıtlamaktadır:

Osmanlı uyruklu, Ermeni asıllı Vahan Kardaşyan’ın 8 Temmuz 1918’de İngiliz yetkililerinden Lord Robert Cecil’e gönderdiği gizli yazı. Bir hukukçu olduğunu öne süren Kardaşyan, 1915 yılı San Francisco fuarında Osmanlı yönetimini Yüksek Komiser olarak temsil etmişti. Mektubunu İngilizceden aynen çeviriyoruz:

“Türkiye savaşa girmeden 41 gün önce, Washington’daki İngiliz Büyükelçiliğine, Türkiye’nin Almanya’dan yana savaşa girmek kararı aldığını bildirdim ve *Türk, savaş planlarını ilettim* . . . 1915 yılı yazının ortalarına doğru, General Ali İhsan Paşa ile yapmış olduğum görüşmeler konusunda, İngiltere Dışişleri Bakanlığına doğrudan bilgi verdim. Ordu komutanı bulunan Ali İhsan Paşa, Ruslarca teslim alınmış, ama Siberya yoluyla kaçarak, benim o sıralarda maalesef Türk komiseri bulunduğum San Francisco’ya sığınmıştı. İhsan’ın o sıralarda bana anlattığına göre, kendi kanısınca, Türkiye’nin savunma hattındaki en zayıf nokta Kilikya (Çukurova) kıyısı idi, çünkü Filistin ve Irak’daki Türk ordularına savaş gerci taşıyan demiryolu, kıyıda ancak 45 kilometre uzakta olup kıyıya dek uzanıyordu. İhsan bana ayrıca şunları söylemişti: ‘Bereket versin ki, Tanrı, Bağlaşık askerî önderlerinin akıllarını karıştırdı ve gözlerini kör etti’ . . .

Eski Osmanlı Dışişleri Bakanı Asım Bey birkaç kez ve şimdiki Dışişleri Bakanı Halil Bey bir kez olmak üzere, bana, İngiltere’ye karşı savaşa girilirse, Türk hedefinin Dip-Kafkas yoluyla Afganistan ve Hindistan’a dek ilerlemek olduğunu bildirmişlerdi”³.

Türkiye’deki İngiliz İstihbarat yetkilisi, 15 Nisan 1919’da İngiliz İstihbarat Şefine gönderdiği yazıya, Adana’daki İngiliz İstihbarat yetkilisinin Aziziye ilçesindeki durumla ilişkin olarak hazırladığı raporun suretini ilah ediyor; bu raporun, “*İran’da doğmuş, güvenilir bir Ermeni ajanı*”, Aziziye’deki durumla ilgili olarak ayrıntılı bilgi sağ-

³ İngiliz Devlet Arşivi (bundan böyle İ. D. A. olarak anılacaktır), Dışişleri Bakanlığı belgeleri, FO/3410/129455.

lamak amacıyla söz konusu bölgeyi gezdikten sonra hazırlandığını bildiriyordu ⁴.

Gerek savaş sırasında, gerek savaştan hemen sonra Birakışma günlerinde, Türk postalarında çalışan Rum ve Ermeniler, Osmanlı devlet sınırlarını yurdun düşmanları olan İtilâf Devletleri yetkililerine bildiriyorlardı.

Ermenilerin Türkiye'ye Düşman Devletlerle Yaptıkları Suç Ortaklığı:

Yurdumuzu parçalamaya gelen yabancı müstevlilere karşı başlatmış olduğumuz kurtuluş savaşının en bunalımlı günlerinde, Ermeniler, işlerine geldiği gibi düşmanlarımızla ve özellikle Pontuscu Rum ve Yunanlılarla işbirliği yapmaktan ve Türkleri yeniden arkadan vurmaya teşebbüslerini tekrarlamaktan asla geri kalmıyorlardı. Örneğin, Yunan Millet Meclisinin 10 Mayıs 1920 günkü oturumunda, Meclis Başkanı Th. Sofulis, Ermeni Erivan hükümetine gönderilen ve Kilikya'da Ermenilere karşı girişildiği iddia edilen Türk kırım davranışlarını kınayarak Yunan Parlamentosunun Ermeni halkına sempatilerini belirten 23 Mart 1920 tarihli bir mektubu ve buna Ermeni Cumhurbaşkanı Hatissiyani tarafından verilen 6 Nisan 1920 tarihli karşılığı okuyordu. Hatissiyani, belirttiği sempatiden ötürü Yunan Parlamentosuna teşekkür ediyor, "iki ülke arasındaki içten ilişkilerin ileride daha sıkı bir hale gelmesini" dileyordu ⁵.

Zaten bu sıralarda Yunanlılar, Pontus Cumhuriyeti düşüpeşinde koşuyor; Karadeniz kıyısı boyunca uzanan bölgelerde olay çıkarmakla uğraşıyorlardı. Atina'daki İngiliz ortaelçisi Lord Granville, 8 Aralık 1919'da İngiltere Dışişleri Bakanı vekili Lord Curzon'a gönderdiği kapalı telyazısında, Yunanlıların, Karadeniz kıyılarındaki Türk illerinde bir Yunan Pontus Cumhuriyeti kurma çabaları konusunda bilgi veriyordu. İngiltere Dışişleri Bakanlığı Doğu Masası yetkililerinden George Kidston, 8 gün sonra bu tel yazısına şu derkenarı not ediyordu: "Yunanlıların, karma bir Yunan-Ermeni ordusu kurmak konusunda Ermenilerle görüştiklerini biliyoruz" ⁶.

⁴ I. D. A., FO/4222/142744.

⁵ Yunan Millet Meclisi Tutanakları, "Praktika", 10. 5. 1920.

⁶ I. D. A., FO/4240/161530.

İngiltere Dışişleri Bakanlığı, 26 Şubat 1920’de M. Konstantinis ve G. Pissani imzalarını taşıyan ama İngiliz Başbakanı Lloyd George’a hitap eden tarihsiz bir mektup alıyordu. Mektup sahipleri, Pontus sorunu konusunda Barış Konferansına üç andırı sunduklarını bildiriyor, şunları ekliyorlardı:

“Coğrafi yakınlık ve din birliği, Pontus’la Ermenistan arasında sıkı ilişkiler kurulmasında daima yardımcı olmuştur... Ermenilerle Pontus Rumlarının tek bir federe devlet içinde birleşmelerine yardımcı olmak, Bağlaşıkların kendi çıkarları yararınadır. Her iki ulusun düzen içinde işbirliği yapmaları sağlanmış bulunuyor. 16 Ocak 1920’de Pontus Rumlarının temsilcileriyle Erivan Cumhuriyetinin Başbakanı M. Hatissiyan arasında Tiflis’de resmî bir anlaşma imzalanmıştır. Tasarlanan federe devletin anayasasının ana hatları çizilmiştir. Bunun ayrıntıları ileride görülecektir... Bağlaşık yönetimleri, her iki halkın Türk boyunduruğundan kurtulmalarına yardımcı olmak ve onların işbirliğini teşvik etmekle hem Mustafa Kemal’e hem de Lenin’e karşı gerçek bir barikat kurmuş olacaktırlar”⁷.

Bu arada İngilizce *Times* gazetesi de, 1 Mart 1920 günkü sayısında D.A.K. simgesini kullanan bir okuyucunun “Kafkasya ve Bolşevizm” başlığı altında bir mektubunu yayınlıyordu. Yazara göre, birkaç ay önce kendi aralarında işbirliği konusunda anlaşamayan Pontus’la Ermenistan, onları “kendi ortak çıkarları” adına sıkı biçimde birleşmeye başlangıçtan beri üsteleyen Yunan Başbakanı Eleftherios Venizelos’un “devlet adamlarına yaraşır politikasına” kapılmış; beş hafta kadar önce, temsilcileri Tiflis’de bir anlaşma aktetmiş; Ermenistan’ı temsil eden General Termenasiyan’la Pontus’u temsil eden Yunan Ordusu eski subaylarından Albay Katheniotis ve Rus Ordusu eski subaylarından (Rum asıllı) Albay Ananiyas arasında 16 Ocak 1920’de askerî bir pakt imzalanmıştı. Bu pakt, Bolşeviklerin söz konusu ülkelere sızmalarını engellemek amacıyla ortak tedbirler alınmasını öngörüyordu. Pontus akımının öncüleri, Pontus’la Ermenistan birleşirse, Bolşevizmle Türk Milliyetçilerine karşı güçlü bir engel yaratacaklarına inanıyorlardı⁸.

⁷ I. D. A., FO/5192/E 621.

⁸ I. D. A., FO/5192 E/621; *Times*, Londra, 1. 3. 1920.

Öteyandan, Londra'daki Ermeni temsilcisi Mr. Malcolm, 19 Temmuz 1920 sabahı, iki ay kadar önce Ermenistan Cumhurbaşkanı bulunan M. Hatissiyân'ı, İngiltere Dışişleri Bakanlığı yetkililerinden D. G. Osborne'la görüşmeye götürüyordu. Uzun süren bu görüşme sırasında M. Hatissiyân, Ermenilerin başlıca koruyucuları saydıkları İngiltere'ye teşekkür ediyor; çeşitli Ermeni kolonilerinden 20 milyon dolarlık bir kredi sağlamak amacıyla, kendi yönetiminin tam yetkili ve özel temsilcisi olarak Avrupa'yı gezmekte olduğunu; sağlanacak paranın yarısının, "*Türkiye'nin Doğu İllerini işgalde yapılacak askerî masrafa harcanacağını bildiriyor; Türk illerini ivedilikle işgal etmesi için Ermenistan'a yetki verilmesini dileyor ve Anadolu'da Yunan harekâtı olurken, İngiliz donanmasının da Trabzon'da yardımıyla, Ermeni ordusu ivedilikle davranırsa, ciddi direnişle karşılaşmıyarak büyük ölçüde başarı sağlamak şansının varlığından*" söz ediyordu⁹. Ama bu konuda Harbiye Bakanlığına danışan Dışişleri Bakanlığı, Ermeni saldırısı için yetki vermekten kaçınıyordu; oysa ki Yunan Başbakanı Eleftherios Venizelos, Türkiye'nin Karadeniz kıyılarında, Ermenistan ve Gürcistan'la işbirliği yaparak, "*İslâma ve daha sonra Rus Epmeryalizmine karşı güçlü bir barikat yaratacağına*" inandığı bir Pontus devleti kurulmasını öneriyor; İngiliz yönetimini, böyle bir devletin kuruluşunu finanse etmeye çağırıyordu¹⁰.

İngilizlerin bu tutumlarına karşın, Ermeniler, Türkiye'ye karşı düzenlerini sürdürüyorlardı. Örneğin, İstanbul'daki İngiliz Yüksek Komiseri Amiral Sir John de Robeck, 16 Ağustos 1920'de Lord Curzon'a gönderdiği kapalı telyazısında şöyle diyordu:

"Öğrendiğime göre, Suriye'deki durumları konusunda güvence alan Fransızlar, şimdi Kilikya'ya büyük ölçüde takviye gücü göndererek bölgeyi Kemalist savaşçılardan temizlemeyi tasarlıyorlar. *Gönüllü Ermeni milislerini ve 5.000'e yaklaşık Ermeniye silâh altında tutuyorlar. Yunanistan, Ermeni savaşçılarına dağıtılmak üzere, Pire limanından 5.000 silâh ve 8 milyon mermi göndermiş bulunuyor...*"¹¹.

⁹ İ. D. A., FO/4958/E 9127.

¹⁰ İ. D. A., FO/5135/E 12594, Yunan Başbakanı Eleftherios Venizelos'dan İngiltere Başbakanı Lloyd George'a kapalı telyazısı, Atina, 5. 10. 1920.

¹¹ İ. D. A., FO/5054/E 9984.

Böylece, Türk Milliyetçileri, Büyük Millet Meclisi'nin açılmasından önceki ve hemen sonraki dönemde, hem Batı Anadolu'da tam örgütlü bir Yunan ordusuna karşı koymak zorunda kalıyor, hem de Kuzey-Doğuda olay çıkarmakla uğraşan ve Sovyet Rusya'dan yardım almalarını engellemeye çalışan Ermeni-Pontus komplosuyla karşı karşıya geliyorlardı. Bununla birlikte Türk yurduna, Türk ulusuna ve Türk varlığına karşı kurulan Yunan-Ermeni düzeni, ölümsüz Mustafa Kemal'in komutasındaki Türk Ordusunca etkisiz bırakılıyordu.

Ermeni Propagandası

İngiliz Milletvekillerinden (Ermeni dostu) Aneurin Williams, 9 ocak 1920'de İngiltere Dışişleri Bakanlığı Parlâmento Müsteşarı Cecil Harmsworth'a gönderdiği mektupta, Londra Belediye Başkanının kurmuş olduğu "Ermeni Yardım Fonu"nun Anadolu'daki baş temsilcisi rahip Harold Buxton'dan oldukça endişe verici haberler aldığını bildiriyordu. Bu haberlere göre, Türk Milliyetçilerinin önderi Mustafa Kemal, 50.000 ile 100.000 arasında Ermeni'yi, Bağlaşıklar korumazlarsa katledecekmış. İngiliz rahibi, tehlikenin çok yakın olduğuna dikkati çekiyor, ama ek bilgi vermiyordu. Aneurin Williams, bu Ermenilerin nerede bulduklarını bilmediğini, ama birkaç hafta önce, Mustafa Kemal'in, Türkiye parçalanırsa, elindeki tüm Hıristiyanları kırimdan geçirmek tehdidinde bulunduğunu hatırlatıyor, sunları ekliyordu:

"Pek doğal olarak, Avrupa bu denli tehditlere boyun eğemez. Öldürmek tehdidini savurduğu kişileri kurtarmak için ne yapılabileceğini bilmiyorum, ama, *böyle bir davranışta bulunursa kendi başını yitireceği ona açıkça bildirilebilir*. Herhalde konuyu iyi biliyorsunuz; ama bunu size bildirmeyi borç sayarım. Bu denli bir kırım önlemek için olanaklı olan herşeyin yapılacağına eminim",

İngiltere Dışişleri Bakanlığı yetkililerinden W. S. Edmonds, 14 Ocak 1920'de belgeye şu derkenarı not ediyordu:

"... *Endişe yaratıcı söylentiler Ermenileri pek doğal olarak sarmış bulunuyor ama özellikle bu söylenti, herhalde Paris'i etkilemek amacını güdüyor*"¹².

¹² İ. D. A., FO/4161/169898.

Başlangıçta Ermeni propagandacılarının sözlerine kapılan İngiliz siyasi temsilcileri, en sonunda uyanmaya başlıyor ve Kilikya'daki Ermenilerin Fransızlar tarafından askere alınmalarının ya da askerî amaçlar için çalıştırılmalarının oradaki durumun gerginliğini arttırmasında etken olduğunu kabul etmiye başlıyorlardı¹³. Örneğin, Kahire'deki Ermeni örgütü, "*Union Nationale Armenienne*", 30 Ekim 1920'de İngiltere Dışişleri Bakanlığına gönderdiği mektupta, Bağlaşıkların, "Kilikya'daki Ermenileri kurtarmak için" oraya askerî müdahalede bulunmalarını dilerken, Dışişleri Bakanlığı yetkililerinden D. G. Osborne, bu dilekçeyle ilişkin olarak 16 Kasım 1920'de şu yorumda bulunuyordu:

"Herhangi bir Ermeni talihsizliğe uğrarsa, bunun, Bağlaşıkların sorununa olan ve fedakârlık aşamına eren bağlılığının sonucu olduğu, dolayısıyla İngiltere'den tazminat sağlamağa hak kazandığı bir kilise yasası gibi kabul ediliyor. Bu mektupta, şimdi Kilikya'da egemen olan durum, 'Bağlaşıkların sorununa olan bağlılığı yüzünden kırım ve tehcirle uğrayan bir halkın akıbeti' olarak gösteriliyor. Bu biraz fazla kaçıyor... Ermeni Generali Bragratouni dün benimle görüşürken, bana, Ermenilerin Sevr Antlaşması ve Bağlaşıklar adına Kemalistlere karşı çarpıştıklarını söyledi. Ben bunu yadsıyarak Ermenistan için savaştıklarını söyledim. Kilikya'daki Ermeniler konusunda tüm sorumluluğa karşı çıkarak, bu andırıya karşılık olarak, Komiteye, Fransız yönetimine başvurmayı önermeliyiz. Bu arada, *kırım ve tehcirlerle ilişkin yalan haberleri de düzeltebiliriz*"¹⁴.

Bir hafta kadar önce gene D. G. Osborne, Kilikya'daki Ermeni kışkırtmaları konusunda şu yorumda bulunmuştu:

"Bu (kışkırtma), hiç şüphesiz gerçektir ve Taşnakların propaganda usullerine büsbütün uyuyor. Böylece, psikolojik bir anda Haccin düşüyor ve *oldukça geliştirilen Ermeni propaganda servisi sayesinde tüm dünya basınına kırım davranışları abartılmış olarak yansıtılıyor*"¹⁵.

¹³ İ. D. A., FO/5044/E 2310.

¹⁴ İ. D. A., FO/5210/E 14122.

¹⁵ İ. D. A., FO/5210/E 13870, D. G. Osborne'un raporu, Londra, 9. 11. 1920.

Ermeni Vahşeti

Istanbul'daki Robert Kolej müdürü C. F. Bates'in, Türkiye'de yerel araştırma yapmaya gelen Amerikan Tetkik Komisyonu üyelerinden A. Lybyer'e 12 Nisan 1920'de gönderdiği yazıdan aktarılan aşağıdaki pasaj oldukça ilginçtir:

“...Fransız yönetiminin, Kilikya'ya Ermeni savaşçıları getirmesi ve onları orada jandarma ve polis olarak kullanması tüm Anadolu'da kötü etki yaratmıştır... Bu Ermeni erlerinin çoğu, öç almak amacıyla geldiklerini içtenlikle kabullenmişlerdir... Anadolu'da bir Ermeni Kırallığı kurulacağı yolundaki açıklamanın, ülkenin her yanında birçok kargaşalık ve kırım davranışlarının patlak vermesine işaret teşkil etmesinden çok korkuyorum...”

İngiltere Dışişleri Bakanlığı yetkililerinden Sir Ronald Graham, C. F. Bates'in bu görüşlerini “sağlam” olarak niteliyordu¹⁶.

İngiltere'nin Mısır Ordusu komutanlarından Tuğgeneral A. F. Wavell bile, Kilikya'da “Fransız-Ermeni ordusunun bazı bölüklerince birçok aşırı davranışlarda bulunduğu” kabulleniyordu; ama bu bölüklere karşı disiplin ölçemleri alınmış ve Fransız-Ermeni erleri kentlerin dışında toplanarak yerlerini İngiliz erlerine bırakmışlardı. İngiliz generaline göre, bu Ermeni taburlarındaki en kötü erler kaldırılıyor; Kilikya'daki durum iyiye doğru gidiyordu. İngiltere Dışişleri Bakanlığı yetkililerinden N. D. Peterson, General Wavell'in bu raporunu şöyle yorumluyordu:

“General Allenby, Fransız Ermenilerinin tatmin edici olmadıkları yolundaki raporunda ne kadar haklı imiş. *Yukarıda yazılanlar, gerçekte vuku bulan olayları çok halim biçimde anlatıyor*”¹⁷.

Ermenilere karşı yapılan tüm bu suçlamalara, Percy Christian adındaki bir İngiliz, 2 Mayıs 1920'de şunları ekliyordu:

“Adana ilindeki bunalımlı durum konusunda size yeniden bilgi vermeyi görev sayarım. İngiliz erleri buradan ayrılalı beri durum daha kötü olmuştur. Ancak ülke dışına yalan haberler sızıyor. *Günden güne güçlenmekte olan akım haydutluk değil, dayanılmaz*

¹⁶ İ. D. A., FO/4157/66819.

¹⁷ İ. D. A., FO/4165/79400, Tuğgeneral A. F. Wavell'den İstanbul'daki İngiliz Yüksek Komiserine yazı, 15. 4. 1919.

baskı, zulüm ve eşi görülmemiş yolsuzluklara karşı tüm Müslüman halkının genel ayaklanmasıdır. Başka bir soya mensup çeteler, Müslüman köylerini toptan yıkıyor ve bu amaçla silâhlendiriliyor. Müslümanların evleri yakılıyor ve bu yıl olağan üstünde iyi olan ürünleri tarlalarda çürümeye bırakılıyor. Hiç bir Müslüman güvenlik içinde değildir. Kasabalarda bile kadınların çarşafı yırtılarak gün ışığında onlara tasallüt ediliyor. Adana, Sis ve Osmaniye arasında 40 veya 50 köy yıkılmıştır. Bu bölgedeki soylara mensup yerel halk, Avrupa'ya artık güvenmiyor. . . .”¹⁸.

Altı hafta kadar sonra, Paris'deki İngiliz Büyükelçisi Lord Derby, aşağıdaki ilginç telyazısını Dışişleri Bakanı Lord Curzon'a gönderiyordu:

“(Barış Konferansındaki İngiliz temsilcisi) Mr. Vansittart'ın (Fransız işgüderlerinden) M. de Caix, Berthelot ve Kamner'den öğrendiğine göre. . . . *yalnız kalan Türkleri katletmek için her fırsattan yararlanan Ermenilerin bu tutumları, Fransızların güçlüklerini bir o kadar arttırmıştır*”¹⁹.

Londra'daki Fransız Maslahatgüzarı A. de Fleauriau, 8 Kasım 1920'de İngiltere Dışişleri Bakanlığına gönderdiği notada Kilikya sorununa değiniyor ve bağımsız bir Kilikya kurma yönünde siyasal amaçlar güden Ermenilerin, kışkırtmalarını hâlâ sürdürdüklerini bildiriyordu²⁰. Ama Kilikya'daki gerçek durum, o sıralarda Kıbrıs'ın Magosa kentinde yaşayan H. C. A. Eyres adlı bir İngiliz tarafından açıklanıyordu. Bu İngiliz uyruğu, 26 Ekim 1920'de kaleme aldığı gizli bir mektupta şöyle diyordu:

“Son günlerde Kilikya'dan gelen veya oradan mektup veya haber alan birçok kişilerle yapmış olduğum görüşmelerden şunları öğrenmiş bulunuyorum: Fransız katları, Kilikya'nın yönetimini devraldıkları sırada yerel halk çok sevinmişti. . . ve birbirleriyle düzen ve dostluk içinde birlikte yaşamaya hazırdı. Adana Türkleri, Ermenileri tazmin etmek amacıyla kendi aralarında çok miktarda para topladılar ve Ermenilere dağıttılar. Onların evlerini yeniden inşa ettiler; inek ve atlarını geri ver-

¹⁸ İ. D. A., FO/5053/E 8264, Percy Christian'dan Lord Allenby'ye yazı, Kıbrıs, 2. 5. 1920.

¹⁹ İ. D. A., FO/5051/E 6966.

²⁰ İ. D. A., FO/5210/E 13870.

diler; o kadar ki, birçok Ermeniler, geçmişe oranla daha çok zenginliğe sahip oldular. Fransız Albayı Bremond gelir gelmez bu paraların büyük bir kısmına el koydu. Tüm malları müsadere ederek geliratını kendi cebine indirdi. Kenti yöneten bazı subaylarla birlikte (örneğin Osmaniye’de Yüzbaşı André, Adana’da Yüzbaşı Martin ve Sis’de Yüzbaşı Teiheren) çeteler kurdu. *Bu çeteler bölgeyi dolaşarak Türk köylerini yakıyor ve yağma ediyor; sağlanan ganimetler elebaşlar arasında bölüşülüyordu. Özellikle Yüzbaşı André’nin bu sahada çok faaliyet gösterdiği söyleniyor.*

Yalnız Adana’da bir gece *Türlere karşı kırım davranışları olmuş ve 60 kadar evin sakinleri öldürülerek soyulmuştur.* Bir İngiliz tanığı olay sırasında orada bulunuyordu. . . Onun bana anlattıklarına inanmamak olanaksızdır. Fransızların da yardımı olmadan böyle bir kırım yapılamazdı; *ama katillerin yalnız Ermeniler olduklarına inanılıyor. . .* Bu kötü idaresizliğin sonucu olarak birçok Türkler Adana’dan dağlara kaçıyor; Fransızlara karşı direnme örgütüyor ve Kemalistlerden silâh ve mermi yardımı alıyorlardı. . .”²¹.

Kürtleri Kemalistlere karşı ayaklandırmak için Anadolu’ya gönderilen ama Kemalistlerce takibata uğrayarak az daha ele geçirilen İngiliz Binbaşısı Noel bile, 1919 Mayısında kaleme aldığı bir raporda şöyle diyordu:

“Rus ordusunca ve 1916 yılı ilkbahar ve yazında bu orduya eşlik eden *Hristiyan Öç ordusunca* işgal edilerek yakılan bölgede yaptığım üç aylık gezi sonunda, hiç çekinmeden diyebilirim ki, *Türkler, kendi düşmanlarına karşı, kendi aleyhlerinde yapılan iddialar kadar güçlü iddialar öne sürebilirler. . .* yerel sakinlerin ve görgü sahiplerinin genel tanıklıklarına göre, *Ruslar, kendilerine eşlik eden Nestoryan ve Ermenilerce kışkırtılarak. . . ellerine düşen, sivil halka mensup her Müslümanı, ayırım yapmadan öldürmüş ve kesmişlerdir. Rowanduz kentinin ortadan kaldırılması ve sakinlerinin toptan kırıma tabi tutulması tipik bir örnek olarak gösterilebilir. . . Rowanduz ve Neri ilçelerinden geçen bir gezginci, Hristiyanların Müslümanlara karşı işlemiş oldukları vahşetin geniş ve toplu belirtilerini görür*”²².

²¹ I. D. A., FO/5210/E 14838, İngiliz Yüksek Komiseri Sir Horace Rumbold’dan Lord Curzon’a yazı, İstanbul, 19. 11. 1920.

²² I. D. A., FO/3658/84426, İngiliz Yüksek Komiser vekili Amiral Richard Webb’den Lord Curzon’a yazı, İstanbul, 17. 5. 1919, ilişkide Binbaşısı E. W. C. Noel’in raporu.

Türk Ulusalçılarının (Milliyetçi) önderi Mustafa Kemal, Fransızların Kilikya'yı işgallerini 12 Kasım 1919'da sert bir dille protesto ediyor, şunları ekliyordu:

“Türkiye’yi bölmek amacıyla Yunanlılarca işgal edilen Aydın ilinde uygulanan kırım, baskı ve imha siyasası, *Ermenileri alet olarak kullanan* Fransızlarca işgal edilen Adana iline bağlı Maraş, Urfa ve Antep’de uygulanan siyasaya benzemektedir”²³.

Osmanlı yönetimi, Kilikya olaylarına karşı çıkıyor, “Fransızların kendi işgal bölgelerini genişletmeleri ve Ermeni taşkınlık ve kışkırtmaları yüzünden” Türklerin karşı davranışlarda bulunmaya zorlandıklarını açıklıyor; İngiltere Dışişleri Bakanlığı yetkililerinden W. S. Edmonds, bu açıklamayla ilişkin olarak şu yorumda bulunuyordu:

“Hiç şüphesiz, Ermeniler, ister yerel sivil isterse Fransız ödenekli askerî olsun, *eski hesapları temizlemek için birçok fırsatlardan yararlanmışlardır*. Fransız katlarının tutumu ise herhalde dayanılmaz bir biçim almıştı. . .”

Öteki yetkililerden Lord Hardinge şunları ekliyordu: “Sadrazam, Fransızlara karşı yaptığı suçlamada haklıdır”²⁴.

Türk Rehineleri

1920 Nisanına dek İngiltere Dışişleri Bakanlığı, Kilikya’daki Ermenilerin durumu hakkında hâlâ kötü raporlar alıyordu. Bakanlık, 3 Nisan 1920’de İstanbul’daki İngiliz Yüksek Komiseri Amiral Sir John de Robeck’e ivedilikle şu yönergeyi gönderiyordu:

“Türk yönetimine, Mustafa Kemal’e şunları hatırlatmasını önermelisiniz: Bağlaşıklar son günlerde (İstanbul’un işgali sırasında) onun dost ve yakınlarından bir çoğunu tutuklamışlardır. *Onlar, Kilikya’daki Ermenilere karşı rehine olarak tutulacaklardır*”²⁵.

²³ İ. D. A., FO/4185/156735, İngiliz Yüksek Komiseri Amiral Sir John de Robeck’den Lord Curzon’a gizli yazı, İstanbul, 19. 11. 1919, ilişkide Mustafa Kemal’in 12. 11. 1919 tarihli telyazısının İngilizce çevirisi.

²⁴ İ. D. A., FO/5043/E 1358, Amiral Sir John de Robeck’den Lord Curzon’a yazı, İstanbul, 17. 2. 1920, ilişkide Osmanlı yönetiminden nota.

²⁵ İ. D. A., FO/5045/E 2497.

Türk Merhameti

Ermeni gangster ve tedhişçileri, Kilikya'daki Türk halkını ortadan kaldırmak için ellerinden geldiğince çalışırken, General Kâzım Karabekir'in komutasındaki XV. Türk Ordusu, Erivan'daki tedhişçi Taşnak yönetimine karşı harekete geçiyor; 4 Aralık 1920 tarihli *Times* gazetesi şu ilginç haberi yayımlıyordu:

“Ermenistan'ın bölünmesi”; ‘Türkler kırım davranışlarından kaçındılar’... Kars ve Ardahan'a ek olarak, Türkler, İğdir ve Gümrü ilçelerinin bir bölümünü işgal ettiler... Türkler, Ermeni halkına karşı görünürde iyi davrandılar. Bu, herhalde, Türk komutanı Kâzım Karabekir'in karakterine atfedilebilir. Karabekir, İttihat ve Terakki Derneği'nin *Drang nach Osten* siyasasının hevesli bir partizanı olmakla birlikte, asker olarak lekesiz bir şöhrete sahiptir”²⁶.

Gümrü Antlaşması imzalandıktan ve Ermenistan Bolşevikleştirildikten sonra, Ermeni sorunu, 1921 yılında yapılan Moskova ve Kars Konferanslarında kesinlikle bir çözüme bağlanıyordu.

Ermenileri Nasıl Görüyorlardı

Amerikalı uzmanlardan, Ermenistan'daki Amerikan kuruluna mensup Dr. Pratt ve Erivan'da yardım işleriyle uğraşan Amerikan Yüksek Komiseri Albay Haskell, Ermeni halkı ve önderlerini çok aşağı sayıyorlardı. Dr. Pratt, Ermenilerin “hırsız, dolandırıcı, ve çılgın” olduklarını; Albay Haskell, “meslek itibarıyla dilenci, hırsız ve yalancı” olduklarını, “büsbütün alçaldıklarını, birbirlerine yardım edecek yetenek ve isteğe sahip olmadıklarını ve minnettarlıktan arı bulduklarını” öne sürüyordu²⁷.

İngiliz İstihbarat mensuplarından Leslie Urquhart'ın bildirdiğine göre, 1918 yılı Temmuz ayında Ermeni asileri Bakü'de 8.000'den çok ve Elizabetopol ilçesinde 18.000'den çok silâhsız Tatar'ı “gaddarca katletmişlerdi”²⁸.

Urfa'daki Amerikan yetimhanesi sorumlularından Bayan Mary Caroline Holmes, Ermeniler hakkında şöyle diyordu:

²⁶ *Times*, Londra, 4. 12. 1920.

²⁷ İ. D. A., FO/4161/E 173267.

²⁸ İ. D. A., FO/3403/158226.

“Ermenilerin karakteri, toplum veya yönetimle adalet, barış ve denge esaslarına hiç uymuyor. Ermeniler arasında, eğer varsa, terbiye büsbütün yitirilmiş bulunuyor, şöyle ki yalancılık, aldatma, hırsızlık, şantaj v.s., öteki soylar kadar onlar arasında da yayılmış bulunuyor.

Ermeniler arasındaki Hıristiyanlığın ne denli yüksek seviyede olduğunu, kendi inançları için nasıl hayatlarını yitirdiklerini ve kendi Peygamberleri adına ne kadar işkence çektiklerini Amerika’da iken işitmiştik. Bazıları kendilerini bu yolda feda ettiler, ama çokları hiçbir fedakârlıkta bulunmadı. Peygamberlerinin adını yadsıdılar, Müslüman oldular ve başlarını kurtarmak için kendi adlarını bile değiştirdiler. Bu denli davranışlarda bulunanları ben kişisel olarak biliyorum. Öteki çalışmalar yanında, kadın ve kızları Müslüman evlerinden kurtarmakla uğraşıyorum. Çoğu kez, Müslüman kocalarını bırakmak istemiyor; kendi soylarından erkeklerle olduğu kadar Müslüman kocalarıyla da mutlu, memnun ve rahat yaşıyorlar . . .

Son 24 yıldan beri Ermeni sızlanışlarının İngiltere ve Amerika’da geniş ölçüde reklamı yapıldığını unutmamak gerek. Bir ziyaretçiye Ermeni, profesyonel dilenci olarak görünür. Kendi kendine yardım etmesi için onu çalışmaya üstelemek bir sorun arzeder. Onda minnettarlık da aramayınız. Bilâkis, adi nankörlük, namussuzluk ve bizzat kendine yardımda bulunan kişilere karşı düzen çevirme olayları çoktur. Öteyandan, Kafkasya’da yenilgiye uğrayan ve Rus ordusu harekete geçmeden önce geri çekilen Türklerin Ermenilerce kırimdan geçirilmeleri konusunda ne kadar az biliniyor”²⁹.

İngiltere Dışişleri Bakanlığı Doğu Masası yetkililerinden George Kidston’un görüşleri:

“Ermeni, kırim davranışlarında bulunmada Müslüman komşusu kadar üstünlük göstermiştir. Şimdi Erivan’da erkte bulunan Taşnak haydut şebekesine asla güvenilemez. Benim İstanbul’da bulunduğum sıralarda Taşnaksutium örgütü, İttihat ve Terakki Derneğiyle işbirliği yapıyor ve bu dernek gibi gizlilik ve tedhiş siyasası uyguluyordu . . . Dostumuz (Ermeni önderi) Aharoniyan,

²⁹ İ. D. A., FO/3660/140737, Mary Caroline Holmes’dan “sevgili bir dosta” yazı, Amerikan yetimhanesi, Urfa, 25. 9. 1919.

Taşnak kardeşliğinin başlıca önderlerinden biridir ve görevinden çekilmekte olan Papancıyan tarafından aldatılmıştır. Taşnaklarla Hınçaklar arasındaki bu sonsuz anlaşmazlıklar tüm Ermeni atmosferini zehirliyor ve bu zavallı halka yardımda bulunmaya çalışan her kişiyi bezdiriyor...”³⁰.

İngiltere Dışişleri Bakanlığı Müsteşar yardımcısı (daha sonra Müsteşar), Türk düşmanı ve Yunan dostu Sir Eyre Crowe’un görüşleri:

“Şunu unutmamalıyız: Ermenilerin geçmiş tarihindeki talihsizlikler (ki bunlardan Avrupa bir evreye dek sorumlu tutulmalıdır), onları, kendi nefislerini savunmak için yeraltı usullerine başvurmaya ve kendi muhaliflerini kırma tabii tutmaya zorlamıştır. Ermenilerin karakteri şimdi hoş değildir...”³¹.

İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Curzon’a göre, Erivan Ermenilerinin önderleri “değersiz kişilerdi”³². 11 Mart 1920’de Lordlar Kamarasında yapılan görüşmeler sırasında, Kilikya’da birçok Ermenilerin katledildiklerini iddia eden Ermeni hamisi Lord Bryce’a cevaben, Lord Curzon, Ermenilerin, bazı kişilerin kolayca tahmin edebilecekleri gibi “masum kuzular olmadıklarını” kesinlikle belirtiyor ve şöyle diyordu: “Onların, anlaşılabilir tahrik altında, oldukça vahşiyane ve kanara birçok saldırılarda bulduklarını gösterecek belgelere sahip bulunuyorum”³³.

Bir Amerikan askerî kurulunun başkanı olarak Ermenistan ve Türkiye’yi gezen Tümgeneral James G. Harbord, Amerikan Senatosu için hazırladığı raporunda şunları beyan ediyordu:

“...Genellikle Ermeni, ilişki kurduğu öteki soyların mensuplarınınca sevilmiyor. Ermeninin kendi komşularıyla olan ilişkileri, Musevinin Rusya ve Polonya’daki durumunu andırır... Yakın Doğu’da bir halk deyimine göre: ‘Ermeni, hiçbir zaman hukuken

³⁰ İ. D. A., FO/4215/153371, George Kidston’dan Sir Eyre Crowe’a özel yazı, Londra, 28. 11. 1919.

³¹ İ. D. A., FO/4215/157720, Sir Eyre Crowe’dan George Kidston’a özel yazı, Paris, 1. 12. 1919.

³² İ. D. A., FO/4965/E 15131.

³³ İ. D. A., FO/5043/E 1714, Lordlar Kamarası görüşmeleri, Londra 11. 3. 1920.

haksız, ahlâken dürüst olamaz'. Amerikalı misyoner bile Ermeni'yi, daha hoş ama tembel ve zevk tutkunu olan Türk kadar beğenmez. Ermeni, kan akıtılmasında suçsuz değildir..."³⁴.

İngiliz Askerî İstihbarat Şubesi şefi Tümgeneral W. Thwaites, 1920 Eylülünde, İngiltere Dışişleri Bakanlığı daimî Müsteşarı Lord Hardinge'e gönderdiği bir yazıda şöyle diyordu:

"...Ermenilerin tatmin edici müttefikler olduklarını veya hak iddia ettikleri bütün sempatiye lâyık olduklarını sanmak abestir..."³⁵.

³⁴ İ. D. A., FO/5108/E 4203, Tümgeneral James G. Harbord'un raporu, 13. 4. 1920.

³⁵ İ. D. A., FO/3411/158228.

HOW ARMENIAN PROPAGANDA NURTURED A
GULLIBLE CHRISTIAN WORLD IN CONNECTION
WITH THE DEPORTATIONS AND “MASSACRES”

Dr. SALAHI R. SONYEL

FOREWORD

The betrayal of the relatively prosperous Armenian people of the Ottoman Empire by their own self-seeking, self-centred and foreign-inspired leaders, and in return, the treachery of some of the Armenians against their own country, Turkey, when that country was engaged in a life-and-death struggle against its enemies during the First World War and after, have already been reflected in four fully-documented pamphlets of mine recently published in Ankara and London¹.

In this article I intend to examine a number of further documents which I have discovered in the British Foreign Office archives at the Public Record Office. All these documents add further weight to the conclusions I have, so far, arrived at in connection with the Armenian question, viz. 1. that some of the Armenians and their leaders, unashamedly and thoughtlessly, betrayed their own people, and acted treacherously towards Turkey, their own country; 2. that they skilfully used their propaganda organisations and organs all over Europe, and also in the USA, to veil the truth about the Armenian dislocations in Turkey during Turkey's life-and-death struggle with its enemies, particularly with Tsarist Russia; and 3. that the Armenians themselves indulged in a wide campaign of terror and massacre against the Muslims, and again used their propaganda organs to persuade the Christian World that it was the Armenians who were being massacred.

¹ See *Greco-Armenian Conspiracy Against Turkey Revived, and Shocking New Documents Which Belie The Armenian Claim That the Ottoman Government was Responsible for the Armenian Tragic Adventure 60 Years Ago*, Cyprus Turkish Association, London, 1975. “Yeni Belgelerin Işığında Ermeni Tehcirleri” and “Armenian Deportations: A Re-Appraisal in the Light of New Documents”, in *Bellelen*, V. XXXVI, No. 141, January 1972, pp. 31-69.

Secret Ottoman Documents Connected with the Deportations, Captured by British Intelligence in Istanbul:

As usual, I spent most of my summer holiday last year, in the Public Record Office, reading the 1923 files of the British Foreign Office in the 371 series, "political-Turkey", when I came across a number of "very revealing" Ottoman documents connected with the Armenian relocations in Turkey in the year 1915. Apparently these documents were stolen from the Ottoman Archives in Istanbul, probably by some Greek or Armenian agents working for British intelligence. We learn from a private letter, dated "Constantinople, 22nd May, 1923", sent to Lancelot Oliphant of the Foreign Office by Nevile Henderson, then Acting British High Commissioner in Istanbul, that these "State Papers" were apparently obtained by the Military Intelligence from the sublime Porte in the early days of the Armistice of Mudros (30. 10. 1918); they had lain hidden in their office ever since, and had then been sent to the British High Commission. They were the original instructions issued by Talat Bey for the Armenian dislocations. (See File No. 9158, Document No. E 5523, in Fo. 371, Public Record Office).

The following quotations from the documents in the 1923 Turkey files, (photo-copies of some of which are attached to this article as an appendix), further vindicate the case of the Ottoman Government and officials in connection with the Armenian dislocations. Let us examine them.

In a secret letter No. 296, dated 28th May 1915, the Ottoman Ministry of the Interior informed the officials and officers concerned with Armenian dislocations as follows:

"...It is brought to our serious attention that, in article 8 of the rules concerning the installation and the maintenance of the population that is to be transported to the known localities, it has been mentioned that a person installed in the place arranged could go to another place, if desired, after getting the authorisation of the commission for emigrants and the consent of local authorities. *However, no persons must change their abode until the end of the war...*" The last sentence in this secret letter goes

a long way in disproving the allegations of Armenian and pro-Armenian propagandists that the Ottoman Government and officials wished to exterminate the Armenians.

The following quotations are also quite revealing:

On 5th August 1915, Ismail Hakki, the Governor of Bursa, in a confidential despatch No. 802 to the Sub-Governor of Mudanya, sent the copies of a number of despatches relative to the relocation of Armenians together with the rules to be put into force in the province, recommending that he should put into execution these dispositions, when he received the order to act. Here are some of these despatches:

“28. 7. 1915. The laws relative to the liquidation of debts and credits between relocated Armenians and official institutions or private individuals, will be sent to you shortly. In the meantime, write the particulars down in a special register, so that cases will not be lost sight of. Sgd. Talat, Minister (of the Interior)”.

“30. 7. 1915. It is learnt that the private property of relocated Armenians is being sold dirt cheap to monopolists of this class of business, and thus greatly wronging the proprietors. Consequently, the following measures must be taken:

a) Forbid the entry or free circulation of all foreigners and suspects in localities which will be evacuated;

b) If there are people of this category already in the district make them to leave immediately;

c) If there are such persons who have bought goods at ridiculous prices, take steps to annul the sale, to restore prices to the right level, and to prevent illegal profits being made;

d) Authorise the Armenians to take away with them everything they wish;

e) If there is found amongst the goods not taken away stuff which has deteriorated by the weather sell, by auction, that of primary importance;

f) The merchandise not taken away can remain without deteriorating, keep it on behalf of the owner;

g) Prevent all agreement of the nature of hiring, pawning, attachment or sale or mortgage, which is likely to take away all rights of a proprietor to his property, and so sever his attachment

to the country. Consider as null and void all agreements of this sort which have been made from the time the relocations commenced until now;

h) Prevent any further agreements of this sort being concluded;

i) Authorise the formalities of definite sales, but prevent foreigners from buying land and household furniture. Sgd. Talat, Minister”.

Talat was the Minister of the Interior who tried everything he could to prevent the exploitation of the Armenians who were to be relocated. He was later to receive his reward at the hands of an Armenian assassin.

“30. 7. 1915. . . Make special officials accompany the groups of relocated Armenians, and see that they are provided with food and other things that they have need of. Expenses incurred in this respect will be settled by the allotments for the emigrants. Sgd. Ali Munif for the Minister”.

On 28th August, 1915, the Ottoman Ministry of the Interior drew up a number of instructions with regard to the relocation of Armenians which were then sent in confidential despatches to the various Governors responsible for carrying them out with specific orders that they should use their best efforts and give careful attention to their implementation. Some of the instructions were as follows:

“Art 1. The convoys of those to be relocated going on foot or in carts to their place of destination, will be concentrated in the nearest station to their place of departure.

“Art 2. If amongst those to be relocated in the stations there are found official documents proving that the family supporter is a soldier, or if there are women or orphans without a supporter, or Catholics or Protestants that do not wish to go to their destination, they will be separated and distributed among the villages of the provinces and districts to which the stations belong. . .

“Art 3. The families of soldiers, Protestants and Catholics not yet relocated from the places where they have

lived a long time, must be maintained in their places of residence, as well as any manufacturers who are really necessary to the country, and also any workers employed in the factories which produce goods of public utility or who are employed on the railways and in the stations. The families belonging to Armenians in this category will be equally maintained in their locality. . .

- “Art 9. The necessary food for the emigrants while on their journey until they reach their destination must be assured. The cost of the food for the poor emigrants must be borne by the open credit for the service of the installation of the emigrants.
- “Art 10. Keep under permanent supervision the concentration camps of the relocated and take the necessary measures to assure their well being, as well as order and security. Assure the proper food to the indigent emigrants and look after their health by daily visits from a doctor. Take care of the sick people and provide all that is necessary for the expectant mothers and the newly born infants. The functionaries as a whole are responsible for all negligence in the carrying out of these orders.
- “Art 12. The officials of the expedition who are appointed from the provinces and the districts on which the stations depend, must execute the orders and the instructions received. The Governors, Administrators and Sub-Governors of the districts are hierarchically responsible for the execution and integral application of these instructions, as also for that of the proper carrying out of the duties which are entrusted to the officials of the expedition and the controller of service of supplies.
- “Art 13. Those to be relocated between Eregli and Pozanti must be forced to leave partly by railway and partly in motor cars. The sick people, the indigent, the women and the children must be sent first by rail,

and the others according to their capacity for endurance, either in carts or on mules or on foot. Each convoy must be accompanied by a detachment of guards and the food supply for the convoy must be looked after until the destination is reached.

- “Art 16. The central service of expedition must be informed by telegram of the number of the persons and of the date of departure of each convoy which is sent from Eregli to Pozanti or to Tarsus or from Pozanti to Tarsus.
- “Art 18. The petitions that will be presented by the emigrants to the provinces and to the districts for leave to be maintained or returned to their place of residence, which show good reason other than that of military service, protestanism or catholicism must be sent to the Minister of the Interior with a recommendation on the subject and the officials will act in accordance with the reply received. . .
- “Art 19. All communications from other central departments on the subject of the maintenance or of the sending back to their place of residence will be brought by telegraph to the knowledge of the Minister and the authorities will act in conformity with their instructions.
- “Art 21. In cases where the emigrants will be the object of an attack, whether in the camps or during their journey, stop the assailants immediately and refer the case to the court martial with particulars.
- “Art 22. The officials who receive from the emigrants bribes or gifts, or who abuse the women by promises or by menace or who establish illicit relations with them will be immediately recalled and deferred, with the particulars, to the court martial to be severely punished.
- “Art 23. If the special agents employed in the service of expedition and administrative functionaries who are responsible for the supervision are negligent of their

duties or careless in the exercise of their functions, they will undergo a stoppage of salaries or emoluments; in the event of a second offence their emoluments will be reduced and they will at the same time be degraded in office.

“Art 24. The Governors and Commissioners are responsible for exercising a continued supervision on the camps and en route for taking measures, for organising in a suitable manner the service of expedition and for assuring the complete application of the dispositions of these rules. Dated 28th August 1915.

Director of service of Installation
and of the Maintenance of the Emigrants
in the name of the Minister
of the Interior”.

After perusing the above documents, a sensible person with a searching mind will find it extremely hard to be taken in by Armenian and pro-Armenian propaganda that, early in 1915, the Ottoman Government concocted a “satanic plan” to exterminate the Armenian community in the Ottoman Empire, despite the fact that some Armenians, particularly a number of Armenian leaders, had betrayed the trust bestowed upon them by Ottoman society, by choosing the path to treachery, espionage and rebellion against their country by collaborating with its enemies, thus resulting in the measures taken by the Ottoman Government to relocate the Armenians by having to move them from places of strategic importance in order to reduce the risk of Armenian treachery.

THE ARMENIAN TREACHERY

Armenian Espionage :

The following authentic documents, exhumed from the British Foreign Office archives, constitute further proof to the treachery of a number of Armenians.

Confidential letter from Vahan Cardashian (an Armenian) to Lord Robert Cecil, dated 8th July, 1918. Cardashian, who claimed

to be a counsellor-at-law, was the Turkish High Commissioner for the San Francisco Exhibition in 1915. Here is his letter:

“Fortyone days before the entry of Turkey in the war, I informed the British Embassy at Washington of the decision of Turkey to enter the war on the side of Germany, *and transmitted to it the Turkish plan of campaign*... In the midsummer of 1915, I directly communicated to the Foreign Office the substance of a conversation I then had with General Ihsan Pasha who was captured by the Russians (he was the commander of an army corps), and having fled via Siberia, had found refuge in San Francisco where I was then acting as Commissioner for Turkey I much regret to say. The substance of that conversation was that, in the opinion of Ihsan, the most vulnerable point of the Turkish line of defence was along the Cilician coast, since the rail that supplies the Turk armies in Palestine and Mesopotamia is 45 miles from the coast and extends to it; and again to quote Ihsan: ‘Fortunately, God has confounded the minds and blinded the eyes of the Allied strategists...’

Assim Bey, former Turk Minister for Foreign Affairs, told me several times, and Halil Bey, present incumbent of that office told me once, that in the event of a war against Britain, the Turkish objective would be Afghanistan and India via Trans-Caucasia”².

On 15th September, 1919, British Intelligence officers in Turkey, in a despatch to the Director of Military Intelligence, enclosed a report from the British Intelligence Officer at Adana on the military situation in the Aziziye district, which was prepared after “*a reliable agent (Armenian, born in Persia)*” was sent to Aziziye to obtain a detailed account of the situation³. Similarly, a number of Armenians working in the Ottoman Post Office were passing on information to Entente Powers.

² British Foreign Office documents in the Public Record Office: FO/3410/455, Vahan Cardashian to Lord Robert Cecil, confidential letter New York 8. 7.1918.

³ FO/4222/142744, British Intelligence to Director of Military Intelligence, 15. 9. 1919.

Armenian Collaboration With Enemy Powers :

On 8th December, 1919, the British Minister in Athens, Lord Granville, in a cypher telegram informed British Foreign Secretary Lord Curzon about the Pontus Movement of setting up a Greek republic in the Black Sea provinces of Turkey. Eight days later, George Kidston, a member of the Eastern Department of the British Foreign Office, made the following comments thereon:

“We know that they (the Greeks) have had conversations with the Armenians regarding the formation of a combined Greek and Armenian army . . .”⁴.

On 26th February, 1920, the British Foreign Office received an undated letter from M. Constantinis and G. Pissani, addressed to the British Prime Minister Lloyd George, saying that they had already submitted to the Peace Conference three memoranda dealing with the question of Euxine Pontus, and adding:

“Geographical contiguity and community of religion always throws Pontus into close relations with Armenia . . . It is in the interest of the Allies to promote the union of Armenians and Pontine Greeks in a single federal state. The harmonious cooperation of the two nations is secured. On January 16th, 1920, a formal agreement was concluded in Tiflis between the delegates of Pontus Greeks and the Prime Minister of the Republic of Erivan, M. Khatissian. The outlines of the constitution of the proposed federal state have been drawn and details left to future discussion . . . By promoting the emancipation of both peoples from Turks’ yoke, and encouraging their collaboration, the Allied Governments will set up a real barrier against Mustafa Kemal and Lenin alike”⁵.

Even *The Times* of 1st March, 1920, carried a letter to the editor by a person who used the initials D. A. K., entitled “Caucasia and Bolshevism”, saying that Pontus and Armenia, which a few months earlier could not agree to collaborate, had become finally converted

⁴ FO/4240/161530, Lord Granville to Foreign Office, cypher telegram, Athens. 8. 12. 1919.

⁵ FO/5192/E 621, M. Constantinis and C. Pissani to Lloyd George, undated letter received in the Foreign Office on 26. 2. 1920.

to the "statesmanlike policy" of the Greek premier Venizelos, who, from the very beginning, had urged them closely to unite in view of their "common interests". Five weeks earlier, their representatives had concluded an agreement at Tiflis, and a military convention was signed between General Termenasian, representative of Armenia, Colonel Cathenotes, ex-Greek Army officer, and Colonel Ananias, formerly of the Russian army but representing Pontus. The agreement was about measures to be taken in concert for meeting an external threat (e.g. from the Turkish Nationalists) ⁶.

Meanwhile, in the absence of Sir John Tilley from the British Foreign Office, Mr. Malcolm, the Armenian representative in London, brought M. Khatissian, who until two months earlier was the President of Armenia, to see D. G. Osborne, one of the Foreign Office staff, on the morning of 19th July, 1920. In a long interview, Khatissian thanked Great Britain whom Armenians regarded as their chief champion. He was visiting Europe as a special and fully accredited emissary of his Government to raise a loan of 20,000,000 dollars from various Armenian colonies, half of which would be devoted to the military expenses of occupying the Eastern Provinces of Turkey. He asked that Armenia be authorised at once to occupy the Turkish Provinces since an immediate advance by Armenian troops, in conjunction with the Greek operations in Anatolia, and with, if possible, the support of the British Fleet at Trabzon, would have considerable chances of success without serious resistance, he believed; but the Foreign Office, who consulted the War Office, would not authorise this ⁷ despite the fact that Greek premier Eleftherios Venizelos was suggesting the setting up of a Pontine State on the Black Sea shores of Turkey which could collaborate with Armenia and Georgia to form "a solid barrier against Islamism and eventually against Russian Imperialism". He was asking for British financial assistance to help create such a state ⁸.

Despite the British attitude, the Armenians carried on with their treachery. On 16th August, 1920, British High Commissioner in Is-

⁶ *The Times*, London, 1. 3. 1920.

⁷ FO/4958/E 9127, Minute by D. G. Osborne of the Foreign Office, 19. 7. 1920.

⁸ FO/5135/E 12594, Eleftherios Venizelos to Lloyd George, cypher telegram, Athens, 5. 10. 1920.

Istanbul, Admiral Sir John de Robeck, in a cypher telegram to Lord Curzon, informed him as follows:

“I am informed that the French having being assured as to their position in Syria, now propose to send strong reinforcements to Cilicia and clear the country of the Nationalist forces. *They have about 5,000 Armenians under arms, besides volunteer irregulars, for whose use Greece has just shipped from Piraeus, 5,000 rifles and 8 million rounds of ammunition...*”⁹.

Armenian Propaganda:

On 9th January, 1920, British Member of Parliament Aneurin Williams, in a letter to Cecil Harmsworth, Parliamentary Secretary to the Foreign Office, stated that the Reverend Harold Buxton, chief agent of the Lord Mayor’s Armenian Fund in Asia Minor, had sent very alarming news that Mustafa Kemal, the Turkish Nationalist leader, would massacre from 50,000 to 100,000 Armenians if the Allies did not safeguard them. He thought that the danger was imminent. Aneurin Williams had no further information as to the whereabouts of these Armenians, except that some weeks earlier, he had heard that Mustafa Kemal had threatened to massacre all Christians within his power if Turkey were dismembered. He went on:

“Of course, Europe can’t submit to threats like that. I don’t know what can be done to save those whom he threatens to kill, but at any rate, it can be made clear to him that *his own head will be forfeit if he does*. I daresay, the whole matter is familiar to you, but I feel bound to pass it on, and I am sure you will satisfy yourself that everything that can be done to prevent such massacres is being done”.

On 14th January, 1920, W. S. Edmonds of the Eastern Department of the Foreign Office, commented on this as follows:

“... *The Armenians have naturally been full of the most alarmist rumours, but this particular one is probably meant to influence Paris...*”¹⁰.

⁹ FO/5054/E 9984 Admiral Sir John de Robeck to Lord Curzon, cypher telegram, Istanbul, 16. 8. 1920.

¹⁰ FO/4161/169898, Aneurin Williams M. P. to Cecil Harmsworth, letter, London, 9. 1. 1920.

About nine months later, on 30th October, 1920, the "Union Nationale Armenienne" of Cairo, in a letter to the British Foreign Office asked for Allied military intervention "to save the Armenians in Cilicia". D. G. Osborne of the Eastern Department, commented on this on 16th November, 1920, as follows:

"It is now an accepted canon that any misfortune that befalls an Armenian is the result of his self-sacrificing devotion to the cause of the Allies and entitles him to compensation from Great Britain. It is stated in this letter that the present situation in Cilicia 'constitutes a singular reward to a people that has allowed itself to be massacred and deported out of attachment to the cause of the Allies'. This is going a little too far. . . Yesterday General Bragratouni (Armenian) informed me that the Armenians were fighting the Nationalists (Kemalists) on behalf of the Treaty of Sevres and of the Allies. I denied this and said that they were fighting for Armenia. I think we should refuse all responsibility for the Armenians in Cilicia and in reply to this memo should refer the Committee to the French Government. *We might also correct the fallacy of the massacres and deportations*"¹¹.

A week earlier, the same officer of the Eastern Department, had made the following comments in connection with the Armenian agitation in Cilicia:

"This (the agitation) is, no doubt, quite true and *fully accords with the Dashnak propaganda methods*. Thus Hadjin falls at the psychological moment and exaggerated reports of massacres are inserted in the press of the whole world *thanks to the highly developed Armenian propaganda service*"¹².

Actually, as the following documents will indicate without any doubt, it was the Turks who were being massacred by the French and the Armenians in Cilicia.

¹¹ FO/5120/E 14122, Union Nationale Armenienne to Foreign Office, letter, Cairo, 30. 10. 1920 and Foreign Office comments thereon.

¹² FO/5210/E 13870 Minute by D. G. Osborne, 9. 10. 1921.

ARMENIAN ATROCITIES

The following extracts from a letter sent on 12th April, 1920, by C. F. Bates, President of Robert College, Istanbul, to A. Lybyer of the American fact-finding mission in Turkey, on the existing situation is interesting:

“... The policy of the French Government in bringing Armenian soldiers into Cilicia, and employing them there as gendarmes and policemen, has had a very bad effect throughout all Asia Minor... Many of these Armenian soldiers frankly avowed that they had come to this country for revenge... I very much fear that the announcement that an Armenian Kingdom is to be created in Asia Minor will be the signal for the breaking out of serious riots and massacres all over the country...”

Sir Ronald Graham of the British Foreign Office described these views as “sound”¹³.

Even Brigadier-General A. F. Wavell of the British Egyptian Expeditionary Force admitted that many excesses were committed in Cilicia by “certain portions of the French Armenian troops”; but disciplinary action had been taken and the French Armenian troops had been relieved by British troops and concentrated outside the towns. The “worst elements in these Armenian battalions” were being removed, and the situation in Cilicia, according to the general, was much improved. Commenting on this despatch, N. D. Peterson of the Foreign Office, said:

“General Allenby’s report that the French Armenians were unsatisfactory seems more than justified, and I expect that this is a very mild account of what really took place”¹⁴.

To these accusations against the Armenians, Percy Christian, an Englishman, on 2nd May, 1920, added the following:

“Once again I feel it my duty to inform you of the critical state of the Province of Adana. Since the withdrawal of the

¹³ FO/4157/66819, C. F. Bates to A. Lybyer, letter, Istanbul, 12.4.1920.

¹⁴ FO/4165/79400, Brigadier-General A. F. Wavell to British High Commissioner in Istanbul, 15.4.1919.

British troops, things have gone from bad to worse and only false reports get outside the country. The Movement which is daily augmenting, is not merely brigandage, *but a general uprising of the whole Moslem population against the intolerable persecution, tyranny and unprecedented corruption: wholesale destruction of Moslem villages by bands of another creed, armed for the purpose: their homes burned, and their crops – which are exceptionally fine this year – left to rot in the fields. No Moslems are safe. Even in towns their women are unveiled and insulted in broad daylight. 40 or 50 villages in the plain between Adana, Sis and Osmaniye have been destroyed. Natives of all creeds no longer trust Europe...*"¹⁵.

About six weeks later, British ambassador in Paris, Lord Derby, sent the following interesting cypher telegram to Lord Curzon:

"Mr. Vansittart (British representative at the Peace Conference) gathers from M. de Caix, Berthelot and Kamner (French Officials)... that French difficulties had been much augmented by the Armenians themselves who had lost no opportunity of *massacring isolated Turks*"¹⁶.

The French Chargé d'Affaires in London, in a note to the British Foreign Office on 8th November, 1920, dwelt on the situation in Cilicia, adding that the Armenian agitation continued, and that its main object was a political one - the fulfilment of a programme involving the establishment of an independent Cilicia¹⁷. But the true state of affairs in Cilicia was revealed by H. C. A. Eyres, an Englishman of Famagusta (Cyprus), in a confidential letter of 26th October, 1920. I append hereunder this interesting letter *in toto*:

"Famagusta, confidential, No. 2, 26. 10. 1920... From conversations with a large number of persons who have either left Cilicia lately or have had letters and news from there... when the French authorities first took over the Government of Cilicia, the natives were highly pleased... and quite prepared to settle

¹⁵ FO/5053/E 8264, Percy Christian to Lord Allenby, letter, Cyprus, 2.5. 1920.

¹⁶ FO/5051/E 6966, Lord Derby to Lord Curzon, cypher telegram, Paris, 21. 6. 1920.

¹⁷ FO/5210/E 13870, French Chargé d'Affaires A. de Fleauriau to Sir J. Tilley, note, London, 8. 11. 1920.

down and live in amity with each other. The Turks of Adana collected a large sum of money to indemnify the Armenians and did so. They rebuilt their houses and restored their cattle and horses to such an extent that, in many cases, Armenians found themselves possessed of greater wealth than before. On the arrival of the French Colonel Bremond, he seized the remainder of this fund and confiscated it. He laid his hands on all visible assets and is said to have put everything in his pocket. In conjunction with a band of officers, who governed the town, e.g. Captain André of Osmanieh, Captain Martin at Adana, Captain Teiheren at Sis, etc., he raised bands of brigands who went about the country *burning and looting the Turkish villages* and the proceeds were shared by the principals. Captain André is stated to have been particularly active in this line.

In Adana itself *a massacre of Turks took place one night and the people in some 60 houses were murdered and robbed*. There was a British eye-witness there at the time . . . it is impossible to disbelieve the tale he told me. Such a massacre could not have taken place without French connivance and assistance, *though the actual perpetrators were believed to be solely Armenians* . . . The result of this shocking misgovernment was that the Turks fled from Adana in great numbers and the villagers made for the hills. They organised resistance against the French and obtained aid in the shape of arms and ammunition from the Nationalists. . .¹⁸.

Even British Army officer Major Noel, who was sent to Anatolia to arouse the Kurds against the Turkish Nationalists, but was pursued by the Kemalist forces and almost captured reported, in May 1919 as follows:

“As a result of three months touring through the area occupied and devastated by the Russian Army *and the Christian Army of revenge* accompanying them during the spring and summer of 1916, I have no hesitation in saying that *the Turks would be able to make out as good a case against their enemies as that presented against the Turks* . . . According to almost universal testimony of local

¹⁸ FO/5210/E 14898, British High Commissioner Sir Horace Rumbold to Lord Curzon, despatch Istanbul, 19. 11. 1920.

inhabitants and eye-witnesses, *Russians acting on the instigation and advice of Nestorians and Armenians who accompanied them... murdered and butchered indiscriminately any Moslem member of the civil population who fell into their hands.* A typical example that might be quoted is *the extermination of the town of Rowanduz and the wholesale massacre of its inhabitants...* A traveller through the Rowanduz and Neri districts *would find widespread wholesale evidence of outrages committed by Christians on Moslems*¹⁹”.

Mustafa Kemal, leader of the Turkish Nationalists, on 12th November, 1919, sent a telegram protesting vigorously against the occupation of Cilicia by the French, and adding.

“The massacres, oppression and atrocities, and the policy of extermination carried out in the *vilayet* (province) of Aidin, which was given to the Greeks to occupy with a view to opening the way to a division of Turkey, are identical with those perpetrated in the localities of Marash, Ourfa and Aintap (Antep), dependencies of the Vilayet of Adana, which the French have occupied, *using the Armenians as their instruments.* These acts are the last of a series of flagrant injustices of a political nature...”²⁰.

The Ottoman Government protested against the Cilicia incidents, asserting that Turkish action was due to “the unwarrantable extension of French occupation and the Armenian excesses and provocation”. W. S. Edmonds of the British Foreign Office commented as follows on these protests:

“No doubt the Armenians, whether native civilians or French mercenaries, have used many chances of working off old scores, and the attitude of the French authorities was very likely intolerable...”

Lord Hardinge added: “The Grand Vizier was right in his accusation against the French”²¹.

¹⁹ FO/3658/84426, Admiral Richard Webb, British acting High Commissioner, to Lord Curzon letter, Istanbul, 17. 5. 1919, enclosing copy of a report by Major E. W. C. Noel.

²⁰ FO/4185/156735, Admiral Sir John de Robeck to Lord Curzon, confidential despatch, Istanbul, 19. 11. 1919, enclosing translation of a telegram dated 12. 11. 1919 from Mustafa Kemal.

²¹ FO/5043/E 1358, Admiral Sir John de Robeck to Lord Curzon, despatch, Istanbul, 17. 2. 1920, enclosing a note from the Ottoman Government.

TURKISH HOSTAGES

As late as April 1920, the British Foreign Office was still receiving alarming reports about the situation of the Armenians in Cilicia. On 3rd April, 1920, the Foreign Office, in an urgent cypher telegram to British High Commissioner in Istanbul, Admiral Robeck, was instructing him as follows:

“You should instruct the Turkish Government to remind Mustafa Kemal that the Allies have recently arrested several of his friends and associates (during the Allied occupation of Istanbul) *who will be held as hostages for the Armenians in Cilicia*”²².

Whereas the truth was that those who were being massacred in Cilicia, as the above documents show, were the Turks.

TURKISH MAGNANIMITY

Whilst the Armenian gangsters and terrorists were doing their best to exterminate the Turkish population of Cilicia, the Turkish XVth Army Corps, under the command of Kazim Karabekir, was moving against the terrorist Tashnak Government of Erivan in a final show-down. *The Times* of the 4th December, 1920, carried the following headlines and story:

“‘Partition of Armenia’, ‘Turks Refrain From Massacre’ . . . In addition to Kars and Ardahan, Turks take Igdır and part of Alexandropol districts. . . . Turks appear to have behaved comparatively well towards the Armenian population, which is probably due to the character of the Turkish commander, Kazim Karabekir Pasha, who although an ardent partisan of the Committee (Committee of Union and Progress) policy of *Drang nach Osten*, has an unsullied reputation as a soldier²³. . . .”

With the signature of the Treaty of Alexandropol, and the ensuing Bolshevisation of Armenia, the Armenian question was finally settled at the Moscow and Kars Conferences.

²² FO/5045/E 2497, Foreign Office to Admiral Robeck, urgent cypher telegram, 3. 4. 1920.

²³ *The Times*, London, 4. 12. 1920.

WHAT THEY SAID ABOUT THE ARMENIANS

Sir Eyre Crowe, (Turcophobe) member of the British Foreign Office:

“We must remember that the misfortunes of their (Armenian) past history, for which Europe is in some measure to blame, have led them in self-defence, to adopt subterranean methods and *to become too prone to massacring their opponents*. The Armenian character is now not a more pleasing one than that of any other nationality which has for centuries had to submit to Turkish domination²⁴...”.

George Kidston of the British Foreign Office:

“I fear that there is not the slightest doubt that the Armenian is at least as good a hand at massacring as his Moslem neighbour, and the Dashnak gang, who are at present in control at Erivan inspire no confidence. The Dashnaksutiun in my day at Constantinople were hand in glove with the C. U. P. and have always followed the same policy of secrecy and violence... Our friend Aharonian is a leading light of the Dashnak brotherhood, and has fallen foul of Papanjanian who is resigning. These everlasting feuds between the Dashnaks and the Hintchaks poison the whole Armenian atmosphere and make one despair of ever being able to do anything effective for these unfortunate people²⁵...”.

Mary Caroline Holmes, of the American Orphanage at Urfa:

“The traits of character (of the Armenians) are far from those which make for righteousness, peace, or any sort of stability in society or government. What morality, if there ever was any, seems to have quite disappeared, so that lying, deceit, thieving, blackmail, etc., are as common among them as among the other races.

We heard much in America about the high standard of Christianity among them; of how they died for their faith

²⁴ FO/4215/157720, Sir Eyre Crowe to George Kidston, private letter, Paris, 1. 12. 1919.

²⁵ FO/4215/153371, George Kidston to Sir Eyre Crowe, private letter, London, 28. 11. 1919. in reply to latter's letter of 17. 11. 1919 from Paris.

and suffered untold agony for the name of their Lord. Some did. Many did not. They denied his name, became Moslem, even changing their names to save their skins. I personally know those who did these things. I am engaged in rescuing women and girls from Moslem homes, among other things. Quite as often as not, they do not wish to leave their Moslem men, are happy and contented and to my mind quite as well off as with men of their own race. . .

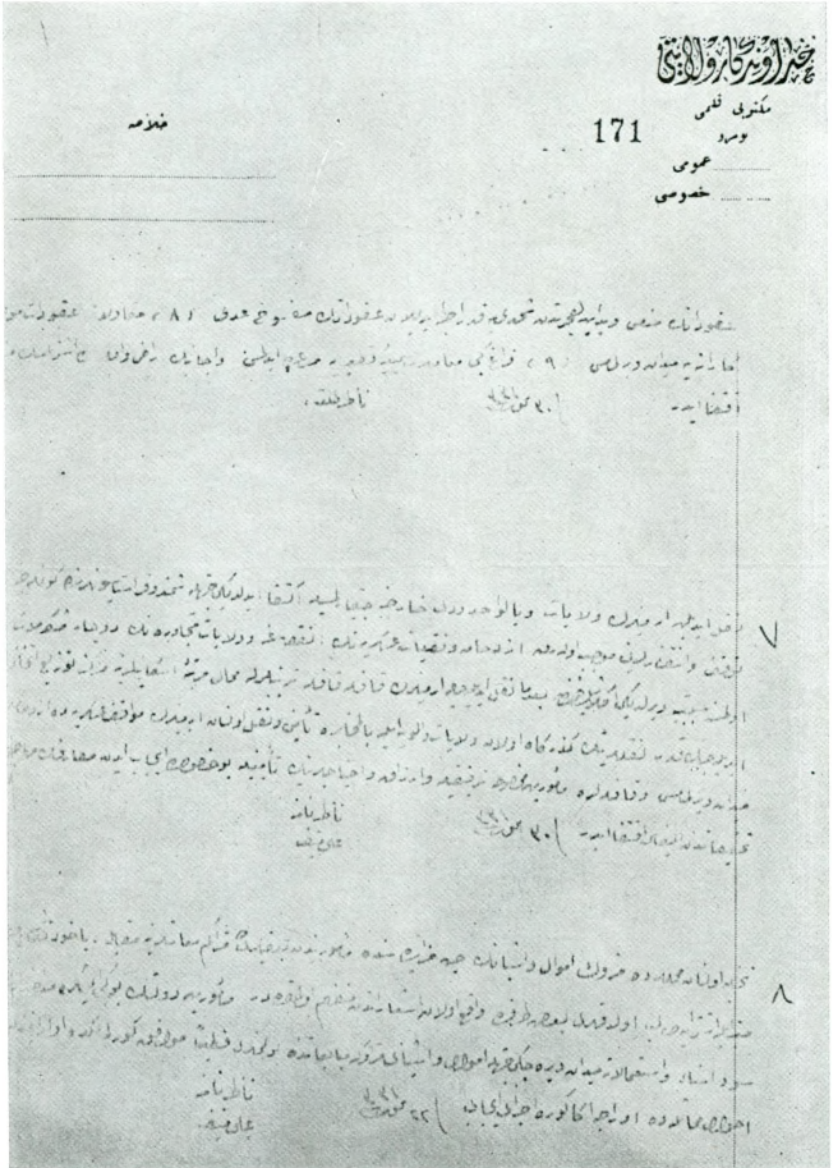
It is essential to remember that for 24 years the grievances of the Armenians have been systematically advertised in England and America. To the visitor the Armenian has shown himself no better than a professional beggar. To get him to do a hand's turn to help himself is an exception, and gratitude does not seem to be part of his code. Indeed, the examples of base ingratitude, of dishonesty, of intrigue against the very individuals who are helping him, are only too numerous. On the other hand, how little is known of . . . *the massacres by Armenians during the retreat into Armenia of the defeated Turks before the Russian advance through the Caucasus. . .*"²⁶.

Major-General James G. Harbord of the American Military Mission to Armenia:

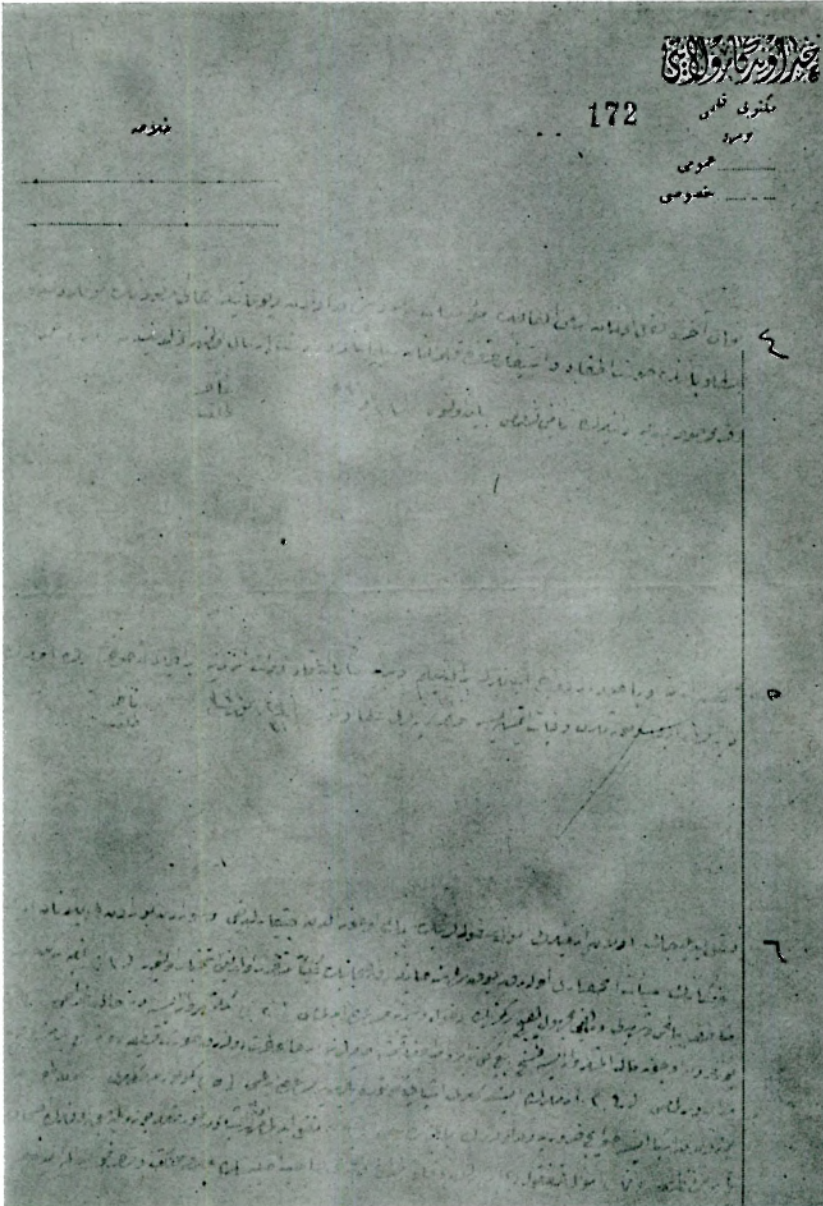
"...The Armenian generally does not endear himself to those of other races with whom he comes into contact. The Armenian stands among his neighbours very much as the Jew stands in Russia and Poland. . . The popular saying in the Near East is: 'The Armenian is never legally in the wrong, never morally in the right'. Even the American missionary does not like the Armenian as much as he does the more genial but indolent and pleasure-loving Turk. *The Armenian is not guiltless of blood himself*"²⁷.

²⁶ FO/3660/140737, Mary Caroline Holmes to "My dear friend", American Orphanage, Urfa, 25. 9. 1919.

²⁷ FO/5108/E 4203, Report of the American Military Mission to Armenia, by Major-General James G. Harbord, 13. 4. 1920.

Çeşitli tarihlerde Osmanlı yöneticileri arasında Ermenilerle ilişkin olarak yapılan yazışmalar
Correspondence between Ottoman administrators connected with the Armenians

Çeşitli tarihlerde Osmanlı yöneticileri arasında Ermenilerle ilişkin olarak yapılan yazışmalar

Correspondence between ottoman administrators connected with the Armenians

خبر اوین کاروانی

173

شماره قلمی

وسعه

عمومی

خصوصی

شماره

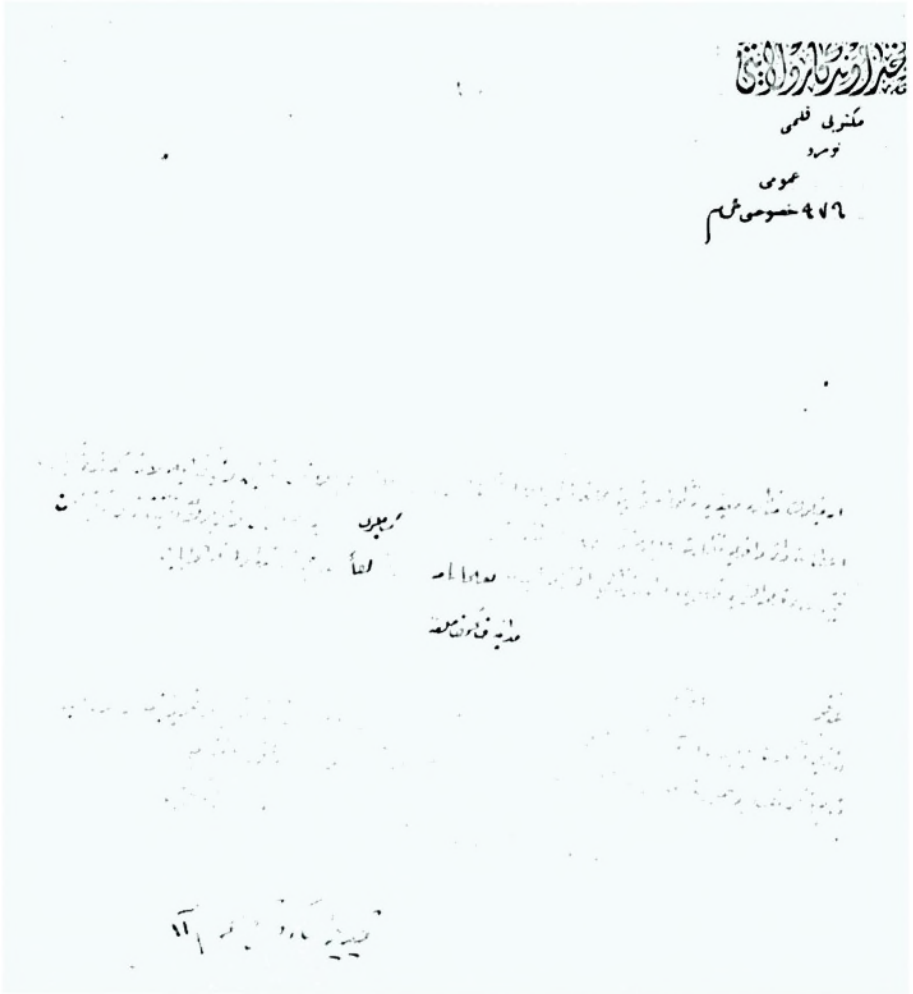
مرفوعه

طبعاً بودیم بجهت آن آخره نقدی اجراء یافته امیران اعزاء و انعام و منزلت سائره دره اولاد معین
 شریک شایسته انصاف است «
 مالک ناکری و
 نام
 تحسین

ولایتی و خفته بولنامه امیران اخربیدند در این نسیه اولاد نه زاید کرده و قری و بایان بولنامه قبولید
 استنسی است «
 نامرنامه است

بی امانت و خدسوی مقرر - بویید نطق قدر و خفته بولنامه عمدی بود رنده کی ارمنی افراد یک امر
 کسب با اخلاص اتمینه مطبوعه لایبلا ملک اجمیره صفارنده تدبیر شد بدی اتحادی امید امر با قلم رتبه بی نهایت اعزاز
 استو خرافه نیک بر صدمتک ده فزاید کرده بولنامه عمدی بودی فوئانه انقراض ویرانی
 به قیامت نامه و فانی ارطالنه
 بیجا مرتبه در و دم
 است «

Çeşitli tarihlerde Osmanlı yöneticileri arasında Ermenilerle
 ilişkin olarak yapılan yazışmalar
 Correspondence between Ottoman administrators connected
 with the Armenians

Çeşitli tarihlerde Osmanlı yöneticileri arasında Ermenilerle ilişkin olarak yapılan yazışmalar
Correspondence between ottoman administrators connected with the Armenians

جمهوری ترکیه

مکتوبی قلمی
نوسه

عمومی

خصوصی

شماره

۸۸ ماس ۱۳۱۱ تاریخ و
 نورولی قوزلر ویدیه تقی ایلمه ارینون برارنده قور، بر کلکون جوماته به جیت علیک برارنده
 جانتیله قورمیه دوتور اچمه آردجه زقر قورمیه برارنده مندر قورمیاک تقدر قاضیه بالوقون تعلیمات ارکان در قورمیه ایلیه
 لریجه رشی ماده درن قاضیه قورمیه ایلیه ایلیه ایلیه

۸۸ ماس ۱۳۱۱ تاریخ و
 نورولی قوزلر ویدیه - شاهیه مدار برارندن ایلمه ایلیه جوماته ایلیه ایلیه ایلیه
 سدری ماده سنده " حال سرتور ایلمه ایلیه برارنده ایلیه قورمیه ایلیه قورمیه ایلیه ایلیه ایلیه
 قورمیه ایلیه ایلیه ایلیه ایلیه ایلیه ایلیه ایلیه ایلیه ایلیه ایلیه ایلیه ایلیه ایلیه
 جیت ران ایلیه ایلیه ایلیه ایلیه ایلیه ایلیه ایلیه ایلیه ایلیه ایلیه ایلیه ایلیه ایلیه
 به قورمیه ایلیه ایلیه ایلیه ایلیه ایلیه ایلیه ایلیه ایلیه ایلیه ایلیه ایلیه ایلیه ایلیه

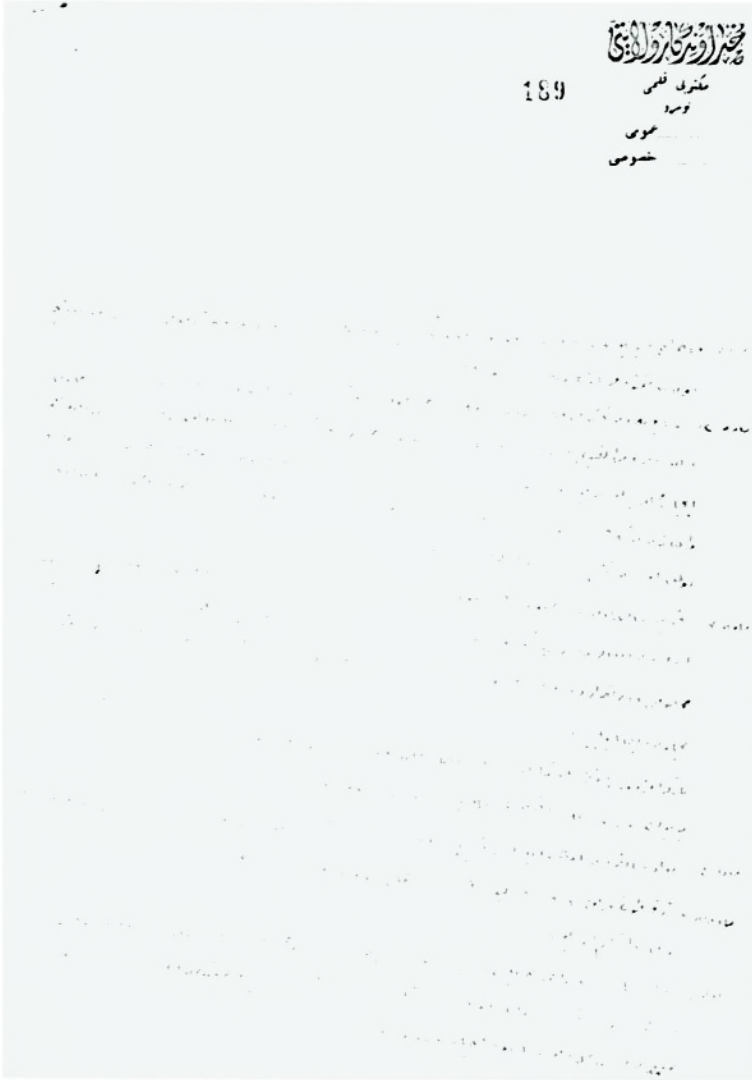
ولایت ریاست صدیری حیدر گم

محرمانه

خاتمه

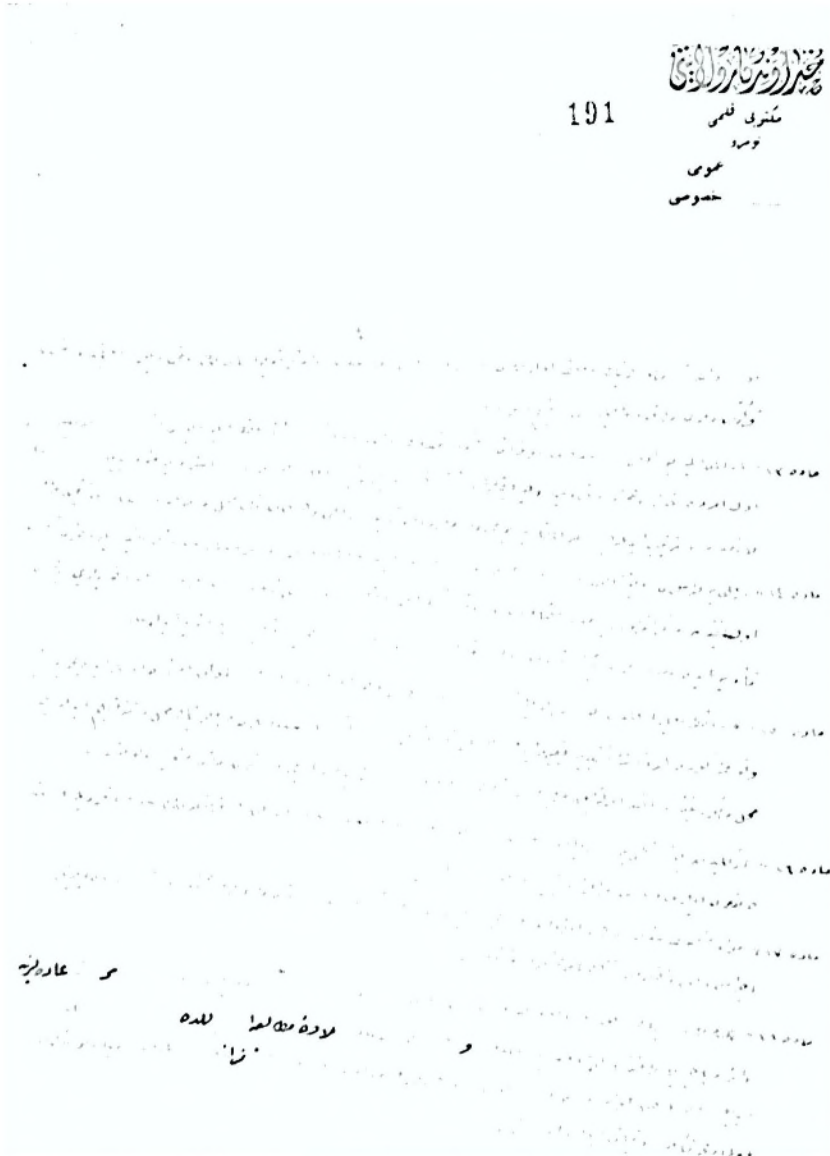
واحدین به سعید سیک ۸۸ ماس ۱۳۱۱ تاریخ و ایلیه ایلیه ایلیه ایلیه ایلیه ایلیه ایلیه ایلیه ایلیه ایلیه ایلیه ایلیه ایلیه
 بالویه نقاد و تمیایلیه ایلیه ایلیه ایلیه ایلیه ایلیه ایلیه ایلیه ایلیه ایلیه ایلیه ایلیه ایلیه ایلیه

Çeşitli tarihlere Osmanlı yöneticileri arasında Ermenilerle ilişkin olarak yapılan yazışmalar
 Correspondence between Ottoman administrators connected with the Armenians

Ermeni tehcirleriyle ilişkin olarak Osmanlı İçişleri Bakanlığınca
il ve ilçe yöneticilerine gönderilen yönergeler

Instructions sent by the Ottoman Ministry of the Interior to
governors of Provinces in Connection with armenian Relocations

Ermeni tehcirleriyle ilişkin olarak Osmanlı İçişleri Bakanlığınca
il ve ilçe yöneticilerine gönderilen yönergeler

Instructions sent by the Ottoman Ministry of the Interior to
governors of Provinces in Connection with armenian Relocations

مبدائیہ طبقہ اعمال و اوزار
 موالی قومیہ کراڑہ
 قومیہ اعلیٰ ۱۴۱۰ ق مسموم
 ر

۴۹۷-
 بریلوہ دکن میں تیار ہو۔ اسی کو کہہ سکتے
 ہیں کہ یہ قومیہ کراڑہ ہے اور اسے قومیہ
 اعلیٰ کہتے ہیں۔

۹۶۸
 تیار ہونے والے کراڑہ کو کہتے ہیں
 قومیہ کراڑہ اور اسے قومیہ
 اعلیٰ کہتے ہیں۔

Armeni tehcirleriyle ilişkin olarak Osmanlı İçişleri Bakanlığınca
 il ve ilçe yöneticilerine gönderilen yönergeler
 Instructions sent by the Ottoman Ministry of the Interior to
 governors of Provinces in Connection with armenian Relocations

GYÚLA NÉMETH

2 Kasım 1890 — 15 Aralık 1976

HÂMİT Z. KOŞAY

I. ÖNSÖZ: Türk filolojisinin büyük üstadı, Batı bilim dünyasının seçkin siması, 1977 yılı arefesinde aramızdan ayrılarak, bengiliğe ulaştı. Türkoloji alanında bilgin nesiller yetiştiren bu saygı değer zat, pek çok bilim kurullarında olduğu gibi Türk Tarih Kurumu'nun da şeref üyesi idi. Onun için Belleten'de anma yazısı hazırlama görevi bana verildiği zaman bunu istekle kabullendim. Türkler arasında onun kürsüsünde ilk doktor diploması alan öğrenci olduğum, üstelik yurdumdan kopmuş, desteksiz durumda iken onun teşvik ve aracılığı ile yüksek tahsile devam imkânına kavuştuğum için şükran borcumu açıklama fırsatını elde etmiş bulunuyordum.

Bu yazıda faydalandığım kaynaklar şunlardır :

1 — Németh Armağanı. Türk Dil Kurumu 1962 Sayı 191. (2 Kasım 1960 da Németh'in yetmiş yaşına ulaşması vesilesiyle hazırlanmıştır. *Gyögy Hazai* sah. 1-14. de *J. Eckmann* ve *G. Uray* yayınlarından da faydalanmıştır. Önsözde *H. Eren*'in (sah. VII-XI) sunuş yazısı yer alır.

2 — Gy. Székely, Gyúla Németh und unsere Sprach Wissenschaft (Annales Universitatis Scientiorum Budapestinensis de Rolando Eötvös Nominatae Tomus III. Budapest 1972, 14-29).

3 — *Suzann Kakuk*, Cent ans d'enseignement de Philologie Turque a L'Université de Budapest. (Studia Turcica, Budapest 1971, PP. 7-28).

4 — *Németh Gyúla*, Gombocz Zoltan (A mult Magyar Tudosai = Geçmişteki Magyar Bilginleri 1972).

5 — Németh'in sağlığında ve ölümünden sonra sayın eşinin yazara gönderdiği mektuplar.

II. SİYAH ÇERÇEVELİ ÖLÜM SİCİLİ:

Macar Bilim Akademisi ve Budapeşte'deki *EÖTVÖS LORAND Bilim Üniversitesi*, Németh'in ölümü ile ilgili acı haberi aşağıdaki satırlarla bilim dünyasına duyurdu:

"Macar Bilim Akademisi üyesi, Dil ve Edebiyat Bilimleri bölümü ile Orientalistik Komisyonu eski başkanı; *KÖRÖSİ CSOMA* Derneği fahri başkanı, *Acta Linguistica* dergisi baş redaktörü, *Macar Dil Bilimi Kurumu* eski müdürü, *EÖTVÖS LORAND Bilim Üniversitesi* fahri doktoru, daha sonra aynı Üniversitenin rektörü ve dekanı, *Türk Filolojisi Kürsüsü* emekli profesörü; Bulgar, Demokrat Alman Cumhuriyeti ve *Leipzig* Akademileri muhabir üyesi, *Societas Unalo-Altaica*, *Société Finno-Ougnienne*, Krali Asia Derneği (Royal Asiatic Society), *Türk Dil Kurumu*, *Leh Bilim Akademisi*, *Orientalist Derneği* fahri üyesi; bir çok madalyalar sahibi; *Kossuth* I. sınıf ödülü, *Körösi Csoma* Derneği, Indiana Üniversitesi *Altaic Studies*'in başarı ödülleri; *Civill ve Method* I. sınıf nişanı, *Türkiye Cumhuriyeti* Şeref diploması sahibi Gyula Németh 14 Aralık 1976 günü 87 yaşında hayata gözlerini yummuştur.

Onun şahsında Uluslararası Orientalistik ve Macar bilim muhiti yüksek bir şahsiyeti yitirmiştir. O, Macar Türkoloji Biliminin Kurucusu sıfatı ile yarım yüzyılı aşkın hocalığı süresince bilgin nesiller yetiştirmiştir. Mesleğine bağlı, çok yetenekli, çalışkanlığı ve intizam severliği ile çevresini büyüleyen bilgin ve iyi insan için 23 Aralık 1976 da *Farkastér* mezarlığında vedâ merasimi yapıldıktan sonra külleri (bir kap içinde) doğduğu Kasaba *Kartsag*'a nakil edilecektir."

Bu acı haberi daha önce öğrenen T. T. Kurumu, yaşlı ailesi ile Macar Bilim Akademisine ve Eötvös Lorand Üniversitesine baş sağlığı dilemiştir.

Hayatını insanlığa hizmete vakfeden bir bilgin veya san'atkârın ölümüne, hangi ulustan olursa olsun ve kim olursa olsun üzölmek doğaldır. Ancak Németh Macarların Kavmi ter kibini araştırırken Türk Tarihinin bir çok karanlık sorunlarını da aydınlatmakla kalmamış, üstelik kendisinin de *Kun* (Kuman) Türklerine mensup eski bir aileye mensup olduğunu ve *Kartsag* yer adının eski Türkçede kırçıl tüylü bozkır tilkisi manasına geldiğini bilim yolu ile de ispatlamıştır. Németh'in *Kun* menşei ve *Kartsag* ile ilgili yazıları için bakınız:¹.

¹ Karczag (oku: Kartzag) MNY (= Magyar Nyelv = Macar dili dergisi XVIII. 1922, sahife 125-127.

III. GYÚLA NÉMETH'İN HAL TERCÜMESİ (Öz geçmişi):

Németh 2 Kasım 1890 da Orta Macaristan'da *Solnok* iline bağlı *Kartsag* kasabasında, bir terzi ustasının çocuğu olarak dünyaya geldi. Ailenin üç erkek çocuğunun en küçüğü olan *Németh*, üstün zekâsıyla daha ilk okulda iken dikkati çekti. Okula başlamadan önce okuma yazmayı öğrenmişti. Orta okulda ve Gimnazium'da (idâdi'de) sınıfının en yüksek not alan öğrencileri arasında idi. Latince ve eski Yunanca ile birlikte, yaşayan dilleri de kolaylıkla söktürdü. İdadide yüksek sınıfta olan, daha sonra Etnografya alanındaki yayınları ile büyük şöhret kazanan *İştván Györffy* ile tanıştı. *Györffy* ilerde ne olmak istediğini sordu. Klâsik filolojiye fazla düşkünlüğünü görünce ona yarı şaka yarı ciddi şu tavsiyede bulundu : "Memleketimizde klâsik filolog o kadar çoktur ki, onlarla Tuna nehrini doldurabilirsiniz. O ise şarkiyatçı bilginler azdır" dedi ve arkadaşına, Türk filolojisi üzerinde çalışması için sağlık verdi. *Györffy*'nin bu sözleri *Németh*'in kulağında küpe oldu. Türkçe öğrenmeye başladığı zaman ondört yaşında idi. Okul masraflarını karşılamak ve ailesine yük olmamak için onaltı yaşından itibaren özel ders vermeye başladı. Biriktirdiği küçük meblağ ile, öğrenci turist kafilesine katılarak İstanbul'u ziyaret etti.

Macardaki Türkçe unsurların orta tabakası MNY XVII (1921) 22-25 Macarca Zu den RütseIn des Codex Cumanicus. Kcs. A. dergisi II. (1930) 366-368.

Die Volksmanen *quman* und *qûn* : Kcs. A. III (1940) 95-109.

Kumanların adı ve kaynakları (Szazadok = Yüzyıllar dergisi LXXXVI. 1942. 166-178.

Peçenek ve kumanların dili: Çeviren Z. Eckmann. TDB. seri III. Sayı 14-15. 1950. 97-106.

1975 yazında Bursa'dan Yalova'ya gelirken, Gemlik'in 2-3 kilometre doğusunda Karayollarının bir köprü başına diktiği levhada *Karsag* sözünü görünce, Orta Macaristan'da *Németh*'in doğduğu kasabayı hatırlayarak duraklamıştım. Yol arkadaşım Prof. Ahmet Gölbaşı Bey'in ve daha sonra Bursa Müzesi Müdürlüğünün çektiği fotoğrafları *Németh*'e sundum. Gelen cevapta bundan memnun kaldığını ve yayınlayacağını bildirdi. Kuzeye has bozkır tilkisi yer adının Macar ovasında ve Anadolu'da bulunması aydınlatılması gerekli konu idi. Bir tek sözcükde bile Türklüğün yerleşmesi ile ilgili ve henüz yazılmamış bir tarih bahsi saklı olabilirdi. İçişleri Bakanlığının yayınladığı Köylerimiz 1946 adlı değerli eserin 634 üncü safesinde *Karsak* hakkında şunlar vardır:

Karsak, Muhtarlık. Orhan Gazi İlçesi. Bursa İli.

Karsak, Muhtarlık. Köprüören Bucağı, Kütahya İli.

Karsak, Muhtarlık. Yeni Mehmetli Bucağı. Polatlı. Ankara İli.

Bundan bir yıl sonra ikinci defa Türkiye'ye gelerek İzmir ve Aydın çevresindeki yörük köylerinde incelemeler yaptı. Çakırcalı Efe'yi gördü. Türkçe konuşan bir Macar olduğu öğrenilince, her yerde kardeş olarak karşılandı ve yardım gördü. Artık o kesin, Türkolog olmaya ve hayatını Türk-Macar münasebetlerini incelemeye kararlı idi. Gezi intibalarını *Budapeşte Haberleri*'nde yayımladı².

1909 da pekiyi derece ile Protestan Gimnaziyum'unda olgunluk sınavını verdi. Artık onu Kartsag'daki hayır dernekleri ve dinî kuruluşlar da himayelerine almaya hazır idiler. Üniversiteye girmeden önce yaz mevsiminde Kırım'a bir gezi tertipledi. *Budapeşte Haberleri*'nde yayımlanan makalesinde, Türkiye'de olduğu gibi Kırım'da da bir kardeş gibi karşılandığını, hattâ *Németh* yerine *Nimetullah* olarak çağrıldığını hikâye eder³.

Németh 1909 da büyük dil uzmanı ve türkolog Prof. *Zoltan Gombocz* ve *Géza Bartoniek*'in himayesinde *Eötvös Collegium*'a (yüksek öğretmen okulu muadili ve bilgin yetiştiren kurul) alındı, Üniversite'nin Alman-Macar Filolojisi bölümüne yazıldı. Çalışmalarının ağırlık merkezini yine Türk Filolojisi teşkil ediyordu. Németh, hocası *Zoltan Gombocz* hakkındaki şükran duygularını, onun için yazdığı eserde şu şekilde dile getirir⁴.

“Hayvancılıkla geçinen, içine yağ kokusu sinen doğum kasabam *Kartsag*'daki *Kalvinist Gimnaziyum*'ın desteği ile 1909 da yüksek tahsil yolu açıldığında, büyük bir talih eseri olarak iyi kalbli, son derece olgun profesör ve istisnai yetkilere sahip bir bilgin, bana dostluk gösterdi. Bu profesör ve bilgin *Zoltan Gombocz* idi. *Csillag* (yıldız) sokağındaki eski kollej binasında müdürümüz *Géza Bartoniek* da çok iyi, geniş kültürlü, bazen sert görünümlü bir zat idi. Onun emekliliğe ayrılmasından sonra *Gombocz* müdür oldu”. Németh birkaç yıl sonra *Eötvös kolleji*'ne öğretim görevlisi olarak atandı. Üniversitede türkolog

² Kişazsiaban (= Küçük Asyada) *Budapesti Hirlap* (B. H.) XXVIII. NO. 189 (7 Ağustos 1908) 11-12.

³ *Tatar Földön* (= Tatar topraklarında) B. H. XXIX. NO. 187 (8 Ağustos 1909) 12-13

A Tatarok Bomlasa (= Tatarların çöküşü); B. H. XXIX. NO. 198 (22 Ağustos 1909), 13-14.

⁴ Németh Gyula'min *Gombocz Zoltan* adlı eseri: *A mult Magyar tudosai* (= Geçmişteki Macar bilginleri), Akademi Yayınevi. Budapest 1972 Biografi serisinde çıkmıştır. 8/12 boyunda (A/5) İ. 257 sahife.

Armin Vambéry, *Ígnag Goldziher* (arabist), *Janos Horvath* (edebiyat tarihçisi), *Ígnacz Kunoş* (folklorcu), *Bernard Muntacsi* (dilci ve kültür tarihçisi) ile tanıştı.

1910 da *Uluslararası Orta ve Doğu Asya Kurulu*'nun Macar Komisyonu Németh'i himayesine alarak, Üniversitenin henüz ikinci sınıfında öğrenci iken onu, Kafkasya'daki *Balkar* ve *Komük Türkleri* arasında sözlük hazinesi ve metinler derleme ile görevlendirdi. (Bu malzeme sonradan yayımlanmıştır) ⁵.

1911-1912 yaz aylarında Üniversite tarafından, görgüsünü arttırmak için Almanyaya gönderildi. *Leipzig* Üniversitesinde *H. Stumme* yanında çalıştı. 1914 ders yılında devlet bursu ile Leipzig, Berlin ve Kiel üniversitelerinde *G. Jacob*, *H. Stumme*, *M. Hartmann*, *W. Wundt*, *K. Brugmann*'ın derslerini takip etti. Németh Almanya'daki tahsil süresinde "yeni grammerciler" okulunu benimser ve ömrü boyunca araştırmalarında bu prensipten ayrılmaz.

Henüz Üniversitede öğrenci olduğu halde, bilimsel yazıları birbirini takip eder. 1912 de yukarda zikri geçen, Uluslararası Orta ve Doğu Asya Kurulu Macar Komisyonuna üye seçilir. Bir yıl sonra aynı komisyon *A. Vambéry* desteği ile, Başkırdistanın merkezi *Ufa*, yakınındaki Türk asıllı *Çuvaşlar* arasında incelemeler de bulunmak üzere gönderir. Bu gezinin hedefi, Proto-Bulgarların (Türk Bulgarların) ahfadı olan *Çuvaşlar*, ayrıca *Başkırtlar* hakkında incelemelerde bulunmaktır. Németh bu geziden bol halk dili malzemesi ile döner. Artık o, çalışmalarını *Altay Kavimleri* diltiliği üzerine teşmüle kararlıdır ⁶.

⁵ Németh Gyula'nın 1910 yılında Kafkaslardaki inceleme gezisinde elde edilen sonuçlar hakkında Uluslararası Orta ve Doğu Asya Kurumunun Macar Komitesine sunulmuş raporu. *Keleti Szemle* (= Revue Orientale) XI (1910), sah. 162-165.

Kumükisches und balkarisches Wörterverzeichnis. KSZ. XII. (1911) sah. 274-308.

Proben der Kumükischen Volks dichtung (= Kumük halk edebiyatı) KSZ. XIII (1912), sah. 129-173.

⁶ Nagy magyarorzzag felé (= Büyük Macaristana doğru)

Budapesti Hírlap (Budapeste Haberleri) XXXIII, NO. 195 (17 Ağustos 1913), sah. 33-34.

Németh Gyula Dr. Jelentése az Ufai Csuvasok Közt tett nyelvévészeti tanulmány utjáról (= Dr. Gyula Némethin Ufa Çuvaşları arasında yaptığı diltilik gezisi hakkındaki raporu) KSZ. XIV. (1913) sah. 211-213.

1914 de Sibiry'a'da yaşayan Türk Kavimleri ve *Tunguz*'lar arasında inceleme gezisine hazırlanırken I. Cihan Savaşı kopuyor.

1913 de *A. Vambéry* ölünce, Üniversitenin Doğu Dilleri Kürsüsü boşalıyor. Üniversite Heyeti bu kürsüye kimseyi atamamayı, kürsü adı Türk filolojisi olmak şartıyla, ancak iki yıl sonra atama yapılabileceğini kararlaştırıyor (İki yıl sonra kürsüye Németh'i getirebilmek için bu karar alınmıştır).

Németh 1914 de Üniversiteyi bitirerek doktorluk, 1915 de Profesörlük payelerine ulaşıyor ve 1918 de kürsü sahibi profesör ve 1918 de, yirmialtı yaşında, Ordinarios oluyor.

IV. NÉMETH'İN TEŞKİLATÇILIĞI:

Németh araştırmacı bilgin kişiliği yanında güçlü ve yetenekli bir idareci ve teşkilâtçıdır. 1920 de onun önderliği ile *Köröşi Csoma* (Oku: Çoma) Enstitüsü kuruldu. (Köröşi Csoma, geleneğe göre doğuda kalan Macarları bulmak için yola çıkan bir bilgindir. Macarlara rastlamadı ise de, *Tibet*'e ulaşarak ilk *Tibet* dili gramerini yazdı). Kurulan enstitü ve derneğin amacı, Macarlarla ilgili her çeşit araştırmayı düzenlemek ve desteklemek idi. Daha önce *Keleti Szemle* (Reveu Orientale) da aynı hedefi gütmüş ise de, bilimsel prensiplere sıkı bağlı bir dergi çıkarma gereği duyulmuştu. Enstitü *Körösi Csoma Archivum* dergisini yayınlamaya başladı. Kuruluşundan az sonra, derginin yönetimini Németh eline aldı. O aynı zamanda *Macar Etnografya* ve *Macar Dil Kurumları* ile de işbirliği sağladı. *Macar Tarih Kurumu*, *Minerva* adlı bilim kurulu yönetici üyeliklerine seçildi. 1920 de Bilim Akademisi Dilcilik Komisyonu yardımcı üyesi, 1922 de Akademinin muhabir üyesi ve 1935 de asli üyesi oldu.

Artık Avrupa Bilim Çevreleri (mehafili) Macar Akademisinin bu en genç üyesini *Türk Filolojisi* ve *Mukayeseli Dil bilimi* alanında bir otorite olarak tanıyordu. *Üniversite reformları*: Németh 1939 da Akademinin Dil ve Edebiyat Bölümü yazmanı, 1941 de Akademinin Yönetim Kurulu üyesidir. Çok yüklü "*Eski Doğu Dilleri Kürsüsü*" yerine 1930 dan itibaren *Türk Filoloji Enstitüsü*, *Doğu Asya ve İç Asya*

Németh'in bu kısa hayat öyküsü, yetenekli bir gencin kendini yetiştirmek için sarfettiği çabayı, kendisine toplum ve üniversite çevrelerince gösterilen himayeyi yansıtmaması bakımından önemlidir. Gençlik en azından asil bir bitki gibi korunmaya ve bakılmaya muhtaçtır.

Enstitüleri kurulmuş ve Németh bu reformlar yapılırken iki defa dekan ve bir defa dekan yardımcısı olmuştur. 1932/33 yıllarındaki çok önemli üniversite reform taslağı onun dekanlığı çağına rastlar. Bu reformun esası şudur : Tamamiyle güvenlik altına alınmak şartıyla, öğretimde özgürlük ve zorunlu çalışma sistemine uyma. Disiplinlerdeki dersleri seçmek, isteğe bağlı olmakla beraber, seminerlere katılım ve devam zorunludur. Bu usul sayesinde, enstitüler ile ders gereçleri arasında düzenli bağlantı kurma hedefi güdülmektedir. *Belli bazı nizamî şartlarla* üniversite kapıları herkese (hattâ yabancılara) açık olacaktır. Ancak belli bir bilim dalında ihtisas yapacak bilgin namzedlerine, takip edecekleri çetin yol saptanmıştır. Kültürünü artırmak isteyen "Gayriasi" öğrencilerin de seminerlere ve konferanslara katılarak sonunda belge alma imkânı sağlanmıştır. Németh sonuncu şıkla yüksek seviyeli öğretmenler yetiştirme hedefini gütmüş ve bunda kısmen başarı sağlamıştır.

V. GYÚLA NÉMETH'İN YETİŞTİRDİĞİ TÜRKOLOGLAR :

Gyúla Németh yıllarca süren bilim ve eğitim çalışmaları sayesinde Türkolojide yeni bir çığır açmıştır. Macar Türkolojisi alanında, zaman zaman görülen ve bilimsel olmayan düşüncüler temizlenmiştir. O kendi hayatında olduğu gibi, öğrencilerinden de ciddi çalışma ile bilimsel yüksek seviyeye ulaşmalarını isterdi.

Hazai'ye göre, öğrencileri arasında şu önemli kişiler bulunmaktadır: Armağan Sah. 12, *Suzanne Kakuk* Fransızca yayınladığı *Budapeşte Üniversitesinde Türk Filolojisi öğretiminin yüzyılı* (Studia Turcica, Budapest 1971 Sah. 20) az farkla aynı adları verir):

Macarlardan *Yozsef Blaskovics, Károly Czeglédy, Janos Eckmann, György Györffy, Tibor Halasi-Kun, Lajos Katana, Lajos Ligeti, László Rasanyi, Dénes Sinor, Zsigmond Telegdi, György Hazai, A. Bodrog Ligeti.*

Türkiye'den: Şerif Baştav, Ural Abat Bikkul, Hâmit Zübeyr Koşay, Ragıp Hulûsi Özden, Hasan Eren;

Bulgaristan'dan Peter Miatev Vs.

VI. GYÚLA NÉMETH'İN AİLE ÇEVRESİ :

Németh 27 yaşında iken 1917 de Dr. *Írén Sebestyén* ile evlenmiştir. Eşi tanınmış bir *Ugro-Fin Filolojisi* uzmanı olup basılmış eserleri vardır. İlk kız çocukları 1919 da onbeş aylık iken ölmüştür.

1921 de büyük kızları *Maria* (Meryem) dünyaya gelmiş, Üniversitede Macar - Alman filolojisinde okumuş ve Macar Edebiyatından doktor olmuştur.

Halen *Devlet Széchényi Kütüphanesi* sekreteri ve kütüphane yayınları redaktörüdür. Kocasını bir erkek çocuk bırakarak erken ölmüştür. Adı geçen çocuk (Németh'in torunu) teknik sahaya yönelmiş, evlenmiş üç erkek ve bir kız çocukları olmuştur. Németh'in ikinci boğum kız torunu Üniversitede Tarih - Arşiv bölümünü ikmâlden sonra *Veszprém* Kantonunda Kütüphaneci olmuştur. Kocasını aynı Kantonda Arşiv müdürüdür.

Németh ve eşinin 1930 da dünyaya gelen ikinci kızı *Zsöfia* Üniversitede *İngiliz - Fransız filolojisini* seçmiş, bazı engeller yüzünden doktora tezini verememiş ise de halen tamamlamak üzredir. *Seged* Üniversitesi Kütüphanesinde, bilimsel kılavuzluk bölümünde görevlidir. Kocasından ayrılınca çocuklarını yalnız büyütüştür. Kızı (Németh'in torunu) Küçük *Zsöfia* da *Seged* Üniversitesinde Fransız - Rus - Eski Yunan bölümünde okurken *Berta Arpad* adlı gençle evlenmiştir. *Berta Arpad* Altaistik'den doktora sınavını vermek üzredir. Üç - dört yıldanberi Türkçe öğrenen bu damadın ailede Németh'in türkoloji alanında halefi olması beklenir.

VII. GYÚLA NÉMETH'İN ESERLERİ :

Ural - Altay Dil ailesi içinde Türkler Altay, Fin - Ugorlar ise Ural grubuna mensupturlar. Bu iki grup arasındaki çok eski çağlara giden bağlantı kesin olmakla beraber, ortak ana yurt sorunu çözülmemiştir. Fin - Ugorların bilinen eski yurtları Urallardadır. Buradan bir kısmı batıya göç ederken diğer kısmı yerlerinde kalmışlardır. Türklerin ana yurtlarının Ural dağları ile Altay dağları arasında olduğu ve daha sonra uzak Çin sınırına kadar yayıldıkları sanılmaktadır. Bu görüş çerçevesi içinde Macarlar nerede idiler?. Bunun cevabını araştırma Macar *dip - tarihi*'nin ana sorununu teşkil eder.

Batı ve Doğu kaynakları onları Türk olarak tanır. Halk geleneğine göre de Macarlar Hunların ahfadıdır. Bizans imparatorunun Macar kiralına sunduğu tacın üzerinde de "*Türkiye hükümdarı*" yazılıdır. Kırım'ın kuzeyinde, kalkan üstüne kaldırılarak kiral seçilen *Arpad* ve onun sülalesi de Türk adı taşırlar. Bu belgelere rağmen dil bilimi ile uğraşan bazı bilginler Macarcanın gramerinde ve söz

hazinesinde Finceye yakınlık tesbit ettiler. İki ayrı görüş uzun süre tartışma konusu oldu. *Vambéry Armin* ve *Thúry Jozsef* Türkçeye, *Hunfalvy Pal*, *Jozsef Budenz*, *Jozsef Szinnyi* ise Finceye yakınlık tezini savunurlar. Gramerciler haklı görünmekle beraber, Macarcadaki yığınla Türkçe söz hazinesi “iare” diye geçiştirilemezdi. Bir muadele yanlış kurulursa ondan çıkacak sonucun da yanlış olacağı açıktı. Németh gerçek çözüm yolunu göstermekle büyük hizmet yaptı:

Fin - Ugorların doğu kolu *Vogul - Ostyak*'ların ortak kavim adı *manşi*'dir. Bunlardan Türk tesiri altında kalan bir bölümü Türkçe - *eri* sözünü ekleyerek kendilerine *Manşi + eri = Macar* demişlerdir. Daha sonra bu kol *Vogul - Ostyak*'lardan (Ugor'lardan) ayrılarak güneye inmişler ve Türk topluluğu ile kaynaşmışlardır. *Batı Türk Devleti*, *Sabirler* (Sibirya'ya adını veren, Antakya'ya kadar inen Türkler), *Avarlar* ve bilhassa *Türk Bulgarlar* arasında Macarların Türk sanılmaları ve adlandırılmaları doğaldır. Macarlar için Batılıların kullandığı *Ungar* kavim adı Türkçe *Onogur*'dan gelmektedir (Latince *Hungarus*, Fransızca *Hongrois*, İngilizce *Hungarian*, Almanca *Ungar*, Rusça *Venger*).

Karpatların kucagında geniş ovalarda yurt kuran Macar oymaklarından altısı Türkçe olup halen Başkırdıstandaki oymak ve yer adlarını teşkil eder. Macar *Gyarmat*, Başkurt *Yurmati*, Macar *Jenö*, Bakurt *Yeney*, Macar *Gyula*, Başkurt *Yulaman* v.b. bu cümledendir.

Németh eski Macar yazısının da *Orhun-Yeniseyi* Türk oyma yazısından alınıp geliştirildiğini isbatlamıştır. Bu yazı uzun müddet Erdel'deki *Székely*'liler tarafından, cümle kapılarının alınlığında kullanılmıştır. Németh sınır bölgesine bekçi olarak yerleştirilen *Székely*'lerin Türk olduklarını da isbatlamıştır. *Nagyszentmiloş* gömüsünde bulunan kaplar üzerindeki yazıyı çözen ve *Boyla Çoban* adı ile Türkçe sayıları okuyan ve bunu *Peçenek*'lere mal eden de odur.

Németh'in çalışmaları çok yönlüdür : Genel dil bilimi, Türklerin ve Macarların tarih öncesi, Türk kavimleri etnografya ve folkloru, Osmanlı edebiyatı, Rumelideki Türk ağızları v.b. bu cümledendir. Vidin'e yaptığı mükerrer geziler sonu İslâmî akidelerin halk geleneklerine göre uygulama şekillerini yayınlamıştır.

Önsözde zikri geçen *György Hazai*'nin bibliografyası Németh'in incelemesinden ve onaylamasından geçtiği için ayrı değer taşır. *Gy.*

Székely'nin 1962 de *Annales* de çıkan yazısı, Németh'in Macar Filolojisine katkısını teferrüatı ile açıklar. *Suzan Kakuk*'ın "Macaristan'da Türk Filolojisinin Yüz yıllık tarihçesi" Türkolojinin bir bilim dalı olarak gelişmesine ışık tutar.

Bu anma yazısı hacminin teferrüata geçmeye elverişli olmadığını göz önünde bulundurmakla beraber, eski tabirle "teberrüken" Németh'in eserlerinden bir kaçının adını zikr etmeyi uygun gördük :

Das Ferahname des ibn Hatib. Ein osmanisches Gedicht aus dem XV. Jahrhundert (Le Monde Oriental. XIII. 1919. 145-184.)

Macaristan'daki Eskitürkçe unsurlar ve Turfan kalıntıları (Macarca) Kcs. A. I. 1921, 71-76.

Macaristan'daki Türkçe unsurların orta tabakası (Macarca) MNy. XVII. 1921. 22-26.

Peçenekler üzerine (Macarca) MNy. XVIII. 1922. 2-7.

Hunlar, Bulgarlar, Macarlar (Macarca) BK.Sz. CXCv. 1924. 167-178.

Köktürkischen Grabinschriften aus dem Tale des Tales, in Turkistan. Kcs. A. II. 1926. 134-143.

Ural ve Türk dilleri arasındaki en eski bağlar (Macarca) Ny.K. XLVII. 1928. 62-84.

Sabirler ve Macarlar (Macarca) MNy. XXV. 1929, 81-88.

Yurt kuran Macarların teşekkülü. (Macarca) Budapeşte 1930. 350 sahife. En önemli eseridir.

Der Name Gülbaba Kcs. A. II. 1930. 379.

Arpadlar çağında Macaristan Türkleri (Macarca) Halkımız ve dilimiz dergisi. III. 1931. 169-185.

Nagyszetmikloş gömüsü yazıtları (Macarca) Macar Dilbilimi yayını 1932. 36 sahife.

Macar oyma yazısı (Macarca) Macar Dilbilimi elkitabı. II. Budapeşte. 1934. 32 sahife.

Türklerin eski çağı (Macarca) Macar Bilimler Akademisi. Budapeşte 1934. 158-174.

Doğu asıllı Macar giyim adları (Macarca) NyK.L. 1936. 321-328.

Macar kavim adı. Macar kabile adları. Hazar kavim adı (Macarca) Nyk. XXXV. 1939. 63-71.

- La question de l'origine des *Sicules*: Archivum Europae Centro-Orientales. VI. 1940. 208-241.
- Hunların dili (Macarca). A.E.C.O. 265-270. 1940. *J. Eckmann* çevirisi TDB. III. 1948.
- Üniversitede Eğitim. (Macarca) Budapeşte 1947. 20-37.
- Le système des noms des peuples turcs (Actes du XXI. Congrès International des Orientalistes. Paris 1949. 174.
- Karma dil sistemi. Osmanlı Türk dilindeki sistem (Macar Akademisi Dil ve Edebiyat şubesi. II. 1952. 313-332. (Macarca).
- Sovyet Türkolojisi. Akademi Bildirileri. (Macarca) 1953. 105-116.
- Zur Einleitung der türkischen Mundarten Bulgarien. Sofia, 1956. 74 sahife. (Bulgaristan'daki Türk ağızları önemlidir).
- La ceremonie du *TaWhid* à Vidin. (İgnacz Goldziher Memorial, Volume. Pt. I. Budapest, 1948. 329-335.
- Die Zeremonie des *Mevlud* in Vidin. AOH. I. 1950, 134-140.
- Ein türkisches Text aus Vidin über die Pilgerfahrt. (hac) Berlin 1952, 273-277. Documental islamica inedita.
- Spuren der türkischen sprache in Albanien. München 1957. 24 üncü Şarkiyatçılar kongresi.

Bu kadarlık örneğin bile onun Türk tarih ve filolojisine hizmetlerini tanıtmaya yeterli olduğunu sanıyoruz

GYULA NÉMETHI

H. Z. Koşay

Budapest, 24. Nov, 1975,
İziz meslekdaşım! Eskiden
yaxşıgımız kardinize büyük bir
sodine ile aldım. Kardinize
az bir zaman sonra neşre-
ceğim. Bütün aylenial an
samim el kalp hümet edekim.
Mindonyajışkat a kegi şeret-
tel üdrözlöm. En nagyon
beleg vagyok!

A kegi şeretleket.

Németh Gyula

Gyula Németh H. Z. Koşay'a ölümünden bir yıl önce
titrek elle yazdığı türkçe mektubun son iki satırında
macarca çok ağır hasta olduğunu kaydediyor

VIII. TÜRK TARİH KONGRESİ

VIII. Türk Tarih Kongresi 11 - 15 Ekim 1976 tarihlerinde Ankara'da toplanmıştır. Kongreye 82'si yabancı olmak üzere 246 delege katılmıştır. Ankara dışından katılan delegelere yoluk ve oturma giderleri olarak 2500'er lira ödenmiştir. Beş seksiyon halinde çalışan kongreye 314 bildiri önerilmiş ise de, bunlardan gelmeyenler olmuş ve sonuç olarak kongreye 263 bildiri sunulmuştur.

11 Ekim 1976 Pazartesi günü saat 9'da kongre üyeleri Atatürk'ün Anıt - Kabrini ziyaret ederek saygı duruşunda bulunmuşlardır. Saat 10,30'da Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi büyük salonunda İstiklâl Marşı ve Johannes Brahms'ın Akademik Tören Üvertüründen sonra Cumhurbaşkanı Sayın Fahri Korutürk'ün bir konuşması ile kongre açılmıştır. Cumhurbaşkanı'nın sonra Kurum ve Kongre Başkanı Ord. Prof. Enver Ziya Karal kongrelerimiz ve Kurum çalışmaları hakkında bir konuşma yapmış, daha sonra Genel Müdürümüz Uluğ İğdemir Kurum'un VII. Kongre'den bu yana beş yıllık çalışmalarını özetleyen raporunu okumuştur. Fakülte holünde açılan Kurum yayınları sergisinin gezilmesiyle öğleden önceki açılış töreni sona ermiştir.

Aynı gün saat 14,30'dan başlayarak 5 gün sabah ve öğleden sonra seksiyon çalışmaları sürmüştür.

13 Ekim Çarşamba günü saat 18,30 - 20,30 arasında Türkiye Büyük Millet Meclisi tören salonunda Sayın Dışişleri Bakanı ve Bayan İhsan Sabri Çağlayangil kongre üyeleri onuruna bir kabul resmi düzenledikleri gibi, 15 Ekim Cuma günü de Kurum binasında Kurumumuz tarafından bir kokteyl verilmiştir.

16 Ekim 1976 Cumartesi günü Acem Höyük'ü ve Sultan Hanı'nı görmek üzere düzenlenen geziye kongre üyelerinden 85 kişi katılmıştır.

Kongreye katılan yabancı ve yerli delegeler kongrenin düzeninden ve gördükleri iyi kabulden son derece memnun kaldıklarını, gerek sözlü ve gerekse yazılı olarak, Kurum'a bildirmişlerdir.

Kongreye sunulan bildirilerden gelenlerin basımına başlanmıştır. Bildirilerin resimleriyle birlikte üç cilt tutacağı sanılmaktadır.

Kongrenin bütün harcamaları 570.419 lira tutmuştur. Bunun 307.500 lirası Ankara dışından bir bildiri ile kongreye katılan yerli ve yabancı 163 delegeye ödenen yoluklardır.

GÜNEY - DOĞU AVRUPA ARAŞTIRMALARI KURUMUNUN HAMBURG TOPLANTISI

Üyesi bulunduğumuz Güney - Doğu Avrupa Araştırmaları Kurumunun 22 - 27 Mart 1976 tarihleri arasında Hamburg'da düzenlediği Komite toplantısına Başkanımız Ord. Prof. Enver Ziya Karal ve Prof. Dr. Bekir Sıtkı Baykal katıldılar. Bu toplantıya yurdumuzdan UNESCO Türkiye Millî Komitesi Başkanı Prof.

Bedrettin Tuncel de çağrılmıştı. Sayın Prof. Karal'ın bize verdiği rapora göre toplantı Hamburg dolaylarındaki bir Araştırma Enstitüsünde yapılmıştır. Toplantıya 12 ülkeden çağrılan 58 kişiden 42'si katılmış, Komitenin gündeminde şunlar yer almıştır:

- 1) 1975 yılı çalışmaları
- 2) IV. Kongre hazırlıkları
- 3) Arşiv sorunu
- 4) Bilimsel bildirimler

Kurumun Genel Sekreteri Prof. Condurachi 1975 yılı çalışmaları hakkında bilgi verdikten sonra 1976 Kasımında Bükreş'de Yeniçağ Komisyonunun toplanacağını, burada 1923 - 1933 yılları arasında Balkanlar'da toprak sistemi konusu ile yine Balkanlar'da 1919 - 1923 yılları arasında imzalanan önemli diplomatik belgeleri kapsayan bir eserin çıkarılması konusunun görüşüleceğini söylemiştir.

1979 kongresi hazırlıkları sırasında saptanan konular arasında bulunan:

- 1) Milliyetçilik cereyanları
- 2) Balkan bunalımı
- 3) Şark meselesi bunalımı

konularının listeden çıkarılarak yerine Nasreddin Hoca hikâyelerinin Balkanlardaki etkisi ve Kemalizm konularının konması üyelerimizce önerilmiş ve bu öneriler onaylanmıştır.

Arşiv konusu görüşülürken, bazı delegeler Türk arşivlerinden faydalanmanın güçlüğünden söz etmişler, bunun üzerine Sayın Karal söz alarak, Türk arşivlerinin durumu hakkında geniş bilgi verdikten sonra yetmiş milyon civarında belgenin bulunduğu sanılan Türk arşivlerinde pek az belgenin sınıflandırılmış olduğunu, bunlardan Türk bilginleri kadar yabancı bilginlerin de yararlandığını, ancak bazı araştırmacıların geniş ölçüde mikrofilm almak istediklerini, bunun arşivin taşınması demek olduğunu, buna bizim gibi birçok ülkelerin de izin vermediğini, Türk Hükümetinin arşivleri düzenlemeye önem verdiğini, Ankara'da büyük bir arşiv binasının yapılmakta olduğunu, Arşiv Kanunu'nun Büyük Millet Meclisine verildiğini, söylemiştir.

Avrupahlaşmak, garphlaşmak, modernleşmek, endüstrileşmek terimleri üzerine yapılan tartışmalarda da söz alan Sayın Karal, Osmanlı tarihi bakımından bunların ne anlama geldiğini açıklamıştır.

25 Mart'tan sonra bilimsel bildirimlerin okunmasına geçilen toplantıda şu konularda bildirimler sunulmuştur:

- 1) Güney - Doğu Avrupa memleketlerinde XIX yüzyılda bir endüstri devriminden söz edilebilir mi?
- 2) 1908'den önce Türkiye'de bir işçi sınıfı var mı idi?
- 3) Osmanlı devrinde âyan ve çiftlik örgütleri.
- 4) Tanzimat devrinde eğitim reformu.

Bu bildirimlerin sunulması sırasında Sayın Karal söz alarak düşüncelerini belirttiği gibi 25 Mart toplantısının öğleden sonraki oturumuna da başkanlık etmiştir.

ULUSLARARASI OSMANLI ÖNCESİ VE OSMANLI DÖNEMİ ARAŞTIRMALARI KURUMU'NUN HAMBURG SİMPOZYUMU

Uluslararası Osmanlı Öncesi ve Osmanlı Dönemi Araştırmaları Kurumu'nun 5 - 10 Eylül 1976 tarihleri arasında Almanya'nın Hamburg şehrinde düzenlediği Simpozyuma Kurumumuz adına bu Kurumun Başkanı olan üyelerimizden Ord. Prof. Ömer Lütfi Barkan ile Prof. Dr. Adnan Erzi, Prof. Dr. Şerafettin Turan, Prof. Dr. Neşet Çağatay ve Prof. Dr. Ali Sevim katıldılar. Arkadaşlarımızın verdikleri raporlara göre, 1974 Eylülünde Napoli'de yapılan toplantıda çeşitli kaynak gruplarının ve bunların sistemli şekilde yayınlanmaları sorununa yönelik ana konuların bu Simpozyumda saptanması kararlaştırılmış olmasına karşın, toplantıda bazı kongrelerde olduğu gibi serbest bildirilere yer verilmiştir. Simpozyuma çeşitli ülkelerden 64 bilim adamı katılmış ve 26 bildiri sunulmuştur. Simpozyumda genellikle Türkçe ön plana alınmıştır. Simpozyumu Uluslararası Osmanlı Öncesi ve Osmanlı Dönemi Araştırmaları Kurumu'nun başkanı olan Ord. Prof. Ömer Lütfi Barkan bir konuşma ile açmıştır.

Simpozyumun 6 Eylül öğleden sonraki oturumunda üyelerimizden Prof. Dr. Ali Sevim 1976 yılı sonunda Kurumumuzca yayınlanmış olan İbnü'l Adîm'in "Bugyetü't - taleb fi Tarih-i Haleb" adlı eserinin kaynakları hakkında, Prof. Dr. Neşet Çağatay da "Osmanlılarda Maden İşletmeciliğinin Savaş Malzemesi Bakımından Önemi" konusunda birer bildiri sunmuşlardır.

ULUSLARARASI IX. PREHİSTUVAR VE PROTOHİSTUVAR BİLİMLERİ KONGRESİ

13 - 18 Eylül 1976 tarihleri arasında Fransa'nın Nice şehrinde toplanan Uluslararası IX. Prehistuvar ve Protohistuvar Kongresine Kurumumuz adına üyelerimizden Dr. Hâmit Koşay "Doğu Anadolu Eski Tunç Çağları ve Kültürleri ve Bunların Yayılışı" konulu bir bildiri ile katılmıştır.

Sayın Koşay'ın bize verdiği rapora göre, kongre'de yeni araştırma yöntemlerinin tanıtılmasına önem verilmiştir. Nice şehrinin mağaza vitrinlerine konulan kongre afişleri sayesinde şehirde adetâ bir bayram havası estirilmiştir.

Fransızlar son yirmi yıl içinde Prehistuvar ve Protohistuvar alanındaki araştırmalara yaptıkları katkıları özel sergiler düzenlemek, Doğa Tarihi Müzesi'nin bazı salonlarını kongrenin amaçlarına uygun biçimde ayarlamak, kitap sergilerinde konu ile ilgili yapıtları sergilemek suretiyle yenilikler getirdikleri gibi, serginin bir köşesinde Fransa'nın meşhur kokularını satan satış yerleri kurarak kongrelerden turizm yönünden nasıl yararlanılacağını da göstermişlerdir.

Kongreyi düzenleyenler programı uygulayabilmek için bildiriler sonunda eleştirme yapılmasına ve sorular sorulmasına izin vermemişlerdir. Geceleri ise belli konular üzerine konferanslar verilmiş ve filmler gösterilmiştir.

Kongrenin ilginç bir yanı da Nice şehrinin doğu ucundaki bir deniz kıyısında kurulan Terra Ameta açık hava müzesinin gezilmesi olmuştur. Bu müze, zamandan 400.000 yıl önce fil avcılığı yapan insanların bıraktıkları eserlerin bulunduğu kazı yerinde kurulması bakımından önem taşımaktadır. Bu müzenin üstünde turistik bir otelin yükselmesi bu gibi yerlerden, turizm yönünden nasıl yararlanıldığına başka bir örneğidir.

ULUSLARARASI GÜNEY-DOĞU AVRUPA ARAŞTIRMALARI KURUMU YENİÇAĞDA BALKANLAR KOMİSYONUNUN BÜKREŞ KOLLOKYUMU

UNESCO'nun maddî yardımı ile 1 - 7 Kasım 1976 tarihleri arasında Bükreş'te toplanan Güney - Doğu Avrupa Araştırmaları Kurumu'nun Yeniçağda Balkanlar Komisyonu Kollokyumuna Türk Tarih Kurumu Başkanı, aynı zamanda bu komisyonun da başkanı olan Ord. Prof. Enver Ziya Karal, üyelerimizden Ord. Prof. Ömer Lütfi Barkan, Prof. Dr. Afet İnan, Muhabir üyelerimizden ve Dışişleri Bakanlığı daire başkan yardımcılarında Bilal Şimşir ile birlikte Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi doçentlerinden Halil Cin, Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Türk İnkilâp Tarihi Enstitüsü asistanlarından Dr. Seçil Akgün katılmışlardır.

Sayın Karal'ın bize verdiği rapora göre, Komisyonun toplantıları 2 Kasım Salı günü saat 9,30'da Akademi Kulübü salonunda Prof. Karal'ın başkanlığında, onun bir açış konuşması ile başlamıştır. Toplantıda hazır bulunan Romanya Akademisi Başkanı ilk sözü alarak komisyon çalışmalarının Güney - Doğu Avrupa ülkeleri için taşıdığı önem üzerinde durarak komisyonu övmüştür.

İkinci oturumda bilimsel bildirilerin okunmasına başlanmıştır. Bu oturumda çeşitli ülkelerden 5 bilim adamı bildiri sunmuştur. İlk bildiri Türkiye'den Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi doçentlerinden Halil Cin okumuştur. Cin'in bildirisi "1923 - 1933 yılları arasında Türkiye'de toprak düzeni" adını taşımakta idi.

3 Kasım Çarşamba günü sabah oturumunda üç bildiri okunmuştur. İlk bildiri Ord. Prof. Ömer Lütfi Barkan'ın "1923 - 1933 Yılları arasında Türkiye'de Tarım Reformu" konusundaki bildirisi olmuştur. Öğleden sonra bu bildiriler üzerinde görüşme ve tartışma yapılmıştır.

4 Kasım günü Bükreş'e 180 kilometre uzaklıktaki Braşov kentine yapılan geziye ayrılmıştır.

5 Kasım Cuma günü Titulesko'nun Enstitü haline getirilen evinde saat 9,30'da toplanılmıştır. Başkan Karal toplantının konusu olan 1919 - 1923 yılları arasındaki diplomatik ve politik belgelerin bir cilt halinde toplanıp basılması hakkındaki bildirilerin sunulacağını söylemiş ve ilk konuşmayı muhabir üyelerimizden Bilâl Şimşir yapmıştır. Daha sonra Yunan delegesi bu konudaki düşüncelerini açıklamış ve şu karara varılmıştır:

"1919 - 1923 yılları arasında Güney - Doğu Avrupa uluslarını ilgilendiren barış andlaşmaları bir cilt halinde toplanıp basılacaktır. Bu cildin başına bir giriş

ile Versay Andlaşmasındaki söz konusu andlaşmalarla ilgili pasajlar konacaktır. Cildin sonuna bir dizin, bir bibliyografya ve haritalar eklenecektir". Prof. Afet İnan Lozan Andlaşması altına bir not konularak Montrö'ye atıfda bulunulmasını önermiş, bu öneri de uygun bulunmuştur.

Bu andlaşmalarla ilgili siyasal ve diplomatik belgeleri içine alan ikinci bir cildin de hazırlanması kabul edilmişti.

Gelecek toplantının Mayıs 1977 sonlarında Atina'da yapılmasına ve bu toplantıda şu konuların işlenmesine karar verilmiştir.

1) İki Dünya Savaşı arasında Güney - Doğu Avrupa memleketlerinde eğitim ve bilimsel araştırma fikir ve hareketleri.

2) Aynı sürede ve aynı ülkelerde edebiyat ve en geniş anlamda sanat hareketleri.

SİLİFKE DOLAYLARINDA YAPILAN ARAŞTIRMALAR

Kurumumuz üyelerinden Prof. Dr. Semavî Eyice dört kişilik bir ekiple birlikte ve Kurumdan aldığı yardımla 2 - 21 Eylül 1976 tarihleri arasında Silifke dolaylarında arkeolojik ve tarihsel bir gezi yapmıştır. Eyice'nin Türk Tarih Kurumuna verdiği rapora göre, Silifke kalesinde yapılan incelemelerden sonra Yenibahçe deresinin batı tarafındaki tepelerde bulunan eski yerleşme yerlerinden Sinekkale, Aşağı Dünya Obruğu, yanındaki ören ile bir Bizans yapısı olan Işıkkale görülmüştür. Sinekkale, hakkında hiç bir şey bilinmeyen Anadolu Bizans kervansaray mimarisinin bir örneği olabileceği gibi, feodal bir mesken olması olanağı da vardır. Işıkkale ise kilisesi, nekropolü, taş döşeli ana caddesi ve evleri ile tam bir yerleşme yeridir.

Yenibahçe köyüne hâkim doğu tarafındaki tepelerden biri üstünde olan ve Takadın olarak adlandırılan eski yerleşme yeri ile Yenibahçe deresi vadisine hâkim bir yerde yapılmış olup bu boğazı kontrol eden Büyük Kale de incelenen yerler arasındadır. En az üç yapı devresi ve çok intizamsız bir biçime sahip olan Kalenin plânı çıkarılmıştır. Takadın mahallesinin evleri arasındaki nekropolün mezar anıtları ile iki bazilika kalıntısı üzerinde de çalışılmıştır. Daha güneyde Pash'da ise antik çağa ait büyük ve önemli bir yerleşmenin izleri bulunmuştur.

Yenibahçe Deresinin doğu tarafındaki Ovacık köyünden daha doğuya gidilince bir gözetleme kulesi (Hançerli Kule) ve antik çağa ait ev kalıntıları ile mezarlar bulunmaktadır.

Bunlardan başka Silifke'nin arkasındaki bölgede eski Diokaisaria şehrinin yerinde bulunan Uzuncaburç ile antik Olba şehrinin kalıntıları da incelenmiştir.

Silifke'nin doğusundaki kıyılarda bulunan ve evvelce de üzerinde durulan Akkale yapılar topluluğu da bu gezi sırasında incelenen yerlerden biridir.

Silifke'nin batı tarafındaki kıyılarda yapılan araştırmalarda sadece iki yer üzerinde durulmuştur. Bunlardan biri antik Holmi şehri kalıntıları arasında bulunan ve manastır denilen bazilika harabesi ile yüksek bir tepe üstünde bulunan Tokmar Kalesi'dir.

Bunlardan başka kıyılardaki ıssız adalar da bu arada incelenmiştir. Bu adaların bazılarında Roma devriyle Haçlı Seferleri zamanına rastlayan buluntular görülmüştür.

AMERİKAN TARİH KURUMU'NUN BİLDİRİSİ

Amerikan Tarih Kurumu'nun Kadın Tarihçileri Komitesi, kadınlar tarihi ve meslekteki kadın tarihçilerin durumu ile ilgilenen yabancı bilim adamlarını araştırmaktadır.

Komite Amerikan kadın tarihçilerinin ilgilendikleri konuları ve coğrafi yerlerini belirten bir kılavuz yayınlamıştır. Ayrıca, kadınlar tarihi ve kadın tarihçilerin durumu ile ilgilenen Amerikan tarihçilerinin ulusal ve bölgesel guruplarının listesi de bunun içindedir. Burada her kuruluşun başkanının adı ve adresi de belirtilmiştir. Kadınlar tarihi ve sorunları ile ilgilenen yabancılar bu konuya ait bilgiyi Washington'da Amerikan Tarih Kurumunun merkez bürosundan elde edebilirler.

Yabancı bilginler hakkında gerekli bilgiler olmadığından, Kadın Tarihçiler Komitesi, Birleşik Devletler dışında kadınlar tarihi ile uğraşan tarihçilerin bir listesini çıkarmayı planlamaktadır. Bundan ötürü kılavuzda adının geçmesini istediklerinizin ad ve adreslerini:

Assistant Executive Director
American Historical Association
400 A Street, S. E.

Washington, D. C. 20003 USA'ya gönderirseniz çok sevineceğiz.

Bu konudaki işbirliğinize teşekkür ederiz.

1976 YILININ İLK YARISINDA TÜRK TARİH
KURUMU KİTAPLIĞINA GELEN
KİTAP VE DERGİLER

A. KİTAPLAR

- ACZÉL, GYÖRGY: *Culture et démocratie socialiste. Sur la politique culturelle hongroise*. Paris 1971 Editions Sociales. 367 s. 8° (A. III/9404).
- ADABAĞ, DR. NECDET - ASİST. DURDU KUNDAKÇI: *Antologia della letteratura Italiana. Brani scelti-Commenti-Note biografiche*. Ankara 1974 Üniversite Basımevi. X + 398 s. = A.Ü. D.T.C.F., İtalyan Filolojisi: 4. 8° (A. III/8629).
- ADALAN, MALİK: *Atatürk sevgisi*. Ankara 1957 E.U. Basımevi. 41 s. = E.U. Personel Başkanlığı Moral Şubesi Yay. No. 18. 8° (A. III/9697).
- AFFİFİ, A. E.: *Muhyiddin İbnu'l-Arabi'nin tasavvuf felsefesi*. Çev.: Mehmet Dağ. Ankara 1975 Üniversite Basımevi. 189 s. = A.Ü. İlahiyat Fak. Yay. 127. 8° (A. IV/141).
- Afyon Cumhuriyetinin 15 yılı içinde*. İstanbul 1938 Tan Matbaası. 181 s. 15 lev. 1 hr. 4° (B/7478).
- AHMET BURHANEDDİN: *Gazinin kızı*. Yay.: Niyazi Ahmet Banoğlu. İstanbul 1963 Türktel yay. 40 s. 8° (A. III/9649).
- AHMET, M. AZİZ: *Siyasi tarihi ve müesseseleriyle Delhi Türk İmparatorluğu*. Haz.: Tansu Say. (İstanbul) Kervan Kitapçılık. 336 s. = Tercüman 1001 Temel Eser: 60. 8° (A. IV/9).
- AHMED MİTHAT: *Denizci Hasan (Hasan Mellâh)*. Haz.: Kenan Akyüz. 2 Cilt. İstanbul 1975 Millî Eğitim Basımevi. 8° (A. III/8961).
- AHMET RIFAT: *Tasvir-i ahlâk. Ahlâk sözlüğü*. (İstanbul) Kervan Kitapçılık A.Ş. Ofset Tesisleri. 383 s. = Tercüman 1001 Temel Eser: 62. 8° (A. IV/11).
- AHMED-İ DA'İ: *Ahmed-i Da'i ve çengnamesi*. Yay.: Şinasi Tekin. Giriş, Tenkidli değerlendirme, Dizin, Tıpkı bs: Gönül Alpay. Harvard 1973 Üniversite Basımevi. 40 s. 58 fotokopi. = Doğu Dilleri ve Edebiyatlarının Kaynakları 3. 4° (B/7253).
- AHMETLİ, Ç. T.: *Kanun kategorisinin formalaşması tarihine dair*. Baku 1974 İlim Neşriyat. 132 s. 8° (A. IV/178).
- AILLERET, COLONEL CHARLES: *Histoire de l'Armement*. Paris 1948. 128 s. 8° (A. III/9432).
- AKA GÜNDÜZ: *Mavi yıldırım. Piyes 4 perde*. Ankara 1934 Hakimiyeti Milliye Matbaası. 85 s. = C.H.F. Temsil Neşriyatı. 8° (A. III/9768).
- AKA GÜNDÜZ: *O bir devirdi. Halk piyesi*. (Cumhuriyetin on beşinci yıldönümü bayramı için yazılmış ve C.H.F. tarafından bastırılmıştır.) Ankara 1938 Recep Ulusoğlu Basımevi. 92 s. 8° (A. III/9762).
- AKA GÜNDÜZ: *Türk duygusu*. Ankara 1941 Akba Kitabevi. 151 s. = Aka Gündüz'ün Yurt Kitapları 1. 8° (A. III/9673).

- AKBAŞ, FATMA: *Devrimci Ulu Türk ön. Şiir*. Ankara 1935 Köyhocası Basımevi. 45 s. 8° (A. III/9661).
- AKÇAM, H. İ.: *Cumhuriyet çocuklarına*. İstanbul 1937 Ülkü Basımevi. 176 s. 8° (A. III/9604).
- AKÇAM, H. İ.: *Devrim çocuklarına*. İstanbul 1939 Ülkü Basımevi. 103 s. 8° (A. III/9700)
- AKÇURA, TUĞRUL: *Ankara. Türkiye Cumhuriyeti'nin başkenti hakkında monografik bir araştırma*. Ankara 1971 Güzel İstanbul Matbaası. VII + 162 s. = ODTÜ. Mimarlık Fak. Yay. No. 16. 8° (A. III/9903).
- AKÇURA, YUSUF: *Üç tarzi siyaset*. Kahire 1907. 80 s. 8° (A. IV/378).
- AKILLE, GISEPPE: *Şüphe. Çev.: Zeynel Akkoç. Adapte eden: Avni Dilligil*. Ankara 1940 Ulusal Matbaa. 24 s. = C.H.P. Yeni Seri Temsil Yayını. No. 1. 8° (A. III/9778).
- AKKAN, DOÇ. DR. ERDOĞAN: *Sinop yarımadasının Jeomorfolojisi*. Ankara 1975 Üniversite Basımevi. 107 s. 5 hrt. = A.Ü. D.T.C.Fak. Yay. No. 261. 8° (A. IV/89).
- AKOL, OSMAN K.: *1919 yılında Ankara Çocukları*. Ankara 1955 Akıncı Matbaası. 78 s. = Öğretmen Dergisi Yay. 21. 8° (A. III/9632).
- AKSOY, ÖMER ASIM: *Gelişen ve özleşen dilimiz. 2. bs.* Ankara 1970 Üniversite Basımevi. 70 s. = TDK. Yay.: 312. 8° (A. IV/519).
- AKURGAL, EKREM: *Zur Datierung der Grabstelen aus Daskyleion*. Mansel'e Armağan'dan ayrı bs. S. 967-970 3 pl. 8° (A. III/8572).
- AKYOL, TAHA: *Sovyet Rus stratejisi ve Türkiye. 2 Cilt*. İstanbul 1976 Yüksel Matbaası. = Ötügen Yayınevi Kültür Serisi: 11, 12. 8° (A. IV/485).
- AKYÜZ, DOÇ. DR. YAHYA: *Türk Kurtuluş Savaşı ve Fransız Kamuoğu (1919-1922)*. Ankara 1975 T.T.K. Basımevi. X + 247 s. 5 pl. = Türk Tarih Kurumu Yay. XVI. Dizi - Sa. 27. 8° (A. III/9816).
- ALBAYRAK, CEMAL: *Atamızı asacaklardı*. Samsun 1950 Samsun Matbaası. 205 s. 8° (A. III/9587).
- ALEMANY, ROSA ENGUIX: *Repertorio de bibliografia arqueologica Valenciana VI Indices correspondientes a los volumenes I a V*. Valencia 1974. 121 s. = Servicio de Investigación Prehistorica Nu. 48. 4° (B/7392).
- ALEXANDER, JOHN: *The directing of archaeological excavations*. London 1970 John Baker. 304 s. 8 pl. 8° (A. IV/381).
- ALKIM, U. BAHADIR: *Yesemek taşocağı ve heykel atelyesinde yapılan kazı ve araştırmalar*. Ankara 1974 T.T.K. Basımevi. XX + 126 s. 58 pl. 3 plan. = Türk Tarih Kurumu Yay. V. Seri - Sa. 32. 4° (B/7496).
- ALLEN, JELISAVETA S.: *Literature on Byzantine art 1892-1967. 2. Cilt*. Washington 1973 Mansell. = Dumbarton Oaks Bibliographies Based on Byzantinische Zeitschrift. 4° (B/7354).
- Almanach de Gotha 1921. Annuaire Genealogique, Diplomatique et Statistique 1921*. Gotha Justus Perthes. XXIV + 1107 s. 8° (A. III/9324).
- Almanach de Gotha 1917. Annuaire Genealogique, Diplomatique et Statistique 1917*. Gotha Justus Perthes. XXIV + 1183 s. 2 pl. 8° (A. III/9323).
- Almanach de Gotha 1904. Annuaire Genealogique, Diplomatique et Statistique 1904*. Gotha Justus Perthes. XXIV + 1204 s. 4 pl. 8° (A. III/9322).
- ALP, SEDAT: *Istar auf dem Karahöyük*. Mansel'e Armağan'dan ayrı bs. S. 703-707 3 pl. 8° (A. III/8571).

- ALPAY, DOĞ. DR. MERAL : *Harf devriminin kütüphanelerde yansıması*. İstanbul 1976 Edebiyat Fakültesi Basımevi. IX + 139 s. = İ.Ü. Edebiyat Fak. Kütüphanecilik Bölümü Yay.: No. 2. 8° (A. IV/517).
- ALTÜRK, ZIYA VEHBİ: *Bir tek baş tanıyoruz*. Bursa, Bursa Sesleri Neşriyat Yurdu. 16 s. 8° (A. III/9674).
- Anatolian Studies presented to Hans Gustav Güterbock on the occasion of his 65th birthday*. İstanbul 1974 Nederlands Hist. Arch. Inst. XII + 278 s. XXXII pl. = Uitgaven vor het Nederland Hist.-Arch. Inst. te İstanbul XXXV. 4° (B/7302).
- ANCEL, JACQUES: *Peuples et Nations des Balkans. Géographie politique*. Paris 1930 Librairie Armand Colin. 220 + 12 s. 8° (A. III/9489).
- AND, METİN: *Karagöz. Turkish shadow theatre*. Ankara 1975 Dost Yayınları. 80 s. XVI pl. 8° (A. IV/57).
- AND, METİN: *Turkish miniature painting*. Ankara 1974 Dost Yayınları. 118 s. 8° (A. IV/56).
- ANDAY, MELİH CEVDET: *Dilimiz üstüne konuşmalar*. Ankara 1975 Üniversite Basımevi. 123 s. = TDK Yay. 417. 8° (A. IV/385).
- ANDONYAN, ARAM: *Balkan harbi tarihi*. Çev.: Zaven Biberyan. İstanbul 1975 Sümbül Basımevi. 542 s. 8 pl. = Sander Yay. Türk Tarih Dizisi: 7. 8° (A. IV/472).
- ANDRAE, TOR: *Mahomet. Sa vie et sa doctrine*. Çev.: Jena Gaudefroy - Demombynes. Önsöz : Maurice Gaudefroy-Demombynes. Paris 1945 Adrien-Maisonneuve. 192 s. = Initiation a l'Islam II. 8° (A. III/9332).
- ANGELOPOULOS, A.: *Ai ksenai propagandai eis tin eparkian polyanis kata tin periodon 1870-1912. The foreign propoganda in the prefecture of Polyani in the years 1870-1912*. Thessaloniki 1973. 175 s. = Institute for Balkan Studies No. 137. 8° (A. III/8141).
- ANIL, MUALLÂ: *Savrunan yapraklar*. Ankara 1975 Doğu Matbaası. 98 s. 8° (A. IV/94).
- ANIANTE, ANTONIO: *Mustapha Kemal le loup gris d'Angora*. Çev.: Yvonne Lenoir. Paris 1934 Editions de la Nouvelle Revue Critique. 219 s. 8° (A. III/9842).
- Ankara 50 (Almanca)*. Ankara (1973) Dönmez Ofset. 124 s. = Ankara Turizmi Eskieserleri ve Müzeleri sevenler Derneği Yay. 5. 8° (A. III/8968).
- Ankara 50 (İngilizce)*. Ankara (1973) Dönmez Ofset. 124 s. = Ankara Turizmi Eskieserleri ve Müzeleri Sevenler Derneği Yay.: 5. 8° (A. III/8969).
- Annotated bibliography on the Second World War*. The Foreign Affairs 50-year Bibliography (1972)'den ayrı bs. S. 298-337. 8° (A. III/8103).
- Area handbook for the Republic of Turkey*. Washington 1972 U.S. Government Printing Office. XVI + 439 s. 8° (A. IV/79).
- ARIK, PROF. REMZİ OĞUZ: *L'histoire et l'Organisation des Musees Turcs*. İstanbul 1953 Millî Eğitim Basımevi. 56 s. 45 pl. 8° (A. III/9255).
- ARIKAN, SALÂHATTİN: *Atatürk şiiirleri*. Ankara 1959 İstiklâl Matbaası. 167 s. = Öğretmen Dergisi Yay.: 67, Şiirle Öğretim Serisi II. 8° (A. III/9838).
- ARIKAN, SALÂHATTİN: *10 Kasım*. Ankara 1957 Kültür Basımevi. 34 s. = Öğretmenler Dergisi Yay.: 57. 8° (A. III/9648).
- ARISOY, M. SUNULLAH: *Mustafa Kemal türküsü*. Ankara 1953 Yeni Matbaa, 62 s. = Kaynak Yay. Yeni Seri No. 7. 8° (A. III/9681).
- ARIFEANO, VIRGILE: *Aux frontieres du Bolchevisme. Observations d'un Teomin Ocularie*. Paris 1927 Librairie Universitaire J. Gamber. 120 s. XVI pl. 8° (A. III/9458).

- L'art de l'écriture. Unesco exposition en cinquante panneaux.* Baden-Baden 1965 Unesco. 16 s. 50 pl. 8° (A. III/9449).
- ARTUK, CEVRİYE: *Durasalar definesi. The Durasalar hoard.* İstanbul Arkeoloji Müzeleri yillığı 8, (1958)'den ayrı bs. S. 42-44 8° (A. III/9170).
- ARTUK, CEVRİYE: *İâne-i harbiyye madalyası.* Tarih dergisi 26'dan ayrı bs. S. 119-122 3 Lev. 8° (A. III/9169).
- ARTUK, İBRAHİM: *Abbasiler devrine aid madalyalar.* Tarih Dergisi VIII, II-12 (1956)'-dan ayrı bs. S. 151-158. 8° (A. III/9171).
- ARTUK, İBRAHİM: *Early Ottoman coins of Orhan Ghazi as confirmation of his sovereignty.* Near Eastern Numismatics, Iconography, Epigraphy and History (1974)'den ayrı bs. S. 457-463 4° (B/7298).
- ARTUK İBRAHİM: *Fatih Sultan Mehmet namına kesilmiş bir sikke. A Dinar coined in the name of Fatih Sultan Mehmed.* İstanbul Arkeoloji Müzeleri yillığı No. 7'den ayrı bs. 7 s. 8° (A. III/9168).
- Association pour l'Union Balkanique.* Status. 1931. 8 s. 8° (A. III/9478).
- ASTROM, PAUL: *Die Antike Kunst und Kultur Zyperns.* Baden-Baden 1968 Holle Verlag. S. 57-88 = Frühe Randkulturen des Mittelmeerraumes. 8° (A. III/8538).
- AŞKUN, VEHBİ CEM: *Ölümsüz Atamız. Deyişler.* Eskişehir 1963 Güzelış Matbaası 16 s. 8° (A. III/9639).
- Ata'ya göz yaşları. Seçen: Muallim Şerif Mikâil Gürfiliz.* İstanbul 1938 Sakarya Matbaası. 48 s. 8° (A. III/9821).
- ATADEMİR, HAMDİ RAGİP: *Aristo'nun mantık ve ilim anlayışı.* Ankara 1974 Üniversite Basımevi. 180 s. = A.Ü. İlahiyat Fak. Yay. 124. 8° (A. IV/4).
- ATAÖV, DOÇ. DR. TÜRKKAYA: *Afrika Ulusal kurtuluş mücadeleleri.* Ankara 1975 Ajans Türk Matbaası. XXIII + 705 s. = A.Ü. S.B.F. Yay. No. 383. 8° (A. IV/18).
- ATASOY, PROF. DR. ALİ RIZA: *Tokat Reşadiye ilçesi.* İstanbul 1950 Milli Mecmua Basımevi. 760 s. 1 hr. 8° (A. III/9932).
- ATASOY, NURHAN - FİLİZ ÇAĞMAN: *Turkish miniature painting. Çev.: Esin Atıf, Foto: M. Doğanbey.* İstanbul 1974 Doğan Kardeş Matbaası. 107 s. 50 pl. = Pub. of the R.C.D. Cultural Inst. No. 44. 4° (B/7386).
- Atatürk. Görüşler ve hatıralarla.* İstanbul 1962 Büyük Kervan Matbaası. 111 s. = İ.Ü. Tıp Fakültesi Talebe Cemiyeti Yay. 1. 8° (A. III/9652).
- Atatürk. Hayatı - İnkılâbları - Vecizeleri.* İstanbul 1954 Güneş Yayınevi. 16 s. 8° (A. III/9623).
- Atatürk. Türkiye Cumhuriyetinin Bânisi Büyük Atatürk vatan sana minnettardır.* İstanbul 1953 Üstünel Yay. 66 s. = Tarihte Türk Kahramanları Serisi 11. 8° (A. III/9870).
- Atatürk. III üncü Edebiyat Fakültesi gecesi hatırası* (Dede Korkut ağzıyla). (İstanbul). 1939 Sühület Basımevi. 6 s. 8° (A. III/9576).
- Atatürk 1881-1938. Hommage de la Commission Nationale Turque pour l'Unesco a l'Occasion du vingt-cinquieme Anniversaire de sa Mort.* Ankara 1963 UNESCO. XVI + 308 s. 8° (A. III/9876).
- Atatürk albümü 1881-1938.* Yedigün Atatürk ilavesi. 76 s. 4° (B/7449).
- Atatürk demişti ki...* 10 s. 8° (A. III/9615).

- Atatürk haftası armağanı 10 Kasım 1975.* Ankara 1975 Genelkurmay Basımevi. 126 s. = Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Resmî Yay. Atatürk Serisi. No. 4. 8° (A. III/8880).
- Atatürk hayatı ve şiirler. Okul çocuklarına.* İstanbul 1962 Çevre Yayınevi. 32 s. 8° (A. III/9619).
- Atatürk için şiirler. 2. bs.* Ankara, Güvercin Kitap. 1957 15 s. 8° (A. III/9642).
- Atatürk İnönü ve Lozan. Türkiye Kemalistler Teşkilatı Kemalizm Dergisi Özel Sayısı.* İstanbul. 32 s. 4° (B/7448).
- Atatürk XV. ölüm yılı hâtrası.* Yeni Tarih Dünyası Özel Sayı: 1. 81 s. 8° (A. III/9692).
- Atatürk ve Cumhuriyet şiirleri. Haz.: Zeki Yılmaz.* İstanbul (1962) Alpay Basımevi. 32 s. 8° (A. III/9616).
- Atatürk ve Halkevleri. Atatürkçü düşünce üzerine denemeler.* Ankara 1974 T.T.K. Basımevi. 268 s. = Halkevleri Atatürk Enstitüsü Yardımcı Yay. El Kitabı Nu. 5. 8° (A. III/9901).
- Atatürk ve vecizeleri.* Eskişehir 1961 Hv. Kuvvetleri Basımevi. 87 s. 71 rs. 8° (A. III/9839).
- Atatürk'le konuşmalar. Haz.: Mustafa Baydar.* İstanbul 1955 Yeni Matbaa. 116 s. = Yeditepe Yay. 13. 8° (A. III/9827).
- Atatürk'ten seçmeler.* Ankara 1954 Emek Basım-Yayımevi. 15 s. = Güvercin Kitap, Meşhur Adamlar Serisi: I. 8° (A. III/9686).
- Atatürk'ün ölümünün 29 ncu yıldönümü dolayısıyla Harb Akademileri'nde yapılan konuşmalar 10 Kasım 1967.* İstanbul 1967 Harb Akademileri Basımevi. 37 s. 8° (A. III/9683).
- Atatürk'ün XXIX ncu ölüm yıldönümü anma töreni.* İstanbul 1967 Harb Akademileri Basımevi. 72 s. 5 resim 7 fotokopi. 8° (A. III/9655).
- ATAY, PROF. DR. HÜSEYİN : *Farabi ve Ibn Sina'ya göre yaratma.* Ankara 1974 Üniversite Basımevi. 158 s. = A.Ü. İlahiyat Fak. Yay. 114. 8° (A. IV/28).
- ATEŞ, DOÇ. DR. SÜLEYMAN : *İşâri tefsir okulu.* Ankara 1974 Üniversite Basımevi. 359 s. = A.Ü. İlahiyat Fak. Yay. 122. 8° (A. IV/31).
- Aufgaben der Wirtschaftswissenschaften.* Berlin 1972 Akademie Verlag. 37 s. = Sitzungsberichte der Akademie der Wissenschaften der DDR 14. 8° (A. III/8704).
- AUSTRUY, JACQUES : *L'Islam face au développement économique.* Paris 1961 Les Editions Ouvrières. 140 s. = Economie et Civilisation Tome III. 8° (A. III/9470).
- AX, PETER - PETER SCHMIDT : *Interstitielle Fauna von Galapagos I. Einführung.* Wiesbaden 1973 Franz Steiner Verlag. 38 s. = Ak. d. Wiss. u. d. Lit. Math-Naturwiss. Kl. Mikrofauna des Meeresbodens 20 (1973). 8° (A. III/5866-20).
- Avanos.* Ankara 1926 Harita Umum Müdürlüğü. I: 200 000. (H/97-67).
- AYBARS, ERGUN : *İstiklâl mahkemeleri.* Ankara 1975 Bilgi Basımevi. 269 s. 2 resim 1 lev. = Bilgi Yay. Bilgi Dizisi: 28. 8° (A. III/9980).
- AYTEK, DR. BINTUÇ : *İşletmelerin verimliliğinde ücretler ve işsel teşvik.* Ankara 1974 Kalite Matbaası. 173 s. = AİTİA Yay. No. 77. 8° (A. IV/287).
- AZİZ HANKI BEY : *Türkler ve Atatürk. Çev.: Faruk Mîrgün.* İstanbul Ekicigil Matbaası. 96 s. 8° (A. III/9829).
- BABAOĞLU, HASAN NAHİT : *Milli uyanış 23 Nisan.* İstanbul 1932 Cemal Azmi Matbaası. 47 s. 8° (A. III/9763).

- BABEL, ANTONY: *La Bessarabie, Etude historique ethnographique et economique*. Paris 1926 Librairie Félix Alcan. 360 s. 3 harita, 8° (A. III/9401).
- BACQUE-GRAMMONT, JEAN-LOUIS: *Tárán. Une description du Khanat de Khokand vers 1832 d'après un document Ottoman*. Cahiers du monde Russe et Soviétique XIII (1972)'den ayrı bs. S. 192-231 8° (A. III/7725).
- Bafra*. Ankara 1341 Harita Umum Müdürlüğü. I : 200 000. (H/97-66).
- EL-BAĞDĀDĪ, EBU'L-HASEN 'ALĪ B. İBRAHİM EL-KARL: *Muhyiddin ibn ul-'Arabi'nin menkabeleri (ed-Durr uş-Şemin fi Menakib iş-Şeyh Muhyiddin)*. Çev.: Dr. Abdulkadir Şener - Dr. M. Rami Ayas. Ankara 1972 Üniversite Basımevi. 75 s. = A.Ü. İlahiyat Fak. Yay. CIX. 8° (A. IV/24).
- BAHATTİN TEVĒİK: *Yeni Türk kahramanları*. İstanbul 1930 Akşam Matbaası. 72 s. 8° (A. III/9651).
- BAILLY, AUGUSTE: *La sérénissime république de Venise*. Paris 1946 Librairie Arthème Fayard. 442 s. 8° (A. III/9440).
- BALCI, PERİHAN: *Eski İstanbul evleri ve boğaziçi yalıları*. İstanbul 1975 Doğan Kardeş Matbaacılık Sanayii. 100 s. 8° (B/7624).
- BANARLI, NİHAD SAMİ: *Fâtih'in zafer sırları*. Ankara 1974 Ayyıldız Matbaası. 35 s. = ATO Dergisi İlave Yay.: 7. 4° (B/7322).
- BANOĞLU, NİYAZİ AHMET: *Türk kahramanları*. İstanbul 1943 Vakit Matbaası. 30 s. 8° (A. III/9698).
- BARATTA, M. - P. FRACCARO: *Atlante Storico. 2. Fasc. Medio Evo*. Novara 1936 Istituto Geografico de Agostini. 20 hrt. 4° (B/7412).
- BARBER, E. J. W.: *Archaeological Decipherment*. Princeton 1974 University Press. VIII + 276 s. 4 pl. 8° (A. IV/157).
- BARDAKÇI, İLHAN: *Taşhan'dan Kadifekale'ye*. (İstanbul) 1975 Bahar Matbaası. 193 s. 8 pl. = Milliyet Yay. Yaşayan Tarih Dizisi: I. 8° (A. IV/480).
- BASSECHES, NICOLAS: *L'armée inconnue. Caractere et evolution de l'armée Russe*. Çev.: Elisabeth Kuchler - Madeleine Santschi. Lausanne 1942 Marguerat. 172 s. 8° (A. III/9357).
- BAYKARA, HÜSEYİN: *Azerbaycan İstiklâl mücadelesi tarihi*. Ankara 1975 Gençlik Basımevi. 331 s. 5 pl. = Azerbaycan Halk Yayınları. 8° (A. III/9960).
- BAYRAM HAN: *Divanu Bayram Han Hanhanan*. Yay.: S. Hüsameddin Raşidi - Muhammed Sabir. Giriş: Mahmudul Hasan Siddiki. Karachi 1971 Institute of Central and West Asian Studies. VII + 19 + 85 s. 8° (A. III/8004).
- BAYRAV, SÜHEYLĀ: *Filolojinin oluşumu. Çağdaş dilbilim - eleştiri sorunları*. İstanbul 1975 Edebiyat Fakültesi Basımevi. VIII + 159 s. = İ.Ü. Edebiyat Fak. Yay. No. 2051. 8° (A. IV/516).
- BAYTOK, ALİ: *Seçme Atatürk şiirleri antolojisi*. Kırşehir 1964 Filiz Yayınevi. 48 s. 8° (A. III/9687).
- BEAZLEY, J. D.: *The Berlin Painter. Rev. 1944 and 1947*. Mainz 1974 Verlag Philipp Von Zabern. 20 s. 31 pl. = *Bilder Griechischer Vasen*, Heft 2. 4° (B/7473).
- BEAZLEY, J. D.: *The Pan painter. Rev. 1944 and 1947*. Maniz 1974 Verlag Philipp Von Zabern. 21 s. 32 pl. = *Bilder Griechischer Vasen*, Heft: 4. 4° (B/7474).

- BEAZLEY, J. D.: *The Kleophrades painter. Rev. 1944 and 1948.* Maniz 1974 Verlag Philipp Von Zabern. 25 s. 32 pl. = Bilder Griechischer Vasen, Heft: 6. 4° (B/7472).
- Beginnings of Village-Farming Communities in Southeastern Turkey - 1972.* Proc. Nat. Acad. Sci. USA, 71 (1974)'den ayrı bs. S. 568-571 4° (B/7405).
- BEHZAD, S.: *Ana. Piyes : 3 perde 2 tablo.* Ankara 1936 Ulus Basımevi. 58 s. = C.H.P. Gösterit Yay. 8° (A. III/9795).
- BELENITSKIY, A. M. - İ. B. BENTOVIÇ - O. G. BOLSAKOV: *Srednevekoviyy gorod Sredney Azii.* Leningrad 1973 Izdat. Nauka. 392 s. 1 plan 8° (B/7529).
- BELLOC, HILAIRE: *Richelieu (1585-1642).* Çev.: Theo Varlet. Önsöz: Pierre Lorson. Paris 1933 Payot. XV + 336 s. 8° (A. III/9438).
- BEKMAN, MUZAFFER: *Veteriner tarihi.* Ankara 1940 Ankara Basım ve Cildevi. 447 s. 39 pl. 8° (A. IV/216).
- BENEDICT, PETER: *Ula an Anatolian town.* Leiden 1974 E. J. Brill. XV + 280 s. = Social Economic and Political Studies of the Middle East. Vol. XII" 8° (A. III/9915).
- BENSON, J. L.: *The Necropolis of Kalariziki. Excavated by J. F. Daniel and G. H. McFadden for the University Museum University of Pennsylvania, Philadelphia.* Göteborg 1973 Paul Aströms Förlag. 138 s. 63 pl. = Studies in Mediterranean Archaeology Vol. XXXVI. 4° (B/7518).
- BERGMAN, GUN: *Turkisms. In Ivo Andric's Na Drini Cuprija examined from the points of view of Literary style and Cultural history.* Uppsala 1969 Boktryckeri Aktiebolag. 27 s. = Acta Universitatis Upsaliensis 6. 8° (A. III/9434).
- BERKES, NİYAZI: *Arap dünyasında İslâmiyet Milliyetçilik Sosyalizm.* İstanbul (1969) Fono Matbaası. 246 s. = Köprü Yay: 15. 8° (A. III/9969).
- BERKİ, ALİ HİKMET: *Vakfa dair yazılan eserlerle Vakfiye ve benzeri vesikalarda geçen istilah ve tâbirler.* Ankara 1966 Doğu Matbaası. XV + 61 s. = Vakıflar Genel Müdürlüğü Neşriyatı. 8° (A. III/8978).
- BERTAUT, JULES: *Les dessous de la finance.* Paris 1954 Editions Jules Tallandier. 314 s. 16 pl. 8° (A. III/9388).
- Beschreibung der Gigantenfriese aus Pergamon.* Berlin 1930 Walter de Gruyter und Co. 46 s. 5 pl. 8° (A. III/9745).
- Beschreibung der Skulpturen aus Pergamon I. Gigantomachie.* Berlin 1904 Druck und Verlag von Georg Reimer. 42 s. 4 pl. 8° (A. III/9746).
- BEYARSLAN, DOÇ. DR. AHMET: *Etkenlik plânlaması. Kuram ve İstihdam sorununa uygulanması.* Ankara 1976 Fon Matbaası. VI + 81 s. = AİTİA Yay. No. 93. 8° (A. IV/353).
- BEYARSLAN, DOÇ. DR. AHMET: *Türk vergi sisteminin otomatik istikrar gücü.* Ankara 1972 Sevinç Matbaası. XVI + 137 s. = AİTİA: 52. 8° (A. IV/345).
- BEYENE, YAQOB: *Un opuscolo Cattolico di polemica teologica in Tigrino del XIX secolo.* Annali 36 (1976)'dan ayrı bs. 76 s. 8° (A. IV/398).
- BICARI, DR. HASAN: *Türk Edebiyatı I. Başlangıçtan tanzimata kadar Türk edebiyatı.* Budapeşte 1969. Eötvös Lorand Üniv. Türk Filolojisi Kürsüsü. IV + 278 s. 8° (A. IV/166-I).

- Bilecik il yıllığı 1967*. İstanbul 1968 Son Telgraf Matbaası. 200 + III s. 10 pl. 2 hr. 4° (B/7600).
- BİNARK, İSMET: *Eski kitapçılık sanatlarımız*. Ankara 1975 Ayyıldız Matbaası. XIV + 162 s. = Kazan Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği Yayınları. 8° (A. IV/183).
- BİNARK, İSMET - NEJAT SEFERCİOĞLU: *Fevziye Abdullah Tansel bibliyografyası*. Ankara 1975 Güven Matbaası. X + 32 s. 8° (A. III/9968).
- Bir ses. Bir perdelik piyes. Çev.: O. E. Aksongar*. Ankara 1942 Ulusal Matbaa. 12 s. = Cumhuriyet Halk Partisi. Yeni Seri Temsil Yayını No. 31. 8° (A. III/9771).
- I. *Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri. I. Cilt. Genel konular*. Ankara 1976 Üniversite Basımevi. 257 s. 3 hr. = Kültür Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yay. 16. 8° (A. IV/429).
- BISCHOFF, NORBERT DE: *La Turquie dans le monde. L'Empire Ottoman - La République Turque. Önsöz: J. Deny*. Paris 1936 Payot. 249 s. 8° (A. III/9406).
- BLEGEN, CARL W.: *The "Halberd" from the sixth shaft grave*. Archives of Thracian Folklore and Dialect (1940)'den ayrı bs. S. 423-428 8° (A. III/9252).
- BLEGEN, CARL W.: *The palace of Nestor excavations of 1963*. Kronikon Arhaiol. Delt. 19 (1964)'den ayrı bs. S. 161-163 1 pl. 4° (B/7400).
- BLEGEN, CARL W.: *The palace of Nestor: Excavations of 1961*. Mycenaen Studies (1964)'den ayrı bs. S. 187-191. 8° (A. III/9249).
- BLEGEN, CARL W.: *King Nestor's palace*. Scientific American 198,5 (1958)'den ayrı bs. S. 111-115 4° (B/7399).
- BLEGEN, CARL W.: *The recent excavations at the Argive Heraeum*. Bericht über die Jahrhundertfeier des Archäologischen Instituts'dan ayrı bs. S. 234-240 8° (A. III/9250).
- BORA, KEMAL EMİN: *Geçimsizlik. Komedi I. Perde*. Ankara 1940 Ulusal Matbaa. 16 s. = C.H.P. Yeni Seri Temsil Yay. No. 2. 8° (A. III/9779).
- BORAL, ZİYA: *Yaşayan ölü. Piyes - 2 perde*. Ankara 1936 Ulus Basımevi. 36 s. = C.H.P. Gösterit Yay. 8° (A. III/9794).
- BOTTA, CARLO: *Storia d'Italia. Continuata da quella del Guicciardini sino al 1789. 12 Cilt*. Capolago 1832/1833 Tipografia Elvetica. 8° (A. III/9942).
- BOUTHOU, GASTON: *Huit Mille traités de paix*. Paris 1948 René Julliard. 248 s. 8° (A. III/9453).
- BOUTHOU, GASTON: *Zihniyetler. Kişi ve toplum açısından zihin yapılarına dair psikososyolojik bir inceleme. Çev.: Prof. Dr. Selmin Evrim*. İstanbul 1975 Edebiyat Fak. Basımevi. XI + 99 s. = İ.Ü. Edebiyat Fak. Yay. No. 2030. 8° (A. IV/90).
- BOZDAĞ, İSMET: *Atatürk ve Eşi Lâlife hanım*. İstanbul Kervan Yay. 272 s. 8° (A. IV/68).
- BOZKIR, KÂMURAN: *Ata*. Ankara 1935 Ulus Basımevi. 30 s. 8° (A. III/9610).
- BRAIDWOOD, ROBERT J.: *Prehistoric Investigations in Southwestern Asia*. Proc. Amer. Phil. Soc. Vol. 116, 4 (1972)'den ayrı bs. S. 310-320 4° (B/7403).
- BRAINARD, PROF. DR. HARRY G.: *Uluslararası ilişkiler. Çev.: Doç. Dr. Osman Tekok*. Ankara 1975 Kalite Matbaası. XI + 159 s. = AİTİA Yay. No. 84. 8° (A. IV/289).
- BRING, SAMUEL: *Bibliografisk handbok till Sveriges historia*. Stockholm 1934 P.A. Norstedt - Söners. XX + 780 s. 8° (A. III/9943).

- BRONOWSKI, J.: *İnsanın yücelişi. Çev.: Filiz Ofluoğlu.* (İstanbul) 1975 Yelken Matbaası. 439 s. = Milliyet Yay. Büyük Yapıtlar Dizisi: No. I. 4° (B/7627).
- BUONGIORNO, MARIO: *Il Bilancio di uno stato Medievale. Genova 1340-1529.* Genova 1973. 580 s. = Collana Storica di Fonti E. Studi: 16. 8° (A. III/9936).
- EL-BURCİNİ, MAHMUD B. MUHAMMED: *Bazname. Falknerklee, bestehend in drey ungedruckten Werken über die Falknerey. Yay.: J. F. von Hammer-Purgstall.* Pesth 1840 C. A. Hartleben. XXXIII + 115 + 51 s. 8° (A. III/5818).
- BURRILL, KATHLEEN R. F.: *The Quatrains of Nesimi Fourteenth-Century Turkic hurufi. With annotated translations of the Turkic and Persian Quatrains from the Hekimoğlu Ali Paşa MS.* The Hague 1972 Mouton. 391 s. 8° (A. IV/80).
- BUSUIOC, ELENA: *Ceramica de uz comun nesmluita din Moldova. (Secolul al XIV-lea pîna la mijlocul seclului al XVI-lea)* Bucureşti 1975. 88 s. 25 pl. = Ac. d. Ştiinţe Sociale şi Politice a Republicii Socialiste România Inst. de Arch. Bibl. de Arh. XXV. 4° (B/7500).
- BÜHLER, HANS - PETER: *Antike Gefässe aus Edelsteinen.* Mainz 1973 Verlag Philipp von Zabern. VII + 85 s. 40 pl. 4° (B/7468).
- Büyük Atatürk XV. yıl hatırası albümü 1881-1938.* İstanbul 1953 Üstünel Yayınevi. 16 s. 4° (B/7447).
- BÜYÜKMİRZA, DR. H. KÂMİL: *Maliyet muhasebesinde standart maliyet şapmaları ve yönetim açısından analizi.* Ankara 1974 Kalite Matbaası. VII + 257 s. = AİTİA Yay. No. 87. 8° (A. IV/352).
- BÜYÜKTUĞRUL, AFİF: *Çanakkale olayı (İstiklâl harbinde deniz cephesi)* İstanbul 1969 Yeni İstanbul Matbaası. 62 s. 8° (A. III/9654).
- DR. CABANES: *Les Morts mystérieuses de l'histoire. 2 Ks. birarada.* Paris 1919 Albin Michel. 440 + 443 s. 8° (A. III/9482).
- CAHN, HERBERT A.: *Kleine Schriften zur Münzkunde und Archäologie.* Mainz 1975 Philipp von Zabern. 172 s. 4° (B/7345).
- CAMİ: *Le Beharistan. Çev.: Henri Masse.* Paris 1925 Paul Geuthner. 235 s. 8° (A. III/9387).
- CARLI, F.: *L'équilibre des nations d'après le demographie appliquée.* Paris 1923 Payot. 308 s. 8° (A. III/9267).
- CAROE, OLAF: *Sovyet İmparatorluğu. 2 cilt.* İstanbul Kervan Kitapçılık. = Tercüman 1001 Temel Eser 66, 67. 8° (A. IV/14).
- CARY, M. - E. - H. WARMINGTON: *Les Explorateurs de l'antiquité.* Paris 1932 Payot. 349 s. 8° (A. III/9277).
- CASTAGNÉ, J.: *Les musulmans et la politique des Soviets en Asie centrale.* Revue du Monde Musulman (1925)'den ayrı bs. 125 s. 8° (A. III/9425).
- CAZAL, EDMOND: *Histoire Anecdotique de l'Inquisition en Italie et en France.* Paris 1924 Bibliothéque des Curieux. V + 245 s. 9 pl. 8° (A. III/9268).
- CELALEDDİN RUMİ, MEVLANA: *Çeng-i Mesnevi. Yay.: Dr. Esedullah Buşri.* (Tahran). 249 s. 8° (A. III/8987).
- CEMİL, TAHSİN: *Ştiri noi din arhivele Turceşti privitoare la Dimitrie Cantemir.* Anuarul Institutului de Istorie şi Arheologie A. D. Xenopol X (1973)'den ayrı bs. S. 435-444 8° (A. III/8201).

- CEVİZOĞLU, HÜSEYİN: *Atatürkçülük (Türkçü, toplumcu-bireyci düzen içinde ulusal refah ve mutluluğa)*. 1973. 128 s. = *Ufuk Ajansı Yay. No: 4*. 8° (A. III/9830).
- CEYHUN, DEMİR-TAŞ: *Haç'lı emperyalizm. Anadolu devletlerinde toprak düzeni ve devlet-din ilişkileri üzerine bir inceleme*. İstanbul 1967 Başaran Matbaası. 125 s. 8° (A. IV/192).
- CHAMLA, MARIE-CLAUDE: *Les Algeriens et les populations Arabo-Berberes du nord de l'Afrique. Etude Anthropologique*. Alger 1974 Societe Nationale d'Edition et de Diffusion. 128 s. 3 pl. 1 hr. = *Memoires du C. R. A. P. E. XXIV*. 4° (B/7352).
- CHANNON, HENRY: *Amours et folie royales*. Paris 1936 Les Editions de France. 243 s. 8° (A. III/9452).
- CHARLESWORTH, M. P.: *Les routes et le trafic commercial dans l'Empire Romain*. Paris 1938 Editions de Cluny. 308 s. 8° (A. III/9465).
- CHASIOTH, J. K.: *Makarios, Theodoros kai Nikeforos oi Melissinoi. (Melissourgoi)*. Thessaloniki 1966. 260 s. 7 pl. = *Institute for Balkan Studies* 91. 8° (A. III/8151).
- CHASTENET, JACQUES: *Le siecle de Victoria*. Paris 1947 Librairie Arthème Fayard. 406 s. 8° (A. III/9293).
- CHAVANNES, EDOUARD: *Le cycle Turc des douze animaux*. T'oung-pao VII, 1 (1906)'dan ayrı bs. 74 s. XVIII pl. 8° (A. III/9134).
- CHIHAI, HABIB K.: *La Province de Bagdad. Son Passé, son present son avenir*. Caire 1908 Imp. Al-Maaref, 358+8 s. 12 pl. 8° (A. III/9314).
- CHP ve AP seçim bildirgelerinin ekonomik amaç ve ilkeler yönünden karşılaştırılması (Komisyon raporu). Bursa 1973 İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi. 54 s. 4° (B/7418).
- CIRILLI, GUSTAVE: *Journal du siege d'Andrinople (Impressions d'un Assiége)*. Paris 1913 Librairie Chapelot. VIII + 199 s. 9 rs. 8° (A. III/9488).
- Civilisation "Le mot et l'Idée"*. Paris 1930 La Renaissance du Livre. XV + 144 s. = *Prémère Semaine Internationale de Synthese* 2. Fas. 8° (A. III/9300).
- CLAIR, ALEXANDRINE N. ST.: *The Image of the Turk in Europe*. New York 1973 The Metropolitan Museum of Art. 72 s. 8° (A. IV/650).
- Conference on security and co-operation in Europe final act*. Helsinki 1975 Imprime en Suisse. S. 75-135 9 fotokopi. 4° (B/7499).
- CONTENAU, G.: *Tablettes Cappadociennes. Avec Inventaire of tables*. Paris 1973 Libraire Orientaliste Paul Geuthner. 18 s. LXX pl. = *Musee du Louvre-Dept. des Antiquites Orientales. Textes Cuneiformos Tome IV*. 4° (B/7048).
- CORBIN, HENRY: *En Islam Iranien. Aspects spirituels et philosophiques. I. Cilt: Le Shi'isme duodecimain*. Paris 1971 Gaalimard. XXIX + 333 s. = *Bibliotheque des Idees*. 8° (A. IV/136).
- CORDEWIENER, ANDRE: *La presse et la seconde guerre mondiale. Répertoire de la presse periodique conservée au centre. 2 Cilt*. Bruxelles 1974. 4° (B/7329).
- ÇOŞKUN, TALİBİ: *Büyük ölüm acısı Talibinin ağıtları*. Ankara 1938 Yeni Cezaevi Matbaası. 10 s. 8° (A. III/9578).
- CRESSATY, LE COMTE: *La grande guerre. La Syrie française*. Paris 1915 H. Floury. 40 s. 1 hr. 8° (A. III/9447).
- COUTAY, A.: *Russie d'Aujourd'hui. Les Secrets d'une victoire*. Paris 1945 Editions Olivier Lesourd. 150 s. 8° (A. III/9342).

- Cumhuriyetin 50. yılında Adana. 1973 il yillığı.* Adana 1973 Kemal Matbaası. 520 s. 4° (B/7534).
- Cumhuriyetin 50. yılında Amasya. 1973 İl Yıllığı.* Amasya 1973 Her-İş Basım İşleri Sanayii. 312 + VIII s. 38 pl. 5 Grafik. 4° (B/7536).
- Cumhuriyetin 50. yılında Ankara. 1973 il yillığı.* Ankara 1973 Ajans-Türk Matbaası. 502 s. 20 pl. 21 hr. 2 lev. 4° (B/7535).
- Cumhuriyetin 50. yılında Artvin. 1973 il yillığı.* Ankara 1973 Mars Matbaası. 25 pl. IV + 275 s. 4° (B/7537).
- Cumhuriyetin 50. yılında Aydın. 1973 il yillığı.* İzmir 1973 Karınca Matbaası. 745 s. 38 pl. 39 hr. 4° (B/7582).
- Cumhuriyetin 50. yılında Bolu. 1973 il yillığı.* Bolu 1973 Kemal Matbaası. 272 s. 20 pl. 10 hr. 4° (B/7612).
- Cumhuriyetin 50. yılında Bursa. 1973 il yillığı.* Ankara 1973 Ajans-Türk Matbaası. 366 s. 37 pl. 7 hr. 2 grafik. 4° (B/7538).
- Cumhuriyetin 50. yılında Erzurum. 1973 il yillığı.* İstanbul 1974 Kervan Kitapçılık Tesisleri. 446 s. 13 pl. 4° (B/7539).
- Cumhuriyetin 50. yılında Eskişehir. 1973 il yillığı.* Eskişehir 1973 Uğur Matbaası. 11 pl. 8 hr. 4° (B/7540).
- Cumhuriyetin Ellinci yılında Esnaf ve Sanatkâr. Haz. Prof. Neşet Çağatay.* Ankara 1973 Güneş Matbaası. XIII + 289 s. 8° (A. IV/96).
- Cumhuriyetin 50. yılında Gümüşhane. 1973 il yillığı.* Ankara 1974 Ayyıldız Matbaası 168 s. 35 pl. 4° (B/7541).
- Cumhuriyetin 50. yılında Hakkari. 1973 il yillığı.* İstanbul 1974 Pere Basımevi. 204 s. 8 pl. 6 hr. 6 grafik. 4° (B/7542).
- Cumhuriyetin 50. yılında Hatay. 1973 il yillığı.* 388 s. 4° (B/7279).
- Cumhuriyetin 50. yılında Kastamonu. 1973 il yillığı.* Ankara 1973 Yarı Açık Cezaevi Matbaası. 446 s. 38 pl. 4° (B/7543).
- Cumhuriyetin 50. yılında Kayseri. 1973 il yillığı.* Ankara 1973 Ayyıldız Matbaası. 282 s. 22 pl. 4° (B/7544).
- Cumhuriyetin 50. yılında Kırşehir. 1973 il yillığı.* Ankara 1973 Er Ofset Matbaası. 370 s. 18 pl. 1 hr. 4° (B/7545).
- Cumhuriyetin 50. yılında Kocaeli. 1973 il yillığı.* İzmit 1973 Kardeşler Matbaası. 429 s. 37 pl. 10 hr. 21 grafik. 4° (B/7546).
- Cumhuriyetin 50. yılında Konya. 1973 il yillığı.* Konya 1973 Yeni Kitap Basımevi. 824 s. 26 pl. 18 hr. 1 plan 5 grafik. 4° (B/7547).
- Cumhuriyetin 50. yılında Kütahya. 1973 il yillığı.* İzmir 1973 Ticaret Matbaası. 348 s. 16 pl. 4° (B/7548).
- Cumhuriyetin 50. yılında Muğla. 1973 il yillığı.* İzmir 1973 Ticaret Matbaası. 385 + VI s. 4° (B/7549).
- Cumhuriyetin 50. yılında Niğde. 1973 il yillığı.* Ankara 1973 Ajans-Türk Matbaası. 436 s. 20 pl. 3 hr. 4 grafik. 4° (B/7550).
- Cumhuriyetin 50. yılında Sakarya. 1973 il yillığı.* İstanbul 1973 Kervan Kitapçılık tesisleri. 464 s. 4° (B/7551).
- Cumhuriyetin 50. yılında Samsun. 1973 il yillığı.* Ankara 1974 Ayyıldız Matbaası. 440 s. 35 pl. 1 hr. 4° (B/7552).

- Cumhuriyetin 50. yılında Siirt. 1973 il yillığı.* Ankara 1973 Ajans-Türk Matbaası. 255 s. 16 pl. 12 hr. 4 grafik. 4° (B/7553).
- Cumhuriyetin 50. yılında Tunceli. 1973 il yillığı.* İzmir 1973 Ticaret Matbaası. 239 s. 13 pl. 4° (B/7574).
- Cumhuriyet'in 50 nci yılında Türkiye'de sanayileşme ve sorunları semineri. Ankara 28-31 Ocak 1974.* Ankara 1975 Sevinç Matbaası. XX + 1074 s. 17 lev. = A.Ü. S. B. Fak. Yay. No. 382. 8° (A. IV/133).
- Cumhuriyetin 50. yılında Urfa. 1973 il yillığı.* Adana 1973 Kemâl Matbaası. 312 s. 4° (B/7554).
- Cumhuriyetin 50. yılında Van. 1973 il yillığı.* İstanbul 1973 Kırıl Matbaası. 255 s. 12 pl. 4° (B/7611).
- Cumhuriyetin 50. yılında Yozgat. 1973 il yillığı.* Ankara 1973 Ayyıldız Matbaası. 340 s. 17 pl. 2 hr. 4° (B/7555).
- Cumhuriyetin 50. yılında Zonguldak. 1973 il yillığı.* İstanbul 1973 Sulhi Garan Matbaası. 398 s. 13 pl. 4° (B/7556).
- Cumhuriyetin XV inci yılında Aydın.* Aydın (1938) C.H.P. Basımevi. 176 s. 8 pl. 1 cetvel 8° (A. III/9923).
- Cumhuriyetin XV inci yılında Bolu.* Bolu (1938) Vilâyet Matbaası. 116 s. 4° (B/7479).
- Cumhuriyetin XV inci yılında Malatya. 29 Birinci Teşrin 1938.* 1938 Kenan Basımevi. 88 s. 18 pl. 8° (A. III/9926).
- CZEGLEDY, KAROLY: *Nomad nepek vándorlása Napkelettől Napnyugatig.* Budapest 1969 Akademiai Kiado. 160 s. 6 pl. = Körösi Csoma Kiskönyvtar: 8. 8° (A. IV/112).
- ÇAĞATAY, PROF. DR. NEŞET: *İslâm öncesi Arap tarihi ve cahiliye çağı. 3. bs.* Ankara 1971 Üniversite Basımevi. XI + 191 s. 1 hr. = A.Ü. İlahiyat Fakültesi Yay. XCV. 8° (A. IV/21).
- ÇAĞATAY, PROF. DR. NEŞET: *The tradition of Mavlid recitations in Islam particularly in Turkey.* Studia Islamica XXVIII (1968)'den ayrı bs. S. 127-133 8° (A. III/8565).
- ÇAĞATAY, PROF. DR. NEŞET: *Türkiye'de gerici eylemler. (1923'den buyana).* Ankara 1972 Üniversite Basımevi. X + 102 s. = Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yay. 8° (A. III/9788).
- ÇAĞLAR, BEHÇET KEMAL: *Attıla.* Ankara 1935 Ulus Basımevi. 31 s. = C.H.P. Genel Kâtipliği. 8° (A. III/9788).
- ÇALIŞLAR, İZZEDDİN, I. FERİK: *İstiklâl harbi hatıratı 2. Kısım 61. fırkanın Gedis ve Kütahyâ muharebeleri.* İstanbul 1932 Askeri Matbaa. 82 s. 5 kroki. = Askerî Mecmua Tarih Kısmı Sayı: 84. 4° (B/7455).
- ÇALIŞLAR, İZZEDDİN, I. FERİK: *İstiklâl harbi hatıratı: İkinci İnönü muharebesinde 61. fırka.* İstanbul 1932 Askeri Matbaa. 62 s. 6 kroki. = Askerî Mecmua, Tarih Kısmı Sayı: 85. 4° (B/7454).
- ÇALIŞLAR, İZZEDDİN, I. FERİK: *İstiklâl harbi hatıratı 5. Kısım: Sakaryadan İzmir'e kadar I. Kolordu.* İstanbul 1932 Askeri Matbaa. 114 s. 9 kroki. = Askerî Mecmua Tarih Kısmı. Sayı: 87. 4° (B/7453).
- Çanakkale İl Yıllığı 1967.* Ankara 1967 Ajans-Türk Matbaası. 186 s. 5 pl. 20 hr. 1 lev. 4° (B/7613).
- ÇENBERCİ, MUSTAFA: *İş kanunu şerhi. 3. bs.* Ankara 1976 Sevinç Matbaası. XLV + 1487 s. 8° (A. IV/364).

- Çorum. Ankara 1341 Harita Umum Müdürlüğü. I : 200 000. (H/97-59).
- ÇUBUKÇU, PROF. DR. İBRAHİM AGÂH: *İslâm felsefesinde Allah'ın varlığının delilleri*. 2. bs. Ankara 1971 Üniversite Basımevi. 67 s. = A.Ü. İlahiyat Fak. Yay. XCIX. 8° (A. IV/22).
- ÇUBUKÇU, İBRAHİM AGÂH: *Neyleyim. Tasavvufi, Ahlâki, İçtimai Şiirler*. Ankara 1975 Ayyıldız Matbaası. 64 s. 8° (A. IV/33).
- DAUPHIN-MEUNIER, A.: *L'Église en face du capitalisme*. Paris 1955 Librairie Arthème Fayard. 190 s. = Bibliothèque Ecclesia 12. 8° (A. III/9469).
- Décret Impérial du 28 Mouharrem 1299 (8/20 Décembre 1881) Régulant le Service de la Dette Publique Consolidée de l'Empire Ottoman*. İstanbul 1919 Imprimerie de l'Administration de la Dette Publique Ottomane. 88 + 12 s. 1 lev. 8° (B/7414).
- DELAMARE, GABRIEL: *Aperçu historique sur le Paludisme*. Revue Pratique des Maladies des Pays Chauds (1923)'den ayrı bs. 12 s. 8° (A. III/9316).
- DELİLBAŞI, ALİ SÜHA: *Kaybolan ses. Bir perdelik trajedi*. Ankara 1946 Başbakanlık Devlet Matbaası. 22 s. = C.H.P. Halkevleri Temsil Yay. 8° (A. III/9781).
- DELORME, JEAN: *Les grandes dates de l'antiquité*. Paris 1962 P. U. F. 128 s. 8° (A. III/9429).
- DEMİROĞLU, KEMAL: *Kordonboyu suvarileri. Kahramanlık şiirleri*. İstanbul 1972 Dizerkonca Matbaası. 29 s. 8° (A. III/9638).
- DERMENGHEM, EMILE: *L'Éloge du vin (Al Khamriya). Poème mystique de Omar Ibn al Faridh*. Paris 1931 Les Editions Vega. 267 s. 8° (A. III/9464).
- DEVAL, JACQUES: *Etienne. Annesi için. Çev.: Naciye Modan*. Ankara 1941 Ulusal Matbaa. 137 s. = C.H.P. Yeni Seri Temsil Yay. No. 21. 8° (A. III/9777).
- Devletler Hususi Hukuku ile ilgili Danıştay ve Yargıtay kararları. I. Cilt: Tâbiyet hukuku (1963-1975). Haz.: Prof. Dr. Osman F. Berki - Prof. Dr. Tuğrul Ansay - Asis. Dr. Tuğrul Arat*. Ankara 1975 Sevinç Matbaası. VIII + 265 s. = A.Ü. Hukuk Fak. Yay. No.: 379. 8° (A. IV/51).
- D'HUMIAC, L. MICHAUD: *Les Grandes Légendes de l'Humanité*. Paris 1899 Schleicher Frères. 188 s. 4 pl. 8° (A. III/9480).
- DIENER, DR. HERMANN: *Die Gründung der Universität Mainz 1467-1477*. Wiesbaden 1974 Franz Steiner Verlag. 57 s. = Ak. d. Wiss. u. d. Lit. Abh. d. Geist. - u. Sozialwis. Kl. Jahrg. 1973. Nr. 15. 8° (A. III/8543-15).
- DILGER, KONRAD: *Untersuchungen zur Geschichte des Osmanischen Hofzeremoniells im 15. und 16. Jahrhundert*. München 1967 Dr. Dr. Rudolf Trofenik. VIII + 141 s. = Beiträge zur Kenntnis Südosteuropas und des Nahen Orients IV. Bd. 8° (A. III/9908).
- DIMITRIE CANTEMIR: *Historian of South East European and Oriental civilisations. Yay.: Alexandru Dutu - Paul Cernovodeanu. Önsöz: Halil İnalçık*. Bucharest 1973 A.I. E.S.E.E. 359 s. 27 pl. 8° (A. IV/76).
- DIMITROFF, DELTCHO: *Le Régime des capitulations en Turquie par rapport a la Bulgarie avant et apres la guerre europeenne*. Sofia 1934. 93 s. 8° (A. III/9411).
- DIOSZEGI, VILMOS: *A pogany magyarok hitvilága*. Budapest 1967 Akademiai Kiado. 142 s. 14 pl. = Körösi Csoma Kiskönyvtar 4. 8° (A. IV/111).

- DJILAS, MILOVAN: *Eksik kalmış bir cemiyet. Bölünüp parçalanmış komünizm. Çev.: Dr. Necdet Bingöl.* İstanbul 1975 Milli Eğitim Basımevi. VI + 271 s. = Kültür Bakanlığı Kültür Yay. No: 2. 8° (A. IV/201).
- DOĞAN, D. MEHMET: *Batlaşma ihaneti.* İstanbul 1975 İrfan Matbaası. 125 s. = Der-gâh Yay.: 10. 8° (A. IV/380).
- 9 Eylül. İstanbul 1930 Burhan Cahit Matbaası. 40 s. = İzmir Gençler Birliği Neş-riyatı: I. 8° (A. III/9693).
- DORA, KADRİ - NEJAT GÜNSEL: *M. Kemal Atatürk.* İstanbul 1958 Ege Matbaası. 48 s. 8° (A. III/9647).
- DORAN, J. E. - F. R. HODSON: *Mathematics and Computers in Archaeology.* Edinburg 1975 University Press. XI + 381 s. 8° (A. IV/95).
- DOROBANTZ, JACQUES: *Les Turcs au Borkou.* Questions Diplomatiques et Coloniales, 15, 349 (1911). S. 284-285 8° (A. III/9881).
- DOROBANTZ, JACQUES: *Les Turcs au Tibesti.* Questions Diplomatiques et Coloniales 15, 338 (1911). S. 364-366 8° (A. III/9882).
- DOUCHY, LE CAPITAINE: *La Guerre Turco-Grecque de 1897.* Paris 1898 Librairie Militaire de L. Baudoin. 259 s. 11 hr. 8° (A. III/9266).
- DOWNY, FAIRFAX: *Kanuni Sultan Süleyman. Çev.: Enis Behiç Koryürek.* İstanbul 1975 Milli Eğitim Basımevi. II + 332 s. = Kültür Bakanlığı Kültür Yay. No: I. 8° (A. IV/200).
- DÖRIG, JOSE: *Art antique collections privees de suisse Romande.* Mayence 1975 Philipp von Zabern. 430 s. 4° (B/7579).
- DÖNMEZ, DOÇ. DR. YUSUF: *Türk dünyasının beşeri ve iktisadi coğrafyası.* İstanbul 1973 Edebiyat Fakültesi Basımevi. XI + 112 s. 2 lev. 8 hr. = İ.Ü. Edebiyat Fak. Yay. No: 1878. 8° (A. III/9896).
- DRANDAR, A. G.: *La Bulgarie sous le Prince Ferdinand 1887-1908.* Bruxelles 1909 Etablis- sement Generaux D'Imprimerie. 407 s. 8° (A. III/9271).
- DRIAULT, ÉDOUARD: *Les leçons de l'histoire.* Paris 1921 Librairie Félix Alcan. 171 s. 8° (A. III/9384).
- DUMAN, L. İ.: *Materiali po İstorii Sünnî.* Moskova 1973 Izdat. Nauka-Vostochnaya Literatură. 172 s. 8° (A. IV/169).
- DURU, KÂZİM NAMİ: *Türkün kitabı.* (İstanbul) 1931 Kanaat Kütüphanesi. 80 s. 8° (A. III/9696).
- DURUR, ZAHİDE: *Ebedî Şef Atatürk.* Ankara 1945 Cumhuriyet Matbaası. 35 s. = Ço- cuk Esirgeme Kurumu, Okul ve Öğrenci Kitapları: 71. 8° (A. III/9691).
- DURVILLE, HENRI: *La Science secrete.* Paris 1923 Henri Durville. 896 s. 8° (A. III/9363).
- DÜNDAR, DR. FAİK BİROL: *Türkiye'de plânlı dönemde para politikası.* Ankara 1971 Sevinç Matbaası. VIII + 148 s. = AİTİA Yay. No: 48. 8° (A. IV/344).
- Dünya Devletleri Ansiklopedisi.* İstanbul 1975 Hayat. 204 s. 8° (A. III/9965).
- DÜREN, DOÇ. DR. AKIN: *İdare malları.* Ankara 1975 Sevinç Matbaası. XI + 144 s. = A.Ü. Hukuk Fak. Yay. No. 373. 8° (A. III/9889).
- DVORAK, RUDOLF: *Ein Beitrag zur Frage über die Fremdwörter im Korân.* München 1884 Akademische Buchdruckerei Von F. Straub. 37 S. 8° (A. III/7643).
- EASTMAN, MAX: *Depuis la Mort de Lénine. 2. bs.* Paris 1925 Librairie Gallimard. 222 s. = Les documents bleus No. 21. 8° (A. III/9459).

- EDDE, JACQUES: *Géographie de la Syrie et du Liban*. Beyrouth 1931 Imprimerie Catholique. 99 s. 3 hr. 8° (A. III/9431).
- EDWARDS, EMILE: *Journal d'un habitant de Constantinople (1914-1915)*. Paris 1915 Plon-nourrit et Cie. 252 s. 8° (A. III/9365).
- EGELİ, MÜNİR HAYRİ: *Atatürk. Res.: Samim Utkun*. İstanbul Apa Ofset. 22 s. 8° (A. III/9676).
- EGELİ, MÜNİR HAYRİ: *Bin yılların bir adamı Atatürk*. İstanbul 1958 Erenler Matbaası. 18 s. 8° (A. III/9617).
- EHLERS, ULRICH: *Zur Populationsstruktur interstitieller Typhloplanoida und Dalyellioida (Turbellaria, Neorhabdocoela)*. Wiesbaden 1973 Franz Steiner Verlag. 105 s. = Ak. d. Wiss. u. d. Lit. Math-Naturwiss. Kl. Mikrofauna des Meeresbodens 19 (1973). 8° (A. III/5866-19).
- EHRHARD, MARCELLE: *La Littérature Russe*. Paris 1958 P. U. F. 127 s. 8° (A. III/9433).
- EICHHORN, WOLFGANG: *Wechselbeziehungen zwischen Produktivkräften und Produktionsverhältnissen*. Berlin 1974 Akademie Verlag. 36 s. = Sitzungs. d. Ak. d. Wiss. d. DDR. Jahrg. 1973 Nr. 21. 8° (A. III/8916).
- EILERS, DR. WILHELM: *Die vergleichend-semasiologische Methode in der Orientalistik*. Wiesbaden 1974 Franz Steiner Verlag. 107 s. = Ak. d. Wiss. u. d. Lit. Abh. d. Geist. - u. Sozialwiss. Kl. Jahrg. 1973 Nr. 10. 8° (A. III/8543).
- L'Elaboration de l'Islam. Colloque de Strasbourg 12-13-14 Juin 1959*. Paris 1961. P. U. F. 129 s. 8° (A. III/9437).
- Elements de Grammaire Arabe. 2. Ks*. Beyrouth 1886 Imprimerie Catholique des Missionnaires de la Cie de Jésus. 93 s. 8° (A. III/7643).
50. yıl. Ankara 1973 Üniversite Basımevi. 370 s. 1 pl. = A.Ü. İlahiyat Fak. Yay. No: 117. 8° (A. IV/30).
- EL-KAFİYECİ, MUHYİDDİN: *Kitâbü't-Taysir fi Kavaidi 'İlmi't-Tafsir. Haz.: Doç. Dr. İsmail Cerrahoğlu*. Ankara 1974 Üniversite Basımevi. 96 + 56 s. = A.Ü. İlahiyat Fak. Yay. 116. 8° (A. IV/29).
- Erkek güzeli. Çev.: Mahmut Yesari*. Ankara 1941 Ulusal Matbaa. 92 s. = C.H.P. Yeni Seri Temsil Yay. No. 24. 8° (A. III/9776).
- Excavations and studies. Essays in honour of Prof. Shemuel Yeivin. Yay.: Yohanan Aharoni*. Tel-Aviv Institute of Archaeology. XXVII + 220 s. = Publications of the Institute of Archaeology Nu. I. 4° (B/7360).
- ENCAUSSE, G.: *ABC Illustré d'Occultisme. Önsöz: Charles de Bréhey*. Paris 1922 Dorbon-Aine. 438 s. 8° (A. III/9287).
- ENDULİSİ, EBU ABDULLAH MUHAMMED ES-SAKATİ: *Adâbu'l-Hisbe. Un Manuel Hispanique de Hisba. Yay.: G. - S. Colin - E. Lévi-Provençal*. Paris 1931 Libr. Ernest Leroux. XIII + 72 + 78 s. 4 pl. = Publ. de l'Inst. d'Hautes Et Marocaines XXI. 8° (A. III/4908).
- ENGİN, DR. ARIN: *Atatürkçülük savaşımızda Promete. Türk-Avrupa kültür güneşleri nasıl doğdu? nasıl parladı*. İstanbul 1969 Gün Matbaası. 256 s. = Atatürkçülük Kültür Yayınları, Sayı: 25. 8° (A. III/9575).
- ENGİN, DR. ARIN: *Cumhuriyetimizin 50. yıldönümünde Atatürkçülük bildirisi*. İstanbul 1972 Gün Matbaası. 127 s. = Atatürkçülük Kültür Yay. Sayı 29. 8° (A. III/9671).

- ENGİN, DR. ARIN: *Türklük düşmanları sosyalist ve Osmanlıcı geçinenlere karşı Atatürkçülük "Manifesto"su*. İstanbul 1968 Kutulmuş Basımevi. VIII + 107 s. = Atatürkçülük Kültür Yay. Sayı 23. 8° (A. III/9670).
- ERDBRINK, G. R. BOSSCHA: *At the threshold of felicity: Ottoman-Dutch relations during the embassy of Cornelis Calkoen at the Sublime Porte 1726-1744*. Ankara 1975 T.T.K. Basımevi. VII + 326 s. 16 pl. 8° (A. IV/182).
- ERDENTUĞ, NERMİN: *A short report on ethnographical activities in Turkey. Corapport. AIESEE IIème Congrès International des Etudes du Sud-Est Européen. Athènes 7-13 mai 1970*. Athenes 1970. 9 s. 8° (A. III/7565).
- ERENDİL, MUZAFFER: *Tarihte Türk-Bulgar ilişkileri*. Ankara 1976 Gn.kur. Basımevi. VIII + 142 s. 5 hr. 8° (A. IV/491).
- ERENDİL, MUZAFFER: *Tarihte Türk-Rus İlişkileri*. Ankara 1975 Gn.kur. Basımevi. VI + 121 s. 4 hr. 8° (A. IV/70).
- ERGİN, PROF. DR. MUHARREM: *Osmanlıca dersleri*. İstanbul 1975 Edebiyat Fakültesi Matbaası. VIII + 124 + 236 s. = I.Ü. Edebiyat Fak. Yay. No. 785. 8° (A. IV/513).
- ERİM, NİHAT: *Bildiğim ve gördüğüm ölçüler içinde Kıbrıs*. Ankara (1975) Ajans-Türk Matbaası. 464 s. 8° (A. III/9959).
- ERİŞEN, SÂTİ: *Dersimiz Atatürk*. Ankara 1963 Güven Matbaası. 72 s. = Atatürk Dizisi: 8. 8° (A. III/9579).
- EROL, DR. MİNE: *Birinci dünya savaşı arifesinde Amerika'nın Türkiye'ye karşı tutumu*. Ankara 1976 Bilgi Basımevi. 88 s. 8° (A. IV/196).
- ERTUNA, HAMDİ - NEGATİ ÖKSE: *Tarihte Türk-İngiliz İlişkileri*. Ankara 1975 Gn.kur. Basımevi. VII + 106 s. 3 hr. 8° (A. IV/5).
- ESENER, PROF. DR. TURHAN: *İş hukuku. Yeniden gözden geçirilmiş 2. bs.* Ankara 1975 Sevinç Matbaası. XXX + 619 s. = A.Ü. Hukuk Fak. Yay. No. 374. 8° (A. IV/48).
- ESİN, NECMETTİN: *Zaferden sesler. Nutuklar-konferanslar*. Bafra 1943 Vatan Basımevi. 41 s. 8° (A. III/9699).
- Die Europäische Wirtschaftsgemeinschaft und der Handel mit Südosteuropa. Die Folgen der EWG-Kompetenzerweiterung für den Südosthandel*. München 1970. Südosteuropa-Gesellschaft. 34 s. = Südosteuropa-Studien 15. 8° (A. IV/126).
- EVİNÇ, VEHBİ: *Atatürk'ü anıyoruz (Konuşmalar-şiiirler-vecizeler-anılar)*. İzmir Ticaret Matbaası. 64 s. 8° (A. III/9580).
- EVYAPAN, GÖNÜL ASLANOĞLU: *Tarih içinde formel bahçenin gelişimi ve Türk bahçesinde etkileri*. Ankara 1974 Nuray Matbaası. 116 s. = ODTÜ Mimarlık Fak. Mimarlık Bölümü Yay. No: 21. 4° (B/7504).
- Excavaciones en el poblado de la edad del bronce "Cerro de la Encina" Monachil (Granada)* (El corte estratigrafico No. 3). Madrid Servicio de Publicaciones del Ministerio de Educacion y Ciencia. 164 s. 22 pl. = Excavaciones Arqueologicas en Espana 81. 8° (A. IV/151).
- FAGUET, EMILE: *De l'amour de soi. Les dix commandements. 5. bs.* Paris E. Sansot. 99 s. 8° (A. III/9460).
- FAHREDDİN-İ GURGÂNİ: *Veys u Râmin. Kitab-foruşi-i Yahuda Brohim. Yay.: Mücteba Minovi*. Tehran 1338. 526 s. 8° (A. III/8992).

- FAİK REŞAT: *Eslâf. Eski bilginler düşünürler şairler. Haz.: Şemsettin Kültü.* (İstanbul) Kervan Kitapçılık. 350 s. = Tercüman 1001 Temel Eser 65. 8° (A. IV/13).
- FAMCHON, YVES - MAURICE LERUTH: *L'Allemagne et le Moyen-Orient. Analyse d'une pénétration économique contemporaine.* Önsöz: M. Jules Julien. Paris 1957 Editions des Relations Internationales. 208 s. = Les Grandes Expansions Economiques et Commerciales Serie Allemagne Tome: 1. 8° (A. III/9492).
- FARABİ: *Farabi'nin üç eseri: Mutluluğu kazanma (Tahsilu's-Sa'ade), Eflatun felsefesi ve Aristo felsefesi.* Çev.: Prof. Dr. Hüseyin Atay. Ankara 1974 Üniversite Basımevi. XII + 171 s. = A.Ü. İlahiyat Fak. Yay. No. 115. 8° (A. IV/2).
- FAURE, PAUL: *La Renaissance.* Paris 1949 P. U. F. 127 s. 8° (A. III/9430).
- FERİDUN, İBRAHİM: *Güneşe giden adam.* (İstanbul) 1931 Muallim Halit Kitaphanesi. 15 s. 8° (A. III/9695).
- FICHELE, ALFRED: *Géographie physique et économique de l'U.R.S.S.* Paris 1946 Payot. 223 s. 8° (A. III/9298).
- FISCHEL, WALTER J.: *Jews in the Economic and Political life of Mediaeval Islam.* London 1937 Royal Asiatic Society. XI + 139 s. = Royal Asiatic Society Monographs Vol. XXII. 8° (A. III/9481).
- FOL, ALEXANDRE: *Paralleles Thraco-Bithyniens de l'époque préromaine 1. le régime de la propriété.* Etudes Historiques V'den ayrı bs. S. 177-189 8° (A. III/5192).
- Foreign Policy of Turkey at the United Nations Between the years 1966-1972. Public Interventions, Selected Documents, Official Communications.* Haz.: ve Yay.: Yüksel Söylemez. 2 Cilt. Ankara 1973 Ministry of Foreign Affairs Press. 8° (A. III/9043).
- Foto Magazin Atatürk özel sayısı.* İstanbul 1938 Uçak Basımevi. 79 s. 8° (A. III/9694).
- Fotoğrafla Atatürk ve Celâl Bayar.* Haz.: Rıdvan Gürari - Hami Kartay. Ankara Yeni Matbaa. 32 pl. 8° (A. III/9665).
- FRANÇOIS-PONCET, ANDRE: *Souvenirs d'unde ambassade a Berlin. Septembre 1931 - Octobre 1938.* Paris 1946 Flammarion. 357 s. 8° (A. III/9457).
- FRASER P. M.: *The Inscriptions on Stone.* New York 1960 Bollingen Foundation. XIII + 164 s. XXIX pl. = Samothrace 2, I. 4° (B/7515-2, I).
- FREYER, HANS: *Weltgeschichte Europas.* Stuttgart 1954 Deutsche Verlags-Anstalt. 620 s. 15 pl. 2 hrt. 8° (A. III/9971).
- FREYER-SCHAUENBURG, BRIGITTE: *Bildwerke der Archaischen Zeit und des strenger Stils.* Bonn 1974 Rudolf Habelt Verlag. XI + 244 s. 95 pl. = D.A.I. Samos Bd. XI. 4° (B/5761-XI).
- FRIEDMAN, IRVING S.: *Enflasyon (Dünyayı saran bunalım).* Çev.: Haluk F. Gürsel. Ankara 1975 Tisa Matbaası. 406 s. = İş Bankası Kültür Yay. Ekonomik Eserler Dizisi 12. 8° (A. IV/6).
- Frühe Randkulturen des Mittelmeerraumes Kykladen-Zypern-Malta-Altsyriaen.* Baden-Baden 1968 Holle Verlag. 266 s. = Kunst der Welt. 8° (A. III/8538).
- FRY, MAXWELL J.: *Finance and development planning in Turkey.* Leiden 1972 E. J. Brill. XV + 231 s. = Social, Economic and Political Studies of the Middle East Vol. V. 8° (A. III/9920).
- FUA, ALBERT - DR. REFİK-NEVZAT: *La Trahison du Gouvernement Turc. Supplique a la Triple entente du Comité Union et Progers.* Paris 1914 Albin Michel. 31 s. 8° (A. III/9345).

- FUNCK-BRENTANO, FRANTZ: *La Renaissance*. Paris 1935 Artheme Fayard. 443 s. 8° (A. III/9463).
- Fussatî'l-deliletî'l-muhtâle. *Les fourberies de Delilah*. Yay.: A. Cherbonneak. Paris 1872 Librairie Hachette. XV + 57 s. 8° (A. III/9484).
- GALLING, KURT: *Der Altar in den Kulturen des alten Orients*. Berlin 1924 Karl Cultius Verlag. VIII + 108 s. 16 pl. 4° (B/7486).
- GANEV, TODOR N.: *Bulgaro-Rumiski nauçhi i kulturni vrzki 1869-1944*. Sofia 1973 L'Academie Bulgare des Sciences. 352 s. I ek. 8° (A. III/8819).
- GARRISON, LLOYD W. - K. M. CURRAN: *American politics and elections. Selected Abstracts of Periodical Literature (1964-1968)*. California 1968 American Bibliographical Center-Clio Press. III + 46 s. 4° (B/7383).
- GARTHOFF, RAYMOND L.: *La Doctrine militaire Soviétique*. Çev.: Mario Levi. Paris 1956 Librairie Plon. IX + 544 s. 8° (A. III/9402).
- GAULIS, GEORGES: *Les questions d'Orient*. Paris 1905 Pages Libres. 127 s. = Etudes sur la Politique Exterieurde des Etats III. 8° (A. III/9485).
- GAZİMİHÂL, MAHMUT R.: *Türk vurmali çalgıları. (Türk Depki Çalgıları)*. Ankara 1975 Üniversite Basımevi. 63 s. = Kültür Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yay.: 14. 8° (A. IV/34).
- GAZİMİHÂL, MAHMUT R.: *Ülkelerde kopuz ve tezeneli sazlarımız*. Ankara 1975 Üniversite Basımevi. 192 s. = Kültür Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yay. 15. 8° (A. IV/430).
- GAZİMİHÂL, MAHMUT R.: *Yüzyıllar boyunca mehterhane ve Türk müzik kalkınışı. Mehterhane and Development of music in Turkey*. İstanbul 1957 Maarif Basımevi. 16 s. = E.U. Personel Başkanlığı Moral Şubesi Yay. No. 10. 4° (B/7672).
- GENCER, ALİ İSMET: *Devlet düzeni ve Atatürkçülük*. Ülkü Yayınları. 79 s. 8° (A. III/9682)
- Genocide in 1974. To the memory of the innocent Turkish Cypriots who were killed by the Greeks*. Ministry of Tourism and Information. Ankara 1974. 32 s. 8° (A. III/8761).
- GEORGE, PIERRE: *U.R.S.S. Haute-Asie, Iran*. Paris 1947 Presses Universitaires de France. XVI + 535 s. XV pl. 8° (A. III/9435).
- Geschichtsmethodologische Aspekte der Kategorie Gesellschaftsformation. Ernst Engelberg zum 65. Geburtstag*. Berlin 1974 Akademie-Verlag. 41 s. = Sitzungsab. d. Ak. d. Wiss. d. DDR 4 1974. 8° (A. III/9190).
- GIBB, SIR HAMILTON A. R.: *An Interpretation of Islamic history*. Lahore 1957 M. Ashraf Darr for Orientalia Publishers. 47 s. 8° (A. III/9419).
- GİRGİN, KEMÂL: *Çağdaş politika ve diplomasi (El kitabı)*. Ankara 1975 Doğu Matbaası. 552 s. = İş Bankası Kültür Yay. 161. 8° (A. IV/138).
- GİRİTLİ, PROF. DR. İSMET: *Kemalist devrim ve ideolojisi*. Ankara 1974 Sermet Matbaası. 84 s. = İ.Ü. Atatürk Devrimleri Araştırma Enst. Yay.: 4. 8° (A. IV/42).
- Glaser der Antike Sammlung Erwin Oppenländer*. Maniz 1974 Verlag Phillipp Von Zabern. 260 s. 4° (B/7341).
- GLOGER, ZYGMUNT: *Encyklopedia Staropolska. 4 Cilt (2 cilt birliği içinde)*. Warszawa 1958 Wiedza Powszechna. 8° (A. III/9984).
- GOBINEAU: *Religions et Philosophies dans l'Asie Centrale*. Paris 1933 Gallimard. 483 s. 8° (A. III/9454).

- GODECHOT, JACQUES: *Histoire de Malte*. Paris 1952 Presses Universitaires de France. 128 s. 8° (A. III/9397).
- GOETHERT, KLAUS-PETER: *Johann Joachim Winckelmann. De ratione dalineandi Graecorum artificum primi artium seculi ex nummis antiquissimis dignoscenda*. Wiesbaden 1974 Franz Steiner Verlag. 39 s. = Ak. d. Wiss. u. d. Lit. Abh. d. Geist. u. Sozialwis. Kl. Jahrg. 1973 Nr. 7. 8° (A. III/8543-7).
- GOLDZİHER, I.: *Etudes sur la tradition Islamique, (extraites du Tome II des Muhammedanische Studien)*. Çev.: Léon Bercher. Paris 1952 Adrien-Maisonneuve. II + 356 s. = Initiation a l'Islam VII. 8° (A. III/9338).
- GOLOĞLU, MAHMUT: *Trabzon tarihi. Fetihten Kurtuluşa kadar*. Ankara 1975 Kalite Matbaası. 46 + 307 s. 8° (A. III/9981).
- GONZALEZ, F. M. - E. P. LOPEZ: *Excavaciones en la cuesta del Negro. (Purullena, Granada) Campana de 1971*. Madrid MEC. 56 s. 49 + XII pl. 2 lev. = Excavaciones Arqueologicas en Espana 86. 8° (A. III/9999).
- GORBEA, MARTIN ALMAGRO: *Los campos de tumulos de Pajaroncillo (Cuenca). Aportacion al estudio de los tumulos de la Peninsula Ibérica*. Servicio de Publicaciones del Ministerio de Educacion y Ciencia. 131 + 18 s. XXXI + V pl. = Excavaciones Arqueologicas en Espana 83. 8° (A. III/9187).
- GORLOF, VALENTIN DE: *Origines et Bases de l'alliance Franco-Russe*. Paris 1913 Bernard Grasset. 434 s. 8° (A. III/9270).
- GÖKAYTAÇ, ZEKERİYA: *Armağan*. Afyon 1936 Doğan Matbaası. 36 s. 8° (A. III/9577).
- GÖLPINARLI, ABDÜLBÂKİ: *Sosyal açıdan İslâm tarihi. Hz. Muhammed (S.M.) ve İslâmın ilk devri*. İstanbul 1975 İnkılâp ve Aka Basımevi. 480 s. 8° (A. III/9963).
- GÖNEY, DR. SÜHA: *Büyük Menderes bölgesi*. İstanbul 1975 Edebiyat Fakültesi Matbaası. VIII + 716 s. 11 hr. = İstanbul Üniv. Coğrafya Ens. Yay.: 79. 8° (A. IV/93).
- GÖYÜNÇ, DR. NEJAT: *Displays of friendship between Persia and Turkey during the time of Mozaffaroddin Shah and Abdulhamit II. Journal of the Regional Cultural Institute IV, I-4 (1971)'den ayrı bs. S. 57-66 8° (A. III/9139)*.
- GÖYÜNÇ, DR. NEJAT: *Tur' Abdin im 16. Jahrhundert nach den Osmanischen Katasterbüchern*. ZDMG Suppl II, XVIII. Deutsch. Or.-Tag. (1972)'den ayrı bs. S. 142-148 8° (A. III/9910).
- GRAEVE, VOLKMAR VON: *Milet. Bericht über die Arbeiten im Südschnitt an der hellenistischen Stadtmauer 1963*. Istanbuler Mitteilungen 23/24 (1973/1974)'den ayrı bs. S. 64-115 pl. 13-36 4° (B/7397).
- GRANDA, CEMAL: *Atatürk'ün uşağı idim. Yay.: Turhan Gürkan*. İstanbul 1973 Sıralar Matbaası. 432 s. 4 pl. = Hürriyet Yay. Yaşantı Dizisi: 6. 8° (A. IV/471).
- GRIVEAU, MAURICE: *Les Feux et les Eaux*. Paris 1899 Schleicher Freres. 176 s. 8° (A. III/9486).
- GROUSSET, RENÉ: *Bilan de l'histoire*. Paris 1946 Librairie Plon. 321 s. 8° (A. III/9455).
- GROUSSET, RENÉ: *Histoire des Croisades et du royaume Franc de Jérusalem. 3. Cilt*. Paris 1934/1936 Les Petits-Fils de Plon et Nourrit. 8° (A. III/9291).
- GÜLERMAN, DR. ADNAN: *Pert/Maliyet tekniği işletmede bir yönetim aracı olarak kullanılması*. Ankara 1970 Sevinç Matbaası. XII + 147 s. 10 lev. = AİTİA Yay. No. 37. 8° (A. IV/343).

- GÜNDÜZ, NECATİ: *Atatürk çağı ve zihniyeti. I. Cilt.* Ankara 1973 Emel Matbaası. XVI + 294 s. 8° (A. III/9207).
- GÜNER, TARIK: *Bütün yönleriyle pulculuk.* Ankara 1975 Türk Tarih Kurumu Basımevi. 133 s. 8° (A. III/9898).
- GÜNEŞOĞLU, NECDET: *Atatürk. Hayatı, hâtıralar, seçme şiir ve yazılar.* Ankara 1954 Örnek Matbaası. 32 s. 8° (A. III/9653).
- GÜR, DR. SÜREYYA KADRI: *Atatürk 1880-1938.* Poliklinik aylık tıp mecmuası Atatürk sayısı. VI, No. 66, (1938). S. 166-176 8° (A. III/9663).
- GÜRLER, PERİHAN - MUHSİN CANPOLAT: *Türk çocuklarına 23 Nisan şiirleri antolojisi.* Ankara 1956 Güzel İstanbul Matbaası. 48 s. = Köy ve Eğitim çocuk Yay. 5. 8° (A. III/9688).
- GÜRLEK, AHMET: *Memleketim Develi.* Ankara 1975 Yeni Desen Matbaası. XVI + 279 s. 8° (A. III/9817).
- HAENEL, H.: *Aktuelle Probleme der Ernährung.* Berlin 1974 Akademie-Verlag. 35 s. = Sitzungs. d. Ak. d. Wiss. d. DDR No. 13. 8° (A. III/8703).
- HAFIZ: *Les poèmes érotiques ou Ghazels Chems ed din Mohammed Hâfiz.* Yay. : Arthur Guy. Paris 1927 Paul Geuthner. XXXVIII + 278 s. 8° (A. III/9389).
- HÂK-i HORASANİ: *Divanı Hâki-i Horasani.* Yay. : Ivanof. Bombay 1933. 20 + 128 s. = Islamic Research Association No. I. 8° (A. III/9009).
- HALİLÜ'S-SAHİLİ: *Muğarabetu fi Türkiya fi ahri'l-karni'l-hamisi aşer.* El-Mecelletü'l-tarihyyetil-Mağribiyye (1974)'den ayrı bs. S. 45-51 8° (A. III/8260).
- HALİLÜ'S-SAHİLİ: *Sicillatü'l-mehakimi's-ser'iyye.* el Mecelleti'l tarihyyeti'l Mağribiyye (1974)'den ayrı bs. S. 25-32 8° (A. III/8260).
- HALLÂF, ABDULVAHHÂB: *İslâm hukuk felsefesi (İlmu Usûli'l-Fıkh). Giriş ve Notlar ek. Çev. : Doç. Dr. Hüseyin Atay.* Ankara 1973 Üniversite Basımevi. XI + 391 s. = A.Ü. İlahiyat Fak. Yay. CXIII. 8° (A. IV/27).
- HALLÂF, ABDULVAHHÂB: *İslâm teşrii tarihi.* Çev. : Doç. Dr. Talât Koçyiğit. Ankara 1970 Üniversite Basımevi. 66 s. = A.Ü. İlahiyat Fak. Yay. XCII. 8° (A. IV/20).
- HAMBIS, LOUIS: *La Haute-Asie.* Paris 1953 P. U. F. 136 s. 8° (A. III/9431).
- Hammond's Handy atlas of the world.* New York 1926 G. S. Hammond and Company. 160 s. 8° (A. III/9307).
- HANKINS, FRANK H.: *La Race dans la civilisation. Critique de la doctrine nordique.* Paris 1935 Payot. 332 s. 8° (A. III/9403).
- HANNSTAD, LISE: *The Paris painter. An Etruscan vase-painter.* Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab Historisk-filosofiske Meddelelser 47,2. 51 s. 34 pl. 8° (A. III/8708).
- HARTWIG, EIKE: *Die Ciliaten des Gezeiten-Sandstrandes der Nordseeinsel Sylt II. Ökologie.* Wiesbaden 1973 Franz Steiner Verlag. 171 s. = Ak. d. Wiss. u. d. Lit. Math. - Naturwiss. Kl. Mikrofauna des Meeresbodens 21 (1973). 8° (A. III/5866-21).
- HARTWIG, EIKE: *Die Ciliaten des Gezeiten-Sandstrandes der Nordseeinsel Sylt I. Systematik.* Wiesbaden 1973 Franz Steiner Verlag. 73 s. = Ak. d. Wiss. u. d. Lit. Math. - Naturwiss. Kl. Mikrofauna des Meeresbodens 18 (1973). 8° (A. III/5866-18).
- HARVEY, JOHN: *Conservation of buildings.* London 1972 John Baker. 240 s. 17 pl. 8° (A. IV/382).

- HASAN NAHİT, BABAOĞLU: *Cumhuriyette on yılımız*. İstanbul 1933 Burhaneddin Matbaası. 16 s. 8° (A. III/9640).
- HASLIP, JOAN: *Le Sultan. La tragédie d'Abdul Hamid*. Çev.: Renée Villoteau. Paris 1960 Librairie Hachette. 272 s. 8° (A. III/9436).
- HAŞİM, NEZİHİ: *İlgar*. İstanbul 1935 Anadolu Türk Kitap Deposu. 24 s. 8° (A. III/9847).
- HATİBOĞLU, PROF. DR. VECİHE: *Türkçenin ekleri*. Ankara 1974 Üniversite Basımevi. 173 s. = TDK. Yay. 407. 8° (A. IV/277).
- HECHT, KARL: *Umweltfaktor Stress und die Psychologie*. Berlin 1974 Akademie Verlag. 21 s. = Sitzungsab. d. Ak. d. Wiss. d. DDR. Nr. 9, (1974). 8° (A. III/9192).
- HEDIN, SVEN: *Central Asia Atlas. 2 Kısım*. Stockholm 1966/1967 Statens Etnografiska Museum. = Reports from the Scientific Expedition to the North-Western Publ. 47-50. 8° (B/7489).
- HELFFERICH, KARL: *Die deutsche Türkenpolitik*. Berlin 1921. Vossische Buchh. 31 s. = Im neuen Deutschland 11, Heft. 8° (A. III/9855).
- HERRIOT, EDOUARD: *Orient*. 1934 Librairie Hachette. 419 s. 8° (A. III/9276).
- HIZIR, NUSRET: *Felsefe yazıları*. İstanbul 1976 İstanbul Matbaası. 316 s. = Çağdaş Yay. 15. 8° (A. IV/482).
- HIMMELMANN, N.: *Typologische Untersuchungen an Römischen Sarkophagreliefs des 3. und 4. Jahrhunderts n. Chr.* Mainz 1973 Philipp von Zabern. XI + 66 s. 60 pl. 4° (B/7475).
- The Historiography of Yugoslavia 1965-1975*. Yay.: Dragoslav Jankovic. Beograd 1975 Association of Yugoslav Historical Societies. 524 s. 8° (A. IV/130).
- HOKNA, MEHMET: *Ayşe pınarı. Üç perdelik piyes*. Ankara 1946 Başbakanlık Devlet Matbaası. 59 s. = C.H.P. Halkevleri Temsil Yay. 8° (A. III/9780).
- HOKNA, MEHMET: *Toprak çocuğu (Üç perdelik yurt piyesi)*. Ankara 1974 Ulus Basımevi. 60 s. = C.H.P. Halkevleri Temsil Yay. Seri IV. No: 9. 9° (A. III/9726).
- HOLMBERG, ERIK J.: *Aten*. Göteborg 1975 Paul Aströms Förlag. 116 s. 12 pl. 8° (A. IV/396).
- HOMEROS: *İlyada. 3. bs. Çev.: Azra Erhat - A. Kadir*. İstanbul 1975 Sander Yay. 623 s. 8° (A. IV/60).
- HOMO, LEON: *Le siècle d'or de l'Empire Romain*. Paris 1947 Librairie Arthème Fayard. 589 s. 1 plân. 8° (A. III/9391).
- HOSPERS, J. H.: *A basic bibliography for the study of the semitic languages. 2 Cilt*. Leiden 1973/1974 E. J. Brill. 8° (A. III/9912).
- HÖLSCHER, FERNANDE: *Corpus Vasorum Antiquorum. Deutschland; Würzburg, Martin von Wagner Museum*. München 1975. C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung. 50 s. 44 pl. 4° (B/5081-39).
- HULİ, KEMALİ, ABDURRAHMAN B. MUHAMMED: *En-Nâsihu ve'l-mensuh*. Yay.: Abdul-Hâdiyu'l-Fazli. Nəcəf 1970 Matbaatü'l-Âdâb. 86 s. 8° (A. III/9005).
- HUMMEL, H. - W. SIEWERT: *La Méditerranée*. Paris 1937 Payot. 287 s. 8° (A. III/9305).
- HÜSEYİN, AVNİ: *Kalbimin ışıkları*. İzmir 1933 Bilgi Matbaası. 46 s. 2 pl. 8° (A. III/9675).

- IRMAK, ORD. PROF. DR. SADİ: *Türkiye Cumhuriyetinin ellinci yılı dolayısıyla Atatürk devrimlerinin karakteri*. İstanbul 1974 Sermet Matbaası. 110 s. = İ.Ü. Atatürk Devrimleri Araştırma Enst. Yay.: 2. 8° (A. IV/40).
- IRMAK, ORD. PROF. DR. SADİ: *Türkiye Cumhuriyetinin ellinci yılı dolayısıyla Atatürk ve çevresi*. İstanbul 1974 Sermet Matbaası. 155 s. = İ.Ü. Atatürk Devrimleri Araştırma Enstitüsü Yay. No: 1. 8° (A. IV/39).
- İBN AŞ-ŞUQĀ'İ: *Tālī kitāb wafayāt al-a'yān*. (*Un fonctionnaire chrétien dans l'administration mamelouke*). Yay. ve Çev.: Jacqueline Sublet. Damas 1974 Institut Français de Damas. XXXIII + 283 + 195 s. 4° (B/7356).
- İBN MUTEVVEC: *En-nasihū ve'l-mensūh*. Şerh: Seyyid Abdul-Celil el-Hüseynî. Yay: Muhammed Cafer İslāmî. Tahran 1344 Kitab-Foruşi-i Muhamedî. 329 s. 8° (A. III/8995).
- İBNÜ'L-ESİR: *Esedu'l-Gabe fi Marifeti's-sahabe*. 5 Cilt. Tahran İntişarat-ı İsmailiyan. 8° (A. III/8999).
- İBNÜ'L-İRAK, NUMAN B. MUHAMMED: *Kitabu Ma'deni'l-Cevahir bi-târîhi'l-Basra ve'l-Cezâir*. İslam-âbâd 1973 Mecmua'l buhusu'l-İslamiyye. V + 165 s. 1 hr. 8° (A. III/8406).
- İBNÜRREFIK AHMET NURİ: *Himmetin oğlu. Muzikalı komediya, 3 perde*. Ankara 1934 Hakimiyeti Milliye Matbaası. 58 s. = C.H.P. Temsil Neşriyatı. 8° (A. III/9769).
- İĞDEMİR, ULUĞ: *Heyet-i Temsiliye tutanakları*. Ankara 1975 T.T.K. Basımevi. XIII + 182 s. = Türk Tarih Kurumu Yay. XVI. Dizi -Sa. 26. 8° (A. IV/66).
- İki Mustafa Kemal. *Antoloji. Haz.: Yaşar Faruk İnal*. İnegöl 1961 Yeşil Bursa Basımevi. 64 s. 8° (A. III/9714).
- İLTER, FÜGEN: *Doğu Anadolu'da Timur devrinden bir yapı "Yelmaniye medresesi"*. Anadolu XVII, (1973)'den ayrı bs. S. 91-121 XIII pl. 1 lev. 8° (A. IV/100).
- İMÂM RAZİ: *İmâm Râzi's 'Ilm al-akhlâq*. English translation of his kitab *al-nafs wa'l-ruh wa sharh quwahuma*. Giriş ve yorum: M. Saghîr Hasan Ma'sûmi. İslamabad 1969 Islamic Research Institute. XI + 334 s. 8° (A. III/8782).
- İMAM TAHAWÎ: *İkhtilaf al-Fuqaha*. İmam Tahawî's Disagreement of the Jurists. 1. Cilt. Yay. Notlar: Muhammed Saghîr Hasan Ma'sûmi. Pakistan 1971 Islamic Research Institute. 50 + 314 + 23 s. = Islamic Research Institute Islamabad Publ. 23. 8° (A. III/8788).
- İNAN, JALE: *Roman Sculpture in Side*. Ankara 1975 T.T.K. Basımevi. XXIII + 277 s. CXXXI pl. = Türk Tarih Kurumu Yay. - V. Dizi, Sa. 30a. 4° (B/7498).
- İNAN, JALE: *Side'nin Roma devri heykeltraşlığı*. Ankara 1975 T.T.K. Basımevi. XXI + 245 s. CXXXI pl. = Türk Tarih Kurumu Yay. - V. Dizi, Sa. 30. 4° (B/7497).
- İNCEKARA, PROF. DR. FETHİ: *Atatürk'ün hayatı ve İnkılâplarının mahiyeti*. İzmir 1961 Ege Üniversitesi Matbaası. 15 s. 8° (A. III/9581).
- İnönü şiirleri antolojisi. İstanbul Tunçtaş Yayınevi. 149 s. 8° (A. IV/518).
- İORGA, N.: *La vérité sur le passé et le présent de la Bessarabie*. 2. bs. Bucarest 1931. Impr. Nationala 51 s. 8° (A. III/9446).
- İsmet İnönü. Eğitim Hareketleri, Sayın İsmet İnönü için özel sayı. 19-20, 222-223 (1973-74) 32 s. 8° (A. III/8544).
- İSTEMİ, SİRET: *Madalyalı şehir*. (Maraş). İstanbul 1958 Tan Matbaası. 48 s. 8° (A. III/9582).

- Istiklâl harbi 1918-1923*. İstanbul 1950 Şaka Matbaası. 59 s. = Kuvvayı Milliye Mücahitleri Cemiyeti Neşriyatı: 1. 8° (A. III/9717).
- İZZEDDİN, M.: *Un prisonnier Arabe a Byzance au IXe siècle Hâroûn-İbn-Yahya*. Revue des Etudes Islamiques (1941-1946)'dan ayrı bs. s. 41-62 8° (A. III/9467).
- İZZET-FUAD PACHA: *Paroles de Vaincu...* Paris 1913 Librairie Chapelot. VIII + 381 s. 8° (A. III/9274).
- AL-İZZİ, KHALID: *The Shatt al-Arab river dispute in Terms of Law*. Baghdad 1972The Ministry of Information. 6 + 159 s. 3 hr. 8° (B/7336).
- IZUTSU, DR. TOSHIHIKO: *Kur'an'da Allah ve insan*. Çev. Doç. Dr: Süleyman Ateş. Ankara 1975 Üniversite Basımevi. 231 s. = A.Ü. İlahiyat Fak. Yay. 126. 8° (A. IV/140).
- JAROSZ, STEFAN: *Krajobrazy polski i ich pierwotne fragmenty*. Budownictwo i Architektura. 444 s. 1 hr. 4° (B/7492).
- JOFFRE, MARÉCHAL: *Charleroi et la Marne*. Paris Flammarion. 160 s. 4 pl. 8° (A. III/9296).
- KAKUK, ZSUZSA: *Kössuth kéziratai a török nyelvröl*. Budapest 1967 Akademiai Kiado. 133 s. = Körösi Csoma Kiskönyvtar: 3. 8° (A. IV/110).
- KALDY-NAGY, GY: *Macaristan'da 16. yüzyılda Türk yönetimi*. Studia Turco-Hungarica. I, (1974)'den ayrı bs. 79 s. 8° (A. III/8671).
- EL-KALKAŞENDİ, EBU'L-ABBAS AHMED B. ALİ: *Subhu'l-âşâ fi Sunâti'l-inşâ*. 15 Cilt. Kahire 1963/1972 Vezaretu's-Sikafe. 8° (A. III/9017).
- KANDIYA, CENANİ, M.: *Atatürk*. İstanbul 1939 Türkiye Basımevi. 79 s. 8° (A. III/9848)
- KANNENGIESSER, HANS PASCHA: *Gallipoli. Bedeutung und Verlauf der Kämpfe 1915. Giriş: Liman von Sanders Pacha*. Berlin 1927 Schlieffen Verlag. 239 s. 15 pl. 8° (A. III/9282).
- KANPURI, ABDURREZZAK: *Zindegâni-i Hâce Nizâmî'l-Mülk*. Çev.: Mustafa Tabâtâbâi. Tahran 1350 Şirket-i Çaphane-i Vahid. 364 s. 8° (A. III/9000).
- KAPLAN, MEHMET: *Büyük Türkiye rüyası*. İstanbul 1976 Ahmet Sait Matbaası. 294 s. = Dergâh Yay.: 14. 8° (A. IV/470).
- KAPANİ, MÜNÇİ: *Politika bilimine giriş*. Ankara 1975 Sevinç Matbaası. XIII + 173 s. = A.Ü. Hukuk Fak. Yay. No. 371. 8° (A. III/9890).
- KARACAÖREN, BEHÇET: *Anıtepeden (Şiirler)*. Eskişehir 1962 Bozkurt Matbaası. 56 s. 8° (A. III/9703).
- KARADENİZ, DOÇ. DR. ÖZCAN: *Roma'da kamulaştırma ve 'Kamu yararı' kavramı*. Ankara 1975 Sevinç Matbaası. VIII + 69 s. = A.Ü. Hukuk Fak. Yay. No. 366. 8° (A. III/9891).
- KARAGEORGHIS, VASSOS - DARRELL A. AMYX: *Corpus of Cypriote Antiquities 5. Cypriote antiquities in San Francisco Bay area collections*. Gothenburg 1974 Studies in Mediterranean Archaeology. 69 s. = Studies in Mediterranean Archaeology Vol. XX: 5. 4° (B/7278).
- KARAHAN, ABDÜLKADİR: *Güneşin doğduğu yurt*. İzmir 1934 Cumhuriyet Matbaası. 40 s. 8° (A. III/9708).
- KARAKAN, HÜSEYİN: *Atatürk. Şiirler, antoloji*. 3. bs. İzmir 1959 İzmir Matbaası. 112 s. 8° (A. III/9702).
- KARAOŞMANOĞLU, YAKUP KADRI: *Eine Weibergeschichte und andere Novellen*. Çev.: Herbert W. Duda. Leipzig Hans Lohmann Verlag. 94 s. 8° (A. III/9340).

- KARAYALÇIN, DR. YAŞAR: *Özel hukukta meseleler ve görüşler*. Ankara 1975 Sevinç Matbaası. XV + 386 s. = A.Ü. Hukuk Fak. Yay. Nu. 376. 8° (A. IV/49).
- KARPAT, KEMAL H.: *Social change and politics in Turkey. A structural historical analysis*. Leiden 1973 E. J. Brill. IX + 373 s. = Social, Economic and Political Studies of the Middle East Vol. VII. 8° (A. III/9919).
- KARPAT, KEMAL H.: *The Ottoman state and its place in world history*. Leiden 1974 E. J. Brill. 129 s. = Social Economic and Political Studies of the Middle East. Vol. XI. 8° (A. III/9916).
- KAZANOĞLU, ALİ: *Okulda ve çevrede 10 Kasım (Atatürk ihtifali)*. İstanbul 1959 Yeni Matbaa. 80 s. 8° (A. III/9710).
- Kemal Atatürk 1881-1938*. 14 + 303 s. 48 fotokopi. 18 res. = Türkiye Vakıflar Bankası Yay. 4° (B/7459).
- KENNEDY, GEORGE: *The art of Persuasion in Greece*. Princeton 1963 University Press. XI + 350 s. 8° (A. IV/158).
- Kıbrıs meselesinin Birleşmiş Milletler 20. Genel Kurulunda müzakeresi (11-15 Aralık 1965)*. 279 s. 4° (B/7335).
- KIRCAALİ, CAFER SADIK: *Gençliğe İnkılâp vecizeleri*. İstanbul 1935 Aydınlık Basımevi. 80 s. 8° (A. III/9586).
- KİLİ, SUNA: *1960-1975 döneminde Cumhuriyet Halk Partisinde gelişmeler*. Siyaset bilimi açısından bir inceleme. İstanbul 1976 Boğaziçi Üniversitesi Yay. XV + 521 s. 8° (A. IV/473).
- KİLİ, SUNA: *Turkish constitutional developments and assembly debates on the constitutions of 1924 and 1961*. İstanbul 1971 Robert College Research Center. 209 s. 8° (A. III/9327).
- KINGLAKE, ALEXANDRE WILLIAM: *L'Invasion de la Crimée. Çev.: Théodore Karcher. 2 cilt birarada*. Bruxelles 1864 En Vente Chez Tous Les Libraires. XII + 322 + 302 s. 8° (A. III/9423).
- KISS, LAJOS: *Hatvanhet szómagyarázat*. Budapest 1970 Akadémiai Kiado. 99 s. = Nyelvtudományi Ertekezések 71. sz. 8° (A. IV/108).
- KLAUSNER, CARLA: *The Seljuk Vezirate. A study of Civil Administration 1055-1194*. Cambridge 1973 Harvard University Press. VIII + 143 s. = Harvard Middle Eastern Monographs XXII. 8° (A. III/9911).
- KLAVIYO: *Timur devrinde Semerkand'a seyahat. Çev.: Ö. R. Doğrul*. İstanbul 1975 Nakışlar Yayınevi. 213 s. 8° (A. IV/475).
- KNIEZSA, ISTVAN: *A Magyar nyelv szlav jövevényyszavai. 2 Cilt*. Budapest 1955 Akadémiai Kiado. 8° (A. IV/103).
- KOCATÜRK, VASFİ MAHİR: *Tunç sesleri*. Kastamonu 1935 Vilâyet Matbaası. 39 s. 8° (A. III/9868).
- Koğgiri Halk hareketleri (1919-1921)*. Ankara 1975 Kalite Matbaası. 103 s. = Komal: 6, Araştırma Dizisi: 3. 8° (A. III/9961).
- KOÇU, REŞAT EKREM: *Osman Gazi'den Atatürk'e 600 yılın tarih panoraması*. Cumhuriyet gazetesi tarafından hazırlanmıştır. 160 s. 2° (C/529).
- KOÇYİĞİT, PROF. DR. TÂLAT: *Hadis usûlü ('İlmu Mustalah'l-Hadit)*. 2. bs. Ankara 1975 Üniversite Basımevi. 172 s. = A.Ü. İlahiyat Fak. Yay. 129. 8° (A. IV/142).

- KOLDEWEY, ROBERT: *Die Tempel von Babylon und Borsippa*. Osnabrück 1972 (1911 bs.nın tekrar bs.) Otto Zeller Verlag. 76 s. XV pl. = WVDOG. 15. 4° (B/7284).
Konuşmacılara tavsiyeler. Birleşmiş Milletler günü 24 Ekim 1975. Ankara 1975 B. U. Enformasyon Bürosu. 32 s. 8° (A. IV/423).
- KONYALI, İBRAHİM HAKKI: *Âbideleri ve kitabeleri ile Niğde Aksaray tarihi. (Ve Ortaköy tarihi)*. 3 Cild. İstanbul 1964/1975 Fatih Yayınevi Matbaası. 8° (A. III/9967).
Le Koran. Traduit de l'arabe accompagné de notes précédé d'un abrégé de La vie de Mahomet. Yay. : M. Savary. Paris Garnier Freres. X + 533 s. 8° (A. III/9424).
- KORTAN, A. PROF. ENİS: *Türkiye'de mimarlık hareketleri ve eleştirisi (1960-1970)*. 1960'larda modern mimarlıktaki önemli gelişmelerin ve teorilerin açıklanmasıyla birlikte. Ankara 1974 Baylan Matbaası. 167 s. = ODTÜ. Mimarlık Fak. Yay. No. 23. 8° (A. III/9902).
- KORTANTAMER, TUNCA: *Leben und Weltbild des altosmanischen Dichters Ahmedî unter besonderer Berücksichtigung seines Diwans*. Freiburg 1973 Klaus Schwarz Verlag. VI + 509 s. = Islamkundliche Untersuchungen Band 22. 8° (A. III/9099).
- KOSCHAKER, DR. PAUL: *Modern hususi hukuka giriş olarak Roma hususi hukukunun ana halları. Yeniden elden geçiren : Dr. Kudret Ayiter*. Ankara 1975 Sevinç Matbaası. XXIV + 422 s. = A.Ü. Hukuk Fak. Yay. No. 370. 8° (A. III/9892).
- KOŞAY, HAMİT ZÜBEYR: *Cıncık. "Keban barajı öyküsü"*. Ankara 1973 Ayyıldız Matbaası. 64 s. 8° (A. IV/72).
- KOŞAY, HÂMİT ZÜBEYR: *The history of a Potsherd from the Neolithic Age... "Cıncık". (The Story of the Keban Dam)*. Çev. : Hayrettin Gürsoy. Ankara 1975 Şafak Matbaası. 72 s. 8° (A. IV/71).
- KOTLER, PHILIP: *Pazarlama yöntemi. Çözümleme, planlama ve denetim. I. Cilt. 2 bs. Çev. : Yaman Erdal*. Ankara 1975 Ayyıldız Matbaası. XIV + 531 s. = Bilimsel Yayınlar Derneği Yay. No. 2. 8° (A. IV/64).
- KRAMER, SAMUEL NOAH: *l'Histoire commence a Sumer*. Paris 1957 Arthaud. 316 s. 57 pl. 8° (A. III/9294).
- KRANE, R. E.: *Manpower mobility across cultural Boundaries. Social, economic and legal aspects*. Leiden 1975 E. J. Brill. VI + 222 s. = Soc. Econ. and Pol. St. of the Middle East Vol. XVI. 8° (A. III/9913).
- KROEBER, A. L. - C. B. KROBER: *A Mohave war reminiscence 1854-1880*. Berkeley 1973 University of California Press. X + 97 s. 10 pl. 2 hr. = UCP. in Anthropology Vol. 10. 8° (A. III/8599).
- KRUEGER, ANNE O.: *Foreign trade regimes and economic development : Turkey*. New York 1974 Columbia University Press. XXI + 339 s. 8° (A. IV/74).
- KRZYŻANOWSKI, JULIAN: *Historia Literatry Polskiej. Od Sredniowiecze do XIX W.* Warszawa 1953 Panstwowy Instytut WY dawniczy. 612 s. 8° (B/7493).
- KYRIAKIDIS, ST. P.: *About the history of Thrace. The Greek Origin of modern Thracians. The Towns of Xanthi and Komotini*. Thessaloniki 1960. 71 s. VII Pl. = Institute for Balkan Studies No. 36. 8° (A. III/8159).
- KUCZYNSKI, JÜRGEN: *Prolegomena zu einer Geschichte der Wissenschaft*. Berlin 1974 Akademie Verlag. 19 s. = Sitzungsab. d. Ak. d. Wiss. d. DDR. Nr. 5 (1974). 8° (A. III/8975).

- KUMRAL, A. MUHTAR: *Sancak. Şiirler*. İstanbul 1943 Ahmet Halit Kitabevi. 48 s. 8° (A. III/9815).
- KURDOĞLU, ÇELİK: *Diş ticaret ve teknik seçimi*. Ankara 1975 Üniversite Basımevi. VII + 220 s. = A.Ü. S.B.F. Yay. No.: 381. 8° (A. III/9887).
- KURUÇ, BİLSAY: *İktisat politikasının resmi belgeleri (Söylev, demeç ve yazular)*. Ankara 1963. XIII + 186 s. = Türk İktisadi Gelişmesi Araştırma Projesi No. 15. 8° (A. III/9867).
- Kurtuluş destanı. Haz.: Hulûsi Yetkin*. Gaziantep (1960) Kardeşler Matbaası. 24 s. = Gaziantep Kültür Derneği Kitap ve Büroşür Yay. - Sayı: 16. 8° (A. III/9836).
- KUTUCUOĞLU, S. ZEKİ: *Gazi Osman Paşa Pilevne'de*. Ankara 1957 E.U. Basımevi. 49 s. 4 kroki. = E.U. Personel Başkanlığı Moral Şubesi Yay. No. 19. 8° (A. III/9573).
- KÜBLER, KARL: *Die Nekropole des Spaten 8. bis frühen 6. Jahrhunderts. 2 Cilt*. Berlin 1970 Walter de Gruyter und Co. = Deutsches Archäologisches Institut. 4° (B/7402).
- KÜNDIG-STEINER, WERNER: *Die Türkei. Raum und Mensch, Kultur und Wirtschaft in Gegenwart und Vergangenheit*. Tübingen 1974 Horst Erdmann Verlag. 672 s. 12 pl. 2 hr. = Ländermonographien: 4. 8° (A. IV/97).
- Kütahya XV yıl*. İstanbul 1938 Vakit Matbaası. 136 s. 17 pl. 8° (A. III/9925).
- LABANDE, EDMOND-RENÉ: *L'Italie de la Renaissance*. Paris 1954 Patoy. 409 s. 8° (A. III/9444).
- LAMB, HAROLD: *Suleiman the magnificent. Sultan of the East*. New York 1957 Doubleday and Company. IX + 370 s. 8° (A. IV/101).
- LAMBRECHTS, PROF. DR. P.: *De Zevende Opgravingskampanje van rug the Pessinus (Turkije)*. De Brug 4, (1973)'den ayrı bs. S. 301-312 3 pl. 8° (A. III/8451).
- LANDAU, JACOB M.: *Radical politics in Modern Turkey*. Leiden 1974 E. J. Brill. XII + 315 s. = Social, Economic and Political Studies of the Middle East Vol. XIV. 8° (A. III/9914).
- LANGE, HERMANN: *Die Consilien des Baldus de Ubaldis (+ 1400)*. Wiesbaden 1974 Franz Steiner Verlag. 47 s. = Ak. d. Wiss. u. d. Lit. Abh. d. Geist. - u. Sozialwis. Kl. Jahrg. 1973 Nr. 12. 8° (A. III/8543-12).
- LANGLOTZ, ERNST: *Studien zur Nordostgriechischen Kunst*. Mainz 1975 Philipp von Zabern. XII + 206 s. 70 pl. 4° (B/7622).
- LAROCHE, EMMANUEL: *Les épitaphes Lyciennes*. Fouilles de Xanthos 5, (1974)'den ayrı bs. S. 123-148 1 pl. 4° (B/7324).
- LASSUS, JEAN - RICHARD STILLWELL: *Antioch on -the- Orontes. V.: Les Portiques d'Antioche*. Princeton 1972 University Press. IX + 160 s. 56 pl. 2° (C/345-5).
- DE LAUGIER DE BEAURECUEIL, S. O. P.: *Manuscripts d'Afghanistan*. Le Caire 1964 Imprimerie de l'Institut Français d'Archéologie Orientale. XIII + 420 s. = Recherches d'Archéologie de Philologie et d'Histoire T. XXVI. 8° (A. III/8427).
- LAURAT, LUCIEN: *Du Komintern au Kominform*. Paris 1951 Les Iles d'Or. 102 s. 8° (A. III/9461).
- LAVEDAN, HENRI: *Vazife. Çev.: N. Engin-Ar*. Ankara 1938 Yeni Cezaevi Matbaası. 90 s. = C.H.P. Gösterit Yay. 8° (A. III/9798).

- LEBRUN, RENÉ: *Samuha foyer religieux de l'Empire Hittite*. Louvain 1976 Institut Orientaliste. XIV + 252 s. = Publications de l'Institut Orientaliste de Louvain 11. 4° (B/7676).
- LECOMTE, PRETEXTAT: *Türkiye'de sanatlar ve zeneatlar. 19. y.y. sonu. Haz.: Ayda Düz.* (Istanbul) Kervan Kitapçılık. 213 s. = Tercüman 1001 Temel Eser 59. 8° (A. IV/8).
- LEHMANN, KARL - DENYS SPITTLE: *The Altar Court*. New York 1964 Bollingen Foundation. XVI + 263 s. 7 lev. LXII pl. = Samothrace 4, II. 4° (B/7515-4, II).
- LEHMANN, KARL: *The Hall of votive gifts*. New York 1962 Bollingen Foundation. XVI + 187 s. 13 pl. = Samothrace 4, I. 4° (B/7515-4, I).
- LEHMANN, KARL: *The Inscriptions on Ceramics and Minor Objects*. New York 1960 Bollingen Foundation. 155 s. XIII pl. = Samothrace 2, II. 4° (B/7515-2, II).
- LEHMANN, PHYLLIS WILLIAMS - KARL LEHMANN: *Samothracian Reflections. Aspects of the Revival of the Antique*. Princeton 1973 University Press. XXIII + 278 s. = Bollingen Series XCII. 4° (B/7510).
- LEHMANN, PHYLLIS WILLIAMS - MARTIN R. JONES - KARL LEHMANN: *The Hieron. 3 Cilt.* Princeton 1969 University Press. = Samothrace 3, VI. s. 116 plan. 4° (B/7515-3).
- LE TSA, A.: *O Aimilianos, Grevenon kai tu Neoturkikon komitaton. Aemilian, Metropolitan of Grevena and the Young Turk Committee*. Thessaloniki 1964. 54 s. 2 pl. 8° (A. III/8164).
- The Life of Abdur Rahman Amir of Afghanistan Yay.: Sultan Mahomed Khan. 2 Cilt.* London 1900 John Murray. 8° (A. III/9306).
- LILLIU, GIOVANNI: *Malta*. Baden-Baden 1968 Holle Verlag. S. 89-139 = Frühe Randkulturen des Mittelmeerraumes. 8° (A. III/8538).
- LİNKE, LILO: *Allah Dethroned. A Journey through Modern Turkey*. London 1937 Constable and Co. XVI + 341 s. XLVI pl. 1 hr. 8° (A. III/9359).
- LITTMANN, ENNO: *Der Deutsche Beitrag zur Wissenschaft vom Vorderen Orient*. Berlin 1942 Kohlhammer Verlag 44 s. 8° (A. IV/660).
- Le livre, la librairie et la société d'après les travaux de la Cial*. Dleft 1971 Communauté Internationale des Associations de Libraires. 88 s. 8° (A. III/9421).
- LOHS, KH.: *Aktuelle Probleme der chemischen Toxikologie*. Berlin 1974 Akademie Verlag. S. 29-42 = Sitzungsbd. d. Ak. d. Wiss. d. DDR. Jahrg. 1973 Nr. 15. 8° (A. III/8866).
- LONG, CHARLOTTER R.: *The Ayia Triadha Sarcophagus. A study of late Minoan and Mycenaean funerary practices and beliefs*. Göteborg 1974 Paul Aströms Förlag. 90 s. 34 pl. = Studies in Mediterranean Archaeology Vol. XLI. 8° (B/7307).
- LOTI, PIERRE: *Quelques aspects du vertige mondial*. Paris 1917 Ernest Flammarion. IV + 278 s. 8° (A. III/9400).
- LOTZE, FRANZ: *Geologische Karte des Pyrenaisch-Kantabrischen Grenzgebietes, I: 200 000*. Wiesbaden 1973 Franz Steiner Verlag. 22 s. 2 plân. 1 hr. = Ak. d. Wiss. u. d. Lit. Abh. d. Math. - Naturwiss. Kl. Jahrg. 1973 Nr. 1. 8° (A. III/8869-1).
- LOUCATOS, S.: *Skeseis Ellinon meta Serbon kai Mayroboynion katatin Ellinikin. Relations among Greeks, Serbians and Montenegrins during the Greek revolution 1823-1826* Thessaloniki 1970. 183 s. = Institute for Balkan Studies No. 115. 8° (A. III/8160).

- Lugât-ı Tıb. Fransızcadan-Türkçeye*, İstanbul 1306 Cemiyeti Tıbbiye-i Osmâniyye. 1108 + 129 s. 8° (A. III/9877).
- MACKINNON, CLEODIE: *Great Leaders. Resimleyen: Richard Young*. Oxford 1970 University Press. 96 s. = Oxford Children's Reference Library 14. 4° (B/7580).
- Prof. Dr. Mahmut Koloğlu'ya 70 inci yaş armağanı*. Ankara 1975 Sevinç Matbaası. 739 s. 1 rs. 1 lev. = A.Ü. Hukuk Fak. Yay. No. 367. 8° (A. III/9893).
- AL-MAKKARI: *Analectes sur l'histoire et la Littérature des Arabes d'Espagne*. Yay.: *Gustave Dugat*. Paris 1855 Just Rouvier. Libraire. 19 s. 8° (A. III/7643).
- MALOWIST, MARIAN: *Kaffa-kolonia genuenska na Krymie i problem wschodni w latach 1453-1475*. Warszawa 1947 Instytut Historyczny Uniwersytetu Warszawskiego. 365 + XXXII s. 1 hr. = Prace Instytutu Historycznego Uniwersytetu Warszawskiego II. 8° (A. III/9949).
- MANSUR, FATMA: *Bodrum. A town in the Aegean*. Leiden 1972 E. J. Brill. XIX + 262 s. XV pl. = Social Economic and Political Studies of the Middle East Vol. III. 8° (A. III/9921).
- MARDKOWICZ, ALEKSANDER: *Karaj Sez-Bitigi. Słownik Karaimski Karaimisches Wörterbuch*. Luck 1935 Verlag von Aleksander Mardkowicz. 71 s. 8° (A. III/9958).
- MARINATOS, SPYRIDON: *A brief guide to the temporary exhibition of the antiquities of Thera*. Athens 1971 General Direction of Antiquities and Restoration. 39 s. 3 pl. 8° (A. III/9254).
- MARINATOS, SPYRIDON: *Die Ausgrabungen auf Thera und ihre Probleme*. Wien 1973 Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften. 32 s. 44 pl. 1 plan = Öst. Ak. d. Wiss. Phil.-Hist. Kl. Sitzungs. 287 Bd. I. Abh., Mykenische Studien Bd. 2. 8° (A. III/7818).
- MARTINO, F. PERRONE DI SAN: *Ön Asyalı Diktatör Mustafa Kemal ve zaferleri*. Çev.: *Hikmet Uçar*. İstanbul 1955 Nurgök Matbaası. 95 s. = Yabancı gözü ile Atatürk: 3. 8° (A. III/9599).
- MARTINOVIÇ, N.: *Istoriya Turtsii i eya literaturi A. Krımskago*. Petrograd 1916. 7 s. 8° (A. III/8469).
- MASSÉ, HENRI: *Anthologie Persane (XIe - XIXe siècles)*. Paris 1950 Payot. 399 s. 8° (A. III/9278).
- MASSÉ, HENRI: *Croyances et Coutumes Persanes suivies de Contes et Chansons populaires. 1. Cilt*. Paris 1938 Librairie Orientale et Americaine. 253 s. 8° (A. III/9364).
- MASSIGNON, L.: *Les Etudes Islamiques a l'étranger*. Revue du Monde Musulman XXXVI (1919)'dan ayrı bs. 40 s. 8° (A. III/9304).
- MASSON, EMILIA: *Cyprominoica Répertoires documents de Ras Shamra essais d'Interprétation*. Göteborg 1974 Paul Aströms Förlag. 64 s. = Studies in Mediterranean Archaeology Vol. XXXI: 2, Studies in the Cypro-Minoan Scripts: 2. 4° (B/6365-2)
- MATUZ, JOSEF: *Das Kanzleiwesen Sultan Süleymans des Prächtigen*. Wiesbaden 1974 Franz Steiner Verlag. VIII + 172 s. XVI pl. = Freiburger Islamstudien. Bd. V. 4° (B/7346).
- MAUROIS, ANDRÉ: *Edouard VII et son temps*. Paris 1933 Les Editions de France. II + 387 s. 8° (A. III/9472).
- MAUROIS, ANDRÉ: *Portrait de la France et des Français*. Paris 1955 Hachette. 139 s. 1 rs. 8° (A. IV/194).

- MAZAHERI, ALY: *La vie Quotidienne des Musulmans au Moyen Age Xe au XIIIe siècle*. Paris 1951 Libr. Hachette. 319 s. 8° (A. III/9301).
- MELLAART, JAMES: *The Neolithic of the Near East*. London 1975 Thames and Hudson. 300 s. 8° (A. IV/424).
- MELLINK, MACHTELD J.: *Excavations at Karataş-Semayük and Elmalı, Lycia, 1972*. AJA 77 (1973)'den ayrı bs. s. 293-307 4 pl. 4° (B/7282).
- MERIGGI, PIERO: *Manuale di eteo geroglifico. 2 Cilt.* Roma 1966/1967 Edizioni dell'Ateneo. = Incunabula Graeca Vol. XIII, XIV. 4° (B/5651).
- MERMEIX: *Histoire Romaine*. Paris 1930 Librairie Artheme Fayard. 725 s. 8° (A. III/9474).
- MESKILL, ROBERT H.: *A transformational analysis of Turkish syntax*. Paris 1970 Mouton. 77 s. = Janua Linguarum, Series practica 51. 4° (B/7517).
- METE, İZZETTİN: *Atatürk'e hitabe, ön söz. Tarih ve Felsefe, tarihimizin satveti ve cihandaki yerimiz, kültür ve medeniyet tarihinde oynadığımız cihanşümül rol.* İstanbul 1963 Nurgök Matbaası. 47 s. 8° (A. III/9644).
- METTE, DR. ADELHEID: *Indische Kulturstiftungsberichte und ihr Verhältnis zur Zeitaltersage*. Wiesbaden 1973 Franz Steiner Verlag. 35 s. = Ak. d. Wiss. u. d. Lit. Abh. d. Geist. - u. Sozialwis. Kl. Jahrg. 1973. Nr. 1. 8° (A. III/8543-1).
- METZGER, HENRI: *La stèle trilingue récemment découverte au Létoon de Xanthos: le texte Grec*. Academie des Inscriptions et Belles-Lettres (1974)'den ayrı bs. S. 82-149 8° (A. III/8912).
- MEURER, ALEXANDER: *Muhtasar deniz harbi tarihi. Çev.: Behçet Cemal.* İstanbul 1932 Deniz Matbaası. XI + 365 s. = Büyük Erkanıharbiye Reisliği IX. Şube. 4° (B/7438).
- MEYERS, P. - L. VAN ZELST - E. V. SAYRE: *Determination of major components and trace elements in ancient silver by thermal Neutron activation analysis*. Journal of Radioanal. Chem. 16 (1973)'den ayrı bs. S. 67-78 8° (A. III/9251).
- MEYERS, PIETER: *Major and Trace elements in Sasanian Silver. Fifth Symposium on Arch. Chemistry Division of the Hist. of Chemistry American Chemical Society*. Dallas, Texas April 9-10, 1973. 20 s. 3 lev. 4° (B/7401).
- Middle East Technical University General Catalog 1975-1976*. Ankara 1975 Kalite Matbaası. XXXXIII + 383 s. 1 plân. 8° (A. IV/210).
- MIKES, KELEMEN: *Törökorszagi Levelek és Misszilis Levelek*. Budapest 1966 Akademiai Kiado. 864 s. = Mikes Kelemen Összes Müvei I. 24 pl. 8° (A. IV/104).
- MIKSCHÉ, F. O.: *Les Erreurs stratégiques de Hitler*. Paris 1945 Payot. 206 s. 8° (A. III/9445).
- Milet 1972. Vorberichte über Grabungs- und Wiederherstellungsarbeiten (Anastylose) im Gebiet der Heiligen Strasse innerhalb Milets*. Istanbuler Mitteilungen 23/24 1973/1974'den ayrı bs. S. 117-137 2 pl. 3 lev. 4° (B/7396).
- MILLER, A. F.: *Mustapha Pacha Bairaktar*. Bucarest 1918 AIESEE. 466 s. 23 pl. = Etudes et Documents Concernant le Sud-Est Europeen 7. 8° (A. IV/75).
- Milli Türk Tıp Kongresi V. Reiscumhur Gazi Mustafa Kemal hazretlerinin yüksek himayerinde beşinci Milli Türk Tıp Kongresi Ankara 20-22 Ekim 1933*. İstanbul 1934 Kader Matbaası. 608 s. 5 pl. 8° (A. III/9860).

- MİNOVİ, MÜCTEBA: *Name-i Minovî. Yay.: İ. Afşar - H. Yağmai - M. Ruşen.* Tahran 1350 Çaphane-i Kavyan. 588 s. 8° (A. III/9007).
- MİRABEL, ANDRÉ: *La Littérature Grecque Moderne.* Paris 1953 Presses Universitaires de France. 120 s. 8° (A. III/9428).
- MİRZE ELEKBER SABİR: *Hophopname. Yay.: Prof. Dr. Mecit Doğru.* Ankara 1975 Atak Matbaası. XXIV + 493 s. 8 pl. 8° (A. III/9970).
- MITTEN, DAVID GORDON - GÜLDEM YÜĞRÜM: *The Gygean lake 1969: Eski Balikhane, preliminary report.* Harvard Studies in Classical Philology 75'den ayrı bs. S. 191-195 4 pl. 8° (A. III/9248).
- MOISEV, P. P. - A. PETROSYAN: *V Universitetah i Naughih Tsentrah Turtsii.* Narodi Azii Afriki 2, (1969)'dan ayrı bs. S. 249-252 4° (B/7142).
- MONTANDON, DR. GEORGE: *L'Ologénèse Culturelle Traité d'Ethnologie. Cyclo-culturelle et d'ergologie systématique.* Paris 1934 Payot. 778 s. 32 pl. 12 hr. 8° (A. III/9310).
- MONTANDON, DR. GEORGE: *La Race les races. Mise au Point d'Ethnologie somatique.* Paris 1933 Payot. 299 s. 24 pl. 1 hrt. 8° (A. III/9418).
- MONZIE, ANATOLE DE: *Pétition pour l'histoire.* Paris 1942 Ernest Flammarion. 115 s. 8° (A. III/9385).
- MORDACQ, GN.: *Le Ministère clemenceau, journal d'un témoin. 2 Cilt.* Paris 1930 Librairie Plon. 8° (A. III/9347).
- MORDAL, JACQUES: *25 siecles de guerre sur mer. 2 Cilt.* Paris 1959 Marabout Université. 8° (A. III/9355).
- MOUSHARRAFA, M. M.: *Atatürk. A biography.* Cairo Nile Mission Press. XVI + 202 s. 4 pl. 1 hr. 8° (A. III/9852).
- MROZOWSKA, ALINA - TADEUSZ MAJDA: *Les dessins des costumes Turques de la collection du roi Stanislas Auguste du cabinet des estampes de la bibliotheque de l'Université de Varsovie. I. Cilt.* Warszawa 1973. X + 205 s. 8° (A. III/7819).
- MUHAMMED SABİH: *Atatürk.* Kahire 1954 Daru Eyai'l-Kutubi'l Arabiyye. 160 s. 6 pl. 8° (A. III/9859).
- MURALT, ALBERT DE - THOMAS LEGLER: *Bérésina souvenirs de la campagne de Russie de 1812. Çev.: Claude van Muyden. Önsöz: P. de Vallière.* Paris 1942 Delachaux et Niestlé S. A. 220 s. 8 pl. 1 hr. 8° (A. III/9390).
- The Muslim East. Studies in honour of Julius Germanus. Yay.: Gy. Kaldy - Nagy.* Budapest 1974 Lorand Eötvös University. 264 s. XIII pl. 8° (A. IV/102).
- MUSSET, ALFRED DE - EMILE AUGIER: *Eski Palto. (Bir perdelik komedi). Nakleden: Cemil Miroğlu.* Ankara 1947 Ulus Basımevi. 37 s. = C.H.P. Halk Temsil Yay. Seri IV. 8° (A. III/9765).
- Muştak-ı Kirmani. Divanu (Sadru'l-Urefa).* Tahran 1333 Çap-ı Bozorki Mihr-i Mustafavî. 303 s. 8° (A. III/8990).
- MÜFTÜOĞLU, MUSTAFA: *Yakın tarihimizde Siyasi cinayetler.* İstanbul 1975 Sümbül Matbaası. 391 s. = Yağmur Yay. Tarihi Eserler: 4. 8° (A. III/9962).
- NALTSAS, CH. A.: *Der San Stefano Vertrag und das Griechentum.* Thessaloniki 1956. 79 s. = Institute for Balkan Studies 9. 8° (A. III/8146).
- NAMIK KEMAL: *Büyük İslam tarihi. Dilimize uygulayan: İhsan Ilgar.* İstanbul 1975 Doyuran Matbaası. 463 s. = Hürriyet Yay. Tarih Dizisi: 10. 8° (A. III/9977).

- NAUMANN, RUDOLF: *Eski Anadolu mimarlığı. Çev.: Beral Madra*. Ankara 1975 T.T.K. Basımevi. XIX + 521 s. 2 lev. = Türk Tarih Kurumu Yay. IV. Dizi - Sa. 9. 8° (A. IV/63).
- Near Eastern numismatics, iconography, epigraphy and history. Studies in Honor of George C. Miles. Yay.: Dickran K. Kouymjian*. Beirut 1974 American University of Beirut. 4° (B/7389).
- NECDET RÜŞTÜ EFE: *Gazi'nin destanı*. İstanbul 1929 Amedî Matbaası. 32 s. 8° (A. III/9820).
- NEMETH, J.: *Die Türkische Sprache in Ungarn im Siebzehnten Jahrhundert*. Budapest 1970 Akademiai Kiado. 281 s. = Bibliotheca Orientalis Hungarica XIII. 8° (A. IV/105).
- Nesin Vakfı. Edebiyat Yıllığı 1976*. İstanbul 1976 Tekin Yayınevi. 908 s. 8° (A. IV/461).
- Niğde il yıllığı 1967*. Ankara 1967 Ajans-Türk Matbaası. XII + 295 s. 11 lev. 23 pl. 4° (B/7599).
- OĞUZ, SÜLEYMAN: *Kıbrıs. Gn. 4. bs*. İstanbul 1975 Seda Matbaası. 214 s. 8° (A. IV/486).
- Oylaylarla Türk dış politikası (1919-1973) Genişletilmiş 3. bs*. Ankara 1974 Sevinç Matbaası. XVI + 587 s. = A.Ü. S.B.F. Yay. No. 279. 8° (A. III/8729).
- OLCAY, HAMDİ: *Günlerden bir gün. I. Perde, I. tablo*. Ankara 1950 Ulus Basımevi. 35 s. = C.H.P. Halkıevleri Bürosu Temsil Yay. Seri: IV No. 18. 8° (A. III/9784).
- O'LEARY, DE LACY: *İslâm düşüncesi ve tarihteki yeri. Çev.: Hüseyin Yurdaydın - Yaşar Kutluay*. Ankara 1971 Üniversite Basımevi. 203 s. = A.Ü. İlâhiyat Fak. Yay. CII. 8° (A. IV/23).
- OLESCH, REINHOLD: *Der dravaenopolabische Wortakzent. 2. Cilt*. Wiesbaden 1974 Franz Steiner Verlag. 37 s. = Ak. d. Wiss. u. d. Lit. Abh. d. Geist. - u. Sozialwiss. Kl. Jahrg. Nr. 13. 8° (A. III/8543-13).
- OLINDER, BJÖRN: *Porticus Octavia in circo Flaminio. Topographical studies in the campus region of Rome*. Stockholm 1974 Distributor Paul Aströms Förlag. 147 s. 6 pl. = Skrifter Utgivna av Svenska Institutet i Rom XI. 8° (A. III/8709).
- ONBAŞIOĞLU, ADNAN: *Atatürk'ün ölümünden sonra dünya matbuatının yazdıkları*. İzmir Kültür Basımevi. 52 s. 7 pl. 8° (A. III/9835).
- ONGUN, HASAN: *Genç kalemlerin Atatürk jürleri*. Babaeski 1959 Oruç Matbaası. 64 s. = Hürriyet Yay. Eser Serisi No. 1. 8° (A. III/9701).
- ONULDURAN, ERSİN: *Political development and political parties in Turkey*. Ankara 1974 Üniversite Basımevi. 116 s. = A.Ü. S.B.F. Yay. No. 370. 8° (A. III/9888).
- OREN, ELIEZER D.: *The Northern Cemetery of Beth Shan*. Leiden 1973 E. J. Brill. XX + 266 s. 20 pl. 2 levha 1 plân 4° (B/7519).
- ORHAN, GÜLSER: *İ. Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları bibliyografyası (1924-1972)*. İstanbul 1974 Edebiyat Fakültesi Matbaası. VIII + 325 s. = İ.Ü. Edebiyat Fak. Yay. No. 1987. 8° (A. III/9886).
- OSMAN, NURİ: *Milâttan önce Akdeniz*. 332 sayılı Deniz Mecmuası'nın Tarih kısmı ilavesi. İstanbul 1934 Deniz Matbaası. 42 s. 8° (A. III/9569).
- Osmancık*. Ankara 1341 Harita Umum Müdürlüğü. I : 200 000. (H/97-58).

- OTT, URSULA: *Transoxanien und Turkestan zu Beginn des 16. Jahrhunderts. Das Mihman-nama-yi Buhara des Fadlallah b. Ruzbihan Hungi*. Freiburg 1974 Klaus Schwarz Verlag. 362 s. 2 hr. = Islamkundliche Untersuchungen Bd. 25. 8° (A. III/9100).
- OTTEN, HEINRICH - WOLFRAM VON SODEN: *Das akkadisch-hethitische Vokabular KBo 1 44 + KBo XIII 1*. Wiesbaden 1968 Otto Harrassowitz. VIII + 41 S. V Pl. = Studien zu den Boğazköy-Texten Heft 7. 8° (A. III/7734).
- OZANKAYA, DOÇ. DR. ÖZER: *Toplumbilim terimleri sözlüğü*. Ankara 1975 Üniversite Basımevi. 168 s. = TDK Yay. 415. 8° (A. IV/384).
- ÖNBİLGİN, GÜRBÜZ: *Anayasa mahkemesi kararları dizini*. Ankara 1976 Yarı Açık Cezavi Matbaası. 96 s. 8° (A. IV/493).
- ÖNDER, MEHMET: *Kırşehir güldestesi*. Ankara 1976 Nüve Matbaası. 64 s. = Filiz Yay. No. 7. 8° (A. IV/418).
- ÖNDER, MEHMET: *Mevlâna müzesinde bulunan Mevlâna'nın elbiseleri üzerinde bir araştırma*. Türk Etnografya Dergisi XIV (1974)'den ayrı bs. 14 s. 8° (B/7287).
- ÖNEN, ASAF: *Alparslan. (Piyes)*. Ankara 1974 Ayyıldız Matbaası. 135 s. = Diyanet İşleri Başkanlığı Yay. 8° (A. IV/402).
- ÖNNERFORS, ALF: *Vaterporträts in der römischen Poesie, unter besonderer Berücksichtigung von Horaz, Statius und Ausonius*. Stockholm 1974 Paul Aströms Förlag. 206 s. = Skifter Utgivna av Svenska Institutet I Rom. XIII. 8° (A. III/9129).
- ÖZERDİM, SAMİ N.: *Atatürk devrimi kronolojisi. Yeniden yazılmış 3. bs.* Ankara 1974 Halkevleri Kültür Vakfı Basımevi. 157 s. = Halkevleri Atatürk Enst. Yay. No. 1. 8° (A. III/9657).
- ÖZERDİM, SAMİ N.: *Atatürk'ün yazıları, sözleri*. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi XXVIII, 3-4'den ayrı bs. S. 127-141 8° (A. III/8944).
- ÖZGÜÇ, TAHSİN: *A bull shaped drinking - cup discovered in the vicinity of Kırşehir*. Mansel'e Armağan'dan ayrı bs. S. 963-965 3 pl. 8° (A. III/8570).
- ÖZGÜNER, ORHAN: *Köyde mimari. Doğu Karadeniz*. Ankara 1970 Apa Ofset Basımevi. 96 s. 4 hrt. = ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yay. 13. 8° (A. III/9904).
- ÖZOĞUZ, YÜRSEL: *Max Frisch'de hayat ve insan sorunu (Stiller ve Homo Faber romanlarında)*. İstanbul 1975 Edebiyat Fakültesi Matbaası. 138 s. = İ.Ü. Edebiyat Fak. Yay. No: 2027. 8° (A. IV/514).
- PADEL, W.: *Schriften für politische Aufklärung, der Vertrag von Sèvres*. Berlin 1921 Zentral Europäischer Verlag. 28 s. 8° (A. III/9315).
- PANGE, JEAN DE: *L'Allemagne depuis la Révolution Française 1789-1945*. Paris 1947 Librairie Arthème Fayard. 580 s. 2 hr. 8° (A. III/9473).
- PAR, ARIF HİKMET: *İstiklâl destanı*. Giresun 1950 Yeşilgiresun Basımevi. 72 s. 8° (A. III/9634).
- PARRINO, IGNATIUS: *Acta Albaniae Vaticana. Res Albaniae saeculorum XIV et XV atque cruciatam spectantia. I. Cilt: Acta ex Libris Brevium excerpta colligens*. Roma 1971 Citta del Vaticano Biblioteca Apostolica Vaticana. XXVI + 163 s. = Studi e Testi 266. 8° (A. III/9940).
- PAYNE, H. G. G.: *Protokorinthische Vasenmalerei*. Mainz 1974 (Berlin 1933 bs. tekrar bs.) Verlag Philipp von Zabern. 24 s. 32 pl. = Bilder Griechischer Vasen, Heft: 7. 4° (B/7471).

- PELLIOT, PAUL: *Histoire secrète des Mongols*. Paris 1949 Adrien-Maisonneuve. III + 197 s. = Oeuvres Posthumes de Paul Pelliot. 8° (A. III/9946).
- PELLIOT, PAUL: *Notes sur l'histoire de la Horde d'or. Suivies de quelques noms Turcs d'Hommes et peuples finissant en "Ar"*. Paris 1949 Adrien-Maisonneuve. 292 s. 8° = Oeuvres Posthumes de Paul Pelliot II. 8° (A. III/9561).
- PETERS, RICHARD: *Batı gözü ile Türk tarihi. Çev.: Dr. Razi Maner*. İstanbul 1975 Halk Basımevi. 239 s. 8° (A. IV/483).
- POINCARÉ, RAYMOND - RENÉ GERIN: *Les responsabilités de la guerre*. Paris 1930 Payot. 186 s. 8° (A. III/9410).
- POLACCO, LUIGI: *Missione archeologica per l'oriente relazione preliminare della campagna di scavo 1973 a Topaklı*. Atti dell'Istituto Veneto di Scienze Lettere ed Arti CXXXII (1973-74)'den ayrı bs. S. 125-139 IX pl. 8° (A. III/8556).
- POULAKOS, D.: *İ sigkronos Turkia. Koinonika kai oikonomika themata. Contemporary Turkey. Social and Financial Problems*. Athens 1957. IV + 133 s. = Institute for Balkan Studies No. 15. 8° (A. III/8165).
- Praistoričesko Izkustvo v Našite Zemi*. Sofya 1975. 37 + 11 s. XVI pl. 8° (A. IV/179).
- PRETO, PAOLO: *Venezia e i Turchi*. Firenze 1975 G. C. Sansoni Editore. 554 s. = Facolta di Magistero dell'Universita di Padova XX. 8° (A. IV/52).
- PRITCHARD, JAMES B.: *The Ancient Near East in pictures relating to the Old Testament*. 2. bs. Princeton 1969 University Press. XVI + 396 s. 4° (B/7514).
- PRITCHARD, JAMES B.: *Ancient Near Eastern texts, relating to the Old Testament*. 3. bs. Princeton 1969 University Press. XXV + 710 s. 4° (B/7513).
- Le Probleme Turc. Önsöz: Victor Bérard*. Paris 1917 Maison Ernest Leroux. XIII + 272 s. 8° (A. III/9275).
- La protection du patrimoine culturel de l'humanité*. Paris 1969 Unesco. 77 s. 8° (A. III/9476).
- QUENNEL, M. - C.H.B. QUENNEL: *La vie des Grecs. d'Homere a Péricles. Çev.: Guy de Budé*. Paris 1937 Payot. 257 s. 4 pl. 8° (A. III/9471).
- RAHMİ, M.: *Conception sur la vie de quelques philosophes Turcs. (Gazali - Celâleddin - Yunus Emre, Kinalioğlu Ali Efendi)*. İzmir 1933 Imperimeerle Bilgi. 24 s. 8° (A. III/9873).
- RAPOPORT, S. M.: *Gibt es biochemische Grundlagen zur Beeinflussbarkeit von Alternsprozessen*. Berlin 1974 Akademie Verlag. S. 36-43 = Sitzungsberichte d. Ak. d. Wiss. d. DDR. No. 13. 8° (A. III/8703).
- RASTGELDİ, SELAHADDİN: *I. Pressure treatment of Peripheral Vascular Diseases. A short historical review. II. Intermittent Pressure treatment of peripheral vascular diseases. A survey of sixteen years personal experience*. Opuscula Medica XXVII (1972)'den ayrı bs. 52 s. 8° (A. III/7953).
- RAU, WILHELM: *Metalle und Metallgeräte im vedischen Indien*. Wiesbaden 1974 Franz Steiner Verlag. 70 s. 2 lev. = Ak. d. Wiss. u. d. Lit. Abh. d. Geist. - u. Sozialwis. Kl. Jahrg. 1973 Nr. 8. 8° (A. III/8543-8).
- RÂZİ, FAHREDDİN MUHAMMED B. ÖMER: *Câmiu'l-ulûm*. 1346 İntişarat-1 Kitabhane-i Esedî. 279 s. 8° (A. III/8994).
- RECOULY, RAYMOND: *Histoire de la Grande Guerre 1914-1918*. Paris 1934 Les Editions de France. VI + 381 s. 8° (A. III/9361).

- REDHOUSE, J. W.: *A tentative chronological synopsis of the history of Arabia and its neighbours*. London 1887 Trübner and Co. 36 S. 8° (A. III/7643).
- REFİK-NEVZAD, DR.: *Les Vautours et la Turquie*. Paris Societe Mutuelle d'Edition. 24 s. 8° (A. III/9339).
- REINHARDT, DR. LUDWIG: *Urgeschichte der Welt. Die Kulturen der Vor- und Früh-Geschichtlichen Metallzeit. 2 Cilt.* Berlin 1924 Benjamin Harz Verlag. 8° (A. III/9972).
- REINHOLD, OTTO: *Theoretische und praktische Probleme der entwickelten sozialistischen Gesellschaft*. Berlin 1974 Akademie-Verlag. 26 s. = Sitzungs b. d. Ak. d. Wiss. d. DDR. Nr. 8, (1974). 8° (A. III/9191).
- Réponses a Pierre Loti ami des massacreurs*. Paris 1919 Imp. H. Turabian. VIII + 64 s. 8° (A. III/9303).
- Republic of Turkey*. The Financial Times 1 st February 1937 Supplement. 49 s. 2° (C/528).
- Resimlerle Atatürk'ün hayatı*. İstanbul Nebioğlu Matbaası. 30 s. 8° (A. III/9677).
- Reşadiye*. Ankara 1930 Harita Umum Müdürlüğü. 1 : 200 000. (H/97-76).
- Revue Universelle. Recueil documentaire Universel et Illustré. Année 1902. Yay.: Georges Moreau*. Paris 1902 Librairie Larousse. XVI + 636 s. 4° (B/7461).
- REY, E.: *Les Colonies Franques de Syrie aux XIIme et XIIIme siècles*. Paris 1883 Alph. Picard. IV + 537 s. 8° (A. III/9273).
- RICKMAN, GEOFFREY: *Roman granaries and store buildings*. Cambridge 1971 University Press. XXIII + 349 s. 12 pl. 8° (A. IV/77).
- RISCIANI, P. NORBERTO: *Documenti e Firmani. (Kudüsteği Franciscane Papaslarının elindeki Memluk vesikaları. İtalyanca Giriş, metin, tercüme)*. Gerusalemme 1931. 319 s. 4° (B/7213).
- RİŞVANOĞLU, DR. MAHMUT: *Doğu aşiretleri ve emperyalizm. Gn. 2. bs.* İstanbul 1975 Sebül Matbaası. 323 s. = Türk Kültür Yayını: 10. 8° (A. III/9964).
- ROCHEFOUCAULD, GABRIEL DE LA: *Constantinople avec Loti*. Paris 1928 Les Editions de France. 221 s. 2 pl. 8° (A. III/9427).
- ROHLEDER, CLAUS-DIETER: *Die Osthandelspolitik der EWG- Mitgliedstaaten Grossbritaniens und der USA gegenüber den Staatshandelsländern Südosteuropas*. München 1969 Südosteuropa-Gesellschaft. 138 s. = Südosteuropa-Studien 13. 8° (A. IV/125).
- ROMANOVSKY, V.: *Le Spitzberg et la Sibérie du Nord. Önsöz: Emmanuel de Martonne*. Paris 1943 Payot. 200 s. 8° (A. III/9417).
- ROUX, MIS DE: *La Restauration*. Paris 1930 Librairie Artheme Fayard. 466 s. 8° (A. III/9462).
- ROUX, JEAN-PAUL: *L'Islam en Asie*. Paris 1958 Payot. 304 s. 8° (A. III/9443).
- ROUX, JEAN-PAUL: *Le taureau sauvage maîtrisé. Recherches sur l'iconographie. Médiévale du Proche Orient*. Syria XLVIII (1971)'den ayrı bs. S. 187-201 8° (B/7177).
- RÖMER, FRANZ: *Die handschriftliche Überlieferung der Werke des heiligen Augustinus. 3. Cilt: Polen*. Wien 1973 Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften. 255 s. = Öst. Ak. d. Wiss. Phil. - Hist. Kl. Sitzungs b. 289 8° (A. III/8457).
- RÛMÎ, EBU'L-FEREC: *Divan-ı Ebu'l-Ferec-i Râmi. Yay.: Mahmud Mehdevî Damğâni*. Tahran 1347 Kitâb-faruşî-i Bâstan. 447 s. 8° (A. III/9002).

- RUSSELL, BERTRAND: *Histoire des Idées au XIXe Siecle Liberté et organisation*. 1938 Librairie Gallimard. 396 s. 8° (A. III/9302).
- RUSSELL, JAMES: *New Inscriptions from Anemurium*. Phoenix, 27, 4 (1973)'den ayrı bs. S. 319-327 3 pl. 8° (A. III/8716).
- RUZBİHAN AL-BAKLİ AL-ŞİRAZ, AL-ŞAYH ABU MUHAMMED: *Kitab maşrab al-arvah va huva'l-maşhūr bi-hazār u yak makam (Bi-alfi makāmin va makamın)*. Yay.: Nazif M. Hoca. İstanbul 1974 Edebiyat Fak. Matbaası. VIII + 377 + 23 s. = İ.Ü. Edebiyat Fak. Yay. No. 1876. 8° (A. III/8625).
- SACCONI, ANNA: *Corpus delle Iscrizioni in Lineare B di Micene*. Roma 1974 Edizioni dell' Atheneo. 150 s. XLII pl. = Incunabula Graeca Vol. LVIII. 4° (B/7521).
- SACCONI, ANNA: *Corpus delle Iscrizioni Vascolari in Lineare B*. Önsöz: G. Pugliese Carratelli. Roma 1974 Edizioni dell' Ateneo. 256 s. LXIX pl. = Incunabula Graeca Vol. LVII. 4° (B/7520).
- SALİM: *Köy kitabı. Kanunlara göre köylünün ve köy heyetinin işleri*. Balıkesir 1934 Savaş Kitabevi. 287 s. = Balıkesir Halkevi Köycüler Şubesi Neşriyatı: 2/1. 8° (A. IV/322).
- Saltuk-Name. *Ebu'l-Hayr Rumi'nin sözlü rivayetlerinden topladığı Sarı Saltuk menakibi Tıpkı bs. Tenkidli Değerlendirme Üslup incelemesi*. Dizin: Fahir İz Yay.: Şinasi Tekin 3 Cilt. Harvard 1974 Üniversite Basımevi 500 s. = Doğu Dilleri ve Edebiyatlarının Kaynakları IV. 8° (B/7285).
- SAMOTHRACE: *Excavations conducted by the Institute of Fine Arts. New York University. 7 Cilt. New York 1960/1969*. = Bollingen Series LX, 2, 3, 4. 4° (B/7515).
- SAMURÇAY, DOÇ. DR. NERİMAN: *Okul-öncesi çocuklarında grafik faaliyetin gelişimi*. Ankara 1975 Üniversite Basımevi. X + 182 s. = A.Ü. D.T.C. Fak. Yay. 235. 8° (A. III/9259).
- SAN, İNCİ: *Heinrich Wölfflin (Hayatı ve eserleri)*. Eğitim Fakültesi dergisi 1-4 (1968)'den ayrı bs. S. 147-150 8° (A. III/8352).
- SANER, F. S. T.: *İstiklâl savaşında III. Kolordu I. Safha Mürettep Kolordu (8-Nisan-337: 13-Eylül-337)*. İstanbul 1938 Askeri Matbaa. 214 s. = Askerî Mecmua, Tarih Kısmı. Sayı: 108. 4° (B/7456).
- SANIR, FERRUH: *Sultan Dağları'ndan Sakarya'ya*. Ankara 1948 Ulus Basımevi. VIII + 184 s. XVI pl. 8° (A. III/9042).
- SARAL, HÜLKİ: *I nci ve II nci dünya harblerinde Alman ve Rus sevk ve idaresi hakkında bir etüt*. Ankara 1964 Gnkur. Basımevi. III + 163 s. 25 kroki 8° (A. III/9572).
- SARAN, PROF. DR. NEPHAN: *Üniversite gençliği. Öğrencilerin sosyo-ekonomik yapısı ile öğrenci hareketlerinin teorik ve deneysel seviyede açıklanması*. İstanbul 1975 Edebiyat Fakültesi Matbaası. IX + 163 s. = İ.Ü. Edebiyat Fak. Sosyal Antropoloji ve Etnoloji Bölümü Yay.: 3. 8° (A. IV/91).
- SARICA, DR. MURAT - DR. E. TEZİÇ - DR. Ö. ESKİYURT: *Kıbrıs sorunu*. İstanbul 1975 Fakülteler Matbaası. X + 475 s. = İ.Ü. Hukuk Fak., Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Münasebetler Ens. No: 10. 8° (A. III/9966).
- SARIGÖLLÜ, KÂNİ: *Atatürk ilkeleri*. İstanbul 1972 Eko Matbaası. 135 s. 8° (A. III/9837).
- SAVELLI, A.: *Histoire d'Italie de l'Empire Romain jusqu'a nos jours*. Paris 1936 Payot. 366 s. 8° (A. III/9439).

- SEYYAR, CEMŞİD: *Catalogue of the Persian manuscripts. Şerh-i Nusheha-ye Hatt-i Farsi Mevcud der Kitâbhane-i Milli-i Kiril*. Sofia 1973. 236 s. 8° (A. III/9198).
- SCHACHT, PROF. DR. JOSEPH: *Aus den Bibliotheken. 3 Cilt*. Berlin 1928/1931 Verlag der Akademie der Wissenschaften. = Abh. d. Preus. Ak. d. Wiss. Jahrg. 1928, 30, 31 Phil-Hist. Kl. 1, 6, 8. 4° B/7620).
- SCHERKA, B.: *Bahr-i Siyah ve Bahr-i Sefid boğazları ve adalar denizi ve İzmir limanı civarı*. İstanbul Fratelli Hanım Matbaası. 1 : 250 000. H/103).
- Schliemann's first visit to America 1850-1851 Yay.: Shirley H. Weber*. Cambridge 1942 Harvard University Press. IX + 111 s. = Gennadeion Monographs II. 4° (B/7313).
- SCHMALTZ, BERNHARD: *Terrakotten aus dem Kabirenheiligtum bei Theben. Menschenähnliche Figuren, menschliche Figuren und Gerät*. Berlin 1974 Walter de Gruyter. X + 200 s. 31 pl. = DAI Das Kabiren Heiligtum bei Theben Bd. V. 4° (B/7377).
- SCHMITZ, E.: *Das Verhältnis von Theorie und Experiment in der Chemie*. Berlin 1974 Akademie Verlag. 26 s. = Sitzungs. d. Ak. d. Wiss. d. DDR. Jahrg. 1973 Nr. 19. 8° (A. III/8915).
- SCHWABE, K.: *Passivität und Korrosionsschutz*. Berlin 1974 Akademie-Verlag. 20 s. = Sitzungs. d. Ak. d. Wiss. d. DDR. 17 (1973). 8° (A. III/9189).
- SCHWABE, K.: *Werkstoffhaltung und Umweltschutz*. Berlin 1974 Akademie Verlag. 28 s. = Sitzungs. d. Ak. d. Wiss. d. DDR. Jahr. 1973, Nr. 15. 8° (A. III/8866).
- SCIAMBRA, MATTEO - GIUSEPPE VALENTINI - IGNAZIO PARRINO: *Il "Liber Brevium" di Callisto III. La Crociata, L'Albania e Skanderbeg*. Palermo 1968 Scuola Grafica Salesiana. 227 s. 8° (A. III/9933).
- SEIBOLD, EUGEN: *Vom Rand der Kontinente*. Wiesbaden 1973 Franz Steiner Verlag. 23 s. = Ak. d. Wiss. u. d. Lit. Abh. d. Math.-Naturwiss. Kl. Jahrg. 1973 Nr. 2. 8° (A. III/8869-2).
- SELEN, DOÇ. DR. NEVİN: *Alman dilinin fonolojisi*. Ankara 1975 Üniversite Basımevi. 61 s. = A.Ü. D.T.C.F. Yay. No. 252. 8° (A. IV/87).
- SELİMÜ'S-SAVİS: *Atatürk*. Ürdün 1970. 320 s. 8° (A. III/9004).
- SEMERKANDİ, HAKİM SUZENİ (EBU BEKR MUHAMMED B. MESUD.): *Hakim Suzeni-i Semerkandi. Yay.: Dr. Nasıruddin Şah Huseyni*. Tahran Çaphâne-i Sipikr. 552 s. 8° (A. III/9011).
- SEMIONOV, YOURI: *La Conquete de la Sibérie du IXe au XIXe siècle*. Paris 1938 Payot. 422 s. 7 pl. 8° (A. III/9337).
- SERGÜN, DR. ÜMİT: *Beşeri coğrafya açısından bir araştırma, Uluova*. İstanbul 1975 Edebiyat Fakültesi Basımevi. VIII + 208 s. 7 hr. = İ. Ü. Coğrafya Ens. Yay.: No. 82. 8° (A. IV/522).
- SERVET ŞEFİK: *Düşünüş ayrılığı. Komedi 3 perde*. Ankara 1934 Hakimiyeti Milliye Matbaası. 82 s. = C.H.P. Temsil Neşriyatı. 8° (A. III/9770).
- SEYDİ ALİ REİS: *Mir'at-ül memalik. "Ülkelerin aynası" Haz.: Necdet Akyıldız*. (İstanbul) Kervan Kitapçılık 175 s. = Tercüman 1001 Temel Eser 61. 8° (A. IV/10).
- SEZER, SİNAN: *Ölümünün 25'inci yıl dönümü münasebetiyle Atatürk hakkında yabancı devlet ve hükümet başkanları neler söylediler*. İstanbul 1963 Nuruosmaniye Matbaası. 47 s. 8° (A. III/9704).

- SEZGİN, DR. ATTILÂ: *Yönetimde planlama, kontrol ve karar verme aracı olarak elektronik bilgi işlem makinalarına dayalı yönetim bilgi sistemleri*. Ankara 1975 Kalite Matbaası. 161 s. 7 lev. = AİTİA Yay. No. 81. 8° (A. IV/351).
- SHAW, STANFORD J.: *Ottoman archival materials for the nineteenth and early twentieth centuries: the archives of Istanbul*. Int. J. Middle East Stud. 6 (1975)'den ayrı bs. S. 94-114 8° (A. III/9118).
- SHAW, STANFORD J.: *The nineteenth-century Ottoman tax reforms and revenue system*. Int. J. Middle East Stud 6 (1975)'den ayrı bs. S. 421-460 8° (A. IV/195).
- Silâh yarışının maliyeti*. 20 Soru-cevap. 1972 Birleşmiş Milletler. 12 s. 8° (A. IV/422).
- SIMSON, OTTO VON: *The Gothic Cathedral. Origins of Gothic Architecture and the Medieval Concept of Order*. New York 1965 Pantheon Books. XXIII + 278 s. 46 pl. = Bollingen Series XLVIII. 4° (B/7509).
- SİNANOĞLU, DR. SUAT: *Yunan dili grameri morfoloji. I. Bölüm*. Ankara 1975 T.T.K. Basımevi. VI + 88 s. = A.Ü. D.T.C.F. Yay. No. 64. 8° (A. III/9899).
- Sinop*. Ankara 1341 Harita Umum Müdürlüğü. I : 200 000. (H/97-57).
- SODEN, WOLFRAM VON: *Grundriss der Akkadischen Grammatik samt Ergänzungsheft zum Grundriss der Akkadischen Grammatik*. Roma 1969 Pontificium Institutum Biblicum. XXIV + 274 + 51 + VIII + 35 s. = Analecta Orientalia 33/47. 4° (B/7578).
- SODEN, WOLFRAM VON: *Sprache, Denken und Begriffsbildung im Alten Orient*. Wiesbaden 1974 Franz Steiner Verlag. 41 s. = Ak. d. Wiss. u. d. Lit. Abh. d. Geist. - u. Sozialwis. Kl. Jahrg. 1973 Nr. 6. 8° (A. III/8543-6).
- SOKOLNICKI, MICHAŁ: *Dziennik Ankerski 1939-1943*. London 1965 GRYF Publications. 576 s. 6 pl. 8° (A. IV/508).
- SOLMAZ, MEHMET - HULÛSİ YETKİN: *Şehit Şahin (Seçme yazı ve şürler)*. 2. bs. Gaziantep 1960 Uğur Matbaası. 26 s. = Gaziantep Kültür Derneği Kitap ve Broşür Yay. Sayı: 17. 8° (A. III/9624).
- SONYEL, SALAHİ RAMSDAN: *Turkish diplomacy 1918-1923. Mustafa Kemal and the Turkish National Movement*. London 1975 Sage Publications Ltd. XV + 267 s. = Sage Studies in 20th Century History vol 3. 8° (A. III/9200).
- SOULIOTIS-NIKOLAIDIS, A.: *Imerologion tu Protu Balkaniku polema. Diary of the First Balkan War*. Önsöz: S. A. Souliotis. Giriş: D. Xanatalos. Thessaloniki 1962. 8 + 51 s. 3 pl. = Institute for Balkan Studies 52. 8° (A. III/8147).
- SOPOTT, BEATE: *Jahreszeitliche Verteilung und Lebenszyklen der Proseriata (Turbellaria) eines Sandstrandes der Nordseeinsel Sylt*. Wiesbaden 1973 Franz Steiner Verlag. 110 s. = Ak. d. Wiss. u. d. Lit. Math. Naturwiss. Kl. Mikrofauna des Meeresbodens 15 (1973). 8° (A. III/5866-15).
- Sovetskaya Arheologiya sredney Azii i Kuşanskaya problema. Soviet central Asian Archeology and the Kushan problem*. An annotated Bibliography I. Moskova 1968 Izdat: Nauka. 163 s. 8° (A. III/7520).
- Sovietico-Turcica. Beiträge zur Bibliographie der Türkischen Sprachwissenschaft in Russischer Sprache in der Sowjetunion 1917-1957*. Budapest 1960 Akademiai Kiado. 319 s. = Bibliotheca Orientalis Hungarica IX. 8° (A. IV/106).

- SPIES, PROF. DR. OTTO: *Doğu kültürünün Avrupa üzerindeki tesirleri. Çev.: Neşet Ersoy.* Ankara 1974 Ayyıldız Matbaası. 43 s. = ATO Dergisi İlâve Yay. No: 8. 8° (B/7323).
- STAHLIN, C.: *La Russie. Des Origines a la Naissance de Pierre le Grand.* Paris 1946 Payot. 333 s. 8° (A. III/9407).
- Stahlwirtschaftliche Länderberichte 8. Cilt: Türkei.* Kiel 1959 Institut für Weltwirtschaft an der Universität Kiel. VI + 119 s. 3 hr. 8° (A. III/9205).
- STEENBERG, AXEL - J. L. OSTERGAARD CHRISTENSEN: *Store Valby. Historisk-Arkaeologisk Undersgelse af en Nedlagt Landsby på Sjælland. 3 Cilt.* Kobenhavn 1974 Munksgaard. 7 s. = Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab Historisk-Filosofiske Skrifter 8, I. 4° (B/7296).
- STEINGASS, F.: *A learner's Arabic-English dictionary.* Beirut 1972 Librairie du Liban. 1242 s. 8° (A. III/9982).
- STERRETT, J. R. SITLINGTON: *An Epigraphical Journey in Asia Minor.* Boston 1888 Damrell and Upham. VII + 344 + 11 s. 2 hrt. = Papers of the American School of Classical Studies at Athens vol II. 8° (A. IV/162).
- Der Strukturbegriff in den Geisteswissenschaften.* Wiesbaden 1973 Franz Steiner Verlag. 52 s. = Ak. d. Wiss. u. d. Lit. Abh. d. Geist. - u. Sozialwiss. Kl. Jahrb. 1973 - Nr. 2. 8° (A. III/8543-2).
- STRZYGOWSKI, H. - GLÜCK, J. - FUAT KÖPRÜLÜ: *Eski Türk sanatı ve Avrupaya etkisi. Çev.: A. Cemal Köprülü.* Ankara T.T.K. Basımevi. XV + 205 s. 51 pl. = İş Bankası Kültür Yay. Sanat Dizisi: 21. 8° (A. III/9900).
- Studies presented to A. Leo Oppenheim June 7, 1964.* Chicago 1964 University of Chicago. VII + 200 s. 4 pl. 8° (A. III/8080).
- SU, AYDIN: *Fıkralarda Atatürk. 2 Cilt.* İstanbul 1963 Yenilik Basımevi. 8° (A. III/9685).
- SU, AYDIN: *Şiirlerde Atatürk.* İstanbul 1963 Yenilik Basımevi. 56 s. 8° (A. III/9684).
- SUDRE, RENÉ: *Les Nouvelles énigmes de l'univers.* Paris 1951 Payot. 397 s. 8° (A. III/9441).
- Sukas. 3 cilt.* Kobenhavn 1970/1974 Munksgaard. = Hist. Filos. Skr. Dan. Vid. Selsk. Pub. of the Carlsberg Exp. to Phoenicia 1, 2, 3. 4° (B/6284).
- SUNAR, PROF. DR. CAVİT: *Memâlik ve Bektaşilik.* Ankara 1975 Üniversite Basımevi. 196 s. = A.Ü. İlâhiyat Fak. Yay. No. 125. 8° (A. IV/32).
- Les Sûretés personnelles. I. Ks: Synthèse Générale civilisations archaïques antiques Islamiques et orientales.* Bruxelles 1974 Editions de la Librairie Encyclopedique. 532 s. = Recueils de la Societe Jean Bodin Pour l'Histoire Comparative de Initution XXVIII. 8° (A. II/7860-28).
- SUTÜVEN, MUSTAFA SEYİT: *Bütün şiirleri.* İstanbul 1976 Baha Matbaası. 167 s. = İş Bankası Kültür Yay. 165. 8° (A. IV/393).
- SÜLEYMAN, TEVFIK: *Une visite rapide d'Istanbul et ses monuments importants. Yay.: Prof. Fuat.* İstanbul 1934 Anadolu Türk Kütüphanesi. 16 s. 8° (A. III/9297).
- SWALLOW, CHARLES: *The Sick Man of Europe. Ottoman Empire to Turkish Republic 1789-9123.* London 1973 Ernest Benn. 143 s. 8° (A. IV/362).
- Sweden and the world. Documents from the Swedish National Archives. Giriş: Ingvar Andersson.* Stockholm 1960 Norstedt and Söner Publishers. 4 s. 80 pl. 4° (B/7365).

- SWITH, H. R. W.: *Der Lewismaler. (Polygnotos II)*. Mainz 1974 (Leipzig 1939 bs. tekrar bs.) Verlag Philipp Von Zabern. 30 s. 36 pl. = Bilder Griechischer Vasen Heft: 13. 4° (B/7470).
- SYME, RONALD: *Danubian papers*. Bucharest 1971 A.I.E.S.E.E. 253 s. 8° (A. IV/135).
- SZILAGYI, FERENC: *Körösi Csoma Sandor hazai útja*. Budapest 1966 Akademiai Kiado. 93 s. 13 pl. = Körösi Csoma Kiskönyvtar. I. 8° (A. IV/109).
- ŞAPOLYO, ENVER BEHNAN: *Küçük Mustafa Kemal. Atatürk'ün çocukluk hayatı*. İstanbul Rafet Zaimler Yayınevi. 48 s. 8° (A. III/9633).
- ŞEHİDOĞLU, SÜREYYA: *Milli mücadelenin maddi dayanakları*. 1975 Ofset 75. 220 s. 8° (A. IV/69).
- ŞEHİDOĞLU, SÜREYYA HAMİ: *Ve Sakaryada öldük*. Elif Matbaası. 47 s. 8° (A. IV/222).
- ŞEMİN, REFİA: *Okulda başarısızlık sosyo-kültürel açıdan şanssız çocuklar*. İstanbul 1975 Edebiyat Fakültesi Matbaası. 113 s. = İ.Ü. Edebiyat Fak. Yay. No. 2035. 8° (A. IV/515).
- ŞERİF PAŞA: *Les Continuateurs d'Abdul-Hamid. II. Leurs finances. - Leur administration*. La Revue. 1er October (1910)'dan ayrı bs. 22 s. 8° (A. III/9408).
- ŞERİF PAŞA: *Quelques réflexions sur la Guerre Turco-Balkanique*. Paris 1913 Imprimeries A. - G. L'Hoir. 73 s. 1 hrt. 8° (A. III/9352).
- Tableaux relatifs à la détermination des parts contributives des Etats Balkaniques dans la dette Publique de l'Empire Ottoman*. Constantinople 1914 l'Administration de la Dette Publique Ottomane. 167 s. 4° (B/7417).
- TAHSİN NAHİT: *Öz duygular. Gazi için*. Kastamonu 1930 Vilâyet Matbaası. 100 s. 8° (A. III/9840).
- TAMER, ERGUN: *Resimlerle Atatürk'ün hayatı*. İstanbul 1959 Özyürek Yayınevi. 32 s. 4° (B/7458).
- TANERİ, AYDIN: *Kürtler. Kürtlerin kökeni - siyasi, sosyal ve kültürel hayatları. İbnü'l-Ezrak ve Şeref Han tarihlerinin değerlendirilmesi*. Ankara 1976 Doğu Matbaası 120 s. 8° (A. IV/474).
- TANERİ, AYDIN: *Türk devlet geleneği -Dün ve bugün-*. Ankara 1975 Üniversite Basımevi. XI + 292 s. = A.Ü. D.T.C.F. 253. 8° (A. IV/85).
- T'ANG, CH'İ: *Moğol sülâlesi devrinde Türk ve İslam dünyası ile temasda bulunan şahsiyetler*. İstanbul 1970. XXIV + 464 s. 8° (A. IV/399).
- TANSU, RÜŞTÜ: *Mustafa Kemâldi*. İstanbul 1954 Basın ve Yayın Ltd. O. Basımevi. 48 s. 8° (A. III/9680).
- TANYU, DOÇ. DR. HİKMET: *Dinler tarihi araştırmaları*. Ankara 1973 Üniversite Basımevi. 149 s. = A.Ü. İlahiyat Fak. Yay. No: 120. 8° (A. IV/44).
- TAPLAMACIOĞLU, DR. MEHMET: *Din sosyolojisi. 2. bs*. Ankara 1975 Üniversite Basımevi. XX + 420 s. = A.Ü. İlahiyat Fakültesi Yay.: 121. 8° (A. IV/3).
- TAVERNIER, JEAN-BAPTISTE: *Voyages en Perse. Önsöz: Pierre Sabbagh. Giriş: Vincent Monteil*. Genève Cercle du Bibliophile. 351 s. 21 pl. 2 hrt. 8° (A. III/9973).
- TAYLOR, G. RATTRAY: *Une Interprétation sexuelle de l'histoire (Sex in history)*. Paris 1954 Correa. 364 s. 8° (A. III/9356).
- TCHARYKOW, N.: *Le Chevalier Barberini chez le Tsar Ivan le Terrible (1564)*. Revue d'histoire diplomatique (1910)'dan ayrı bs. 22 s. 3 pl. 8° (A. III/9326).

- TCHITCHAGOFF, AMIRAL: *Türkiye, Avusturya ve Fransa'ya karşı 1812 Rus seferi. Amiral Tchitchagoff (Çiçagof) un hatıratı*. İstanbul 1952 Askeri Matbaa. 39 s. 4° (B/7429).
- TEKELİ, DR. SEVİM: *İzzüddin B. Muhammed al-Vefai'nin "Ekvatör Halkası" adlı makalesi ve Torquetum ("Equatorial Armilla") of 'Iz al-din B. Muhammad al-Wafai and Torquetum*. A.Ü.D.T.C.F. Dergisi XVIII, 3-4, (1960)'den ayrı bs. S. 227-259 4° (B/7036).
- TEKİN, TALAT: *A Grammar of Orkhon Turkic*. Bloomington 1968 Mouton And Co. 419 s. = Indiana Univ. Publ. Urabi and Altair Series 69. 8° (A. III/9976).
- TENGSTRÖM, EMİN: *Bread for the people. Studies of the cornsupply of Rome during the Late Empire*. Stockholm 1974 Paul Aströms Förlag. 106 s. XI pl. = Skrifter Utgivna av Svenska Institutet i Rom XII. 8° (A. III/9128).
- TERZİOĞLU, ARSLAN: *Al-Birünî (973-1051), ein Türkischer Universalgelehrter der Islamischen Renaissance*. Beiträge zur Geschichte der Pharmazie 1, (1975)'den ayrı bs. 5 s. 4° (B/7465).
- TERZİOĞLU, ARSLAN: *Die alt-türkische Zahnheilkunde unter besonderen Berücksichtigung der türkischen Handschrift des Moses Hamon über die Zahnheilkunde*. Zahnärztliche Mitteilungen 4 (1975)'den ayrı bs. 7 s. 4° (B/7464).
- TEZ, İLHAMİ, B.: *Mustafa Kemal*. İstanbul 1933 Resimli Ay Matbaası. 40 s. 8° (A. III/9849).
- TEZBAŞAR, AHMET: *Mehter tarihi, teşkilâtı ve marşları*. İstanbul 1975 Berksoy Basımevi. 96 s. 8° (A. IV/638).
- THEOCHARIDIS, G. J.: *Sintomi Istoria tis Makedonias eas tin Turkokratia. A short history of Macedonia to the Turkish Occupation*. Thessaloniki 1965. 112 s. = Institute for Balkan Studies no. 82. 8° (A. III/8143).
- THIMME, JURGEN: *Die Kykladenkultur der frühen Bronzezeit*. Baden-Baden 1968 Halle Verlag. S. 8-56 = Frühe Rundkulturen des Mittelmeerraumes. 8° (A. III/8538).
- THOMAZI, A.: *Les flottes de Por. Histoire des galions d'Espagne*. Paris 1937 Payot. 237 s. 4 pl. 8° (A. III/9285).
- THOMPSON, ANTHONY: *Vocabularium bibliothecarii. English, French, German, Spanish, Russian*. 2. bs. Bruges 1962 Unesco. 627 s. 8° (A. III/6151).
- THOMPSON, JAMES WESTFALL: *An Economic and Social history of the Middle Ages (300-1300)*. New York 1928 The Century Co. IX + 900 s. 7 hrt. 8° (A. III/9954).
- TIRPITZ, ALFRED VON: *Tirpiç'in hatıratı. Çev.: Sait Talât*. İstanbul 1932 Deniz Matbaası. XII + 481 s. = Büyük Erkânıharbiye Reisliği IX. Şube. 4° (B/7434)
- TOURNEAU, ROGER LE: *L'Islam contemporain*. Paris 1950 Les Editions Internationales. 183 s. 1 hr. 8° (A. III/9335).
- TÖLLE-KASTENBEIN, RENATE: *Das Kastro Tigani. Die Bauten und Funde Griechischer, Römischer und Byzantinischer Zeit*. Bonn 1974 Rudolf Habelt Verlag. VII + 211 s. 47 pl 36 plan = D. A. I. Samos Bd. XIV. Samos XIV. 4° (B/5761-XIV).
- TRENDALL, A. D.: *Early south Italian Vase-Painting*. Rev. 1973. Mainz 1974 Verlag Philipp von Zabern. 59 S. 32 pl. = *Bilder Griechischer Vasen*, Heft: 12. 4° (B/7469).
- TROJANI, MARIA: *La strada Kayseri-Karahasanlı-Yozgat nel contesto della rete viaria dell'Anatolia Romana*. Atti dell' Istituto Veneto di Scienze, Lettere ed Arti CXXXII (1973-74)'den ayrı bs. S. 141-154 2 pl. 8° (A. III/8555).

- III* *Conférence Balkanique Bucarest, Octobre 1932 Palais de la Chambre des Députés. Liste des Délégations. 3. bs. 22 Octobre 1932. Bucureşti 1932 Imprimeria Centrala. 13 s. 8° (A. III/9858).*
- III* *Congres Internationale des Etudes du Sud-est Européen Bucarest 4-10 septembre 1974 3 Cilt. Bucarest 1974 Office of Information and Documentation in Social and Political Sciences. 4° (A. III/8775).*
- TUNAYA, PROF. DR. TARIK ZAFER: *Siyasi müesseseler ve anayasa hukuku. 3 bs. İstanbul 1975 Sulhi Garan Matbaası. XVI + 789 s. = İ.U. Hukuk Fak. Yay. No. 454. 8° (A. III/9975).*
- TUNÇDİLEK, DR. NECDET: *Sıcak kuşak. İstanbul 1975 Edebiyat Fakültesi Basımevi. VII + 204 s. 1 hrt. = İstanbul Üniversitesi Coğrafya Ens. Yay. 77. 8° (A. III/9894).*
- TURAN, DR. KÂMİL: *İşçilerin yönetime katılması ve Türkiye uygulaması. Ankara 1972 Emel Matbaası. VIII + 194 s. = AITIA Yay. No. 57. 8° (A. IV/347).*
- Turkey in pictures. London 1964 Oak Tree Press. 64 s. 8° (A. III/9358).*
- Turkey Geographic and Social perspectives. Yay. : Peter Benedict - Erol Tümertekin - Fatma Mansur. Leiden 1974 E. J. Brill. XI + 346 s. 1 hr. = Social Economic and Political Studies of the Middle East. Vol. IX. 8° (A. III/9917).*
- TURNAGİL, AHMED REŞİT: *L'Islam et le droit des gens. Paris 1938 Librairie du Recueil Sirey. 136 s. = Academie de Droit International. 8° (A. III/9874).*
- TÜMERDEM, İ. HAKKI: *Türk İstiklâl savaşı Yunan cephesi. Operatif ve tabii bakımından inceleme. Ankara 1943 Yedek Subay Okulu Matbaası. 167 s. 8° (A. III/9585).*
- Türk çocuklarına 10 Kasım şiirleri antolojisi. Haz. : Perihan Gürler. 2. bs. Ankara 1956 Güzel İstanbul Matbaası. 64 s. = Köy ve Eğitim çocuk Yay. 2. 8° (A. III/9689).*
- Türk Dil Kurultayı. On dördüncü Türk Dil Kurultayı 1974. Ankara 1975 Ayyıldız Matbaası. 295 s. = TDK. Yay. 414. 8° (A. IV/389).*
- Türk kahramanlığı (III). Ankara 1956 E. U. Basımevi. III + 354 s. = E.U. Personel Başkanlığı Moral Şubesi Yay. No. 6. 8° (A. III/9861).*
- Türk kahramanlığı. Ankara 1952 Gnkur. Bşk. Yay. 150 s. 8° (A. III/9574).*
- Türk Kanunu Medenisinin birinci kitabının ikinci babı üçüncü faslının değiştirilmesi, bu kanuna bazı madde ve fıkralar eklenmesi, bazı vakıfların vergi muafiyetinden faydalandırılması hakkında kanun. Ankara 1970 Ongun Kardeşler Matbaası. 24 s. 8° (A. III/8977).*
- Türk yıldızı Emire. Milli ve tarihi halk romanı. Adapazarı 1937 Coşkun Basımevi. 352 s. 8° (A. III/9588).*
- Die Türkei und Deutschland. Illustrierte Zeitung. 146. Cilt. Leipzig 1916. XX + 68 s. 2° (C/530).*
- Die Türkische Republik in Wirtschaft und Aufbau. Yay. : Ph. Ruhl. Frankfurt R. Th. Hauser und Co. 94 s. 8 pl. = Schriften des Frankfurter Messamts Heft: 16. 8° (A. III/9346).*
- Türkiye bilgi işleme merkezleri kılavuzu. Orta Doğu Teknik Üniversitesi EHBB-Bilgisayar Merkezi. Ankara 1975 Ayyıldız Matbaası. XV + 115 s. 8° (A. IV/55).*
- Türkiye Mülki idare bölümleri 1976. Ankara 1976 Güneş Matbaası. 163 s. = İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü Seri: I Sayı: 11. 9° (A. IV/404).*

- TRT 1974 yılı faaliyet ve mali bünye raporu. 179 s. = TRT Basılı Yay. ve Kitaplık Müdürlüğü Yay. No. 70. 8° (A. IV/132).
- Türkiye Radyo Televizyon Kurumu Kanunu. Ankara 1975 Beyda Basımevi. IV + 37 s. = TRT Basılı Yayınlar ve Kitaplık Md. Yay. No. 69. 8° (A. IV/83).
- Türkiye Radyo Televizyon Kurumu Kanunu. Ankara (1972) Baylan Basımevi. 39 s. = TRT Basılı Yay. Müdürlüğü Yay. No: 38. 8° (A. IV/84).
- TÜRSAN, MEHMET MUSTAFA: *Hayatımın en acı hatırası Atatürk'ün ölümü*. (İstanbul) 1939 Tecelli Matbaası. 16 s. 8° (A. III/9630).
- UBICINI, M. A.: *Türkiye 1850. Çev.: Cemal Karaağaçlı. 2 Cilt*. (İstanbul) Kervan Kitapçılık. = Tercüman 1001 Temel Eser 63, 64. 8° (A. IV/12).
- UÇAROL, DR. RIFAT: *Bir Osmanlı paşası ve dönemi. Gazi Ahmet Muhtar Paşa (Askeri ve Siyasi hayatı)*. (İstanbul) 1976 Yelken Matbaası. 487 s. 8 pl. = Milliyet Yay. Tarih Dizisi: 39. 8° (A. IV/488).
- UHLIG, CLAUS: *Chaucer und die Armut. Zum Prinzip der kontextuellen Wahrheit in den Canterbury Tales*. Wiesbaden 1974 Franz Steiner Verlag. 51 s. = Ak. d. Wiss. u. d. Lit. Abh. d. Geist. - u. Sozialwis. Kl. Jahrg. 1973. Nr. 14. 8° (A. III/8543-14).
- ULUĞ, NAŞİT HAKKI: *Halifelik sonu*. İstanbul 1975 Baha Matbaası. 221 s. = İş Bankası Kültür Yay. Tarih Dizisi: 16. 8° (A. IV/1).
- UNAT, YUNUS NÜZHET: *Haydi Suna*. Ankara 1938 Yeni Cezaevi Matbaası. 57 s. = C.H.P. Gösterit Yay. 8° (A. III/9797).
- Unesco Türkiye Milli Komisyonu yönetim kurulu raporu. Genel Kurul'un XIV. dönem I. toplantısına sunulmuştur. 18-20 Ağustos 1975 İstanbul. Ankara 1975 Kalite Basımevi. 317 s. 8° (A. IV/221).
- UYBADIN, NEBAHAT H.: *Evlilik şurubu. Piyes bir perde*. Ankara 1940 Ulusal Matbaa. 51 s. = C.H.P. Yeni Seri Temsil Yay. No. 17. 8° (A. III/9786).
- UYGUR, NERMİ: *Kuram-Eylem bağlamı. Çözümleyici bir felsefe denemesi*. İstanbul 1975 Edebiyat Fakültesi Basımevi. IX + 185 s. = İ.Ü. Edebiyat Fak. Yay. 1993. 8° (A. III/9885).
- ÜÇOK, DOÇ. DR. BAHRİYE: *Ferman-revâyan-ı Zen der Kişverhây-e İslâmi. İslâm devletlerinde kadın hükümdarlar*. Tahran 1352 R.C.D. VI + 202 s. 8° (A. IV/441).
- ÜLKÜ, DOÇ. DR. VURAL: *Sprachreinigungsbestrebungen in Deutschland. Seit den 80 er Jahren des 19. Jahrhunderts bis zur Gegenwart*. Ankara 1975 Üniversite Basımevi. 134 s. = A.Ü. D.T.C.F. Yay. 250. 8° (A. IV/86).
- ÜNLÜ, RÜKSAN TÜRKÂN: *Atatürk'ün gözlerinde. Çocuklara şiirler*. Ankara 1956 Örnek Matbaası. 20 s. 8° (A. III/9709).
- Ünye. Ankara 1931 Harita Umum Müdürlüğü. 1 : 200 000. (H/97-75).
- V. N.: *Kratkiy Oçerk Religioznih sekt v Turtsii*. Petrograd 1916. 35 s. 8° (A. III/8482).
- VACALOPOULOS, A.: *Oi Ditikomakedones apodimoi epi Turkokratias*. Western Macedonians living abroad during the Turkish Occupation. Thessaloniki 1958. 47 s. = Institute for Balkan Studies No. 22. 8° (A. III/8162).
- Vaka-ı Cedid. *Yayla imamı tarihi ve yeni olaylar. Haz.: Yavuz Senemoğlu*. (İstanbul) Kervan Kitapçılık. 174 s. = Tercüman 1001 Temel Eser 70. 8° (A. IV/17).
- VALENTINI, JOSEPHI, S. J.: *Acta Albaniae Veneta. Saeculorum XIV et XV. 2 Cilt*. Palermo, 1967/1968 Centro Internazionale di Studi Albanesi. 8° (A. III/9939).

- VALI, FERENC A.: *Bridge across the Bosphorus. The Foreign Policy of Turkey*. Baltimore 1971 The Johns Hopkins Press. XIV + 410 s. 8° (A. IV/363).
- VANDEMİR, BAKİ: *Türk İstiklâl harbinde Sakarya'dan Mudanya'ya kadar. I. Ks. Askerî Mecmua Tarih Kısmı Sayı 140*. İstanbul 1946 Askerî Basımevi. IV + 292 s. 8° (B/7457).
- VASDRAVELLIS, J. C.: *Turkika eggrafa peri tu Makedoniku Agonos. Turkish documents relating to the struggle for Macedonia*. Thessaloniki 1958. 12 + 93 s. = Institute for Balkan Studies No. 19. 8° (A. III/8157).
- VERNADSKY, GEORGE: *A History of Russia. 6 Cilt birliği içinde 5 Cilt*. New Haven 1943/1969 Yale University Press. 8° (A. III/9944).
- Vie Culturelle et Pouvoirs Publics*. Paris 1972 La Documentation Française. 251 s. 8° (A. III/9856).
- VILLALTA, BLANCO: *Kemal Atatürk el Constructor de la Nueva Turquía*. Buenos Aires 1966 Editorial La Mandragora. 476 s. 8° (A. IV/390).
- VILLALTA, JORGE G. BLANCO: *Arte y literatura de los Turcos*. Buenos Aires 1975 38 s. 4 pl. = Museo Nacional de Arte Oriental Publ. No. 2. 4° (B/7598).
- WALLE, B. VON DE: *L'Humour dans la littérature et dans l'art de l'ancienne Egypte*. Leiden 1969 Nederlands Instituut. 22 s. 1 pl. = Scholae Adriani de Buck Memorie Dicatae IV. 4° (B/7228).
- WALLENSTEIN, MEIR: *The Nezer and the submission in suffering hymn from the Dead Sea Scrolls*. İstanbul 1957 Nederlands Historisch-Archaeologisch Instituut. VII + 47 s. 2 pl. = Uitgaven van het Nederlands Historisch-Archaeologisch Instituut te İstanbul II. 4° (B/7199).
- WEIKER, WALTER F.: *Political tutelage and democracy in Turkey. The free party and its aftermath*. Leiden 1973 E. J. Brill. XII + 317 s. = Social, Economic and Political Studies of the Middle East vol. VIII. 8° (A. III/9918).
- WEISBAND, EDWARD: *Turkish foreign policy 1943-1945*. Princeton 1973 University Press. XIII + 377 s. 8° (A. IV/361).
- WHORF, BENJAMIN LEE: *Linguistique et Anthropologie*. Paris 1971 Denoel/Gonthier. 233 s. 8° (A. III/9386).
- WIESNER, JOSEPH: *Die Kunst Altsyriens*. Baden-Baden 1968 Holle Verlag. S. 141-220 = Frühe Randkulturen des Mittelmeerraumes. 8° (A. III/8538).
- WILSON, CHARLES: *The Dutch Republic and the civilisation of the seventeenth century*. London 1968 World University Library. 255 s. 8° (A. IV/62).
- WIMMEL, WALTER: *Die technische Seite von Caesars Unternehmen gegen Avaricum (B.G. 7, 13 ff.)*. Wiesbaden 1974 Franz Steiner Verlag. 52 s. = Ak. d. Wiss. u. d. Lit. Abh. d. Geist. - u. Sozialwis. Kl. Jahrg. 1973 Nr. 9. 8° (A. III/8543-9).
- Wissenschaftlich-technischer Fortschritt und Charakter der Arbeit im Sozialismus*. Berlin 1974 Akademie-Verlag. 153 s. = Sitzungs. d. Ak. d. Wiss. d. DDR Jahrg. 1974. Nr. 7. 8° (A. III/8917).
- WITTEK, P.: *Turkish*. London 1956 Percy Lund Humphries. XIII + 134 s. 8° (A. III/9354).
- The World of Learning 1975-76. 2 Cilt. 26. bs*. 1975 Europa Publications Limited. 4° (B/7674).

- WÖLFFLIN, HEINRICH: *Sanat tarihinin temel kavramları yakın zamanlarda sanattaki üslup gelişmesi sorunları*. Çev.: İnci San. Eğitim Fakültesi dergisi I., 1-4, (1968)'den ayrı bs. S. 131-145 2 pl. 8° (A. III/8353).
- WRANGELL, BARONNE L. DE: *Visages de Crimée. Resimler: Serge de Wrangell*. Paris 1939 Paul Geuthner. 198 s. = Documents pour l'Etude des Pays Orientaux Tome II. 8° (A. III/9466).
- WURSTER, WOLFGANG W.: *Der Apollontempel*. Mainz 1974 Philipp von Zabern. 135 s. 34 pl. = Alt-Agina I, 1. 4° (B/7476-I,1).
- WÜSTENFELD, FERD: *Üeber das Leben und die Schriften des Scheich Abu Zakarija Jahja el-Nawawi*. Göttingen 1849 Dieterichschen Buchhandlung. 78 s. 8° (A. III/7643).
- YAHYA NURİ: *Tezkire-i Ulemâ-ye Islâm*. Tahran 1334 Çap-ı Âli. 179 s. 8° (A. III/9019).
- YAKITAL, EMİN: *İkinci büyük harbin deniz cephesi kronolojisi. 2 Cilt*. İstanbul 1950 Deniz Basımevi. 8° (A. III/9879).
- YALÇIN, HÜSEYİN CAHİT: *Edebiyat anıları. Basma Haz.: Rauf Mutluay*, İstanbul 1975 Baha Matbaası. 173 s. = İş Bankası Kültür Yay. 156. 8° (A. IV/139).
- YAŞIN, ÖZKER: *Atatürk'e saygı duruşu*. İstanbul 1963 Çevre Yayınları. 72 s. 8° (A. III/9628).
- YAYLALI, O. TURGUD: *Devrim yolunda. "Güneşler güneşine"*. İstanbul 1935-1936 Asrı Basımevi. 16 s. 8° (A. III/9637).
- YAVUZ, KERİM: *Der Islam in Werken moderner türkischer Schriftsteller 1923-1950*. Freiburg 1974 Klaus Schwarz Verlag. 559 s. = Islamkundliche Untersuchungen Band 26. 8° (A. III/9101).
- YAZICIOĞLU, MEHMED: *Muhammediye. Haz.: Dr. Amil Çelebioğlu. 4 Cilt*. (İstanbul) Kervan Kitapçılık. = Tercüman 1001 Temel Eser 55-58. 8° (A. IV/7).
- Yeni yazım kılavuzu. 8. bs.* Ankara 1975 T.T.K. Basımevi. XXI + 261 s. = TDK. Yay. - Sayı: 309. 8° (A. III/4343-8. bs.).
- YETKİNER, AYHAN: *Nasreddin Hoca'nın torunları. Cumhuriyetin 50. yılında Türk karikatüristleri*. İstanbul 1973 Garanti Matbaası. 159 s. 8° (A. III/8172).
- 25. yılda saygı ve bağlılıkla anıyor ve izliyoruz*. Ankara 1964 Üniversite Basımevi. 112 s. 32 res. 8° (A. III/9851).
- YOLAÇAN, TARIK: *Atatürk sevgisi*. İstanbul 1952 Basın ve Yayın Ltd. O. Basımevi. 136 s. = Atatürk ve Gençlik Serisi, 1. 8° (A. III/9678).
- YORDAN IVANOV: *Biobibliografya*. Sofiya 1974 Na Bulgarskata Akademiya Na Naukite. 110 s. 8° (A. III/8921).
- YÖRÜKÂN, DR. TURHAN: *Konut ihtiyaç tahmini, konut talebi ve konut pazar analizi. Kavramlar metotlar yapılması gereken sosyal araştırmalar*. Ankara 1974 İmar ve İskan Bakanlığı Mesken Genel Müdürlüğü Araştırma Dairesi teksir makinalarında çoğaltılmıştır. 191 s. = Metotlar ve Sayısal Kaynaklar-I. 4° (B/7506).
- ZANKER, PAUL: *Klassizistische Statuen. Studien zur Veränderung des Kunstgeschmacks in der römischen Kaiserzeit*. Mainz 1974 Philipp von Zabern. XX + 138 s. 85 pl. 4° (B/7477).
- ZEDELİUS, VOLKER: *Spätkaiserzeitlich-Völkerwanderungszeitliche Keramik und Römische Münzen von Laatzen, Ldkr. Hannover*. Hildesheim 1974 Verlag August Lax. 56 s. X pl. = Münstersche Beiträge zur Vor- und Frühgeschichte Bd. 8. 4° (B/7355).

- ZEHRA, PROF. MUHAMMED EBU: *İslâm hukuku metodolojisi (Fıkıh usûlü)*. Çev.: Dr. Abdülkadir Şener. Ankara 1973 Üniversite Basımevi. 413 s. = A.Ü. İlahiyat Fak. Yay. No: CX. 8° (A. IV/25).
- ZİYA PAŞA: *Zafername. Haz.: Fikret Şahoğlu*. (İstanbul) Kervan Kitapçılık. 199 s. = Tercüman 1001 Temel Eser: 68. 8° (A. IV/15).
- ZOGRAFSKIY, TODOR G. - DIMÇE A. ZOGRAFSKI: *KPJ i VMPO (Obedineta) Vo Vardarska Makedoniya Vo Periodot 1920-1930*. Skopje 1974 Institut za Natsionalna Istoriya. 292 s. 8° (A. III/8922).

B. DERGİLER*

- Das Altertum XX, 4 (1974); XXI, 1-3 (1975):
 XX,4 — G. HAZAI, *Die Turfantexte und ihre Erforschung*. S. 230-35.
 XXI,1 — B. BOTTGER - H. KREISSIG, *Zur Erforschung des antiken und altorientalischen Schwarzmeergebietes*. S. 5-13.
 A. BAMMER, *Wo einst ein Weltwunder stand. Letzte Ergebnisse österreichischer Forschungen im antiken Ephesos*. S. 27-35.
 P. ZIEME, *Der 1. Internationale Kongress für Turkologie in İstanbul (15-20 Oktober 1973)*. S. 57-58.
- The American Historical Review LXXXI,1 (1976).
 American Journal of Archaeology LXXX,1 (1976):
Chronologies in Old World Archaeology, 1973-1974. S. 65.
 K. BITTEL, *The Great Temple of Hattusha-Boğazköy*. S. 66-72.
 R. S. ELLIS, *Mesopotamian Crafts in Modern and Ancient Times*. S. 76-77.
 E. T. VERMEULE, *Toumba tou Skourou, Northwest Cyprus*. S. 78.
- American Journal of Philology XCVI, 3,4 (1975); XCVII,1 (1976):
 T. PARKER, *The Objectives and Strategy of Cimon's Expedition to Cyprus*. S. 30-38.
- The American West XII,6 (1975); XIII,1,2 (1976).
 Anadolu XVII (1973):
 T. ÖZGÜÇ, *Kululu Hakkında Yeni Gözlemler*. S. 1-30.
 L. POLACCO, *Topaklı'daki İtalyan Kazılarında: Tarih Öncesinden Bizans Dönemine*. S. 31-41.
 K. EMRE, *Yassıdağ Kazısı 1973*. S. 43-90.
 F. İLTER, *Doğu Anadolu'da Timur Devrinden Bir Yapı "Yelmaniye Medresesi"*. S. 91-121.
 O. MASSON, *Un Nouveau Fragment D'inscription Carienne de Kaunos*. S. 123-131.
 F. MELKHADE, *Daskyleion*. S. 133-140.
 B. FREYER-SCHAUBENBURG, *Die Glasfunde Aus Pitane (Çandarlı)*. S. 141-175.
 M. Ç. ŞAHİN, *Lagina'dan (Koranza) İki Yeni Yazıt*. S. 177-195.
 O. A. TAŞYÜREK, *Adana Bölge Müzesindeki Karahasan Bronz Urartu Kemer*.

* Dergilerde yalnız Türkiye ve Türklerin tarihini ilgilendiren makalelerin adları verilmiştir.

- S. 197-205.
 S. D. CAMPBELL, *A Hellenistic Mosaic in Erythrea*. S. 207-209.
- Anatolian Studies XXV (1975):
Recent Archaeological Research in Turkey. S. 15-52.
 E. FRESH, *A Reassessment of the Mycenaean Pottery at Tarsus*. S. 53-76.
 H. WILLIAMS - P. TAYLOR, *A Byzantine Lamp Hoard from Anamur (Cilicia)*. S. 77-84.
 D. USSISHKIN, *Hollows, "Cup-Marks", and Hittite Stone Monuments*. S. 85-104.
 E. N. LANE, *Two Notes on Lydian Topography*. S. 105-110.
 R. L. ALEXANDER, *A Hittite Cylinder Seal in the Fitzwilliam Museum*. S. 111-118.
 J. D. HAWKINS, *The Negatives in Hieroglyphic Luwian*. S. 119-158.
 A. M. DAVIES, *Negation and Disjunction in Anatolian-and elsewhere*. S. 157-168.
 O. A. TAŞYÜREK, *Some New Assyrian Rock-Reliefs in Turkey*. S. 169-180.
- Annales Economies Sociétés Civilisations XXX,5,6 (1975); XXXI,2,6 (1976).
 Annali XXVI, 1,2 (1976).
- The Annual of the British School at Athens 69 (1974):
 R. M. COOK, *Old Smyrna: The Glazomenian Sarcophagi*. S. 55-60.
 C. DAVARIS, *Rock-cut Fish Tanks in Eastern Crete*. S. 87-94.
 J. A. DANGATE, *Coins from the Mycenae Excavations, 1939-1962*. S. 95-102.
 S. DIAMANT, *A Prehistoric Figurine from Mycenae*. S. 103-108.
 A. HARDING - H. HUGHES - BROCK, *Amber in the Mycenaean World*. S. 145-172.
 P. - A. MOUNTJOY, *A Note on the LM IB Marine Style at Knossos*. S. 173-176.
 P. - A. MOUNTJOY, *A Later Development in the Late Minoan IB Marine Style*. S. 177-180.
 M. R. POPHAM, *Trial KV (1969), A Middle Minoan Building at Knossos*. S. 181-194.
 M. R. POPHAM - E. A. AND H. V. CATLING, *Sellopoulo Tombs 3 and 4, Two Late Minoan Graves near Knossos*. S. 195-258.
 A. TAMVAKI, *The Seals and Sealings from the Citadel House Area: A Study in Mycenaean Glyptic and Iconography*. S. 259-294.
 P. WARREN - J. TZEDHAKIS, *Debla, an Early Minoan Settlement in Western Crete*. S. 299-342.
 C. RENFREW - R. WHITEHOUSE, *The Copper Age of Peninsular Italy and the Aegean*. S. 343-394.
- Anthropos LXX, 5-6 (1975).
 Antike Kunst XVIII, 2 (1975):
 K. SCHEFOLD, *Andreas Alföldi zum 27. August 1975*. S. 45-46.
 D. GERZIGER, *Eine Decke aus dem sechsten Grab der "Sieben Brüder"*. S. 51-55.
 A. CAMBITOGLU, *Iphigeneia in Tauris*. S. 56-66.
- Antike Welt VII, 1 (1976).
 Antiquaries Journal LV, 2 (1975).
 Anzeiger, Österreichische Akademie der Wissenschaften, CXII, 1-25 (1975):
 R. PITTIONI, *Bemerkungen zur "Thrakischen Kunst" (Auszug aus dem Vortrag)*. S. 115-125.
 M. MAYRHOFER, *Kleinasion zwischen Agonie des Perserreiches und hellenistischem Frühling. Ein Inschriftenfund des Jahres 1973*. S. 274-282.

- Archaeologische Mitteilungen aus Iran N. F. VIII (1975).
 Archäologischer Anzeiger 4 (1975); 1 (1976):
 1975 — C. H. BOHTZ - W. - D. ALBERT, *Die antike Strasse zur Akropolis von Pergamon. Untersuchungen in den Jahren 1968-1969*. S. 471-529.
Jahresbericht 1974 des Deutschen Archäologischen Instituts. S. 567-630.
 1976 — W. W. WÜRSTER, *Antike Siedlungen in Lykien. Vorbericht über ein Survey-Unternehmen im Sommer 1974*. S. 23-49.
- Archaiologiki Efimeris (1974).
 Archiv Orientalni XLIII, 3, 4 (1975); XLIV, 1 (1976):
 XLIII — L. HREBICEK, *The Turkish Language Reform and Contemporary Texts*. S. 223-231.
- Arheoloski Vestnik XXIV (1973).
 Arkitekt 1 (1976).
 Asian and African Studies 11 (1975):
 X. CELNAROVA, *Die thematischen und kompositionellen Merkmale der letzten Erzählungen Orhan Kemal's*. S. 73-86.
 V. KOPCAN, *Bemerkungen zur Benutzung der europäischen Quellen in der osmanischen Geschichtsschreibung*. S. 147-160.
- Asien - Afrika - Lateinamerika III, 6 (1975); IV, 1-3 (1976).
 Athenaeum LXIV, 1-2 (1976).
 Balkan Studies XVI, 2 (1975):
 D. ERGİL, *A Reassessment: The Young Turks, their Politics and Anti-Colonial Struggle*. S. 26-72.
- Biblica LVI, 3, 4 (1975).
 Bibliographie D'Etudes Balkaniques VIII (1973).
 Bibliotheca Orientalis XXXII, 3-4 (1975):
 W. H. PH. RÖMER, *Beiträge zum Lexikon des Sumerischen (1)*. S. 145-162.
- Bulgaria na Balkanite Bibliographya (1944-1974).
 Bulgarian Historical Review 4 (1975):
 F. MILKOVA, *Les traits caractéristiques l'application du droit civil Ottoman dans les terres Bulgares au XIXe siècle*. S. 26-37.
 V. GJUZELEV, *La Bulgarie, Venise et l'Empire Latin de Constantinople au milieu du XIIIe siècle*. S. 38-49.
- Bulletin of the American Schools of Oriental Research 217-210 (1975); 221 (1976).
 Bulletin Analitique d'Histoire Romaine IX (1970).
 Bulletin Archéologique VIII, A-B (1972).
 Bulletin de Correspondence Hellénique XCIX, 2 (1975):
 V. KARAGEORGHIS, *Chronique des fouilles et découvertes archéologiques à Chypre en 1974*. S. 801-851.
- Bulletin of the Instituts of Archaeology XII (1975):
 J. D. EVANS, *Archaeology as Education and Profession*. S. 1-12.
 J. NANDRIS, *A Re-consideration of the South-East European Sources of Archaeological Obsidian*. S. 71-94.
- Bulletin of the Institute of Historical Research XLIX, 119 (1976).
 Bulletin Medelhavsmuseet 9 (1974); 11 (1975):

- G. WALBERG, *Some Cypriote and Palestinian Pottery and Figurines*. S. 40-54.
 M. - L. WINBLADH, *Notes on an Etruscan Ring Vase in Medelhavsmuseet*. S. 55-60.
 P. M. HULTMAN, *Bone Figures from Iran in Medelhavsmuseet's "Luristan Collection"*. S. 61-65.
 B. GEORGE, *Frühe Keramik aus Ägypten*. S. 1-104.
- Bulletin the Metropolitan Museum of Art XXXIII, 4 (1975-76); XXXIV, 1 (1976).
 Bulletin of the School of Oriental and African Studies XXXIX, 1 (1976).
 Bulletin Scientifique XI, 10-12 (1975).
 Bulletin Société d'Histoire et d'Archéologie de Genève XV (1974).
 Byzantinische Zeitschrift LXIX, 1 (1976):
 O. LAMPSIDIS, *Ein unbekannter Kunstgriff des Nikephoros Phokas bei der Landung auf Chandax (Kreta) (960)*. S. 9-12.
 W. RÖLL, *Ein zweiter Brief Isidors von Kiew über die Eroberung Konstantinopels*. S. 13-16.
- Cahiers de Civilisation Médiévale XVIII, 2, 3-4 (1975).
 Cahiers de Linguistique d'Orientalisme et de Slavistique 1-2 (1973).
 Les Cahiers de Tunisie XXIII, 3-4 (1975).
 Centaurus XIX, 4 (1975).
 Central Asiatic Journal XIX, 4 (1975):
 U. BAITCHURA, *The sound structure of the Turkic languages in connection with that of the Finno-Ugric ones*. S. 241-263.
 H. F. BRANDS, *Zum metaphorischen Gebrauch türkischer Tierbezeichnungen II*. S. 264-273.
- The Cornell Journal Relations X, 1, 2 (1975).
 Current Anthropology XVI, 4 (1975).
 Cultura Antiqua XXVII, 10, 11, 12 (1975).
 Dacia XIX (1975).
 Dışişleri Akademisi Dergisi 15-20 (1976).
 Dışişleri Bakanlığı Belleteni 98-99 (1973).
 Diyanet Dergisi XIV, 6 (1975); XV, 1 (1976).
 Durham University Journal N. S. XXXVII, 1, 2 (1975/76).
 East European Quarterly IX, 4 (1975); X, 1 (1976):
 IX,4 — S. FISCHER - GALATI, *The Social and Economic Coordinates of the Enlightenment in the Balkans*. S. 386-388.
 B. JANKOVIC, *The Characteristics of Balkan Diplomacy in the Eighteenth Century*. S. 389-404.
 R. SAMARDZIC, *Stages of Development of Balkan Culture and Education under the Ottomans in the Balkans in the Eighteenth Century*. S. 405-414.
 X, 1 — A. PIPPIDI, *Au Sujet des Peuples de l'Europe du Sud-Est dans la Politique Internationale à la Fin du XVIe et au Début du XVIIe siècle*. S. 113-125.
- Ethnology XV, 1 (1976).
 Etudes Balkaniques 3 (1975); 1 (1976):
 1975 — ST. VELIKOV, *Bulgares élèves de la Grandé École Nationale de Constantinople*. S. 64-76.

1976 — M. TODOROVA, *Composition of the Ruling Elite of the Ottoman Empire in the Period of Reforms (1826-1878)*. S. 103-113.

G. E. MYLONAS, *Excavation at Mycenae 1965 to 1975*. S. 131-141.

Expedition XV, 1-4 (1972-73); XVI, 3-4 (1974); XVII, 1, 3, 4 (1974/75):

XVI, 3 — R. S. YOUNG, *Phrygian Furniture from Gordion*. S. 2-13.

XVI, 4 — H. B. WELLS, *The Position of the Large Bronze Saws of Minoan Crete in the History of Tool Making*. S. 2-8.

XVII, 1 — M. ZIMMERMAN, *New Approaches to the Study of Ancient Disease*. S. 2-10.

Das Fenster 17 (1975/1976).

The Florida Anthropologist XXVIII, 3/2 (1975); XXIX, 1 (1976).

Folia Orientalia XVII (1976):

S. STACHOWSKI, *Studien über neupersische Lehnwörter im Osmanisch-Türkischen*. IV. S. 141-174.

W. SKALMOWSKI, *Elamite and Akkadian Translations of the Old Persian Periphrastic Perfect*. S. 217-230.

Genava XXIII (1975).

Germania LIII, 1-2 (1975).

Glasnik Revue XIX, 1, 2 (1975).

Hacettepe Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi VI, 1-2 (1974); VII, 1-2 (1975):

VI — O. AKTAN, *An Estimate of Changes in Trade Flows Between Turkey and the EEC: 1960-1970*. S. 19-80.

VII — B. KODAMAN, *XVIII. Yüzyıla Kadar Türkler ve Batı*. S. 84-97.

Hamizrah Hehadash XXV, 4 (1975):

M. WINTER, *The Ashraf and Niqabat al-Ashraf in Egypt, in Ottoman and Modern Times*. S. 293-310.

Harp Tarihi Belgeleri Dergisi 73 (1975):

Tarihi belgeler No. 1573-1595.

Hayat Tarih Mecmuası 4, 5, 6 (1976):

4 — Y. ÖZTUNA, *Osmanlı Devleti'nde Padişah*. S. 4-11.

A. OY, *Şüirimizde Atatürk'ün Yurt Gezileri*. S. 12-15.

M. SERTOĞLU, *Kânuni Devrinin Perde Arkası*. S. 16-26.

D. MORTMAN, *At Sirtında Anadolu*. S. 27-31.

R. ÜNER, *Orgeneral Kemal Yaşınkılıç*. S. 36-38.

M. SERTOĞLU, *Mevlid Alayı*. S. 45-49.

G. OTMANBÖLÜK, *Son Rus Çarı'nın Ruznamesi*. S. 50-61.

B. S. NOYAN, *Deniz Müzesinin Tarihçesi*. S. 70-75.

5 — Y. ÖZTUNA, *Osmanlı Devleti'nde Padişah*. S. 4-17.

O. ÖNDEŞ, *İstanbul'da Kırk Sene*. S. 34-43.

İ. İLGAR, *Kırım*. S. 44-48.

B. S. NOYAN, *I. Dünya Harbi'nden Evvel Türk Bahriyesi*. S. 49-52.

G. OTMANBÖLÜK, *İki Gazetecinin Lozan Nottarı*. S. 63-70.

H. R. ERTUĞ, *Resmî Gazete ve Düsturların Tarihleri*. S. 73-77.

R. ÜNER, *Talat Paşa ve Küçük Talat Bey*. S. 78-83.

A. DEDE, *Batı Trakya'da Türk Eserleri*. S. 84-86.

Ç. BÖREKÇİ, *Osmanlıların Yabancı Devletlerle Yaptığı İlk İttifaklar*. S. 87-91.

- 6 — Y. ÖZTUNA, *Osmanlı Devletinde Padişah*. S. 4-15.
 Ş. RADO, *Harp içinde Elçilik*. S. 16-20.
 M. SİRER, *Fatih ve Devri*. S. 21-25.
 M. SERTOĞLU, *Türkler ve Bizans*. S. 26-33.
 S. BAYDARGİL, *Avar Türkleri İstanbul Önünde*. S. 34-38.
 F. TEVETOĞLU, *Mustafa Kemal - General Harbord Görüşmesinin şahidi: Hüseyin (Pektaş) Bey*. S. 39-47.
 C. C. GIURESCU, *Kazıklı Voyvoda*. S. 48-57.
 A. A. TÜREK, *Türkler ve Cezayir*. S. 66-69.
 G. OTMANBÖLÜK, *İstiklal Marşı Millet Meclisi'nde Nasıl Kabul Edildi*. S. 73-79.
 İ. SÖKMEN, *Çin'de Bir Türk Paşası*. S. 80-85.
 H. AKALIN, *Mustafa Reşit Paşa ile Bir Tartışma*. S. 86-91.
- Hesperia XLV, 1 (1976).
 The Historical Journal XVIII, 4 (1975); XIX, 1 (1976):
 C. I. HAMILTON, *Sir James Graham, The Baltic Campaign and War-Planning at the Admiralty in 1854*. S. 89-112.
 R. DOUGLAS, *Britain and the Armenian Question, 1894-1897*. S. 113-134.
- History of Religions XV, 3 (1976):
 CAMMANN, S. V. R., *Religious Symbolism in Persian Art*. S. 193-208.
 NEUMANN, F. E., *The Flayed God and His Rattle-Stick: A Shamanic Element in Pre-Hispanic Mesoamerican Religion*. S. 251-263.
- Humaniora Islamica I (1973); II (1974).
 International Journal of Middle East Studies VII, 2 (1976):
 S. FAROQHI, *The Tekke of Haci Bektaş: Social Position and Economic Activities*. S. 183-208.
 M. E. MEEKER, *Meaning and Society in the Near East: Examples from the Black Sea Turks and the Levantine Arabs (I)*. S. 243-270.
- Der Islam LIII, 1 (1976):
 S. FAROQHI, *Bektaschiklöster in Anatolien vor 1826 - Fragestellungen und Quellenprobleme*. S. 28-69.
- Islam and the Modern Age VI, 3, 4 (1975).
 Israel Exploration Journal XXV, 2-3, 4 (1975).
 İ. Ü. Ed. Fak. Tarih Dergisi 28-29 (1974-1975):
 O. BELLİ, *Doğu Anadolu'da yeni arkeolojik keşifler, Van Yedisalkım (Put) köyü Boyalı Mağara Resimleri*. S. 1-40.
 V. SEVIN, *Batı Anadolu'nun az bilinen antik bir kenti Hypaişa tarihi üzerine bir araştırma*. S. 41-54.
 N. M. LOWICK, *Fars'daki Selçuklu hâkimi Resûltegin'in bir altın sikkesi*. S. 55-62.
 G. ÇANDARLIOĞLU, *Uygur sarayına gelin giden Çinli prensesler ve bunun arkasındaki politik gerçekler*. S. 63-70.
 İ. MİROĞLU, *XVI. yüzyılın başlarında Erzincan şehri (1516-1530)*. S. 71-82.
 B. KALMAN, *Hristiyan birliği ve XV. asırda Osmanlı İmparatorluğu-Macaristan Münasebetleri*. S. 83-112.
 M. M. AKTEPE, *Nâdir Şah'ın Osmanlı padişahı I. Mahmud'a gönderdiği Taht-ı Tavus hakkında*. S. 113-122.

- M. İLGÜREL, *Şer'iyye sicillerinin toplu kataloğuna doğru*. S. 123-166.
M. C. Ş. TEKİNDAĞ, *XVII. yüzyıl Türk sanat eserlerinden bir âbide Yenicâmi külliyesi*. S. 167-192.
V. J. PARRY, *İslam'da harb sanatı*. S. 193-218.
- İ. Ü. Ed. Fak. Tarih Enstitüsü Dergisi 6 (1975):
M. T. TARHAN, *İstanbul Arkeoloji Müzesindeki Urartu At-Koşum Parçaları*. S. 45-62.
E. MERÇİL, *Emir Savtegin*. S. 63-74.
T. BAYKARA, *Eski Türk İktisadi Hayatı ve Şehir*. S. 75-104.
Ö. İZGİ, *Sung Devrinde Kao'oh'ang'dan Çin'e Giden Elçiler*. S. 105-110.
S. İLGÜREL, *Abdurrahman Hibi'nin Menâsik-i Mesâlik'i*. S. 111-128.
T. TEMELKURAN, *Divan-ı Hümâyûn Mühimme Kalemî*. S. 129-176.
M. M. AKTEPE, *Kapudân-ı Derya Moralı Açıcı Hacı İbrahim Paşa ve Vakfiyeleri*. S. 177-203.
- İstoriya Filosofiya Pravo 3-4 (1975).
İtalyan Filolojisi VIII, 9 (1976).
İzvestiya Akademii Nauk Tyurkmenskoy SSR 4 (1974); 1-5 (1975); 1 (1976):
1976 — E. B. PRUGER, *Research in sources of turquoise from the archaeological monuments of Southern Turkmenistan (after the materials of the ancient site of Old Merv)*. S. 48-54.
- Jahrbuch des Bernischen Historischen Museums (1971-1972).
Jahrbuch des Deutschen Archäologischen Instituts 89 (1974):
H. GABELMANN, *Zur hellenistisch-römischen Bleiglasurkeramik in Kleinasien*. S. 260-307.
- Jahrbücher für Geschichte Ost Europas XXIII, 2-3 (1975).
Jahresbericht Raport de Gestion (1974).
Jahreshefte des Österreichischen Archäologischen Institutes in Wien L (1972-1975):
D. KNIBBE, *Neue Inschriften aus Ephesos IV-VII*. S. 1-80.
E. ATALAY - S. TÜRKOĞLU, *Ein frühhellenistischer Porträtkopf des Lysimachos aus Ephesos*. S. 123-150.
W. JOBST, *Zur Bestattungskirche der Sieben Schläfer in Ephesos*. S. 171-180.
Grabungen in Ephesos von 1960-1969 bzw. 1970. S. 225-494.
- Journal of the American Oriental Society XCVI, 1 (1976):
G. F. HOURANI, *Ghazali on the Ethics of Action*. S. 69-88.
M. M. PIXLEY, *The Development and Role of the Şeyhülislam in Early Ottoman History*. S. 89-96.
- Journal of the Economic and Social History of the Orient XIX, 1, 2 (1976).
The Journal of Hellenic Studies XCV (1975).
Journal of Near Eastern Studies XXXV, 1, 2 (1976):
L. BIER, *A Second Hittite Relief at Ivriz*. S. 115-126.
M. H. WIENCKE, *Clay Sealings from Shechem, and the Aegean*. S. 127-130.
- Journal of the Pakistan Historical Society XXIII, 1-4 (1975):
M. HAQ, *The Suhrawaradis*. S. 71-103.
G. A. RABBANI, *The Khwarazm Shahs Anushtigin to 'Ala'al-Din Takish*. S. 104-139.
- Kara-Amid III, 9 (1975):
M. KARASARLIOĞLU, *Diyarbakır Hakkında birkaç Söz*. S. 3-4.
M. KARASARLIOĞLU, *Ellinci Yıl Diyarbakır Sergisi*. S. 5-10.

- M. KARASARLIOĞLU, *Cumhuriyetin 50. Yıldönümünü Kutlama Çalışmaları ve Başarılan İşler*. S. 11-25.
- A. TEKİN, *Kültür Müzesi Açılırken*. S. 26 - 28.
- A. TEKİN, *Diyarbakır Televizyonunun Hizmete Açılışı*. S. 29 - 31.
- A. TEKİN, *Ölümünün 50. Yılında Ziya Gökalp anıldı*. S. 32 - 35.
- A. TEKİN, *Ölümünün 18. yılında Cahit Sıtkı Tarancı Anıldı*. S. 36
- A. TEKİN, *Diyarbakır Üniversitesi Açıldı*. S. 37 - 50.
- İ. H. SEVÜK, *Kaleler Başbuğu*. S. 51 - 54.
- B. FELEK, *Diyarbakır'da Sürpriz*. S. 55 - 57.
- Ş. BEYSANOĞLU, *Ziya Gökalp Dinsiz Değildir*. S. 58 - 64.
- N. AKDER, *Ziya Gökalp'in Tarih Anlayışı*. S. 65 - 93.
- A. S. LEVENT, *Ziya Gökalp ve Türk Dili*. S. 94 - 101.
- H. DİZDAROĞLU, *Ziya Gökalp'ta Mutluluk Düşüncesi*. S. 102 - 112.
- Ş. BEYSANOĞLU, *İki Şair, Bir Hattat*. S. 113 - 118.
- T. S. HALMAN, *Gökalp Çığır*. S. 129 - 131.
- C. O. TÜTENGİL, *Doğum ve Ölüm Dönemlerinde Ziya Gökalp*. S. 132 - 135.
- A. GEVGLİ, *Osmanlı'nın Batışı, Jön Türkler ve Ziya Gökalp*. S. 136 - 138.
- O. TÜRKDOĞAN, *50. Ölüm Yıldönümünde Ziya Gökalp*. S. 139 - 142.
- N. NECATİGİL, *Şair Ziya Gökalp*. S. 143 - 144.
- C. KUDRET, *Ziya Gökalp ve Dil Devrimi*. S. 145 - 149.
- C. O. TÜTENGİL, *Ziya Gökalp ve Ulusal İktisat*. S. 150 - 152.
- F. K. TİMURTAŞ, *Ölümünün 50. Yıldönümünde Ziya Gökalp*. S. 153 - 155.
- A. KABAKLI, *Gökalp'in Vasipleri*. S. 155 - 157.
- A. KABAKLI, *Ziya Gökalp ve Cumhuriyet*. S. 158 - 159.
- M. ÖNDER, *Ziya Gökalp'te Kültür Kavramı*. S. 160 - 161.
- T. S. HALMAN, *Gökalp Kongresi*. S. 162 - 166.
- M. CUNBUR, *Ziya Gökalp'e Göre Edebiyat*. S. 167 - 173.
- S. BIRKAN, *Ziya Gökalp'in 50. Yıldönümü*. S. 174 - 175.
- KAPLAN - TUNAYA, *Ziya Gökalp ve Türk Düşüncesi*. S. 176 - 194.
- M. ERÖZ, *Büyük Sosyoloğumuz Ziya Gökalp*. S. 195 - 202.
- Y. KAVAŞ, *Ölümünün 50. Yılında Ziya Gökalp*. S. 203 - 205.
- S. SOMUNCUOĞLU, *Gökalp ve Atatürk*. S. 206 - 207.
- E. GÜNGÖR, *Elli Yıl Sonra Ziya Gökalp*. S. 208 - 214.
- M. KAPLAN, *Yaşayan Ziya Gökalp*. S. 215 - 220.
- C. O. TÜTENGİL, *Ziya Gökalp ve Kadın Hakları*. S. 221 - 232.
- Kirjath Sepher L, 4 (1975).
- Kunst des Orients X, 1 - 2 (1975):
- R. HILLENBRAND, *Salğūq momunents in Iran: The domed Maşğid-i Ğāmi' of Suğās*. S. 49 - 79.
- U. SCHULTZEL-FRENTZEL, *Glazes and decorating coulors of persian Islamic ceramics examined by X-radiography, and transparent seliujq glazes examined by electron - probe microanalysis*. S. 80 - 90.
- G. İNAL, *Artistic relationship between the Far and the Near East reflected in the minatures of the Ğami at Tawarih*. S. 108 - 143.

- A. TERZIOĞLU, *Gründungsurkunden der seldschukischen und Osmanischen Krankenhäuser*. S. 144 - 159.
- Letopis XXV (1974).
- Livres et Revues d'Italie XVIII, 1 (1975).
- Madrider Mitteilungen XVI (1975).
- Man X, 1, 4 (1975); XI, 1 (1976):
X — P. LOIZOS, *Changes in property transfer among Greek Cypriot villagers*. S. 503 - 523.
- Materialia Turcica I (1975):
L. JOHANSON, *Gesprochenes Türkisch als Forschungsobjekt*. S. 1 - 8.
B. DILGER, *Zum Bildungswesen im heutigen Usbekistan*. S. 9 - 12.
W. J. ENGELING, *Das westtürkische Dorf Kireli*. S. 13 - 21.
R. GRULCH, *Die türkische Volksgruppe in Jugoslawien*. S. 22 - 34.
G. EMRICH, *Michael Kritobulos, der byzantinische Geschichtsschreiber Mehmeds II*. S. 35 - 43.
J. BAUMGARTEN, *Erzähler, Erzählgemeinschaft, Erzählweisen und Form türkischer Märchen*. S. 44 - 55.
V. W. DEGENER, *Nacherzählung zum Thema Sengün*. S. 57 - 60.
H. KOŞAY, *Die Mundart von Ankara 1927*. S. 61 - 71.
K. KREISER, *Einige Bemerkungen zur kartographischen Darstellung des osmanischen Reiches*. S. 72 - 89.
J. MANZENREITER, *Der Staatsbankrott des Osmanischen Reiches 1875 - 1876*. S. 90 - 104.
R. GRULICH, *Die Türken in Rumänien*. S. 105 - 112.
- Materialy Storozytne I Wczesnosredniowieczne III (1975).
- The Middle East Journal XXX, 1 (1976).
- Midland History III, 1 (1975).
- Mitteilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien CV (1975).
- Mitteilungen des Deutschen Archäologischen Instituts Römische Abteilung LXXXII, 2 (1975).
- The Muslim World LXV, 4 (1975); LXVI, 1 (1976):
P. J. MAGNAELLA, *The Assimilation of Georgians in Turkey: A Case Study*. S. 35 - 43.
- National Geographic CXLIX 1, 6 (1976).
- Novaya Noveiia Istorii 4 (1975).
- Orientalia XLIV, 3 (1975):
D. A. FOXVOG, *The Sumarien Ergative Construction*. S. 395 - 425.
A. WESTENHOLZ, *Old Sumerian Administrative Documents in the Pontifical Biblical in Rome*. S. 434 - 438.
- Orientalistische Literaturzeitung LXIX, 5 - 12 (1974), LXX, 1 - 6 (1975):
LXX, 2 — J. MATUZ, *Zur Osmanischen Diplomatie*. S. 117 - 130.
LXX, 3 — AL. CLOSS, *Der zu hoch angeetzte Schamanismusbegriff*. S. 229 - 240.
LXX, 4 — L. VON LÖRINCZ, *Probleme der mongolischen Literatur*. S. 325 - 330.
LXIX, 7 - 8 — K. H. MENGES, *Ein wertvolles Kompendium zu aktuellen Forschungsfragen der Turkologie*. S. 325.
LXIX, 9 - 10 — H. KLENGEL, *Einige Probleme der Gesellschaftsstruktur im alten Vorderasien*. S. 437.

- Oriente Moderno L, 7-8 (1975).
 Österreichische Zeitschrift für Volkskunde XXX, 1 (1976).
 The Philosophical Review LXXXV, 1 (1976).
 Præhistorische Zeitschrift L (1975).
 Proceedings of the Society of Antiquaries of Scotland CV (1972-1974).
 Przegląd Orientalistyczny 4, (1975); 1 (1976).
 Rassegna Storica del Risorgimento LXII, 4 (1975); LXIII, 1 (1976).
 Report of the Department of Antiquities Cyprus, 1975:
- L. VAGNETTI, *Some unpublished Chalcolithic Figurines*. S. 1-4.
 B. HESSE - A. OGLIVY, *The Fauna of Phlamoudhi - Melissa. An Interim Report*. S. 5-28.
 P. FLOURENZOS, *Notes of the Red Polished III Plank - Shaped Idols from Cyprus*. S. 29-35.
 S. SYMEONOGLU, *Observations on the Archaeological Survey in the Area of Phlamoudhi, Cyprus: A Reply*. S. 36-40.
 E. MASSON, *Une Nouvelle Inscription Chypre - Minoenne d'Enkomi*. S. 41-42.
 A. CAUBET - J. - C. COURTOIS, *Marques Chyriotes en Terre Cuite du XIIe S. av. J. C.* S. 43-49.
 H. W. CATLING, *A new Sanctuary at Enkomi?* S. 50-53.
 J. BOUZEK, *The "Sea Peoples" and the Types of Objects of Ultimately European Origin in Cyprus*. S. 54-57.
 V. KARAGEORGHIS, *Kypriaka II*. S. 58-60.
 F. G. MAIER, *The Temple of Aphrodite at Old Paphos*. S. 69-80.
 R. S. MERRILLEES, *The Cypriote Bronze Age Pottery Found in Egypt: A Reply*. S. 81-90.
 U. ÖBRING, *A Base - Ring Base from Hala Sultan Tekké*. S. 91-92.
 F. CHAMOUX, *Triges Chyriotes*. S. 93-95.
 J. NIZETTE - GODFROID, *Quelques Figurations du Maître des Lions A Chypre*. S. 96-104.
 J. POILLOUX, *Athènes et Salamine de Chypre*. S. 111-121.
 G. ARGOUT - O. CALLOT, *Le Temple de Zeus A Salamine*. S. 122-141.
 O. MASSON, *Remerques sur des Epitables d'Amathonte*. S. 142-146.
 N. COLDSTREAM, *The Church of St. George the Latin, Famagusta*. S. 147-151.
 I. NICOLAOU, *Inscriptiones Cypriæ Alphabeticæ XIV, 1974*. S. 152-158.
- Revue des Archéologues et Historiens d'Art de Louvain VIII (1975).
 Revue d'Assyriologie et d'Archoeologie Orientale XLIX, 1, 2 (1975):
- L. LIMET, *Le morphème suffixe -a/en en sumérien* S. 5-18.
 J. A. PEAT, *An offering - list from the third dynasty of Ur*. S. 19-22.
 G. DOSSIN, *Tablettes de Mari*. S. 23-30.
 F. R. KRAUSS, *Akkadische Wörter und Ausdrücke, IX*. S. 31-40.
 P. HERRERO, *Une tablette médicale assyrienne inédite*. S. 41-53.
 M. VIEYRA, *Le Nathi de Ninive*. S. 55-58.
 E. DE WAELE, *La sculpture rupestre d'Elymaide 1) Deux fragments inédits d'époque parthe*. S. 59-79.
 M. ANBAR - BERNSTEIN, *Textes de l'époque babylonienne ancienne*. S. 109-136.

- D. ARNAULD, *Une nouvelle liste néo-assyrienne d'offrandes à Assur et à Ninlil*. S. 175 - 184.
- B. ALSTER, *On the Sumerian Composition "The Father and his Disobedient Son"*. S. 81 - 84.
- Revue des Etudes Byzantines XXXII (1974):
STIERNON, D. *Saint Cyprien de Calamizzi*. S. 247 - 252.
- Revue des Etudes Sud - Est Europeennes XIII, 2 - 4 (1975); XIV, 1 (1976):
XIII, 2 — M. EMERIT, *Les Saint - Simoniens en Grèce et en Turquie*. S. 241 - 252.
M. EMERIT, *L'expansion ottomane aux XIVe et XVe siècles a travers quelques ouvrages récents (Serban Papocestea et Virgil Ciociltan)*. S. 275 - 284.
XIII, 3 - M. A. MEHMET, *La crise Ottomane dans la vision de Hasan Kiafi Akhisari (1544 - 1616)*. S. 385 - 402.
- Revue Historique 517 (1976):
G. CASTELLAN, *Les Etats balkaniques et sud-est Européens dans les relations internationales (fin XVIIIe siècle - XXe siècle)*. S. 43 - 60.
- Revue Roumaine d'Etudes Internationales XI, 3, 4 (1975); X, 1 (1976):
Extrait de l'Exposé présenté par le Président Nicolae Ceauşescu A la Grande Assemblée Nationale (La politique Extérieure de la Roumanie). S. 5 - 34.
- Revue de Synthèse XCVI, 77 - 80 (1975).
- Rivista degli Studi Orientali XLIX, 1-2 (1975).
- Ruperto Carola XXVII, 55 - 56 (1975).
- Saeculum XXVI, 3, 4 (1975):
E. WAGNER, *Imamat und Sultanat in Harar*. S. 283 - 292.
- Sanat Dünyamız II, 4 (1975); II, 6 (1976):
4 — E. YÜCEL, *Selçuklu Ağaç İşçiliği*. S. 2 - 11.
R. ARIK, *Resimli Türk Evlerinden İki örnek*. S. 12 - 19.
B. ACAR, *Halı ve Kilim Müzesi*. S. 20 - 27.
H. TUNCER, *Nemrut Dağı ve Kommagenes Krallığı*. S. 28 - 30.
S. TANSUG, *Türk Kahvesi Gelenekleri*. S. 46 - 48.
6 — G. ÖNEY, *Selçuk Mimarisinde Figürlü Kabartma ve Heykel*. S. 2 - 11.
K. ÇIĞ, *Topkapı Sarayı ve Müzesi Binaları ile İç Süslemeleri ve Gösterdiği Değişiklikler*. S. 12 - 19.
A. ERHAT, *Ağaç Bütün (Bedri Rahmi Eyuboğlu)*. S. 22 - 31.
S. EYİCE, *Türk Sanatında Şebekeler (Parmaklıklar)*. S. 32 - 41.
S. GÖZEN, *Endüstride Türk Sanatı*. S. 42 - 48.
- Sanat Tarihi Yıllığı VI (1974 - 1975):
O. ASLANAPA, *Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi bölümünün Kuruluşunun Otuzuncu Yıldönümü*. S. 1 - 22.
N. ATASOY, *I. Sultan Mahmud Devrinden bir Abide Ev*. S. 23 - 44.
R. H. ÜNAL, *Seyid Harun Camii ve Önündeki üç Kümbet. (Seydişehir - Konya)*. S. 45 - 66.
T. REYHANLI - A. ALTUN *Edirne/Havse'da Sokullu (veya Kasım Paşa) Külliyesi*. S. 67 - 88.
O. C. TUNCER, *XIII. Yüzyıla ait üç Kümbet*. S. 89 - 124.
O. C. TUNCER, *Van yöresinde bilinmeyen bazı yapılarımız*. S. 125 - 146.

- M. S. GENİM, *Mihraplı ve Minberli Namazgahlara bir örnek*. S. 147 - 156.
 Z. AKŞİT, *Ezine Hakkında Notlar*. S. 157 - 164.
 Y. DEMİRİZ, *Antakya Prensi I. Bohemond'un Canosa'daki Mezar Şapelinde ve Kapısında İslam Sanatı Etkileri*. S. 165 - 180.
 G. RENDA, *Amasya II. Beyazıt Külliyesindeki Muvakkithane*. S. 181 - 206.
 Ş. YETKİN, *Anadolu Selçukluları Devrinden bir Madeni Eser*. S. 207 - 214.
 Ö. SÜSLÜ, *Topkapı Sarayı ve Türk İslam Eserleri Müzelerinde Bulunan XVI Yüzyıla Ait Minyatürlerindeki Kumaş Desenlerinin İncelenmesi*. S. 215 - 278.
 B. ÇORUM, *1974 Yılında Bursa Müzesi Tarafından Müsadere edilen İznik Keramikleri*. S. 270 - 294.
 H. C. SOYHAN, *İki Duvar Çinisi Üzerinde İnceleme*. S. 295 - 302.
 G. İNAL, *Topkapı Sarayı Koleksiyonundaki Sultani bir Özbek Şehnamesi ve Özbek Resim Sanatı İçindeki yeri*. S. 303 - 332.
 F. ÇAĞMAN, *Sultan Mehmed II Dönemine Ait bir Minyatürlü Yazma: Külliyyat-ı Kâtibi*. S. 333 - 346.
 Z. AKALAY, *Emir Hüsrev Dehlevi'nin 1496 Yılında Minyatürlenmiş Heşht Bihişti*. S. 347 - 374.
 E. G. SIMS, *Prince Baysunghur's Chahar Maqaleh*. S. 375 - 410.
 E. ESİN, *"Kuşçı" (Türk Sanatında Atlı Doğançı İkonografisi Hakkında)*. S. 411-452.
 S. EYİCE, *Türkiye'de Bizans Mimarisi Hakkındaki Yabancı Araştırmaların Kısa Tarihi (İkinci Dünya Savaşına kadar)*. S. 453 - 470.
 M. K. ÖZERİN, *Temürlü sanatına ait eski bir belge: Tebrizli Ca'fer'in Bir Arzu*. S. 471 - 518.
- Schweizerische Zeitschrift für Geschichte XXV, 3, 4 (1975).
 Slovenska Archeologia XXIII, 2 (1975).
 Sovetskaya Archeologiya 3 (1975).
 Sovetskaya Tyurkologiya 5, 6 (1975).
 Studi Micenei ed Egeo - Anatolici XVI (1975):
 P. E. PECORELLA, *Topaklı La trincea di sud-ovest*. S. 9 - 76.
 VON V. KLENGEL, *Zur ökonomischen Funktion der hethitischen Tempel*. S. 181 - 200.
 VON V. HAAS, *Die hethitisch - hurrischen Reinigungsrituale und die Serie itkabi und itkalzi*. S. 221 - 226.
- Studia Balcanica 9 - 10 (1975):
 9 — *La Politique Française et les Balkans, 1933 - 1936. Colloque Historique Franco - Bulgare Paris, les 17 et 18 Novembre 1972*.
 10 — *Recherches de Géographie Historique. II En l'Honneur du XVe Congrès des Etudes Byzantines - 1976*.
 B. DIMITROW, *Beobachtungen über die antike Topographie der südlichen Schwarzmeerküste*. S. 11 - 18.
 V. BESEVLIEV, *Ein Rätsel der antiken Geographie Thrakiens*. S. 19 - 22.
 L. HOLLENSTEIN, *Zu den Meilensteinen der römischen Provinzen Thracia und Moesia inferior*. S. 23 - 44.
 T. GERASIMOV, *Données numismatiques sur la ville d'Ordysa (Odrosa) en Thrace*. S. 45 - 48.
 J. IRMSCHER, *Die Begründung des Themas Thrake*. S. 101 - 104.

- Studii Şi Cercetari de Istori Veche şî Arheologie XXVI, 4 (1975); XXVII, 1 (1976).
- Studii Istorice Sud - Est Europene I (1974).
- Studime Historike XXIX, 4 (1975).
- Sumer XXIII, 1-2 (1967):
- R. J. BRAIDWOOD, *Radio Active Carbon Age Determination*. S. 39 - 44.
- T. MADHLOUM, *Excavations At Nineveh*. S. 76 - 82.
- S. S. AL - AHMED, *Sculpture of the First Dynasty of Babylon*. S. 97 - 121.
- S. A. RASHEED, *Neue Akkadische Leierdarstellungen*. S. 144 - 150.
- K. A. AL - A'DAMI, *Old Babylonian Letters From ed - Der*. S. 151 - 166.
- Tel Aviv II, 1, 2 (1975); II, 3, 4 (1976):
- 2 — D. USSISHKIN, *Three Unpublished Neo - Hittite Stone Monuments*. S. 86 - 90.
- A. KEMPINSKI, *A Hittite Fragment Belonging to the Ritual of Zuwi*. S. 91 - 92.
- 4 — J. YAKAR, *Northern Anatolia in the Early Bronze Age*. S. 133 - 145.
- The Toyoshi - Kenkyu XXXIV, 2, 4 (1976):
- 4 — M. MORI, *The Khosho - Tsaidam Inscriptions : Turkish (Tu - jue) "Nationalism" under The Second Turkic Khanate*. S. 1 - 31.
- T. KATSUFUJI, *Siyasat - nama, or the Book of Government*. S. 58 - 80.
- M. HONDA, *The Winter - and Summer - Quarters of the II - khans*. S. 81 - 108.
- E. MANO, *Amir Timur Kürägän - The Timurid Genealogy and Timur's Position*. S. 109 - 133.
- Turcica VII (1975):
- C. HAMILTON, *Le colophon de l'irig bitig, livre de présages en turc runiforme de Chatcheou*. S. 7 - 19.
- O. HANSER, *Türkische Nebensätze in der Form direkter Rede*. S. 20 - 31.
- D. THEORIDIS, *Aus dem griechischen Lehngut im Osmanischen, I*. S. 32 - 49.
- J. - P. ROUX, *Quelques objets numineux des Turcs et des Mongols. I. Le bonnet et la ceinture*. S. 50 - 64.
- A. GÖKALP, *Böle, "la soeur aînée". Les filles de l'exil en Anatolie*. S. 65 - 72.
- A. DUCHEMIN, *Un grand mystique Turc, Yunus Emre (1248 - 1320). Petit livre de conseils*. S. 73 - 104.
- A. S. MELIKIAN - CHIRVANI, *Les stèles funéraires d' Ayasoluk, II*. S. 105 - 121.
- N. BELDICEANU, *Les Valaques de Bosnie à la fin du XVe siècle et leurs institutions*. S. 122 - 134.
- R. BOUDARD, *Le Sultan Zizim vu à travers les témoignages de quelques écrivains et artistes italiens de la Renaissance*. S. 135 - 156.
- M. HAIDAR, *Agrarian System in the Uzbek Khanates of Central Asia, XVI - XVII Centuries*. S. 157 - 178.
- H. G. YURDAYDIN, *An Ottoman Historian of the XVI th century : Naşūh al-Matrakî and his Beyan-ı Menazil-i Sefer-i Irakayn and its importance for some 'Iraqi cities*. S. 179 - 187.
- S. A. SKILLITER, *Catherine de Medici's Turkish ladies - in waiting; a dilemma in Franco - Ottoman diplomatic relations*. S. 188 - 204.
- G. CIORANESCO, *La contribution de Démètre Cantemir aux études orientales*. S. 205 - 232.
- S. SOUCEK, *Certain Types of ships in Ottoman Turkish Terminology*. S. 233 - 249.

- MARIE - THÉRÈSE, DENIS - COMBET, *La collection Saint - Priest aux Archives du Ministère Affaires des Étrangères*. S. 250 - 263.
- Türk Arkeoloji Dergisi XXIII, 1 (1976):
- H. Z. KOŞAY - M. AKOK, *Alacahöyükte 1974 Yılı Kazı Çalışmaları*. S. 5 - 11.
- E. ATALAY, *Kuşini Mermer Ocağı Hakkında ön rapor*. S. 13 - 15.
- K. DÖRTLÜK, *Keraitae Araştırma Raporu*. S. 17 - 23.
- K. T. ERİM, *Excavations at Aphrodisias in Caria, 1974*. S. 25 - 50.
- D. FRENSE, *Roma Devri Mil Taşları ve Yolları üzerinde 1974 yılında yapılan araştırmalar*. S. 51 - 54.
- G. M. A. HANFMANN, *Excavations and Researches at Sardis - 1974*. S. 55 - 64.
- H. HAUPTMANN, *Die Grabungen auf dem Norsuntepe 1973 Bericht über die 6. Kampagne*. S. 65 - 86.
- M. J. MELLINK, *Excavations at Karataş - Semayük and Elmalı, 1974*. S. 87 - 92.
- J. RUSSELL, *Excavations at Anamurium (Eski Anamur 1974)*. S. 93 - 96.
- O. A. TAŞYÜREK, *Silifke "Keben" Hitit Kaya Kabartması*. S. 97 - 102.
- D. TOKGÖZ, *Seyit Gazi Nekropol Kazısı - 1974*. S. 103 - 109.
- Türk Dili 292 - 298 (1976):
- 198 — *Türk Romanında Kurtuluş Savaşı Özel Sayısı*.
- Türk Folkloru Araştırmaları Yıllığı (1975):
- M. AND, *Komşu Kültürlerde Dramatik Köylü Oyunları ve Türk Etkisi*. S. 1 - 26.
- Z. BAŞAR, *Halkımızın Yaşamında Tandır*. S. 27 - 40.
- M. CUMBUR, *Karacaoğlan'ın Şiirlerinde Etnografya ve Folklor Unsurları*. S. 41 - 54.
- H. DİZDARİĞLU, *Halk Şiirine Değişik Açılardan Bir Bakış*. S. 55 - 64.
- A. DOĞANÇ, *Gelenek Sözcüğünün Düşündürdükleri*. S. 65 - 66.
- O. Ş. GÖKYAY, *Birkaç Deyim üzerine*. S. 67 - 74.
- M. GÖNÜL, *Türk Müzelerinin Etnografya Bakımından Eğitimdeki Roller ve Bunlardan Faydalanma Yolları*. S. 75 - 86.
- A. OY, *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın İlk Romanlarında Kadınların Kültür Dünyası*. S. 87 - 96.
- C. ÖZTELLİ, *Araştırmalar ve bir öneri*. S. 97 - 102.
- İ. ÖZTÜRK, *Yenikent Köyünde Kadın Giyim - Kuşamı*. S. 103 - 116.
- G. SERNİKLİ, *Folklor Sözcüğünün İsim Babası William John Thoms ve Athenaeum'daki Makalesi*. S. 117 - 122.
- N. TAN, *Mânilerimizde Halk Hikâyesi Kahramanları*. S. 123 - 128.
- H. TANYU, *Türklerde Ağaçla İlgili İnançlar*. S. 129 - 142.
- K. TOYGAR, *Raiife Hakkı (Kesirli) ve "Folklorun Mahiyeti"*. S. 143 - 146.
- M. ÜÇER, *Anadolu Folklorunda "Fadime Ana"*. S. 147 - 156.
- M. Ş. ÜLKÜTAŞIR, *Hıdırvillez Hakkında Bir Araştırma*. S. 157 - 170.
- K. YUND, *Atasözlerimizde Geçen İstanbul Yer Adları ve Açıklamaları*. S. 171 - 194.
- G. BİLGİNÇ, *Prof. Dr. Ahmet Caferoğlu*. S. 195 - 198.
- N. TAN, *Mehmet Hilmi Gür*. S. 199 - 202.
- N. TAN, *Mehmed Nurettin Sevim*. S. 203 - 206.
- N. TAN, *Talât Müntaz Yaman*. S. 207 - 208.
- Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni XXIV, 1-4 (1975):
- 1 — M. T. ACAROĞLU, *Kütüphaneciliğimizin Elli Yılı*. S. 7 - 13.

- İ. BİNARK, *Nekroloji: Arif Nihat Asya*. S. 75 - 77.
 2 — M. GÜNDÜZ, *İslamda Kitap Sevgisi ve İlk Kütüphane*. S. 93 - 126.
 3 — M. GÜNDÜZ, *İslamda Kitap Sevgisi ve İlk Kütüphaneler*. S. 237 - 246.
 4 — N. B. ŞEHİSUVAROĞLU, *Nurettin Kalkandelen. 1902 - 1974*. S. 331 - 333.
- Türkiye Bibliyografyası II (1975).
 T. C. Devlet Yayınları Bibliyografyası V. 7 - 12 (1976); VI, 1-2 (1976).
 Türkiye Makaleler Bibliyografyası II (1975).
 Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni L, 329 (1975):
 K. DÜRÜST, *Ebru Sanatı*. S. 2 - 4.
 E. YÜCEL, *Kuzguncuk*. S. 5 - 11.
 B. YALMAN, *Eski Gümüşler Manastırı*. S. 12 - 13.
 W. SPERCO, *Une Sultane Venitienne: Safiye Sultana (La Pure)*. S. 26 - 32.
- Vestnik Drevnei Istorii 4 (1975).
 Die Welt des Islams N. S. XVI (1975):
 G. JÄSCHKE, *Mustafa Kemal und England in neuer Sicht*. S. 166 - 228.
 A. SCHIMMEL, *Feiern zum Gedenken an Maulānā Gālāluddīn Balhī - Rumi*. S. 229 - 230.
 G. JÄSCHKE, *Note Mustafa Kemals an Earl Curzon vom 30. April 1920*. S. 231-233.
- Die Welt des Orients VIII, 2 (1976):
 D. O. EDZARD, "Du hast mir gegeben", "habe dir gegeben". *Über das sumerische Verbum sum*. S. 159 - 177.
 W - G. FARBER, *Ein neuer Feldkaufvertrag aus Fāra*. S. 178 - 184.
 F. R. KRAUS, *Feldpachtverträge aus der Zeit der III. Dynastie von Ur*. S. 185 - 205.
 L. MATEUS, *Zur Bürgschaft in der Handelskolonie Kaniş*. S. 206 - 210.
 VON W. SODEN, *Ein altassyrisches Testament*. S. 211 - 217.
 B. KIENAST, *Bemerkungen zum altassyrischen Pfandrecht*. S. 218 - 227.
 J. RENGER, *Hammurapis Stele "König der Gerechtigkeit"*. S. 228 - 235.
 J. J. FINKELSTEIN, *Cutting the sissiktu in Divorce Proceedings*. S. 236 - 240.
 W. F. LEEMANS, *Die Arten der Zurferfügungstellung von Boden für Landwirtschaftliche Zwecke in der altbabylonischen Zeit*. S. 241 - 253.
 C. WILCKE, *Zu den spät-altbabylonischen Kaufverträgen aus Nordbabylonien*. S. 254 - 285.
 W. RÖLLING, *Der altmesopotamische Markt*. S. 286 - 295.
 G. RIES, *Bemerkungen zur neubabylonischen Rechtspraxis der Stellvertretung*. S. 296-309.
 J. OELSNER, *Zwischen Xerxes und Alexander: babylonische Rechtsurkunden und Wirtschaftstexte aus der späten Achemenidenzeit*. S. 310 - 318.
- Wenner - Gren Foundation (1974).
 Wiadomości Archeologiczne XL, 1-4 (1975).
 Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes LXVII (1975):
 E. BLEIBTREU, *Zur Problematik von "Tierkapelle" und "Tiersymposion" in der mesopotamischen Flachbildkunst*. S. 1 - 20.
 H. HUNGER - E. REINER, *A Scheme for Intercalary Months from Babilonia*. S. 21 - 28.
 K. NASHEF, *Zur Frage des Schutzgottes der Frau*. S. 29 - 30.
 R. SCHMITT, *Zu einer neuen "Geschichte Mittelasiens" oder Geschichtswissenschaft und Philologia*. S. 31 - 92.

- K. HOLTER, *Ein mamlukisches Kartenspiel*. S. 165 - 168.
 M. ADAMOVIC, *Ein italienisch - türkisches Sprachbuch aus den Jahren 1525 - 1530*. S. 217 - 247.
- Wissenschaftliche Zeitschrift, Martin - Luther - Universität - Halle XXIV, 4-6 (1975).
- The Yale Review LXV, 3 (1976).
- Zeitschrift für Assyriologie LXV, 1 (1975):
- B. KIENAST, *zur Wortbildung des Sumerischen*. S. 1 - 27.
 M. J. A. HORSNELL, *Mu us - sa Dates in the Kassite Period Reconsidered*. S. 28-33.
 IT. SINGER, *Hittite hllammar and Hieroglyphic Luwian hllana*. S. 69 - 103.
 H. - P. MÜLLER, *Die phönizische Grabinschrift aus dem Zypern - Museum KAI 30 und die Formgeschichte des nordwestsemetischen Epitabhs*. S. 104 - 132.
 P. Z. SPANOS, *Der Arslantaş in Phrygien*. S. 133 - 154.
- Zeitschrift für Balkanologie XI, 2 (1975).
- Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft WXXXVI, 1 (1976):
- K. RÖHRBORN, *Fragmente der uigurischen Version des "Daharani - Sutras der grossen Barmherzigkeit"*. S. 87 - 100.
- Zeitschrift für Geschichtswissenschaft XXIV, 1 - 4 (1976).
- Zeitschrift für Kulturaustausch XXV, 4 (1975); XXVI, 1 (1976):
- XXV — *Kulturbeziehungen zwischen Frankreich, der Bundesrepublik Deutschland und den Maghreb - Staaten*.
 XXVI — *Zum Bericht der Enquete - Kommission Auswärtige Kulturpolitik*.
- Zeitschrift für Schweizerische Archäologie und Kulturgeschichte XXXII, 4 (1975); XXXIII, 1 (1976).
- Zion XXXIX, 1-2 (1974).
- Ziya Gökalp I, 1, 2 (1974/75):
- Ş. BEYSANOĞLU, *Ziya Gökalp Anıtı*. S. 5 - 8.
 N. AKDER, *Ziya Gökalp İzinde Milliyet ve Din Münasebetine bir Bakış*. S. 9 - 10.
 Ş. BEYSANOĞLU, *Ziya Gökalp'i Kaybettiğimiz Gün ve Sonrası*. S. 11 - 16.
 H. DİZDAROĞLU, *Ziya Gökalp'in Halka Yönelik Çalışmaları*. S. 17 - 21.
 M. KAPLAN, *Gökalp'in Özlediği Vatan*. S. 22 - 26.
 O. TÜRKDOĞAN, *Ziya Gökalp'te Uygurluk ve Batılılaşma*. S. 27 - 30.
 C. O. TÜTENGİL, *Ölümünün 50. Yılında Ziya Gökalp*. S. 31 - 33.
 Y. K. BEYATLI, *Şahsi Hâtıralar*. S. 34 - 39.
 A. AĞAOĞLU, *Ziya Gökalp Bey*. S. 40 - 46.
 Y. K. KARAOSMANOĞLU, *Ziya Gökalp'in Vefatı*. S. 47 - 49.
 Y. AKÇURAOĞLU, *Ziya Gökalp Bey Hakkında Hâtıra ve Mülazahalar*. S. 50 - 55.
 M. Ş. GÜNALTAY, *Ziya Gökalp Merhum*. S. 56 - 57.
 M. E. ERİŞİRGİL, *Ziya Gökalp ve İlim*. S. 58 - 61.
 H. A. YÜCEL, *Mağfur Gökalp'in En Büyük Hizmetleri*. S. 62 - 63.
 İ. A. GÖVSA, *Ziya Gökalp*. S. 64 - 80.
 Y. K. KARAOSMANOĞLU, *Ziya Gökalp*. S. 81 - 82.
 M. İZZET, *Ziya Gökalp'i Tebcil İçin*. S. 83 - 84.
 M. Ş. TUNÇ, *Ziya Bey'deki Prensipler ve Mefkûre Sadakatı*. S. 85 - 87.
 N. S. SADAK, *Ziya Bey'in Felsefî Hayatı*. S. 88 - 94.

- ALİ HAYDAR, *Hatıralar*. S. 95 - 97.
Z. GÖKALP, *Kürt Aşiretleri Hakkında Sosyolojik Tetkikler*. S. 208 - 218.
Z. GÖKALP, *Türkiye Türklerinin Etnoğrafik Tasnifi*. S. 219 - 220.
Z. GÖKALP, *Türkiyenin Yaşama Kabiliyeti*. S. 221 - 225.
Z. GÖKALP, *Büyük Azim (Şiir)*. S. 226.
S. ARISOY, *Gökalp'cı Değer Prof. Dr. Fındıkoğlu*. S. 227 - 232.
C. O. ÖCAL, *Ziya Gökalp ve Türk Gençliği (Şiir)*. S. 233.
N. AKDER, *Gökalp'in Felsefesi*. S. 277 - 282.
İ. OLGUN, *Ziya Gökalp*. S. 315 - 316.
H. ÖZEN, *Yaşayan Gökalp*. S. 317 - 318.
A. C. ASENA, *Arkadaşım Ziya Gökalp*. S. 319 - 324.
Ş. BEYSANOĞLU, *Ziya Gökalp'in Yaşam Öyküsü*. S. 325 - 336.
S. ARISOY, *Z. Gökalp'in Milliyetçilik Açısından Türk Temaşası*. S. 337 - 340.
M. N. GÖKALP, *Ağabeyim Ziya Gökalp*. S. 341 - 345.
M. E. ERKAL, *Ziya Gökalp'in İktisadi Görüşleri ve sınıf Çatışması*. S. 346 - 350.
O. TÜRKDOĞAN, *Ziya Gökalp'ta Yabancılaşma İlkesi*. S. 351 - 356.
M. Ç. ÖZDEMİR, *Gökalp'in Eğitimciliği*. S. 357 - 363.
N. HACİEMİNOĞLU, *Ziya Gökalp Örneği*, S. 364 - 379.
Z. GÖKALP, *İslam Terbiyesinin Mahiyeti*. S. 386 - 387.
Z. GÖKALP, *Köylü Şiirleri*. S. 388 - 390.
Z. GÖKALP, *Nefsü'l-emr (Şiir)*. S. 391.
Z. GÖKALP, *İlahi (Şiir)*. S. 392 - 393.
Z. GÖKALP, *Milli Vicdanı Kuvvetlendirmek*. S. 394 - 397.
Z. GÖKALP, *Tebessüm*. S. 398 - 399.
Z. GÖKALP, *Türklerin En Zayıf Noktası ve En Kuvvetli Noktası*. S. 400 - 402.
Z. GÖKALP, *Hedefler ve Mefkûreler*. S. 403.

BELLE TEN

ÜÇ AYDA BİR ÇIKAR

ABONE VE SATIŞ ŞARTLARI

Sayı : 100 lira (Yabancı memleketler için 8 dolar)

Yıllık abonesi : 400 lira (Yabancı memleketler için 32 dolar)

Belleten ve Türk Tarih Kurumu yayımlarının satış işleri için :

Ankara'da : TÜRK TARİH KURUMU'na,

Kızılay, Kocabeyoğlu Pasajı : TURHAN KİTAPEVİ'ne

İstanbul'da : Ankara caddesinde, İNKİLÂP, ANIL Kitapevlerine,
Bayazıt, Sahaflarda ELİF Kitapevine,

Yazı ve abone işleri için :

Ankara'da TÜRK TARİH KURUMU'na müracaat edilmelidir.

BELLE TEN

PUBLICATION TRIMESTRIELLE

CONDITIONS D'ABONNEMENT ET DE VENTE

Le Numéro : 100 Livres Turques (pour l'Etranger 8 Dollars)

L' Abonnement annuel : 400 Livres Turques (pour l'Etranger 32 Dollars)

**Pour l'achat de Belleten et des Publications de la Société d' Histoire
Turque, s'adresser :**

à Ankara :

TÜRK TARİH KURUMU,

TURHAN KİTAPEVİ : Kızılay, Kocabeyoğlu Pasajı

à Istanbul :

İNKİLÂP et ANIL Kitapevi, Ankara Caddesi,

ELİF Kitapevi à Sahaflar, Bayazıt,

Pour la correspondance et l'abonnement, au

TÜRK TARİH KURUMU (Société Turque d'Histoire), Ankara.

Propriétaire : LA SOCIÉTÉ TURQUE D'HISTOIRE

Directeur responsable : ULUĞ İĞDEMİR

TABLE DES MATIÈRES

Articles, Etudes:	Page
ÖZGÜNEL, COŞKUN: Récipients géométriques attiques de la collection H. Kocabaş (en turc, 20 fig.)	1
—————: Résumé en anglais de l'article ci-dessus mentionné	23
TÖMÖRY, TERESA: Mediaeval Sgraffiato Wage from Anemurium in Cilicia (en anglais, 18 fig.)	29
CEZAR, YAVUZ: l'Héritage laissé par un Notable - âyan - (en turc, 1 fig.)	41
UZUNÇARŞILI, ORD. PROF. İSMAİL HAKKI: La Vie Musicale dans les Sérails Ottomans (en turc, 19 fig.)	79
PYLE, NANCY S.: Ottoman Okka Weights (en anglais, 7 fig.)	115
PARMAKSIZOĞLU, İSMET: Tentatives de la Russie en vue de fonder un consulat à l'île de Mycène; avec les documents y concernant (en turc)	125
SONYEL, DR. SALAHİ: Propagande arménienne sur les déportations et le génocide. - Comment le monde chrétien fut trompé (en turc, 12 photocopies)	137
—————: Traduction en anglais de l'article ci-dessus mentionné	157
Nécrologie :	
KOŞAY, HAMİT Z.: Gyula Németh (en turc, 2 fig.)	177
Information :	
Le VIII e Congrès Turc d'Histoire	189
Réunion à Hambourg de la Société d'Etudes du Sud - Est Européen	189
Symposium à Hambourg de la Société d'Etudes Préottomanes et Ottomanes	191
IX e Congrès International des Sciences Préhistoriques et Protohistoriques	191
Colloque à Bucarest de la Commission des Balkans dans les Temps Modernes de la Société d'Etudes du Sud - Est Européen	192
Recherches faites aux alentours de Silifke	193
Déclaration de la Société Américaine d'Histoire	194
Livres et Périodiques reçus à la Bibliothèque de la Société Turque d'Histoire durant le premier semestre de 1976	195

Sur la couverture : Empreinte de sceau du XVIIIe siècle avant J.-Chr., découverte à Acemhöyük.

BELLETEN

PÉRIODIQUE TRIMESTRIEL

REVUE PUBLIÉE PAR LA
SOCIÉTÉ TURQUE D'HISTOIRE

Tome : XLI

No. : 161

Janvier 1977

ANKARA — IMPRIMERIE DE LA SOCIÉTÉ TURQUE D'HISTOIRE

1 9 7 7